МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ»
Academia de Studii Economice a Moldovei
(Chișinău, Moldova)
University of National and World Economy
(Sofia, Bulgaria)
Institute of Corporative Security Studies
Center for Information Security
(Ljubljana, Slovenia)
Tecnológico de Monterrey, ITESM
(Monterrey, Mexico)
Akademia Górniczo-Hutnicza im.
Stanisława Staszica w Krakowie
(Krakow, Poland)
Francisk Skorina Gomel State University
(Gomel, Republic of Belarus)

Матеріали
МІЖНАРОДНОГО ФОРУМУ З БЕЗПЕКИ
(INFOS-2017)

МНПК «**Перспективи управлінської діяльності суб'єктів господарювання в контексті економічної безпеки (MABEES)**»
МНТК «**Інформаційна та економічна безпека (INFECO)**»

25-27 травня 2017 року
Черкаси

УДК 330(447)
ББК 65.9 (4укр)
П 27

Рекомендовано вченою радою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
(протокол № 7 від 12 травня 2017 року)

Рецензенти:

Шемаєва Л.Г., *д.е.н., професор*
Ревак І.Г., *д.е.н., доцент*

ISBN 978-966-920-202-4

П 27 Перспективи управлінської діяльності суб’єктів господарювання в контексті економічної безпеки: Матеріали міжнародного форуму з безпеки, Черкаси, 25-27 травня 2017 р.– Черкаси: вид-во ПП Чабаненко Ю.А., 2017. – 288 с.

Матеріали конференції висвітлюють актуальні проблеми управління економічною політикою держави та суб'єктів господарської діяльності в контексті економічної безпеки. Збірник рекомендується для студентів, аспірантів, викладачів, науковців, а також фахівців-практиків, які цікавляться питаннями економічного розвитку держави та суб’єктів господарської діяльності з позицій економічної безпеки.

УДК 330(447)
ББК 65.9 (4укр)

Редакційна колегія вважає за доцільне повідомити, що не всі положення і висновки окремих авторів є беззаперечними. Разом з тим, вважає можливим їх публікацію з метою обговорення.

ISBN 978-966-920-202-4

© Кафедра менеджменту та економічної безпеки
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ І РЕГУЛЮВАННЯ СКЛАДОВИХ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЇХ ВИРІШЕННЯ 9

Андрієнко М.В., Шако В.С. Економічні механізми реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні 9

Бараненко О.В, Андрієнко В.М. Роль держави у вирішенні проблеми забезпечення безпеки праці на вітчизняних підприємствах 11

Бибик А.М., Шульга В.І. Фінансова безпека суб'єктів господарської діяльності як об'єкт державного регулювання у системі фінансової безпеки України 13

Горячківська І.В. Державне регулювання економічної безпеки ВНЗ 15

Дмитренко В.І. Елементи системи державного контролю в сфері будівництва 18

Кобко Р.В. Концептуальний підхід до державного регулювання економічної безпеки ринку страхових послуг України 20

Куценко Д.М., Черевко О.В. Засади державного регулювання фінансової безпеки України 23

Надточій Я.М., Мігус І.П. Роль кадрової безпеки банківських установ у системі державного регулювання фінансової безпеки України 25

Потопахін П.В. Економічна безпека: геополітична та геоекономічна складові 27

Сидорчук О.І. Економічна та соціальна безпека: взаємозв'язок основних складових національної безпеки держави 29

Сиротенко А.М., Зачосова Н.В. Проблема поширення явища тіньової економіки в Україні 31

Токар В.В. Тенденції забезпечення соціальної безпеки в країнах ЄС 33

Цвігун І.А. Система демографічної безпеки України 35

Чакалов Р.К., Бієвець А.В. Основи правового регулювання фінансової безпеки держави 37

Черевко О.В. Тенденції стану тіньової економіки України 39

Яковенко О.В. Основи забезпечення продовольчої безпеки України 42

Якушик В.М. Рівні суб'єктності, компетентності та організованості як фактори економічної безпеки (Геополітичний вимір) 44

СЕКЦІЯ 2. СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: УПРАВЛІНСЬКИЙ ТА ІНФОРМАЦІЙНИЙ АСПЕКТИ 48

Khan-Khoyskaya Inga Vladimirovna, Bagirova Aytekin Maqerram qizi Modern tendecies of the development of the participation of the republic of azerbaijan in the international trade as conservation of the economic security 48

Алікперова Л.Т.,Черевко О.В. Економічна безпека регіону в умовах глобалізації 50

Бегей М.В. Формування системної моделі економічної безпеки лісогосподарського підприємства 52
Вахлакова В.В. Суб'єктивність в оцінюванні в економічній безпекології мікрорівня 55
Вуяхевич Д.С., Костяна Я.В., Левочко Н.В., Попадик М.С. Електротравматизм як загроза безпеці праці персоналу 57
Гонта Д.С, Білик В.В. Мотивація персоналу як засіб забезпечення кадрової безпеки підприємства 59
Гончаренко А.С., Кропивницький В.С. Вплив комунікаційних та інформаційних процесів на економічну безпеку підприємства 61
Дучінська Я.О., Дубенська В.П., Горячківська І.В. Корпоративні конфлікти в системі економічної безпеки підприємства 63
Заінчковська Є.А., Білик В.В. Персонал-технології управління як елемент кадрової безпеки підприємства 65
Занора В.О. Методологічні аспекти управління кадрами в контексті забезпечення ефективності господарської діяльності промислових підприємств 67
Засядько О.А., Войцеховська Г.Є., Слободяник С.С., Горбатков А.В. Вдосконалення режиму праці як основного елементу підвищення працездатності 69
Заточня А.В., Литвин Т.Ю., Горячківська І.В. Роль конкурентоспроможності в забезпеченні економічної безпеки підприємства 71
Захаров О.І. Стратегія інноваційного розвитку системи економічної безпеки підприємства 73
Калашникова А.В., *Горячківська І.В.* **Актуальні проблеми сучасного менеджменту персоналу** 75
Кедесь О.В., Горячківська І.В. Робота з персоналом — основа діяльності служби економічної безпеки підприємства 77
Кімлик Г.В., Тулуб О.М. Управління персоналом як елемент процесу забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання 80
Клочко Т.В., Горячківська І.В. Управління трудовим колективом як засіб попередження загроз кадровій безпеці 82
Козаченко Г.В. Каузальний підхід у дослідженні економічної безпеки підприємства 84
Кущ І.В., Шульга В.І. Контррозвідка як складова економічної безпеки 86
Лисак В.В., Ізюмцева Н.В. Основні причини опору співробітників змінам організації та методи його подолання 88
Лихобабіна Л.О., Ізюмцева Н.В. Криза як передумова організаційного розвитку підприємства 90
Ляшенко О.М. Результативність управління економічною безпекою підприємства: «ціна» помилок 93
Мельник П.О. Інформаційний контроль персоналу в процесі трудової діяльності 95

Петренко Т.С., Білик В.В. Використання інновацій у сфері управління та відбору персоналу як фактор гарантії безпеки підприємства 97
Пиптя Н.О., Андрієнко В.М. Економічна безпека особистості в умовах глобалізації 99
Погорелов Ю.С. Забезпечення економічної безпеки підприємства та його розвиток: співвідношення процесів 100
Чередниченко В.В. Порядок забезпечення безпеки документації на підприємстві 103
Чорна Я.В,. Горячківська І.В. Стимулювання персоналу на підприємстві в умовах кризових ситуацій 104
Шкапенко В.С., Андрієнко В.М. Управління безпекою персоналу в сучасних умовах 107
Шумілова Д.В., Андрієнко М.В. Кадрова безпека в системі управління персоналом підприємств 109

СЕКЦІЯ 3. УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ТА ЗАГРОЗАМИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА 112
Бондаренко В.О., Тулуб О.М. Управління загрозами економічній безпеці підприємства 112
Бурлакова І.А. Управління ризиками здоров’я персоналу в системі економічної безпеки підприємства 115
Величко Ю.Ю., Занора В.О. Управління прибутком підприємства з урахуванням ризиків його діяльності 117
Дубчак Я.А., Тулуб О.М. Методи нейтралізації зовнішньоекономічних ризиків при зовнішній торгівлі 119
Коновальчук І.С., Зачосова Н.В. Інвестиційні ризики та способи їх мінімізації 122
Кулініч В.І., Нагайчук Н.Г. Взаємозв’язок понять ризик та загроза 124
Курченко О.Д., Тулуб О.М. Управління ризиками як один з основних принципів діяльності менеджменту 127
Лозанчин С.О., Андрієнко В.М. Ризик-менеджмент як складова частина управління підприємством 129
Одородько Н.В., Андрієнко М.В Загрози фінансово-економічній безпеці підприємства 131
Олійниченко Д.Р., Занора В.О. Методи захисту від ризику 133
Путря В.В., Тулуб О.М. Методи хеджування валютних ризиків 135
Романовська А.І., Тулуб О.М. Необхідність побудови системи забезпечення безпеки організації на початковому етапі створення фірми 137
Самойленко В.Л. Аналіз ризику банкротства підприємства методами теорії нечітких множин 138
Тесленко Р.Ю. Управління корупційним ризиком у системі забезпечення економічної безпеки підприємства 141
Ткач А.М., Андрусяк Н.О. Концептуальні аспекти антикризового менеджменту підприємств 143

Тулуб О.М. Тріада понять «ризик-небезпека-загроза» в системі економічної безпеки підприємства 145
Федулова І.В. Сутність процесу ризик-менеджменту 147
Хижняк І. Ю., Зачосова Н.В. Інноваційні ризики і методи їх зниження 149
Шевченко А.Р., Зачосова Н.В. Професійний ризик в сфері економіки 151

СЕКЦІЯ 4. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЗА СФЕРАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ 154

Wood K., Birch N. Cyber supply chain resilience manufacturing impact on the economic security 154
Zachosova N. Threats to financial institutions economic security under hybrid warfare and european integration 157
Бієвець А.В. Особиста безпека як складова забезпечення економічної безпеки суб'єктів готельно-ресторанного бізнесу 159
Величко О.П., Васильєва Н.К., Харитонов М.М., Нечипоренко К.В. Розвиток сільськогосподарських ринків, аграрної та екологічної логістики в системі продовольчої безпеки 161
Войтко С.В. Питання безпеки у сфері інтелектуального потенціалу та комерціалізації об’єктів інтелектуальної власності в Україні 163
Дяченко К.С. Сучасні підходи до класифікації загроз економічній безпеці будівельних підприємств 166
Кононенко А.Б., Кузьмич Н.В., Литвин О.В., Сисоєнко Н.В. Пожежна безпека, як важлива складова безпеки персоналу 169
Линник П.О., Зачосова Н.В. Правове регулювання суб’єктів охоронної діяльності 171
Маліновська М.В., Тулуб О.М., Фактори, що впливають на формування системи економічної безпеки енергогенеруючих підприємств 173
Мартин О.М. Економічна безпека як фундаментальна основа національної безпеки та її вплив на пожежну безпеку 176
Мігус І.П. Стратегія залучення споживачів освітніх послуг з позицій економічної безпеки 178
Міняйло Д.С., Богуславська С.І. Вплив господарського ризику на економічну ефективність сільськогосподарського підприємства 181
Подік І.І., Мамонова Г.В. Аналіз та ранжування податкових загроз економічній безпеці України 183
Скляр Н.М. Сучасний тероризм: економічний і безпековий вимір 186
Татарова К.В., Охрименко С.А. Тіньова інформаційна економіка 188
Філіпковська Л.О., Матвієнко О.О. Досягнення економічної безпеки авіатранспортних підприємств на основі управління ризиків 190
Франчук В.І., Шупрудько Н. В. Теоретична концептуалізація процесу фіскального регулювання зовнішньоторговельної діяльності через призму теорії безпекознавства 193
Чередниченко О.Ю., Чередниченко А.О. Причини формування тіньового сектору економіки держави, правові та соціально-економічні підстави 194

щодо боротьби з відмиванням «Брудних коштів» в Україні

СЕКЦІЯ 5. ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ У СФЕРІ БЕЗПЕКОЗНАВСТВА 197

Жолобецька В.О., Тулуб О.М. Навчання персоналу як чинник конкурентоспроможності підприємства у контексті забезпечення його кадрової безпеки 197

Момот Т.В., Пересипкін М.М. Підготовка фахівців з економічної безпеки в умовах здійснення стратегічних реформ в Україні 199

Шароватова О.П. Сфера безпекознавства: особливості підготовки фахівців 202

СЕКЦІЯ 6. ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА: ОБЧИСЛЮВАЛЬНІ, ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНІ, ХМАРНІ СИСТЕМИ 205

Serwa Dobromił Using model averaging techniques to improve forecasts of financial sector variables 205

Gurbanov N.G., Ismayilzade A.A. Modern problems and prospects of training specialists in security matters 207

Kavun Sergii Typical algorithm of cyberattack 210

Vyacheslav V. Kalashnikov Actuality of the portfolio optimization model as a bilevel programming problem 211

Бичова І.В., Чередниченко В.В. Особливості криптографічного захисту ділової документації 214

Бобир Н.В., Білик В.В. Інформаційна безпека підприємства – як складова економічної безпеки 217

Джалладова І.А., Бабинюк О.І. Комп'ютерне моделювання загроз елементів кіберпростору з використанням диференціальних рівнянь із запізненням 219

Замула А.О. Застосування технології Robo-advisors в системах підтримки прийняття рішень 222

Лаптєв М.С. Інформаційно-аналітичне забезпечення системи економічної безпеки ВНЗ 224

Макаревич О.В. Роль захисту прав інтелектуальної власності підприємств в системі економічної безпеки. 227

Молодецька-Гринчук К.В. Класифікація профілів інформаційної безпеки акторів соціальних інтернет-сервісів 230

Нікулін А.В., Романов В.П., Міхєєв І.А., Гороховатський В.О. Сучасні засоби розробки Internet of Things 232

Омельяненко В.А. Основи науково-аналітичного підходу до управління безпекою національних інноваційних систем 234

Поковба Д.В., Коваленко В.В. Інформаційна безпека: суть, мета та завдання 236

Троценко Є.Л., Шульга В.І. Інформаційна безпека як складова економічної 238

безпеки
Чоповенко Л.М. Чередниченко В.В. Розвиток носіїв інформації в забезпеченні економічної безпеки 241
Шикова О.М. Інформаційна складова системи економічної безпеки 242

СЕКЦІЯ 7. ФІНАНСОВА ТА БАНКІВСЬКА БЕЗПЕКА 245
Айрапетян Н.Г. Фінансова безпека банку: загрози забезпечення 245
Бендюк І.В., Горячківська І.В. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства 247
Бондар Є.І. Фінансова безпека страхових компаній: Ринкові аспекти 249
Варналій З. С. Фінансова безпека України: роль та значення фінансових інститутів 251
Дудченко Н.В. Аналітичний підхід до визначення рівня фінансової безпеки України 253
Івашук Ю.П. Безпека суспільного блага чиста екологія: фінансовий аспект 256
Кавун С.В., Пашкевич М.В. Аналіз існуючих механізмів захисту та визначення найбільш значущих з них 257
Карбівничий І.В. Врахування питань безпеки при організації кредитного менеджменту в банку 259
Коваль Я.С., Мігус І.П. Моніторинг як складова антикризового управління банком у системі державного регулювання фінансової безпеки України 261
Копитко М.І., Живко З.Б. Фінансова безпека комерційних банків 263
Кравцова Н.О., Дудченко Н.В. Банківська безпека: суть, мета та завдання 265
Орлик О.В. Фінансово-економічна безпека та загрози її забезпеченню на підприємствах 267
Северинчук А.А., Тулуб О.М. Ризики під час здійснення електронних платежів через систему Webmoney 270
Твалавадзе В.І., Рогова Н.В. Забезпечення безпеки проведення в банках касових операцій 271
Шевцова О.Й. Фінансова безпека: системні аспекти 273
Шевченко В.В., Тулуб О.М. Підробка платіжних карток та банкоматне шахрайство 275
Шевченко Є.Г., Андрієнко М.В. Сутність фінансово-економічної безпеки підприємства та необхідність її забезпечення 278

СЕКЦІЯ 8. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ 280
Абасов В.А. Державний аудит кібербезпеки установ сектору державного управління 280
Григорук П.М., Хрущ Н.А. Концептуальні засади моделювання фінансово-економічної безпеки 282
Короп А.В. Облікова забезпечення економічної безпеки підприємства 284

Секція 1. Проблеми функціонування і регулювання складових системи економічної безпеки держави та інноваційні підходи до їх вирішення

Андрієнко М.В., *д.н.держ.уп., доцент,*
професор кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Шако В.С., *здобувач ПВНЗ «МАУП»*

ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Державна екологічна політика на регіональному рівні здійснюється за допомогою механізмів, спрямованих на стимулювання розвитку регіонів. Узагальнивши існуючі визначення поняття механізмів у широкому розумінні, можна констатувати, що це є сукупність послідовних дій окремих елементів, засобів і методів у певних формах, які забезпечують функціонування та розвиток системи.

За функціональною ознакою механізми реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні можна поділити на основні – організаційний, правовий, економічний, та допоміжні: кадровий, інформаційний та громадського впливу, які спираються переважно на регулятивне екологічне національне й міжнародне законодавство, стандарти і норми. Розглянемо послідовно особливості функціонування цих механізмів.

Організаційний механізм реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні. Державну екологічну політику на регіональному рівні реалізують органи державної влади та суб’єкти, що мають спеціальні повноваження [1].

В останні роки для розвитку нормативно-правової бази прийнято спеціальні законодавчі акти, спрямовані на спеціальне запобігання та усунення порушень якості компонентів довкілля. Економічний механізм реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні. Основні складові економічного механізму забезпечення раціонального природокористування визначені у ст. 41 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», зокрема:

– взаємозв’язок усієї управлінської, науково-технічної та господарської діяльності підприємств, установ та організацій з раціональним використанням природних ресурсів та ефективністю заходів щодо охорони навколишнього природного середовища на основі економічних важелів;

– визначення джерел фінансування заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;

– встановлення лімітів використання природних ресурсів, скидів забруднювальних речовин у навколишнє природне середовище та на утворення і розміщення відходів;

– встановлення нормативів збору і розмірів зборів за використання природних ресурсів, викиди і скиди забруднювальних речовин у навколишнє природне середовище на утворення і розміщення відходів та інші види шкідливого впливу;

– надання підприємствам, установам і організаціям, а також громадянам податкових, кредитних та інших пільг при впровадженні ними маловідходних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій та нетрадиційних видів енергії, здійсненні інших ефективних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;

– відшкодування в установленому порядку збитків, завданих порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Економічний механізм реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні включає ряд складових (рис. 1).

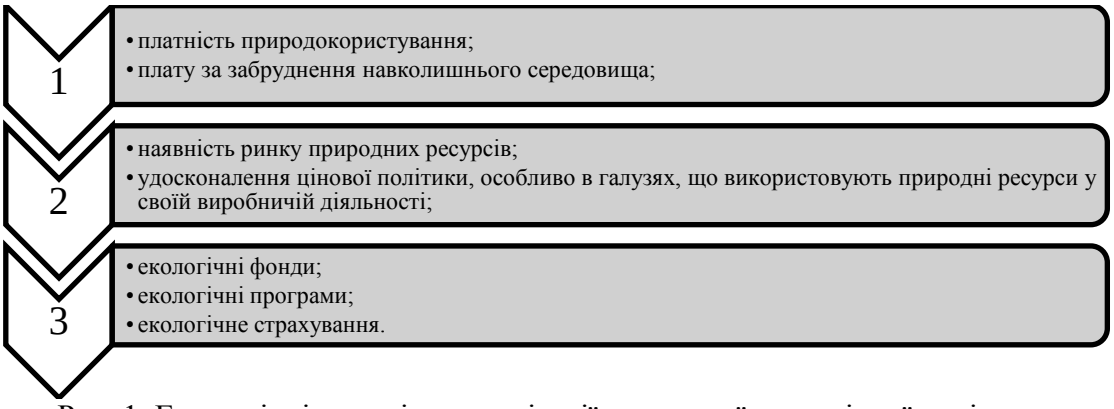

Рис. 1. Економічні механізми реалізації державної екологічної політики

Джерело: складено автором на основі [1]

Відповідно до діючого природоохоронного законодавства, економічні заходи забезпечення охорони навколишнього природного середовища передбачають:

– визначення джерел фінансування заходів щодо охорони навколишньої природної середовища;

– встановлення лімітів використання природних ресурсів, викидів і скидів забруднюючих речовин у навколишнє середовище й розміщення відходів виробництва;

– встановлення нормативів плати й розмірів платежів за забруднення навколишнього середовища; надання суб’єктам підприємницької діяльності й громадянам податкових, кредитних і інших пільг при проведенні природоохоронних робіт [2].

У той же час, оцінка економічної складової життєдіяльності регіонів дає підстави стверджувати, що ще не вдалося створити механізм екологічних обмежень при лібералізації форм власності. Така ситуація призвела до порушень природоохоронного законодавства і доступу окремих соціальних груп до використання природно-ресурсних об’єктів і територій з високим економічним потенціалом і природоохоронною цінністю. Нинішня система

природоохоронних заходів не може виключити можливості виникнення надзвичайних ситуацій в результаті довготривалого антропогенного впливу на оточуюче середовище, а високий ступень зносу основних фондів та господарського комплексу приводить до погіршення стану довкілля [3].

Як бачимо, в Україні існує підґрунтя й розвинені механізми реалізації екологічної політики, але вони не дієві, або реалізуються не в повній мірі та потребують адаптації до європейського законодавства і запозиченні досвіду країн, з урахуванням особливостями властивими нашої країні, в яких ефективність реалізації екологічної політики вже доведена.

Список використаних джерел:

1. Малиш Н. А. Ефективні механізми формування державної екологічної політики : монографія / Н. А. Малиш. – К. : К.І.С., 2011. – 348 с.

2. Нижник Н. Р. Системний підхід в організації державного управління : навч. посібник / Н. Р. Нижник, О. А. Машков. – К. : Вид-во УАДУ, 1998 – 160 с.

3. Толстоухов А. В. Екологія та влада: на шляху до нової парадигми культури // Мультиверсум. Філософський альманах. Вип. 10. – 2000. – С. 51 – 65.

Бараненко О.В., *студентка*
Андрієнко В.М., *д.е.н., доцент,*
професор кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський національний університетімені Богдана Хмельницького

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПРАЦІ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

На даний час безпека праці є не головним напрямком розвитку як державних, так і приватних організацій. Однак ряд керівних суб’єктів господарювання уже зрозуміли всю необхідність вводити посаду спеціаліста з охорони чи безпеки праці в організаціях, кількість працівників на яких перевищує п’ятдесят осіб. Згідно з законом також допускається залучення сторонніх організацій, що спеціалізуються на послугах у галузі забезпечення безпеки праці.

На даний час залучення сторонньої організації нині починає займати визначне місце, оскільки лише грамотний фахівець з високим рівнем підготовки і великим досвідом роботи в цьому напрямку здатний розібратися у всіх нюансах забезпечення безпеки праці на підприємстві. Таким чином, безпека праці стала однією із сучасних сфер бізнесу. Нажаль, не кожен керівник може дозволити собі тримати у своєму штаті співробітника, що займається проблемами безпеки праці, а невиконання встановлених законом норм може призвести до різни видів відповідальності. Тому першочергову роль у організації та функціонуванні сучасних систем безпеки праці на підприємствах України повинні відігравати юридично-правові норми, а не приватні структури, метою діяльності яких є отримання прибутку будь-якою ціною.

Взагалі під безпекою праці розуміють стан умов праці, за яких виключається вплив небезпечних і шкідливих виробничих факторів на працівників. Відповідно, стан безпеки праці – це такий стан, коли не існує

небезпеки нещасного випадку, здатного вчинити шкоду життю і здоров'ю персоналу суб'єкта господарювання. Рівень безпеки може змінюватися із плином часу, оскільки і рівень ризику може змінюватися у залежності від об'єктивних обставин та суб'єктивних вчинків людей. Тому слід час від часу перевіряти рівень безпеки праці методом візуального чи інструментального контролю. Після закінчення перевірки потрібно розробляти заходи, виконання яких здатне покращити умови та стан забезпечення охорони праці.

Деякі українські вчені наголошують , що безпека праці − це стан діяльності, при якому з визначеною ймовірністю виключаються потенційні небезпеки,що впливають на життя та здоров'я людини. Безпеку розуміють як комплексну систему заходів щодо захисту людини і середовища її трудової діяльності від небезпек, сформованих конкретною її діяльністю. Чим складнішим є вид діяльності,тим більше елементів повинна включати комплексна система захисту. Комплексну систему в умовах виробництва повинні формувати такі заходи захисту:економічні, технічні , лікувально-профілактичні ,правові , організаційні, санітарно-гігієнічні [2].

В багатьох країнах Європи поняття «безпека праці» є тотожним до поняття «охорона здоров'я». Під охороною здоров'я розуміється комплекс заходів які сприяють охороні праці та медичній допомозі з метою запобігання шкоди для здоров'я працівника, пристосування роботи до здібностей працівника, а також покращення фізичного, душевного і соціального стану працівника. У свою чергу під безпекою праці розуміється система заходів з організації праці та технічних засобів для досягнення такого стану робочого середовища, яке дозволить працівнику виконувати роботу, не піддаючи своє здоров'я на небезпеці [1].

В Україні документом, що регулює питання організації та контролю стану безпеки праці є Система стандартів безпеки праці.

Провідну роль у побудові сучасних систем безпеки праці відіграє держава через систему органів та організацій, що контролюють та координують стан охорони праці у різних сферах економічного життя. Міжнародна практика та досвід інших країн засвідчують, що провідне місце у механізмі розробки і реалізації державної політики у сфері охорони праці належить національним інспекціям праці. Необхідність змінювати системи державного управління безпекою в сфері праці, серед усього іншого, зумовлена і тим, що нині надзвичайно незадовільною залишається економічна ситуація у країні; низький рівень життя і постійна загроза безробіття примушують українців до роботи в умовах підвищеного ризику, спонукають до фактичного ігнорування правил .

На державному рівні вдосконалюють і реалізовують заходи, спрямовані на формування цілісної системи державного управління охороною праці, організовується контроль за виконанням відповідних законодавчих і нормативних актів, координується діяльність центральних і місцевих органів виконавчої влади у цій сфері, ініціюється розробка конкретних програм у галузі безпеки та гігієни праці, відбувається нагляд за їх виконанням .

Список використаних джерел:
1. Поради і рекомендації з безпеки праці [Електронний ресурс] / Європейський фонд інтеграції громадян третього світу. – Режим доступу : www.vigilfuoco.it/aspx/download_file.aspx?id.
2. Горностай О.Б., Мірус О.Л.Високий рівень культури безпеки праці як фактор зменшення виробничого травматизму / О.Б.Горностай, О.Л.Мірус// Вісник ЛДУ БЖД. – 2010. - № 4. – С.100-105.

Бибик А.М., *магістрант,*
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
Шульга В.І., *к.е.н., доцент,*
доцент кафедри економіки підприємства,
ПВНЗ «Східноєвропейський університет економіки і менеджменту»

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Проблеми фінансової безпеки підприємств займають одне з перших місць на сучасному етапі розвитку теорії і практики фінансового менеджменту. Актуальною проблемою розвитку економіки України є формування методики державного нагляду над показниками рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання, що дозволяє на базі розширеного відтворювального процесу виділити об'єктивні чинники і критерії зростання дохідних джерел і валового внутрішнього продукту, що матиме позитивний вплив на стан фінансової безпеки країни, зокрема, на її бюджетну складову. Процес розвитку консолідації фінансового капіталу на основі застосування відтворювальних інструментів, які необхідні для росту рівня доходів підприємств і консолідованого бюджету, обумовлюють необхідність державного регулювання фінансової безпеки суб'єктів господарювання у процесі забезпечення фінансової безпеки України.

В даний час для економічної ситуації у країні характерні фінансова нестійкість функціонування підприємств, невисокий рівень рентабельності оборотних активів, брак власних фінансових ресурсів, велика частка збиткових підприємств, які в комплексі ініціюють зниження фінансової безпеки країни в цілому.

Зазначена тенденція визначена в основному низьким рівнем рентабельності, високим ступенем зносу основних фондів, недостатньою кількістю та якістю вітчизняних інноваційних розробок, нераціональним використанням ресурсів, зниженням частки виробництва конкурентної продукції, наявністю тіньового сектора економіки і прискоренням інфляції. Зростаюча роль міжнародної конкуренції визначає нові вимоги до якості товарів, розширення їх пропозиції та асортименту, спрямованих на забезпечення постійного припливу фінансових ресурсів.

Питання забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання розглядаються у наукових працях Зачосової Н. В. [1], Ляшенко О. М. [2],

Мельника С. І. [3].Однак, у умовах економічної, фінансової, політичної та соціальної кризи питання забезпечення ефективної діяльності підприємств та фінансових установ у контексті забезпечення фінансової та економічної безпеки держави набувають особливої актуальності.

Фінансова безпека розглядається як стійкий стан фінансової системи, спрямований на створення впродовж довгострокового періоду оптимальних умов для ефективного функціонування підприємств і організацій різних форм власності, захисту вітчизняних товаровиробників і внутрішнього ринку, забезпечення розширеного відтворення.

Для забезпечення власної фінансової безпеки підприємства повинні розвиватися, створюючи нові робочі місця, здійснюючи диверсифікацію фінансової і виробничої діяльності, що сприяють росту прибутку, і, отже, збільшення фіскального ефекту для консолідованого бюджету країни.

Процес управління фінансовою безпекою суб'єкта господарювання реалізується впродовжусієї її фінансової діяльності і, в першу чергу, при плануванні майбутніх грошових надходжень і витрат. Дотримання балансу між надходженнями і витратами грошових коштів, із забезпеченням достатнього запасу фінансової стійкості, може дозволити підприємству перебувати у відносній безпеці щодо виконання своїх фінансових зобов'язань і забезпечення відсутності нерентабельної діяльності.

На державному рівні механізми контролю за станом фінансової безпеки суб'єктів господарювання реалізуються через державне фінансове регулювання.

Державне фінансове регулювання – це комплекс взаємопов'язаних дій, які впливають одна на одну. Регулююча роль поширюється не тільки на бюджетні організації. Державі дається пріоритет на засоби виробництва. Це відображено в світовій практиці. Висококонкурентне середовище зі значущими елементами планового початку уособлює державну діяльність. При цьому вона діє в комплексі з приватним капіталом та підприємництвом. Держава здійснює регулювання фінансів через законодавчі акти, інститути виконавчої, місцевої, законодавчої влади.

На сучасному етапі основні напрямки державного нормативно-правового регулювання фінансової безпекисуб'єктів господарювання єнаступними:

– регулювання фінансових аспектів створення суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм;

– регулювання порядку формування інформаційної бази управління фінансовою діяльністю суб'єктів господарювання;

– регулювання порядку і форм амортизації основних засобів і нематеріальних активів суб'єктів господарювання;

– регулювання кредитних операцій суб'єктів господарювання на фінансовому ринку;

– регулювання грошового обігу та форм розрахунків суб'єктів господарювання;

– валютне регулювання операцій суб'єктів господарювання на фінансовому ринку;

– регулювання інвестиційних операцій суб'єктів господарювання на фінансовому ринку;

– податкове регулювання діяльності суб'єктів господарювання;

– регулювання діяльності суб'єктів господарювання на ринку цінних паперів;

– регулювання операцій суб'єктів господарювання у процесі страхування на фінансовому ринку;

– регулювання порядку і форм санації суб'єктів господарювання;

– регулювання процедур банкрутства та ліквідації суб'єктів господарювання.

Однак, фінансова результативність діяльності вітчизняних підприємств засвідчує необхідність модернізації та розширення наведеного переліку.

Проблема фінансової безпеки гостро стоїть в сучасних економічних умовах перед усіма суб'єктами господарювання. Керівники підприємств повинні і на мікрорівні приділяти велику увагу цьому питанню, враховуючи фінансової безпеку при розробці генеральної фінансової стратегії. Необхідною умовою фінансової безпеки підприємства є досягнення ним його фінансової стійкості, тому оцінювання і регулювання її стану є важливим державним завданням.

Список використаних джерел:

1.Зачосова Н. В. Концептуальні засади формування комплексної системи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств та фінансових установ України / Н. В. Зачосова, А. В. Шостак // Економіка та держава. – 2016. – № 7. – С. 80-83.

2. Ляшенко О. М. Специфічні властивості фінансової безпеки підприємства / О. М. Ляшенко // Управління проектами та розвиток виробництва. – 2012. – № 4. – С. 27-32.

3. Мельник С. І. Теоретичні основи фінансової безпеки підприємства / С. І. Мельник // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. –Вип. 23.14. – С. 276-281.

Горячківська І.В., *здобувач*
кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВНЗ

Правильне вирішення проблеми забезпечення фінансово-економічної безпеки держави залежить від чіткого розуміння основного понятійного апарату, який використовується при її здійснені, і насамперед – уточнення таких категорій, як «безпека», «небезпека», «загроза», «ризик», «невизначеність». З точки зору системного підходу безпеку можна визначити як властивість системи, що забезпечує її стійке і стабільне функціонування та розвиток в умовах виникнення різних видів зовнішніх і внутрішніх загроз. Тобто це така властивість системи, що дозволяє звести до мінімуму, а в найкращому випадку й повністю позбутися негативного впливу дестабілізуючих факторів різної природи. З кібернетичної точки зору безпека трактується таким чином: це кількісна і якісна характеристика властивостей системи з погляду її здатності до самовиживання та розвитку в умовах

виникнення зовнішньої й внутрішньої загрози, тобто де стабілізаційної дії непередбачених і важкопрогнозованих зовнішніх і внутрішніх факторів [1].

Розвиток ринкової економіки в Україні та її регіонах підвищує рівень вимог до системи вищої освіти, де зараз відбуваються суттєві зміни. Крім того, виникає гостра необхідність забезпечення економічної стійкості вищих навчальних закладів у зв'язку з інтеграцією до світового освітнього співтовариства. Ефективне управління ВНЗ неможливе без сучасних концептуальних підходів до управління. Сьогодні відчувається нагальна потреба в розробці багатоваріантних стратегій вищих навчальних закладів, застосування в їх діяльності нових методів управління. Ці та інші аспекти обумовлюють необхідність розробки нових і вдосконалення існуючих механізмів державного регулювання економічної стійкості вищих навчальних закладів. Освіта є однією з пріоритетних сфер для розвитку суспільства та об'єктом державного регулювання, оскільки розвиток освіти безпосередньо пов'язаний з розвитком економіки держави та розвитком інноваційних процесів. Проведене дослідження дозволило визначити сучасні теоретичні й практичні підходи до вирішення проблем державного регулювання економічної безпеки вищих навчальних закладів. На основі критичного аналізу сучасних наукових розробок з питань державного регулювання діяльності вищих навчальних закладів досліджено концептуальні підходи до оцінки та забезпечення їх економічної стійкості. Одним із важливих напрямів теорії стійкого розвитку є дослідження сутності економічної стійкості вищого навчального закладу, оцінка її рівня та забезпечення економічної стійкості.

Основні властивості елементів систем характеризуються рівнем розвитку кадрового корпусу, технічних засобів (і нових знань) і механізмом збереження вартості. У свою чергу, зв'язки елементів характеризуються рівнем розвитку: організаційної взаємодії фірм учасників, колективів і людей, технологічних процесів і ноу-хау та фінансових стосунків. Перераховані властивості і зв'язки можуть бути обрані нами як комплексні чинники забезпечення економічної безпеки. Реалізацію основних чинників забезпечення економічної безпеки складної фінансово-економічної системи, поданих на рис. 3, можна вважати базовими умовами забезпечення економічної безпеки складної соціально-економічної системи.

Отже, механізми забезпечення економічної безпеки в системі вищої освіти зумовлено економічною безпекою вищих навчальних закладів, що складають систему: якщо переважна більшість вишів перебуватиме в економічній безпеці, тоді за індуктивною логікою можна стверджувати про економічну безпеку в системі вищої освіти країни. Стосовно забезпечення безпеки ВНЗ необхідно відзначити, що оцінювання рівня економічної безпеки ВНЗ за функціональними складовими на основі статистичних методів досить складне через їхню низьку математичну формалізацію. Проте таке оцінювання проводити необхідно, тому індикатори економічної безпеки ВНЗ поділяють за кожною з її складових і розраховують їх на основі оцінювання збитків, завданих інтересам ВНЗ, та ефективності заходів щодо запобігання їм.

Рис. 1. Базові умовами забезпечення економічної безпеки складної соціально-економічної системи
Джерело [2]

Найбільш розповсюдженим підходом до оцінювання економічної безпеки з використанням сукупності показників є індикаторний метод. Оцінювання економічної безпеки з використанням індикаторного підходу базується на системі індикаторів, до точності визначення яких висуваються високі вимоги. За індикатори прийнято граничні значення вибраних показників, що описують стан економічної безпеки оцінюваного об'єкта.

Економічна безпека об'єкта оцінюється за результатами порівняння фактичних значень вибраних показників з індикаторами. При удаваній простоті індикаторному методу властиві й суттєві обмеження. Зокрема, системи індикаторів часто є громіздкими, для порівняння використовуються фактичні значення показників минулого періоду, також остаточно не вирішено питання виду, складу, величин, граничних значень індикаторів залежно від типу, рівня, початкового стану економічної безпеки досліджуваного об'єкта.

Простіше рівень економічної безпеки ВНЗ можна оцінювати за показниками економічної безпеки, які є найбільш значущими параметрами, що надають загальне уявлення про стан вишу в цілому, його стійкість, мобільність, навіть конкурентоспроможність [2].

Сукупність показників економічної безпеки ВНЗ може бути скільки завгодно великою, і серед цієї множинності показників достатньо легко втратити зміст оцінювання, оскільки оперувати великою кількістю показників в оцінюванні будь-якого явища досить складно. Тоді потрібно або сконцентрувати увагу на кількох показниках, або вибрати один-два, які, будучи синтетичними за своєю природою, охоплюють значну сукупність показників. Отже, економічна безпека ВНЗ – це стан вишу, у якому наявних ресурсів достатньо для запобігання, послаблення або захисту від загроз діяльності ВНЗ. Для того щоб ВНЗ залишався на плаву та був конкурентоспроможним, необхідно періодично проводити оцінювання свого рівня економічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів [Текст] : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів економічних і юридичних спеціальностей усіх форм навчання / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія бан- ківської справи Національного банку України" ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С. М. Фролова ; [С. М. Фролов, О. В. Козьменко, А. О. Бойко та ін.]. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2015. – 332 с.

2. Коврегін В. В. Механізми забезпечення економічної безпеки вищих навчальних закладів / В. В. Коврегін // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2015. – Вип. 4 (51). – 216 с.

Дмитренко В.І., *к.е.н.,*
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ В СФЕРІ БУДІВНИЦТВА

Державна політика в будівельній галузі здійснюється шляхом вироблення, прийняття та застосування нормативно-правових актів, будівельних норм та правил, одним з основних обов'язкових елементів системи державного управління є контрольно-наглядова функція держави за суб'єктами будівельного ринку, адже безпека в будівництві має основне значення для споживача.

Питанню контролю у сфері державного управління приділив увагу О.Ф. Андрійко. Ним визначено такі основні принципи контролю як об'єктивність, дієвість, гласність, систематичність, регулярність [1].

Принцип об'єктивності контролю передбачає аналіз реальних фактів та всебічність їх розгляду. І хоча будь-яке управлінське рішення має елемент суб'єктивності, воно повинно базуватися на об'єктивних, реальних фактах. Контрольна діяльність має ґрунтуватися на дійсності та реальності конкретності фактів. Об'єктивність контролю випливає із точного вивчення фактів і документів, заслуховування пояснень, що перевіряються зацікавленими особами, проведення необхідних підрахунків, аналізів, вимірів, порівнянь, виявлення причин порушень, недоліків чи помилок. І лише узагальнення всіх отриманих у такий спосіб даних і приводить до правильних, обґрунтованих висновків, виробляє уміння докопатися до суті заради встановлення істини. Все

це дає змогу знайти правильне рішення при усуненні порушень чи запобігти небажаним наслідкам.

Дієвість контролю полягає в реальних наслідках щодо виявлення порушення чинного законодавства, прийнятих норм і правил. На ньому покладено обов'язок не лише виявити допущені порушення, але й глибоко їх проаналізувати, зробити висновки щодо можливих наслідків, дати хід державному механізму захисту. Призначення контролю полягає у створенні передумов та здійснення управлінської діяльності, виходячи з інтересів людини та суспільства, запобіганні неправомірній діяльності органів управління та службових осіб. Принцип дієвості контролю покладено в основу реагування органів контролю, усієї системи контролю шляхом вжиття відповідних заходів самостійно або передачу результатів і висновків уповноваженим органам для прийняття рішень.

Принцип гласності в діяльності органів контролю посідає важливе місце за своїм впливом і результативністю. Широке висвітлення напрямків діяльності органів державного управління щодо виведення країни із кризи, відповідність чинної правової бази відносинам, що складаються в сфері управління, створення державних програм і виконання їх, дії органів управління різних рівнів та службових осіб – все це спрямовано на ефективність управління. Контроль за станом справ в окремих галузях управління та правдива інформація про цей стан, виявлення наявних порушень, а то й некомпетентності, змушують уряд, органи виконавчої влади шукати виходу та вживати радикальних заходів. Такий контроль, що ґрунтується на широкій гласності про випадки безгосподарності, порушення інтересів людини, зловживання службовим становищем, бездіяльності органів управління, сприятиме оперативному усуненню наявних недоліків.

Демократизація і гласність стали орієнтирами подальшого розвитку українського суспільства. Вони передбачають відкритість у діяльності державних органів, широку інформованість про прийняті рішення та їх виконання, надання громадянам, колективам і організаціям реальних гарантій щодо забезпечення їхніх інтересів. Все це не означає, що дотримання гласності контролю веде до того, що він відразу стає ефективним інструментом демократизації управління.

В основі контролю закладені певні принципи і чітке дотримання їх при здійсненні контрольної діяльності незалежно від того, щодо кого або чого вона здійснюється.

Принцип гласності контролю передбачає не лише виявлення недоліків та обов'язкове покарання, а й постановку актуальних проблем, обговорення проектів управлінських рішень, підготовку громадської думки.

При здійсненні контролю необхідно дотримуватися принципу систематичності, регулярності щодо його проведення. Це вносить певний порядок і дисципліну в роботу як того, кого контролюють, так і того, хто контролює. До того ж систематичний контроль дає змогу краще орієнтуватися в конкретній галузі управління та постійно аналізувати стан справ, а також виявляти недоліки в управлінській діяльності, відшукувати резерви чи

запобігати непередбаченим наслідкам. Принцип регулярності контролю стимулює саму контрольну діяльність до підвищення ефективності та позитивного впливу на досягнення результату.

Створюючи сильну, дієздатну державу, не слід забувати про її основне призначення — надійно захищати інтереси та права людини. Для цього необхідно сформувати відповідний механізм, який створював би умови реалізації, засоби захисту цих прав та сприяв би подальшому їх здійсненню. Однією із гарантій такого служіння інтересам людини у сфері управління і може бути контроль [1].

Список використаних джерел:

1. Андрійко О. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади : монографія / Андрійко О. Ф. – К. : Наукова думка, 2004. – 300 с.

Кобко Р.В., *аспірант*
кафедри економічної безпеки,
Національна академія внутрішніх справ

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

У сучасних умовах усі країни ЄС визначають цілями державного регулювання збереження платоспроможності страховиків і захист прав споживачів, хоча додатково можуть виділяти окремі пріоритетні завдання: підтримку стабільності ринку або довіри до ринку; підтримку ефективного ринку; ведення ринкового нагляду; боротьбу з фінансовими правопорушеннями; підтримку конкурентоспроможного ринку; надання інформації для споживачів; забезпечення компенсаційних механізмів для споживачів.

В Україні державне регулювання ринку страхових послуг здійснюється задля дотримання вимог законодавства про убезпечення, ефективного розвитку страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховиків та захисту інтересів споживачів, проте питання взаємозв’язку між економічною безпекою страхових компаній та ринку страхових послуг досліджено недостатньо глибоко.

Запропоновано концептуальний підхід до державного регулювання ринку страхових послуг в Україні передбачає оновлення стандартів оцінювання особливих ризиків страховика та його впливу на економічну безпеку держави, впровадження необхідних інструментів відстеження органами нагляду «абсолютної платоспроможності» страхових компаній. Наглядові органи повинні бути інституційно спроможні здійснювати оперативний моніторинг виконання вимог нормативної платоспроможності, розрахунку страхових резервів та інвестування, періодично контролювати надійність систем управління, якість ведення обліку, ефективність систем ризик-менеджменту та внутрішнього контролю.

Підкреслено, що докорінна модернізація державного регулювання економічної безпеки ринку страхових послуг реалізується шляхом удосконалення чинних законодавчих актів. Зокрема, Закону України «Про страхування» та «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». Запропоновано запровадити низку прогресивних регуляторних норм стосовно правил реєстрації та ліцензування страховиків, встановлення вимог кадрового забезпечення компаній, визначення процедури розкриття інформації про осіб, що здійснюють контроль діяльності страховика, та вимог до оприлюднення фінансової і нефінансової звітності.

З'ясовано, що від здійснення справедливого, неупередженого та деполітизованого державного регулювання ринку страхових послуг в Україні та економічної безпеки в цілому залежить успішний розвиток нашої держави.

Для посилення результативності діяльності Нацкомфінпослуг потрібно:

- удосконалити кадрову та організаційну структуру Нацкомфінпослуг;
- здійснити поетапний перехід до часткового фінансування Нацкомфінпослуг учасниками страхового ринку;
- визначити періодичність проведення перевірок суб'єктів страхового підприємництва та створити систему консультування;
- використовувати основні засади пруденційного нагляду;
- розробити методичні рекомендації щодо організації внутрішнього аудиту в страхових компаніях;
- активізувати взаємодію та співпрацю Нацкомфінпослуг з органами відповідної компетенції (Державною авіаційною службою України, Державною інспекцією України з безпеки на морському та річковому транспорті, Державною інспекцією ядерного регулювання України тощо) задля розвитку страхових послуг;
- здійснювати належний державний нагляд за формуванням страхових резервів.

Для забезпечення економічної безпеки ринку страхових послуг запропоновано:

- активно використовувати тести раннього реагування та стрес-тестування для передбачення і випередження можливих загроз;
- ухвалити нормативно-правовий акт щодо критеріїв та нормативів діяльності страхових компаній;
- підвищити ефективність процедури тимчасового адміністрування страхових компаній;
- розробити та ухвалити Закон України «Про банкрутство небанківських фінансово-кредитних організацій», у якому конкретизувати процедури ліквідації, банкрутства, тимчасового адміністрування страхових компаній;
- створити гарантійний фонд виплат, керуючись чіткими організаційними та моральними засадами.

З метою підвищення довіри страхувальників необхідно створювати умови прозорої та достовірної діяльності страхових компаній. Для цього необхідно реалізувати низку таких заходів:

- створення списку суб'єктів ринку страхових послуг (резидентів,

нерезидентів), з якими дозволяється укладати договори перестрахування;
- уведення міжнародних стандартів фінансової звітності;
- розроблення стандартів розкриття інформації як суб'єктами ринку страхових послуг, так і органом страхового нагляду;
- формування електронної бази даних про результати діяльності страхових компаній.

Досягнення зазначених цілей запропоновано здійснювати у два етапи:

1) впродовж перших двох років необхідно забезпечити чіткі прозорі умови функціонування ринку страхових послуг, зменшити прояви тіньових схем, створити умови для підвищення рівня економічної безпеки страхових компаній;

2) протягом наступних трьох років здійснити поступовий перехід до нових стандартів (Solvency II) діяльності суб'єктів страхового підприємництва, імплементацію європейських норм і стандартів, впровадження економічних механізмів стимулювання розвитку інвестиційної та перестрахової діяльності, забезпечення ефективного партнерства між державою, суб'єктами ринку страхових послуг, саморегулівною організацією, фізичними і юридичними особами.

Механізм реалізації запропонованого концептуального підходу передбачатиме:

1. *Прийняття низки нормативно-правових актів.* Зокрема, для забезпечення реалізації окремих пріоритетних напрямів мають розроблятися державні цільові програми (доречними є державна програма стимулювання розвитку страхової інвестиційної та перестрахувальної діяльності, державна програма розвитку страхування життя), які мають перетворюватися на дієвий інструмент державної фінансової політики у розв'язанні системних проблем страхового підприємництва в Україні.

2. *Формування моніторингу реалізації запропонованих заходів з метою отримання достовірної інформації про ефективність виконання планів і програм.* Уповноважений орган страхового нагляду (нині це Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг) виконуватиме такий моніторинг реалізації запланованих заходів та за результатами моніторингу щорічно готуватиме звіти про їх реалізацію.

3. *Залучення інституцій регіонального розвитку, добровільних об'єднань учасників страхового ринку, представників бізнесу до реалізації запланованих заходів*. Особливу роль у цьому процесі відіграватиме саморегулівна організація як інституція, що має значний інноваційний потенціал, оскільки є елементом механізму впровадження відносин нового типу між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та представниками страхового ринку.

4. *Консолідація зусиль наукового потенціалу* в обґрунтуванні соціально-економічної, регіонально та страхової політики на довгострокову перспективу; розробці методології прогнозування соціально-економічного розвитку держави та показників розвитку ринку страхових послуг, яка використовуватиметься під час прийняття управлінських рішень органами державної влади; налагодження

системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації працівників страхового сектору.

Реалізація запропонованої стратегії вдосконалення державного регулювання економічної безпеки ринку страхових послугсприятимеоптимізаціїструктурнихзрушеньу страховому секторі, які підвищуватимуть його конкурентоспроможність і позитивно впливатимуть на економічну безпеку країни в цілому.

Куценко Д.М., *магістрант,*
Черевко О.В., *д.е.н., професор,*
професор кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Фінансова безпека держави характеризує спосіб функціонування фінансової системи країни, який спрямований на збалансований економічний ріст в різних галузях національної економіки, але стійкий по відношенню до внутрішніх і зовнішніх змін параметрів фінансової системи. При цьому головна увага звертається на розподіл фінансових потоків між галузями економіки, динаміку державного боргу, інформаційну оцінку бюджетів, облік капіталу за кордоном. Чим більше у держави можливостей для контролю за фінансовим простором в межах держави в умовах розвитку зовнішньоекономічних зв’язків, і чим вищий рівень розвитку інституціональної системи, що забезпечує контрольно-регулюючі функції держави на різних рівнях, тим більше суверенні прерогативи держави.

Забезпечення фінансової безпеки держави обумовлюється здатністю державних органів забезпечувати стійкість фінансово-економічного розвитку держави (основних фінансово-економічних параметрів), а також нейтралізувати вплив фінансових криз на національну економічну систему і запобігати (припиняти) правопорушення в фінансових правовідносинах. При цьому фінансова безпека держави забезпечується через реалізацію бюджетної, податкової, грошово-кредитної, валютної, цінової (інфляційної) політики, які в сукупності визначають стан держави у фінансовій сфері [1, с.97].

До переліку органів, до завдань яких у більшій чи меншій мірі належить регулювання стану фінансової безпеки держави, можна включити:

- органи загальної компетенції (Кабінет Міністрів України);
- органи спеціальної галузевої компетенції (Міністерство фінансів України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство інфраструктури України, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Міністерство юстиції України, Міністерство промислової політики України, Міністерство доходів і зборів України);

- органи спеціальної функціональної компетенції (Рада Національної безпеки і оборони України, Фонд державного майна України, Антимонопольний комітет України, Національний банк України, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України, Державна фіскальна служба України, Державна казначейська служба, Прокуратура України, судові органи України, Державна служба статистики України), органи територіального управління й самоврядні органи [2].

Фінансову безпеку держави слід забезпечувати на підставі розробки відповідної нормативно-правової бази щодо визначення внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці (створення системи моніторингу), а також критеріїв, за допомогою яких дії учасників фінансових правовідносин можуть бути визнані такими, що завдають шкоди фінансовій безпеці країни.

Оскільки важливу роль у забезпеченні фінансової безпеки України відіграє фінансовий ринок та його професійні учасники – у першу чергу фінансові установи, одним із напрямів регулювання рівня фінансової безпеки держави слід визнати державне регулювання фінансового ринку – як процес упорядкування діяльності різних учасників фінансового ринку і проведених ними операцій організаціями, уповноваженими на подібні дії. Процес державного регулювання фінансового ринку та його учасників включає в себе наступні дії:

– законодавчу діяльність разом із прийняттям нормативно-правових документів, суть яких – регулювання процесів функціонування фінансового ринку;

– проведення ліцензування та контролю діяльності професійних учасників фінансового ринку, а також фінансових посередників ринку цінних паперів;

– контроль стану дотримання антимонопольного законодавства у фінансовій сфері;

– захист законних інтересів і законних прав інвесторів, емітентів і кредиторів, тощо.

Таким чином, регулювання фінансового ринку та його учасників повинно бути покладено в основу регуляторної політики забезпечення фінансової безпеки України.

Нині в Україні немає окремого правового документу, яким би регулювалися відносини між суб'єктами права у площині захисту бізнесу від зазіхань, як з боку злочинних угруповань, так і з бокукорумпованихвладних структур у фінансовій сфері. Можливості інтеграції України у Європейське співтовариство вимагають перегляду існуючого інструментарію державного регулювання фінансової безпеки держави і приведення її до міжнародних норм не лише у формально, але і шляхом запровадження дієвих інструментів нагляду та контролю у фінансовій системі.

Список використаних джерел:

1. Денисевич А. В. Правовое регулирование финансовой безопасности государства [Электронный ресурс] / А. В. Денисевич. – Режим доступа :

http://edoc.bseu.by:8080/bitstream/edoc/5180/2/Denisevich%20A.%20prav.%20reg.%20fin.%20bezopasnosti%20gosud.%20Vestnik%20BGEU%206_06.pdf.
2. *Лекарь С. І. Місце адміністративно-правового механізму забезпечення економічної безпеки держави у системі державно-правового механізму / С. І. Лекарь // Адміністративне право і процес. – 2013. - №1 (3). - С. 15-20.*

Надточій Я.М., *магістрант,*
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
Мігус І.П.,*д.е.н., професор,*
завідувач кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

РОЛЬ КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Найбільш типовою та визнаною в науковому світі є структура національної безпеки держави, що містить такі складові: державну, політичну, військову, екологічну, інформаційну, інтелектуальну і економічну безпеку [1]. Економічна безпека також має свою структуру: за рівнем безпеки поділяється на міжнародну (у тому числі глобальну та колективну) і національну (на рівні держави, регіону, галузі, суб'єкта господарювання, людини) [2]; а за напрямами забезпечення на інноваційно-технологічну, енергетичну, інвестиційну, соціальну, продовольчу, виробничу, зовнішньо-економічну та фінансову [3].

У період політичної та економічної нестабільності, негативних тенденцій у соціальній сфері, стан фінансової безпеки країни набуває особливо важливого значення, адже спроби стабілізації економічних процесів та мінімізації соціальних негараздів, зазвичай, мають фінансову природу.

У фінансовій системі України функціонують фінансові установи різних видів: страхові та інвестиційні компанії, ломбарди, кредитні спілки, банки. Останні займають домінуючу позицію на фінансовому ринку за обсягами активів, капіталу та об'ємами грошових потоків, що проходять через їх структури у процесі реалізації фінансових продуктів і послуг. У той же час банківська сфера, завдяки різноманітності фінансових послуг та інструментів, клієнтської бази та акумуляції залучених коштів, є привабливим об'єктом для реалізації різних видів економічних злочинів, частина яких чинить руйнівний вплив на стан фінансової безпеки України. У більшості випадків злочинна діяльність при проведенні розрахункових, депозитних та кредитних операцій здійснюється за участю співробітників банків, зокрема посадових осіб банківських установ. Таким чином, кадрова безпека банків як стан їх захищеності від негативного впливу на рівень економічної безпеки загроз, пов'язаних із несумлінною роботою персоналу, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами в цілому, має визнаватись одним із об'єктів, вартим регуляторного впливу у контексті забезпечення фінансової безпеки держави.

Розкрадання коштів банківських установ на разі є однією із суттєвих загроз рівню фінансової безпеки держави, адже викрадені фінансові ресурси можуть належати як окремим громадянам, що, у випадку їх втрати, ще більше

знизить рівень довіри населення до діючої влади та фінансового сектору, так і інвесторам, що матиме своїм наслідком падання рівня інвестиційної привабливості України, і зменшить надходження іноземного капіталу. Викрадені фінансові активи можуть перебувати у власності підприємницьких структур або бюджетних інституцій, що може спричинити банкрутство перших та нездатність виконувати свої зобов'язання останніх. Найпоширенішими способами розкрадання коштів банківських установ у 2014-2016 роках було визнано:

– видачу банківськими установами кредитів позичальникам, афілійованим із власниками банківських установ;

– видачу банківськими установами кредитів підприємствам з ознаками фіктивності;

– виведення майна з під застави шляхом переведення права власності на третіх осіб;

– виведення коштів через кореспондентські рахунки в іноземних банках [4, с.55].

Реалізація жодного із цих способів не є можливою без участі банківського персоналу, що свідчить про наявність недоліків у організації системи економічної безпеки банків у площині забезпечення її кадрової складової.

Для забезпечення кадрової безпеки на рівні державних регуляторних органів пропонується:

– створення державної інституції, що буде займатись підготовкою кадрів для роботи у системі безпеки банків та інших фінансових установ;

– створення бази даних співробітників банків, що були звільнені через шахрайські дії ,та надання доступу до цієї бази кадровим службам усіх банкам;

– державний контроль рівня інформаційної прозорості банків у частині оприлюднення даних щодо власників банків та належних їм суб'єктів господарювання;

– запровадження переліку вимог до осіб, що працюють із кредитними ресурсами та предметами застави (наприклад, стаж роботи у конкретному банку не менше 5 років);

– запровадження періодичної державної атестації осіб, що працюють у банках на керівних посадах.

Реалізація запропонованих заходів на державному рівні дозволить отримати інструментарій для підвищення рівня кадрової безпеки банків, який, у свою чергу, стане запобіжним заходом для формування загроз, що походять від банківських установ, для стану фінансової безпеки України.

Отже, роль банків у процесі реалізації державних фінансових інтересів та підтримки належного рівня фінансової безпеки країни є незаперечною. Але позитивного результату від їх діяльності у цьому процесі варто очікувати лише у тому випадку, якщо банки функціонуватимуть ефективно, тобто демонструватимуть фінансову стійкість, рентабельність, високий рівень ділової репутації тощо. А це, у свою чергу, можливо лише за умови дієвої системи державного регулювання стану їх економічної безпеки, у тому числі і її кадрової функціональної складової.

Список використаних джерел:
1.Онищенко В.О. Концептуально-методичні засади оцінки рівня економічної безпеки держави / В.О. Онищенко, С.В. Онищенко, В.В. Мирошниченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – №38. – С. 102–107.
2. Дідович І.І. Формування економічної безпеки держави та регіону / І.І. Дідович, І.Я. Фабін // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип.19.11. – С. 152–158.
3. Сидоренко-Стеценко Д.В. Сутність проблеми економічної безпеки України та методи її моделювання / Д.В. Сидоренко-Стеценко // Вісник Черкаського університету. – 2009. – №38. – С. 102–107.
4. Типологічні дослідження Державної служби фінансового моніторингу України за 2016, 2015, 2014 роки – К., 2017. – 126 с.

Потопахін П. В.,
магістр з менеджменту організацій,
Центр суспільно-політичних досліджень, м. Київ

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА: ГЕОПОЛІТИЧНА ТА ГЕОЕКОНОМІЧНА СКЛАДОВІ

Динаміка геополітичних процесів в Європі та Україні після складних і багатогранних подій лютого 2014 р. поставила перед суспільством нові виклики, насамперед у сфері економічної безпеки держави. При цьому можна бачити кардинальну трансформацію самої системи економічного та політичного балансування, тобто самого держуправління в економіці (див., наприклад: [1; 2]).

В цих умовах по-новому постає проблематика економічної безпеки, яка стрімко змінюється і на концептуальному, і на практичному рівні. Погляди на моделі економічної безпеки держави потребують додаткового переосмислення, з урахуванням стрімких змін у внутрішньому і зовнішньому середовищі України з 2014 р. (див.: [2]).

По-перше, слід вказати на моделі економічної безпеки, сформовані з домінуючих позицій «класичної геополітики», яку до останнього часу широко використовували для аналізу проблем економічної безпеки в Україні (див.: [3;4]). В цих моделях вже досить глибоко відрефлектована проблематика економічної безпеки, в умовах сформованого глобалізму. При цьому все ще велика роль приділяється «старим» державним інститутам забезпечення економічної безпеки в суспільстві та констатуються ознаки великих викликів економічній безпеці держави з боку глобальних корпоративних структур. Корпорації все більше контролюють величезні сегменти глобальної економіки і, відповідно, впливають на політичні системи національних держав через економічні важелі. Таким чином, ми можемо бачити складний і динамічний період трансформації економічних систем під впливом глобалізму, який описувався до останнього часу в термінах геополітики (див.: [4]).

З іншого боку, геоекономічна модель економічної безпеки менш розроблена, як і сама концепція геоекономіки (див.: [5]). Але слід зауважити, що багато авторів описують геоекономіку як «нову геополітику». Тобто, геоекономіка починає виконувати функцію геополітики (яка вже не повністю відображає дійсність) в контексті пояснення та прогнозування глобальних

процесів (див.: [5; 6]). При цьому деякі автори вказують на можливості використання геоекономіки як інструменту в геополітичних цілях, що повністю змінює ставлення до економічної безпеки держави як такої (див.: [8]).

Відповідно до цього в геоекономіці змінюється й підхід до розуміння та забезпечення самої економічної безпеки (див.: [7]). Це особливо помітно на прикладі економічної ситуації в Україні, яка певною мірою стала заручницею геополітичних процесів і різкої зміни політичного середовища в 2014 р. (див.: [9]).

Погляди на геоекономіку, як науку, взагалі дуже відрізняються у різних авторів (див., наприклад, [5; 7; 8]). Це можна пояснити її невеликим віком (як наукової дисципліни) і стрімкою зміною самих світових процесів в умовах глобалізму.

З іншого боку, з точки зору необхідності осмислення стрімких суспільно-політичних трансформацій в Україні за останні роки, можна зазначити необхідність більш глибокого вивчення геоекономічної складової цих процесів. Це важливо як для більш чіткого усвідомлення нових викликів економічній безпеці національній економіці, так і для подолання поверхневих і недостатньо обгрунтованих інтеграційних сподівань, без урахування реального стану економіки й протиріч у ЄС. Таким чином, геоекономіка, можливо, зможе більш адекватно і чітко пояснити нові можливості й виклики перед Україною, саме з точки зору доповнення «геополітичної картини» складних і динамічних процесів навколо України. Інакше ми ризикуємо і далі спостерігати чергову політизацію й протистояння навколо проблематики економічної безпеки та ще більше втрачати економічну стабільність і технологічну незалежність через непрораховані й суперечливі дії так званого «політичного класу», в уявленнях якого геоекономічна парадигма ще має зайняти своє місце. А геополітична риторика політиків ще має повернутися в конструктивні межі політичної відповідальності влади за економічну безпеку і стабільність, як основу ефективного і збалансованого розвитку держави та її реального суверенітету.

Також нині постає актуальною розробка загальної концепції економічної безпеки, з переосмисленням співвідношення геополітики та геоекономіки в сучасному світі та включенням в цю концепцію важливої геокультурної складової. Таким чином, стане можливим створювати й управляти балансом між геополітикою, геоекономікою та геокультурою, яка поки що менш осмислена і не розроблена детально як концепція.

Список використаних джерел:

1. Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток : наукова доповідь / [Шинкарук Л. В., Бевз І.А., Барановська І. В. та ін.] ; за ред. чл.-кор. НАН України Л. В. Шинкарук ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – К., 2015. – 304 с.

2. «Щодо тенденцій розвитку економіки України у 2014-2015 рр.». Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/articles/1635/

3. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О. С. Власюк; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48 с.

4. Похилюк В. Економічна безпека країни в епоху глобалізації // Вісник КНТЕУ. 2009. – № 5. – С. 18–25. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2009/05/3.pdf

5. Дергачев В. Геоэкономика. (Современная геополитика). Учебник для вузов. – К.:, Випа-Р, 2002. – 512 с.
6. Дергачев В. А. Геоэкономическая трансформация Украины. Монография. Электронное издание на CD. Издательский проект профессора Дергачева, 2011. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://dergachev.ru/book-19/index.html
7. Чувилова О. Н. Методика и оценка геоэкономической безопасности регионов / О. Н. Чувилова – Б.м.: Научная библиотека, 2014, – 180 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://partnersdnld.litres.ru/static/trials/18/01/31/18013145.a4.pdf
8. Жан К., Савона П. Геоэкономика. – М.: Ad Marginem, 1997. – 208 с.
9. Давос, Трамп и Украина: какие геополитические тренды обозначил WEF-2017. [Електронний ресурс] – Режим доступу: – http://forbes.net.ua/nation/1427226-davos-tramp-i-ukraina-kakie-geopoliticheskie-trendy-oboznachil-wef-2017

Сидорчук О.І.,*к.н.держ.упр., доцент,*
докторант Львівського регіонального інституту
державного управління НАДУ при Президентові України

ЕКОНОМІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА: ВЗАЄМОЗВЯЗОК ОСНОВНХ СКЛАДОВИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Економічний розвиток держави неможливо уявити без належного рівня соціального розвитку, тому посилення соціальних гарантій, захист прав громадян та підвищення їх життєвого рівня і добробуту є першочерговим завданням держави. У зв’язку із цим соціальна політика є важливим напрямом державної політики, а забезпечення належного рівня соціальної безпеки в країні – пріоритетом сталого розвитку цивілізованого суспільства.

Варто зауважити, що впровадження ринкових відносин в Україні розпочалося без розробки стратегії державного регулювання соціальних процесів, що вкрай негативно позначилося на забезпеченні економічної безпеки [1, с. 74]. Це призвело до того, що в українському суспільстві на сьогодні існує чимало проблем соціального характеру, що становить пряму загрозу соціальній безпеці. До того ж, низький рівень соціальної\ безпеки може бути реальною перешкодою на шляху реалізації Україною її євроінтеграційних прагнень та планів щодо входження до європейської спільноти на правах повноцінного членства.

Відповідно до статті 3 Конституції України «людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов’язком держави». Тому проблема соціальної безпеки лежить в площині не лише економічної, але й національної безпеки в контексті загального прогресивного розвитку України.

Варто підкреслити, що між економічною і соціальною безпекою існує тісний взаємозв’язок, адже в соціальній сфері фокусуються майже всі проблеми економічної безпеки:

- занепад економіки пов'язаний з падінням трудової моралі та трудової мотивації;

- економічні кризи мають своїм найбільш небезпечним наслідком соціальний вибух;
- екологічні катастрофи випливають з нехтування соціумом середовища проживання;
- від панівної системи ціннісних орієнтацій у суспільстві залежить ставлення до освіти і науки, які визначають майбутнє країни [3, с. 38].

Отже, належний рівень соціального розвитку прямо впливає на усі інші сфери суспільства, тому забезпечення соціальної безпеки є прямим завданням держави. Для цього потрібно усунути або мінімізувати негативний вплив таких соціальних загроз як бідність, майнова та фінансова диференціація населення, звуження доступу до медицини, освіти і культури тощо. Поряд із цим необхідно забезпечити високі показники таких показників соціального розвитку як рівень життя (життєвий рівень), якість життя населення, сприяти розвитку ринку праці, покращенню демографічної ситуації та нормалізації соціального середовища в країні.

У зазначеному напрямі на рівні держави потрібно здійснити наступні заходи:
- забезпечити постійний моніторинг індикаторів соціальної безпеки і поряд з ним – економічної безпеки, які прямо впливають на соціально-економічний розвиток держави;
- виробити своєчасні та адекватні заходи, які здатні забезпечити належний рівень національної безпеки та її основних складових – економічної та соціальної безпеки;
- забезпечити формування реального правового суспільства, в якому буде існувати неухильне дотримання нормативних приписів та справедлива і чітка відповідальність усіх членів суспільства перед законом;
- забезпечити стійкий соціально-економічний розвиток на основі прогресивного досвіду розвинутих країн та використанні його кращих надбань в українських реаліях.

Отже, з метою усунення соціальних деформацій та забезпечення невпинних соціально-економічних трансформацій у напрямі сталого розвитку української держави необхідно забезпечити належний рівень економічної та соціальної безпеки в суспільстві. Ці взаємопов’язані складові національної безпеки є основними рушіями, які здатні забезпечити прогрес та цілеспрямований рух України у напрямі цивілізованого суспільства.

Список використаних джерел:

1. *Шлемко В.Т. Економічна безпека України : сутність і напрямки забезпечення : монографія / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько — К. : НІСД, 1997. — 144 с.*
2. *Конституція України із змінами, внесеними Законами України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV, від 1 лютого 2011 року № 2952-VI, від 19 вересня 2013 року № 586-VII, від 21 лютого 2014 року № 742-VII : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http : //www.president.gov.ua/content/chapter04.html*
3. *Пирогов Г.Г. Концепция социальной безопасности / Г.Г. Пирогов // Обозреватель. 2007. — No9. — С. 38–49.*

СиротенкоА.М.,*магістрант,*
Зачосова Н.В., *к.е.н., доцент,*
доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ПРОБЛЕМА ПОШИРЕННЯ ЯВИЩА ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

У науковій літературі можна зустріти багато визначень явища тіньової економіки. За визначенням Б. Данилишина, академіка НАН України, міністра економіки України в 2007-2009рр. тіньова економіка це – легальна діяльність суб'єктів ринку із заниженням зобов'язань перед суспільством і, відповідно, отриманням незаконної вигоди. Отже, тіньова економіка – це економічна діяльність, прихована від суспільства і держави, що знаходиться поза державним контролем і обліком. Проблемі існування тіньової економіки присвячені наукові праці багатьох дослідників, серед яких Кравченко М. В.[1], Маслій І. В.[2], Пальчук О. І.[3].

Тіньова економіка властива всім країнам світу незалежно від їх моделі і рівня соціально-економічного розвитку.В Україні тіньова економіка – це результат системної кризи економіки. Нині тіньова ділова активністьмає масовий характер, незважаючи на зростаючі економічні та адміністративні обмеження. За підрахунками аналітиків, кожен житель нашої країни свідомо чи несвідомо бере участь у тіньовій економіці.

Паралельна робота двох секторів – легального і тіньового –ставить бар'єри для стабільного розвитку економіки, а при поєднанні тіньової економіки із організованою злочинністю і корупцією виникає суттєва загроза економічній і національній безпеці держави. Крім того, в глобальному масштабі ця проблема, як негативне соціально-економічне явище, має тенденцію до загострення.

Під час зустрічі зі студентами у Львові у вересні 2016 року прем'єр-міністр України Володимир Гройсманзазначив: «Глобальна проблема для нас з вами – це тіньова економіка», і наголосив на тому, що в обороті тіньової економіки України станом на середину 2016 року знаходилося близько 1,1 трильйона гривень.

За розрахунками економістів,офіційнийрівень тіньової економіки в Україні зріс з 36% в 2009 році до майже 50% в 2016 році.У спеціальному дослідженні Міністерства економічного розвитку і торгівлі України відзначається, що в Україні рівень тіньової економіки в 2015 році склав 40% офіційного ВВП, що майже в два рази вище рівня цього показника в європейських країнах (за розрахунками австрійського експерта, професора економіки Фрідріха Шнайдера, середній рівень тіньової економіки в країнах ЄС становить 18,3%, в той час як його оцінка в Україні коливається в межах 46-53%).За попередніми розрахунками Мінекономрозвитку, в січні-вересні 2016 року рівень тіньової економіки становив 35% від офіційного показника ВВП, що на 5% менше порівняно із показником 2015 року.

Згідно інформації Мінекономрозвитку, найвищий рівень тіньової економіки демонструють підприємства фінансового і страхового сектору (56%

від офіційного обсягу ВВП цього виду економічної діяльності), добувної промисловості (49%), суб'єкти господарювання, що здійснюють операції з нерухомим майном (47%), підприємства транспорту, складського господарства, поштової і кур'єрська діяльності (41%), переробної промисловості (34%), будівництва (34%), оптовоїі роздрібної торгівлі (27%).Неофіційна оцінка масштабів тіньової економіки в Україні в даний час складає від 40 до 80% ВВП в залежності від методу оцінки[4]. На жаль, серед країн Центральної і Східної Європи і колишнього Радянського Союзу Україна продовжує утримувати лідируючі позиції.

Причини розвитку тіньової економіки виділяються в 4 основні групи, а саме: соціально-економічні, політичні, юридичні, морально-етичні.

Економічні причини включають в себе спонтанний характер розвитку ринкової економіки. Це і нерівномірний розвиток різних сфер, галузей і регіонів, і рівень інфляції, і криза фінансової системи, і недосконалість процесу приватизації,тощо.Однією із основних причин є недосконалість податкової системи. Причинами тіньової економіки такожє: відсутність нормальної ринкового середовища, високий рівень корупції і некомпетентності державних службовців, нестабільність інвестиційного та ділового середовища, недостатній захист інтересів інвесторів.Соціальні причини включають в себе: низький рівень життя населення, високий рівень безробіття, невиплату заробітної плати, тощо.

До юридичних причин слід віднести недосконалість нормативно-правової бази. У цю групу можна включити і недостатню активність правоохоронних органів щодо припинення незаконної і кримінальної економічної діяльності, відсутність єдиного координаційного механізму по боротьбі з економічними злочинами, незахищеність прав власності.

Політична нестабільність провокує економічних суб'єктів до приховування доходів. Таким чином, морально-етичні причини тіньової економіки полягають у ставленні громадян до цього явища та їх схильності до участі у його поширенні.

Зростання тіньової економіки в розвинених країнах і країнах з перехідною економікою збільшує офіційний ВВП, тому що завдяки їй створюється така значна додана вартість, і так багато доходів витрачаються, що офіційна економіка через це також додатково зростає. Проте в країнах, що розвиваються, зростання тіньової економіки призводить до спаду офіційноїекономіки. Причиною є те, що втрати доходів держави і зростання корупції створюють настільки порушену державну інфраструктуру, що ці фактори негативно впливають на офіційну економіку.

Тіньові економіки є комплексним феноменом, який в значних масштабах представлений у всіх видах економік (країни, що розвиваються, країни з перехідною економікою і розвинені країни). Люди долучаються до тіньової економічної активності з різних причин. Основні з них – реакція на дії влади, в першу чергу на податки і регуляторні норми. Уряд, який має на меті скорочення тіньової економічної діяльності, повинен в першу чергу

проаналізувати складні взаємини між офіційною і тіньовою економікою, і, що ще більш важливо, наслідки своїх власних політичних рішень.

Один з найбільших викликів для будь-якого уряду зі значною тіньовою економікою – це здійснити ефективну політику стимулювання, спрямовану на те, щоб робота в тіньовій економіці стала менш привабливою, а робота в офіційній економіці – більш привабливою. У ряді розвинених країн цю політику було успішно здійснено, і це призвело до скорочення тіньової економіки.

Список використаних джерел:

1. Кравченко М. В. Тіньова економіка як самоорганізоване явище в системі соціально-економічних відносин суспільства: підходи до вивчення / М. В. Кравченко // Управління проектами та розвиток виробництва. – 2012. – № 2. – С. 41-46

2. Маслій І. В. Детермінанти виникнення та функціонування тіньової економіки / І. В. Маслій // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. –Вип. 58. – С. 167-172.

3. Пальчук О. І. Особливості тіньової економіки України та її вплив на рівень економічного розвитку / О. І. Пальчук // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2013. – № 5. – С. 170-175.

4. Тенденції тіньової економіки в Україні у січні-вересні 2016 року[Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki.

Токар В. В., *д.е.н., професор*
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ТЕНДЕНЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В КРАЇНАХ ЄС

Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України [1] передбачено низка індикаторів соціальної безпеки держави, які частково або повністю узгоджуються з підходами країн ЄС. Відмінності спостерігаються у визначенні порогу бідності в Україні (75%) та ЄС – 60 відсотків медіанного рівня загальних доходів. Упродовж 2010-2015 рр. середнє значення склало 16,4%; мінімальне значення досягло 9,4% в Чехії, а максимальне (23,4%) в Румунії. У країнах ЄС застосовується квінтильний, а в Україні децильний коефіцієнт фондів. Упродовж 2010-2015 рр. середнє значення цього індикатора знаходилось на рівні 4,9 разів з мінімальною величиною 3,5 рази в Чехії та максимальним 6,9 рази в Румунії.

Індикатор рівня зайнятості населення в Україні відображає світову тенденцію збільшення мінімального пенсійного віку, тому верхня межа в 70 років є більш адекватною, ніж в ЄС (65 років). Упродовж 2010-2015 рр. середній показник по країнах ЄС зменшився з 64,2 до 63,7% від відповідної вікової групи, при цьому максимальне значення було досягнуто Нідерландами (74,5%), а мінімальне – в Греції на рівні 54,0% .

Упродовж 2009-2014 середнє значення обсягу видатків зведеного бюджету на охорону здоров’я склало 6,2% (задовільний рівень); максимальні значення (оптимальний рівень – 7,0%) зафіксовані в Данії (8,7%), Фінляндії (8,1%) та Ірландії (8,1%). Частина країн ЄС знаходяться в критичній (Словаччина – 1,9%) та небезпечній зоні (зокрема Кіпр, Румунія та Латвія). Обсяг видатків зведеного

бюджету на освіту в середньому склав 5,4% (близько до незадовільного рівня); максимальне значення на оптимальному рівні зафіксовано в Данії, у свою чергу країни з мінімальними значеннями знаходяться в небезпечній зоні, зокрема Румунія з 3,4% (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяг видатків зведеного бюджету на охорону здоров'я та освіту в країнах ЄС у 2009-2014 рр. (відсотків ВВП)

Видатки на охорону здоров'я				Видатки на освіту			
Роки	2009	2014	Середнє значення 2009-2014	Роки	2009	2014	Середнє значення 2009-2014
Данія	8,9	8,7	8,7	Данія	7,0	7,2	7,1
Фінляндія	7,9	8,3	8,1	Португалія	7,3	6,2	6,8
Ірландія	8,5	7,6	8,1	Швеція	6,8	6,6	6,6
Нідерланди	7,8	8,1	8,0	Фінляндія	6,5	6,4	6,5
Франція	7,9	8,2	8,0	Кіпр	6,6	5,8	6,4
Австрія	7,9	7,9	7,9	Словенія	6,6	5,9	6,4
Бельгія	7,7	8,1	7,8	Естонія	7,2	5,6	6,3
Об'єднане Королівство	8,0	7,6	7,7	Бельгія	6,0	6,3	6,2
Чехія	7,4	7,7	7,6	Литва	7,2	5,4	6,1
Італія	7,5	7,2	7,3	Латвія	6,7	5,9	6,0
Німеччина	7,1	7,2	7,0	Об'єднане Королівство	6,6	5,2	5,9
Швеція	7,1	7,0	6,9	Мальта	5,4	5,8	5,7
Словенія	6,8	6,6	6,9	Франція	5,7	5,5	5,6
Португалія	7,9	6,2	6,9	Нідерланди	5,7	5,4	5,5
Хорватія	6,6	6,7	6,7	Польща	5,5	5,3	5,4
Іспанія	6,8	6,1	6,4	Люксембург	5,5	5,2	5,4
Литва	6,7	5,5	6,2	Чехія	5,0	5,2	5,1
Греція	6,8	4,7	5,9	Угорщина	5,4	5,2	5,1
Мальта	5,1	6,0	5,5	Австрія	5,1	5,0	5,0
Естонія	5,5	5,1	5,2	Хорватія	4,9	4,7	4,9
Люксембург	5,4	5,0	5,1	Ірландія	5,0	4,3	4,8
Угорщина	5,2	5,0	5,1	Греція	4,1	4,4	4,4
Польща	5,0	4,6	4,8	Німеччина	4,3	4,3	4,3
Болгарія	4,0	5,5	4,5	Іспанія	4,6	4,1	4,3
Латвія	4,6	3,8	4,1	Італія	4,6	4,1	4,2
Румунія	4,2	4,0	4,0	Словаччина	4,2	4,1	4,1
Кіпр	3,0	2,7	3,0	Болгарія	4,1	4,1	3,7
Словаччина	1,9	1,9	1,9	Румунія	4,0	3,0	3,4
Середнє значення	**6,4**	**6,2**	**6,2**	**Середнє значення**	**5,6**	**5,2**	**5,4**

Джерело: розраховано й складено автором на основі [2]

Упродовж 2009-2014 рр. чисельність ВІЛ-інфікованих осіб з діагнозом, що встановлений уперше в житті, у середньому знаходилась на рівні 6,9 осіб на 100 тис. осіб населення, що відповідає задовільному рівню; мінімальні значення, які є близькими до оптимальних порогових величин, зафіксовано в Словаччині – 1,1%, Хорватії – 1,8% та Чехії – 1,9%, а максимальні значення критичного (Естонія – 26,2%) та небезпечному (Португалія – 15,2%, Латвія – 15,1% та Люксембург – 14,7%) рівнях. Протягом 2009-2013 рр. чисельність хворих на активний туберкульоз із діагнозом, що встановлений уперше в житті, середнє значення на рівні 17,3 осіб на 100 тис. осіб населення, що є близьким до

незадовільного стану. У значній частині країн ЄС цей індикатор знаходиться на задовільному рівні (від 4,8 у Греції до 9,7 у Мальті), у свою чергу максимальні значення, які перевищують поріг небезпеки, зафіксовано в Румунії – 98,0 та Литві – 61,2.

Отже, з метою гармонізації підходів до оцінювання рівня соціальної безпеки держави в Україні та країнах ЄС доцільно адаптувати методику, яка застосовується в межах інтеграційного утворення, зокрема запровадити такі додаткові індикатори, як частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими 60 відсотків медіанного рівня загальних доходів; співвідношення загальних доходів 20 відсотків найбільш та найменш забезпеченого населення (квінтильний коефіцієнт фондів); рівень зайнятості населення у віці 15-64 років. Належність до ЄС не гарантує знаходження порогових значень індикаторів соціальної безпеки держави в оптимальній та задовільній зоні, що підтверджується динамікою відповідних показників упродовж 2009-2015 рр. в країнах-членах цього інтеграційного утворення.

Список використаних джерел

1. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29 жовтня 2013 року № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.

2. Eurostat Database [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/data/database.

Цвігун І.А. *д.е.н., доцент,*
Подільський державний аграрно-технічний університет

СИСТЕМА ДЕМОГРАФІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Питання безпеки для України в останні роки стало досить актуальним, що пов’язано загостренням геополітичної ситуації - проведення антитерористичної операції і, як наслідок, погіршення соціально-економічної та демографічної ситуації в країні. Слушною є думка Дзьобань О. П. [2; с.34], що безпека є найважливішою фундаментальною цінністю будь-якого суспільства і виступає, з одного боку, як об'єкт суспільної життєдіяльності, а з іншого - втілює й результує в собі її спрямованість, змістовність і ефективність.

На думку Урсул А.Д. [8; с.226] для біологічних та соціальних систем безпека є первинною, базовою потребою, «яка «виростає» з властивості самозбереження всіх форм матерії, і особливо конкретних матеріальних систем на шляху їх прогресивної еволюції».

Демографічний чинник є одним з визначальних для забезпечення стабільного й безпечного розвитку країни, а питання демографічного розвитку слід розглядати як фактор і водночасяк результат функціонування держави [7]. Сьогодні стає очевидним, що зростання інтересу до вивчення проблем демографічної безпеки є цілком закономірним, оскільки вони значно актуалізуються та стають предметом особливої уваги в період трансформацій суспільства, що є причиною демографічної кризи сьогодення.

Виходячи з самоцінності людського життя, демографічна безпека пов'язується з подовженням людського життя та підвищенням ефективності демографічного відтворення. Особливо важливим є те, що демографічні процеси визначаються як стратегічні завдання і відносяться до числа головних суспільних пріоритетів.

В авторському розумінні демографічна безпека –забезпечення національних демографічних інтересів України та здатність демографічної системи протистоятизовнішнім і внутрішнім загрозам в існуючих соціально-економічних та геополітичних умовах**.** Дане визначення складається з двох складових: національні демографічні інтереси та демографічна система.

Згідно Закону України «Про основи національної безпеки України», [3], національні інтереси - це життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток. Виходячи з даного закону, нами визначено, що національнідемографічні інтереси – кількісне відтворення населення, підвищення його якості та інтелектуального потенціалу з метою розвитку України та забезпечення її національної безпеки.

Розглядаючи категорію «демографічна система», ми опиралися на визначення засновників загальної теорії систем Людвіга фон Берталанфі і Кеннета Боулдінга [4; с.59], які вважали, що сутність системи, її організація проявляється в тих відносинах між її взаємодіючими частинами, за допомогою яких підтримується існування системи як такої. Розуміючи систему як множинну взаємопов'язаних елементів, що утворюють певну цілісність, єдність, ми вважаємо, що демографічна система - це поєднання кількісних, якісних і структурних параметрів населення та демографічних відносин між ними, що виникають у зв'язку з відтворенням населення.

Якщо говорити про демографічну безпеку, як частину національної, то об'єктом безпеки будуть демографічні відносини і населення країни. Головним елементом цієї системи є людина зі своїми потребами та інтересами, своїм баченням світу, своїми ціннісними орієнтаціями.

Погоджуємося з думкою Пастернак-Таранушенко Г.А., що демографічна безпека належить до найбільш значущих видів безпеки, виявляється на будь-якому її рівні і має принципове значення для всіх без винятку суспільних суб'єктів [5; с.172]. Ми вважаємо, що саме демографічний фактор нашого майбутнього відродження є найважливішим. Адже не буде сенсу у поступі по всіх інших напрямах, якщо не буде головного - людей, заради яких взагалі мислився і творився цей поступ [1; с.28]. Всяка втрата людських ресурсів незалежно від характеру і конкретних причин як в кількісному, так і в якісному аспектах, стає не лише внутрішньополітичною, але і геополітичною проблемою. Ці втрати дестабілізують і ослабляють країну, стаючи загрозою національній безпеці [6; с.37].

Зміст ключової ідеї дослідження демографічної безпеки визначається комплексною її оцінкою як складної, багатоаспектної поліструктури можливостей підвищення надійності функціонування демографічної системи,

впливаючи на неї за допомогою створення ефективної системи забезпечення демографічної безпеки; вдосконалення методів, інструментів і функцій управління, що реалізуються в рамках інститутів демографічної безпеки, які мають вплив на суб'єкти для забезпечення їх сталого функціонування.

Список використаних джерел:

1. *50 мільйонів україно-китайців, або про особливості демографічного популізму українських політиків[Електронний ресурс]// Дзеркало тижня. - №51 (779) 26 грудня — 14 січня 2010.- Режим доступу: http://www.dt.ua/3000/3050/68172/*
2. *Дзьобань О. П. Національна безпека в умовах соціальних трансформацій (Методологія дослідження та забезпечення): Монографія/О.П.Дзьобань. - Х.: Константа, 2006. – 438 с.*
3. *Закон України Про основи національної безпеки України / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003.- N 39.- ст.351*
4. *Общая теория управления: Курс лекций /Авт. кол. Г.В. Атаманчук и др.-М.:РАУ, 1994.- 300 с.*
5. *Пастернак-Таранушенко Г.А. Історія виникнення та розвитку науки про економічну безпеку держави/ Г.А. Пастернак-Таранушенко // Актуальні проблеми економіки. – 2002. - №4. - С.2-8.*
6. *Римашевская Н.М. Человеческий потенциал и угрозы национальной безопасности/ Н.М. Римашевская// Власть. -2000.-№ 10.-С. 37-45.*
7. *Семенютіна Т.В. Економічні ризики, небезпеки, загрози: сутність та взаємозв'язок / Т.В. Семенютіна // Економічний простір, 2012. - №68.- С.106- 113.*
8. *Урсул А.Д. Феномен безопасности в синергетическом ракурсе /А.Д.Урсул, Т.А.Урсул// научно-образоват. изд. Социально-гуманитарные знания. — 2008. - № 4. – С. 222-238.*

Чакалов Р.К., *магістрант,*
Бієвець А.В. *аспірант*
кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ОСНОВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У процесі діяльності особистості, суспільства та держави складаються різноманітні відносини між інститутами, регулювання яких здійснюється нормами різних галузей права. Наприклад, банківська діяльність, страхування, інвестиційна діяльність частково регулюється фінансовим і частково цивільним правом. Комплексне правове регулювання різних сфер діяльності особистості, суспільства та держави викликає появу правових колізій.

В даний час зростає науковий інтерес до забезпечення безпеки різних об’єктів. У зв’язку з цим актуальним є питання, нормами якої галузі права має регулюватися забезпечення фінансової безпеки держави, дослідження якого розпочато у працях таких вітчизняних дослідників, як Вовченко Р. С.[1], Жабинець О. Й. [2], Денисюк О. В. [3], Загарій В. П. [4], Денисюк О. В. [5].

Забезпечення фінансової безпеки держави регулюється публічними галузями права. Публічний характер забезпечення фінансової безпеки держави обумовлений тим, що фінансова безпека держави передбачає під собою стан захищеності фінансових ресурсів держави. Забезпечення фінансової безпеки держави регулюється нормами конституційного, адміністративного та

фінансового права. Конституційне право регулює процеси, що відбуваються в державі. Вряді випадків складно визначити, якими нормами адміністративно-правовими абофінансово-правовими, повинні регулюватися певні процеси. До подібних процесів належить забезпечення фінансової безпеки держави.

В цілому забезпечення безпеки держави можна віднести до предмета правового регулювання адміністративного права. У той же час видається цілком припустимим включення забезпечення фінансової безпеки держави до предмету фінансового права. Процес формування, розподілу та використання централізованих та децентралізованих грошових фондів підлягає фінансовому контролю. Здійснення фінансового контролю регулюється нормами фінансового права.

З метою вдосконалення існуючого теоретико-методологічного апарату фінансової безпеки слід надати таке нормативне визначення: фінансова безпека являє собою такий стан захищеності фінансових централізованих та децентралізованих фондів держави, фінансових ринків, при якому забезпечується готовність фінансової системи держави до своєчасного і повного фінансового забезпечення всіх економічних потреб в розмірах, достатніх для підтримки необхідного рівня національної безпеки країни.

Правова модель механізму забезпечення національних інтересів у фінансовій сфері повинна ґрунтуватися незбалансованості правового забезпечення інтересів суб'єктів фінансових правовідносин, суспільства і держави. За таким же принципом має здійснюватися діяльність органів фінансового контролю. Разом із тим, за допомогою фінансового контролю реалізується важлива задача забезпечення фінансової безпеки – діяльність по виявленню і попередженню внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці. З урахуванням ризиків у фінансовій сфері слід окреслити основні напрямки цієї діяльності.

По-перше, це безперервний моніторинг фінансово-економічного стану держави, виявлення реальних і потенційних загроз фінансовій безпеці, аналіз ризиків у фінансовій сфері, розробка комплексних державних заходів по нейтралізації ризиків і загроз в сфері фінансів.

По-друге, реалізація вищевказаних заходів за допомогою органів державного фінансового контролю з метою підтримки стабільності фінансової сфери, нормального функціонування фінансових інститутів і запобігання виникненню загроз фінансовій безпеці.

По-третє, експертиза нормативно-іненормативно-правових актів державних органів, глибокий аналіз неефективного використання бюджетних коштів, недоотримання в бюджет податкових та неподаткових доходів із позиції фінансової безпеки.

Таким чином, приходимо до висновку, що забезпечення фінансової безпеки держави регулюється публічними галузями права, оскільки в даному процесі бере участь держава.

Список використаних джерел:
1. Вовченко Р. С. Стан правового регулювання фінансової безпеки банківського сектору економіки України / Р. С. Вовченко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 3. – С. 175–180.
2. Жабинець О. Й. Вплив інструментів державного регулювання на фінансово-економічну безпеку страхового ринку України в сучасних економічних умовах / О. Й. Жабинець // Проблеми економіки. – 2015. – № 2. – С. 57-63.
3. Денисюк О. В. Зростання ролі державного регулювання фінансового сектора в системі забезпечення економічної безпеки України / О. В. Денисюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 20. – С. 157-160.
4. Загарій В. П. Оптимізація державного регулювання грошово-кредитної сфери в процесі забезпечення фінансової безпеки України [Електронний ресурс] / В. П. Загарій. // Ефективна економіка. – 2014. – № 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_2_69.
5. Денисюк О. В. Механізми державного регулювання банківської сфери в інтересах забезпечення фінансової безпеки / О. В. Денисюк // Актуальні проблеми державного управління. – 2015. – № 2. – С. 58-62.

Черевко О. В., *д.е.н., професор,*
професор кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ТЕНДЕНЦІЇ СТАНУ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Минуле десятиріччя з позиції розвитку тіньової економіки в Україні – з 2007 по 2017 роки, є досить цікавим для аналізу у ретроспективі. Так, 2007 рік був останнім стабільним роком перед світовою фінансовою кризою, а нині, у 2017 році, вітчизняна економіка врешті починає поступово відроджуватись після політичної та економічної кризи 2014-2015 років.

За оцінками Мінекономіки, у 2007 році рівень тіньової економіки становив 28,8% від офіційного ВВП, у 2008 році – відбулось його збільшення на 2,3% до 31,1%. Різні методи оцінювання рівня тіньової економіки зазвичай демонструють різні дані, що є свідченням їх недосконалості та вад, які потребують корекції для отримання достовірної та релевантної інформації. На прикладі 2008 року цей факт досить легко помітити. Так, за офіційно оголошеного рівня тіньової економіки у розмірі 31,1%, збільшення обсягів тіньової економіки показали:монетарній метод – на 12% до 38%;метод «витрати населення – роздрібний товарооборот»– на 3% до 38%;метод збитковості підприємств (середньозваженій рівень) – на 2% до 29%. У той період для вітчизняної економіки були характерними: погіршення всіх складників індексу споживчих настроїв, доволівисока купівельна спроможність населення, девальвація гривні та прискорення інфляційних процесів. Основною причиною повернення споживачів донеформальних ринків стало те, що товари на них продавались і продовжують продаватись зацінами, нижчими ніж у торговельній мережі. Крім того, факторами тінізації були: зростання недовіри до стійкості вітчизняної банківськоїсистеми в умовах, коли банкрутували великі іноземні банки, тазважаючи на значні обсяги заборгованості вітчизняних банківперед іноземними кредиторами;прояви нестабільності на валютному сегменті ринку. Варто підкреслити, що ці тенденції є характерними і для сучасної економіки України, та особливо загострились у 2014 році.

У 2009 році засоби масової інформації запропонували широкому загалу одразу кілька оцінок частки тіньового сектору економіки України. Так, оцінка за методикою Держкомстату (нині – Державна служба статистики) становила 16,1% від офіційного ВВП, оцінка за методом «витрати населення – роздрібний товарообіг» – 45%, оцінка за електричним методом – 35%, оцінка за монетарним методом –40,5%, оцінка за методом збитковості підприємств – 31%, оцінка за методом сукупного попиту – сукупної пропозиції – 30%, оцінка проф.Фрідріха Шнайдера – 46%. Варто відмітити, що в усі періоди аналізу, оцінка рівня тіньової економіки України цим авторитетним науковцем є вищою за офіційний рівень, оголошений владою. Часто, різниця результатів оцінювання є досить суттєвою. Так, у 2007 році Деркомстат (Державна служба статистики) оцінив рівень тіньової економіки у 15,5% від ВВП, тоді як оцінка Фрідріха Шнайдера була 47%; у 2008 році – 15,1% проти 46%.

У 2010 році знову було визначено сім різних оцінок рівня тіньової економіки: оцінка за методикою Держкомстату (Державна служба статистики) становила 16,5% від офіційного ВВП, оцінка за методом «витрати населення – роздрібний товарообіг» – 44%, оцінка за електричним методом – 37%, оцінка за монетарним методом – 30%, оцінка за методом збитковості підприємств – 31%, оцінка за методом сукупного попиту – сукупної пропозиції – 33%, оцінка проф. Фрідріха Шнайдера – 45%.

У 2011 році офіційні дані демонстрували незначне зростання рівня тіньової економіки. Частка тіньової економіки за методикою Держкомстату (Державна служба статистики) становила 16% від ВВП, оцінка за методом «витрати населення – роздрібний товарообіг» – 44%, оцінка за електричним методом – 37,5%, оцінка за монетарним методом – 27%, оцінка за методом збитковості підприємств – 31,5%, оцінка за методом сукупного попиту – сукупної пропозиції – 34%, оцінка проф. Фрідріха Шнайдера – 44,1%[1].

За даними експертів, в 2012 році частина тіньового сектора економіки України становила близько 32% ВВП, в 2013 – 35% ВВП, а в першому кварталі 2014 року – 40% ВВП. На початку 2015 року в умовах поширення цінових та девальваційних шоків, ескалації військового конфлікту, подальшим загостренням політичних відносин з РФ та згортанням економічних зв’язків із нею, спостерігалось подальше суттєве зростання тіньової економіки, започатковане у 2013 році.

Розглянемо сучасні реалії розвитку тіньової економіки в Україні. Так, негативні очікування суб’єктів господарювання та макроекономічна нестабільність під час кризи спричинили активізацію відпливу капіталів з легального сектору та зростання рівня тінізації економіки України у 2014-2015 роках.Тіньова економка в Україні за результатами 2014 року сягнула 42% ВВП, збільшившись на 7% в порівнянні з 2013 роком. У 2013 році у тіні опинилося приблизно 250 млрд. грн. бюджетних коштів [1]. Такий рівень тінізаціїстав рекордним, починаючи з 2007 року.При цьому в топ-5 найбільш «тінізованих» галузей економіки увійшли добувна промисловість, операції з нерухомим майном, переробна промисловість, транспорт і торгівля.

До найістотніших чинників тінізації національної економіки належать наступні:

1. Неефективне державне регулювання економіки– відсутність довіри бізнесу до держави та держави до бізнесу, висока бюрократизація, недосконале інституційне та законодавче забезпечення.
2. Неефективне адміністрування податків, що підтверджують рейтингові оцінки цієї сфери.
3. Проблеми ринку праці, пов'язані з низькими економічними стимулами до офіційного працевлаштування працівників та зростанням рівня безробіття.
4. Недосконале грошово-кредитне регулювання, яке полягає в непрозорому рефінансуванні комерційних банків та встановленні гнучкого валютного курсу, надмірна активність держави на позичковому ринку.
5. Недосконалістьбюджетноїсистеми, низький контроль за використаннямбюджетнихкоштів.
6. Недосконалістьсудової та правоохоронної системи, відсутність чіткої державної програми боротьби з організованою злочинністю, в тому числі і в економічній сфері, низький рівень довіри населення до судових та правоохоронних органів.
7. Рівеньзагальноїзлочинності.

За попередніми розрахунками Мінекономрозвитку у січні-вересні 2016 року рівень тіньової економіки склав 35% від офіційного ВВП, що на 5% менше порівняно з показником відповідного періоду 2015 року.

Детінізація 2016 року стала результатом:

– збереження відносної макроекономічної стабільності;
– поліпшення бізнес-клімату в умовах проведення політики з дерегуляції підприємницької діяльності та підвищення ефективності державного сектору (відповідно до рейтингу Doing Business-2017 Україна посіла 80 місце серед 190 країн; у рейтингу Doing Business-2016, уточненому відповідно до методології, застосованій в останньому звіті, Україні належало 81 місце серед 189 країн);
– відновлення та формування нових міжгалузевих зв'язків в економіці країни;
– поступової легалізації відносин на ринку праці внаслідок зниження ЄСВ.

З метою усунення адміністративно-регуляторних бар'єрів, які стримують діяльність суб'єктів господарювання, упродовж 9 місяців 2016 року органами державної влади вживалися заходи за наступними напрямами:

– спрощення діяльності суб'єктів господарювання, дерегуляція підприємницької діяльності;
– залучення інвестицій в економіку країни;
– підвищення ефективності управління державним сектором економіки;
– забезпечення прозорості, публічності та відкритості процесу приватизації об'єктів державної власності;
– реформування державних закупівель:
– посилення спроможностей України у боротьбі з контрабандою і корупцією на митниці, підвищенні ефективності її роботи;
– боротьба з корупцією та очищення влади;
– сприяння зростанню експорту і захист внутрішнього ринку;

– удосконалення технічного регулювання, стандартизації та метрології.

Отже, результативність процесу детінізації економіки залежить від спроможності держави створити безпечні, тобто стабільно сприятливі умови, що дозволить суб'єктам господарювання нарощувати економічну та інвестиційну активність в легальній економіці, функціонуючи з дотриманням принципу підтримки добросовісної економічної конкуренції на ринку[2].

За період останніх десяти років обсяг тіньової економіки України фіксується на рівні від 20% до 50% ВВП. Дослідження проф. Ф. Шнайдера доводять, що середній рівень тіньової економіки у світі – 18%. Це свідчить про суттєвий вплив тіньового сектору на вітчизняні економічні тенденції та необхідність пошуку шляхів детінізації економіки, що мають розпочатись із продовження тих позитивних змін, які було зафіксовано за результатами 9 місяців 2016 року.

Список використаних джерел:

1. *Тіньова економіка в Україні: причини та шляхи подолання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaekonom_kaukra_ni.pdf.*
2. *Загальні тенденції тіньової економіки в Україні / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – 2016. – 24 с.*

Яковенко О. В., *здобувач*
кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Поняття «продовольча безпека» (foodsecurity) було введено в широкий ужиток на Всесвітній конференції з проблем продовольства, організованій Продовольчою і сільськогосподарською організацією ООН, що відбулася в 1974 році в Римі. В даний час під продовольчою безпекою, як правило, розуміють забезпечення всіх людей і соціальних груп населення тієї чи іншої країни світу фізичним і економічним доступом до безпечної, достатньої в кількісному і якісному відношенні їжі, необхідної для ведення активного і здорового життя. Таке визначення є досить близьким до визначення природних або демографічно-обумовлених потреб, однак залишає поза увагою питання про задоволення деградаційних-паразитичних потреб. До того ж, наведене визначення більш зміщене до завдань регулювання імпорту продукції.

Загалом, продовольча безпека - дуже ємне поняття, яке охоплює широке коло проблем: від санітарно-епідеміологічних норм до збереження генетичних ресурсів. Забезпечення продовольчої безпеки, що здійснюється через контроль аграрного виробництва, сировини і кінцевого продукту, який опиняється на столі у споживача, - складний багаторівневий процес. Забезпечення контролю кожного з етапів за багатьма показниками безпеки є ключовим моментом збереження здоров'я і благополуччя споживачів. Проблеми продовольчої безпеки розглядаються у працях таких вчених, як І. В. Дергалюк [1], М. А. Лисак [2], В. В. Немченко, Г. В. Немченко[3].

Нині в світі спостерігається стійка тенденція до погіршенняпродовольчої безпеки, яке, на думку фахівців ФАО і ВООЗ, означає істотні ризики для

людини. Так, вважається, що наповнення внутрішнього ринку зарубіжними поставками на 20% і більше прийнято вважати пороговим рівнем, критичним для продовольчої незалежності, а отже, і для продовольчої безпеки країни в цілому.

У всіх країнах зараз вживаються заходи, які зводяться до наступних напрямів забезпечення продовольчої безпеки:

1) збереження національних генетичних ресурсів - порід тварин і сортів рослин;

2) посилення контролю і посилення норм по вмісту шкідливих інгредієнтів, які можуть завдати непоправної шкоди здоров'ю людини;

3) розвиток екологічного сільського господарства.

Поява на ринку все більшого числа інгредієнтів, отриманих синтетичним шляхом, і відхід від натуральних продуктів і традиційного харчування, за висновком міжнародних організацій, завдали істотної шкоди людській популяції. Тому в квітні 2008 р ФАО, на підставі 4-річних досліджень, дійшла висновку про необхідність розвитку в усіх країнах екологічного сільського господарства. Такий вид землеробства дозволяє не тільки гармонізувати взаємини господарської діяльності людини і природи, тим самим вирішивши нагальні екологічні проблеми, а й різко оздоровити людську популяцію через виробництво органічної їжі.

Ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки відіграють заходи, спрямовані:

– на сталий розвиток і функціонування агропродовольчого сектору економіки країни;

– на забезпечення зростання реальних доходів населення, підвищення його життєвого рівня;

– на ефективне регулювання зовнішньої торгівлі сільськогосподарської продукцією, сировиною і продовольством, і, перш за все, їх імпорту з метою захисту внутрішнього продовольчого ринку, економічних інтересів вітчизняних товаровиробників від недобросовісної конкуренції та експансії зарубіжних товарів.

Рівень розвитку аграрного сектора і продовольчого ринку завжди виступав і продовжує виступати визначальним фактором економічної і суспільно-політичної стабільності в країні, економічної та продовольчої безпеки, тому динамічний розвиток цього сектора економіки має стати одним з основних пріоритетів соціально-економічної політики держави на перспективу.

Важливий резерв розвитку АПК і зміцнення продовольчої безпеки країни влада повинна вбачати в підтримці малого і середнього бізнесу, всіх тих, хто хоче розпочативласну справу на селі, вкладатися в розвиток бази для племінного тваринництва, в риборозведення, відновлювати вітчизняне насінництво, розвивати сільські території, сільськогосподарське машинобудування, можливості по залученню молодих фахівців в аграрний сектор.

В цілому Українаповинна послідовно реалізовувати свою продовольчу політику на основі імпортозаміщення незалежно від санкцій Заходу і

економічної ситуації в світі. Стратегічні цілі тут залишаються незмінними - створення сучасного сільського господарства, високотехнологічного харчопрому, конкурентоспроможної системи торгівлі, сучасного машинобудування. Все це повинно стати міцною базою для продовольчої безпеки країни.

Для посилення рівня продовольчої безпеки України і одночасно поліпшення стану навколишнього середовища проживання необхідно зробити наступне.

Змінити курс розвитку країни відповідно до концепції забезпечення громадської безпеки. Головним завданням країни має стати незабезпечення дешевими сировинними й енергетичними ресурсами «розвинених» країн, а благоденство власного народу на основі задоволення спектра природних, демографічно-обумовлених потреб населення через виробництво продуктів харчування і товарів народного споживання з можливою реалізацією їх надлишків за кордон.

Важливо якнайшвидше навчитися дбайливо використовувати всі природні ресурси країни з мінімальним збитком для середовища існування, задовольняючи населення країни усіма ресурсами, необхідними для компенсації демографічнообумовлених потреб. Це вимагає проведення єдиної (в масштабі району, області, країни) політики природокористування, охорони і відновлення навколишнього середовища проживання.

Провести реорганізацію вітчизняної науки, всієї системи освіти та соціальної сфери, культури, ЗМІ, кіно і мистецтва відповідно до вимоги нового життєустрою суспільства згідно з прийнятою концепцією забезпечення громадської безпеки.

Відновити і реорганізувати АПК, лісове та рибне господарство, у відповідність з вимогою нового життєустрою суспільства згідно з концепцією забезпечення громадської безпеки, що можливо лише при реорганізації кредитно-фінансової системи країни і її економіки в цілому.

Список використаних джерел:

1. Дергалюк І. В. Сучасний зарубіжний досвід забезпечення продовольчої безпеки / І. В. Дергалюк // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Економіка. - 2010. - № 1. - С. 90-96.

2. Лисак М. А. Аналіз стану забезпечення продовольчої безпеки України / М. А. Лисак // Облік і фінанси. - 2013. - № 3. - С. 136-142.

3. Немченко В. В. Продовольча безпека: макро- та мікроекономічний аспекти / В. В. Немченко, Г. В. Немченко // Економіка харчової промисловості. - 2013. - № 2. - С. 16-18.

Якушик В.М.,
доктор політичних наук, професор,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

РІВНІ СУБ'ЄКТНОСТІ, КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ОРГАНІЗОВАНОСТІ ЯК ФАКТОРИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ (ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР)

Практично беззаперечною характеристикою стану сучасної системи геополітики і геоекономіки є наявність надвпливовіших механізмів глобального управління. Учасники (суб'єкти) такої системи управління сферами і

сегментами політики й економіки – державні та корпоративні, загальносвітового, регіонального (регіону світу), національного (що уособлює конкретну державу) та субнаціонального (в межах регіону певної держави) рівня – різняться не лише за ступенем впливовості, що залежить від «ваги» їхньої економіки й інфраструктури в цілому, але й за рівнем суб'єктності – здатності формулювати й захищати власні колективні інтереси, що значною мірою обумовлюється загальним рівнем компетентності правлячих і культурно та економічно домінуючих еліт і кадрового корпусу державних та муніципальних службовців, а також загальним рівнем організованості, зокрема, здатністю до рефлексії, до концентрації та розумного розподілу управлінських зусиль, підтримання інституційної пам'яті та механізмів ефективного сприйняття знань та вмінь інших суспільств.

Різні інтереси суб'єктів зумовлюють появу та конкуренцію різних стратегій щодо безпеки глобальної економічної та політичної системи: а) зберегти (в своїй основі) все як є; б) змінити (частково, суттєво чи радикально; «під себе», для певної групи суб'єктів геополітики і геоекономіки або ж для всіх чи майже всіх).

«Малі» чи економічно та політично уразливі суб'єкти більш, ніж будь які інші, повинні мати дієві механізми передбачення ризиків і протидії їм. Одним із важливих ризиків є мінливість загальної геополітичної та геоекономічної системи в цілому та її конкретних регіональних складових. «Рядові» учасники (суб'єкти), насамперед, державні та інші політичні структури, мають бути підготовленими до ситуацій можливої «несподіваної», «раптової» переорієнтації найважливіших світових центрів прийняття рішень з однієї спільної політичної логіки дій на іншу, зокрема (в одному з геополітичних вимірів), – з глобалістської (мондіалістської) на логіку пріоритету інтересів національної держави (конкретної країни) або на логіку «групового егоїзму» кількох держав.

У певних сферах взаємовідносин (економічних, культурних, політичних, суто організаційних) час від часу проявляє себе напруженість між домінуючими суб'єктами та їхніми реальними чи потенційними конкурентами. При цьому гегемон нерідко накладає суттєві обмеження на відповідну свободу дій «рядових» суб'єктів. Про це яскраво свідчать, зокрема, багаточисельні розчарування у спробах розробки й здійснення проектів співпраці українських компаній і підприємств з іранськими партнерами.

«Облаштування» країною свого місця у геоекономічній системі значною мірою залежить від рівня підготовленості, історичної відповідальності та вольових якостей національних еліт. Наочним прикладом є своєрідна градація реальних умов вступу і, відповідно, фактичного місця в ЄС: а) Польщі, б) Угорщини, в) Латвії, Литви та Болгарії.

Наявність чи відсутність справжньої політичної (та геополітичної) суб'єктності є одним із важливих критеріїв типологізації владних структур конкретних країн та регіональних територіальних спільнот (громад).

І, наприклад, якщо хтось, навіть представник дуже впливового і поважного суб'єкту геополітики і геоекономіки, починає стверджувати, що Україна стає

«аграрною наддержавою» [1]), то науковці не можуть сприймати таке твердження як доведений факт. У використовуваних ними типологізаціях мають бути чіткі критерії. Адже заява про високу типологічну якість певного об'єкту оцінювання для політика може бути просто риторичним прийомом, без визначення дійсно суттєвих ознак об'єкту відповідного типу і умов його функціонування. Зокрема, в цьому конкретному випадку виникає питання, чи достатньо для визнання приналежності певної держави (суспільства) до саме такого високорозвиненого типу лише наявності певних числових показників обсягів врожаю та експорту зернових і олійних сільськогосподарських культур? Чи все ж таки суттєве значення мають й інші показники, наприклад, контроль національних товаровиробників і національних експортерів над мережею елеваторів, портовими спорудами, наявність власної національної (не лише державної, а й приналежної асоціаціям виробників) системи оцінки, прогнозування (а може навіть й формування) світових цін, каналів доступу до кінцевих покупців і споживачів сільгосппродукції, а також, мабуть, якість і доступність системи кредитування виробників і переробників аграрної продукції, ефективність системи контролю за збереженням якості грунту тощо.

Нерідко «внутрішні» суб'єкти формування й здійснення економічної політики діють як своєрідні «інтернаціоналісти» – захищають передовсім інтереси тих чи інших регіональних спільнот (регіонів світу) або конкретних іноземних держав чи корпорацій.

Цікавим аспектом у дискурсі про моделі залежного чи незалежного розвитку є концепція специфічної рольової стратифікації елітних груп у країнах «залежного розвитку». У розгорнутому варіанті ця концепція стверджує, що у Глобального Заходу та у його реальних або потенційних конкурентів (та опонентів) у безпосередньо або опосередковано контрольованих ними державах та територіях серед контрагентів є такі різновиди елітних груп (зокрема, серед легальних керівників загальнонаціональних, регіональних та локальних територіальних громад чи просто територій): а) молодші партнери, б) старші й молодші менеджери, в) «дружні польові командири» (див., наприклад: [2]).

При правильній стратегії й тактиці «скромних» за своїми розмірами, потенціалом і впливом суб'єктів у них майже завжди є вибір при пошуку і знаходженні привабливих моделей власного місця у світі (чи регіоні світу) і своєї системи міжнародної безпеки. Градація варіантів – від специфічного «моста» між різними гравцями «важкої ваги», з відповідним «транзитним», «гібридним» потенціалом (див., наприклад, позиції, висловлювані Генрі Кіссінджером стосовно України: [3]), до повного приєднання до однієї із сторін і прямого протиставлення себе її конкурентам. В кожній моделі можна побачити як свої переваги, так і свої ризики. Всі їх треба чітко усвідомлювати, адже найскладніший варіант невдалої безпекової ситуації – це опинитися полем битви головних геополітичних і геоекономічних гравців, не будучи сильним самостійним гравцем, і допустити безлад у своєму домі.

Список використаних джерел:

1. U.S. Envoy Urges Ukraine To Become Agricultural 'Superpower'. February 25, 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.rferl.org/a/us-envoy-urges-ukraine-become-agricultural-superpower-cargill-/27572568.html

2. Делягин М. Почему Путин боится что-то менять, чтоб улучшить жизнь в России? [Електронний ресурс]. 26.11.2015. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=9mW_32XbVOM

3. Goldberg J. World Chaos and World Order: Conversations With Henry Kissinger. The former secretary of state reflects on war, peace, and the biggest tests facing the next president. Nov. 10, 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.theatlantic.com/international/archive/2016/11/kissinger-order-and-chaos/506876/

Секція 2. Система економічної безпеки: управлінський та інформаційний аспекти

Khan-Khoyskaya Inga Vladimirovna – *Senior Lecturer*
Bagirova Aytekin Maqerram qizi – *Senior Lecturer*
Azerbaijan Technological University, Gandja city

MODERN TENDECIES OF THE DEVELOPMENT OF THE PARTICIPATION OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN IN THE INTERNATIONAL TRADE AS CONSERVATION OF THE ECONOMIC SECURITY

Azerbaijan has been holding an Observer Status to the World Trade Organization since 1997. The working group on Azerbaijan at the WTO Secretariat was created on July 16th, 1997. Azerbaijan began negotiations with the WTO member countries in 2004. Presently, the country is in the process of negotiations with 19 countries. In July 2016 a further round of bilateral and multilateral negotiations regarding the decision to join the World Trade Organization.

Some experts consider that the technical readiness of Azerbaijan joining the WTO has increased up to 90%, others tend to think that the Republic will be able to become a member of the WTO only in 5 years due to the fact that "the preparatory process in the country is languishing".

According to the many experts' opinions who for more than 15 years have been raising concerns about advantages and disadvantages of Azerbaijan entering the WTO, the President of Azerbaijan Mr Ilham Aliyev objectively evaluated the perspectives of this joining, while mentioning that this could happen only when both agriculture and industry will make exportation their priority so that no harm will be done to the agriculture, farming industry, private enterprise and local manufacturing. Moreover, the World Trade Organization intends to accept Azerbaijan as a developed country whereas Azerbaijan, in return, wishes to entry the organization bearing the status of a developing country, thus counting on 10% subventions for the agricultural commodities.[1]

It is also argued that the representatives of the Republic's private sector who are capable of stepping up to the international economic stage after Azerbaijan's entry into the WTO will only benefit from the economies of scale. Here it would be necessary to note the following: in order for the economies of scale to show positive (growing) results in the long-term period, there is a need for the most modern fixed assets and constant capability to finance the updates for both fixed and circulating assets, as well as constant financing of innovation projects in production modernization by rational use of means and in the international trade this is the specialization in the product release, as well as an exchange that results in the alteration of the manufacturing capacity curve. At the current stage of its development the economy of Azerbaijan is mainly represented by such activity types which are characterized by diminishing return from the increasing production scale.

These activity types are agriculture and resource extraction, where the production output increases in a smaller proportion versus the expenditures of the factors of production, hence the decrease of the profit index calculated on the basis of one worker and real wages.

However, blessed with enormous economic potential (national economy of the Republic of Azerbaijan in the recent past was represented by numerous industry branches), our country may join WTO on more favorable terms than the CIS countries that have already entered the organization and who underwent severe trials due to the shortcomings in the macroeconomic national policy. Considering the experience and the mistakes of these countries during their WTO participation, judging negative outcome for the country's economic development, it must be admitted that the WTO membership will have a negative impact on the economy of Azerbaijan: decline in customs fees and revenues for the state budged; simultaneous growth of the industry prices raised by national manufacturers who will be forced to do it so that they can meet the requirements regarding the international quality standards for exportation and services, as well as reduce the market prices due to the massive import influx. Altogether, that threats to result exponentially in increasing number of loss-making enterprises and provoking higher unemployment. It is true that the customers will benefit from buying and using internationally certified products given that the real wages will be aligned with the nominal.

Besides, at the moment of joining WTO Azerbaijan as all member states will have to renounce its sovereign right to form and conduct domestic and foreign economic policy, in particular, the following: prioritizing support for the local manufacturers to the detriment of the foreign ones; imposing restrictions of any kind to the foreign companies. In this connection it is important to take into account that WTO mainly promotes the trade in the high-tech and labor-intensive sectors (such as textile, shoe, clothing, furniture industries, etc.), whereas Azerbaijan industry is not ready to conduct tough competition within these branches as the goods produced in these sectors do not have such high level of competitiveness for a number of parameters.

Considering the situation in the modern world, as well as global integration processes, the economy of the Republic of Azerbaijan is being altered, under the Presidential decree "Strategic road maps of the national economy and major sectors in the economy". Eleven thematic road maps foresee the development of the oil and chemical industry, production and processing of agricultural goods, production of consumer products on the basis of small and medium-sized enterprises; the development of the heavy engineering and machine building, tourism industry, growth of logistics and trade; housing market and its construction; the development of professional education and training; financial services; telecommunication and information technologies; public service development. The document itself covers three periods: before 2020, 2025 and after 2015. Apart from the eleven economic sectors the government has accentuated four strategic objectives that target the development of these above mentioned sectors. [2]

The implementation of the national plan of the indicative diversification planning concerns Azerbaijan's economic security, while the country evaluates its own resources and expenses.

Abstract. As an Observer at World Trade Organization, the Republic of Azerbaijan, while taking into account the errors of some other countries during their WTO participation, drawing conclusions from that action's negative impact for the country's economic development, admits that joining WTO at the present moment will deteriorate the country's economy and stagger its economic security. In this respect, in order to achieve full membership in the international trade, the government of the Republic of Azerbaijan has adopted the national strategic road map, which is focused on the economic diversification and taking up the challenges associated with the reduction of prices for energy resources.

Bibliography:

1. Online resources. Opinions of experts, analysts, representatives of the Milli Majlis (Parliament) regarding the accession of Azerbaijan to WTO.
2. Decree of the President of the Republic of Azerbaijan approved on December 6, 2016.

Алікперова Л.Т.,*студентка,*
Черевко О. В., *д.е.н., професор,*
професор кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

На рівні регіону глобалізація проявляється за допомогою таких явищ, як: інтернаціоналізація великої кількості процесів в господарській та виробничій сфері; забезпечення створення більш ефективних форм господарської діяльності; перетворення виробництва в нові ринки; доступність характерного поширення вільної інформації, технологій та знань зі світового інформаційного простору тощо.

Наслідком розвитку нового типу економічних зв'язків є ринкові перетворення, які мають на меті зменшення виробничих витрат та збільшення прибутку, поглиблюючи міжнародний поділ праці та рух капіталу в усіх його можливих формах [5].

Зі зміною міжгалузевих та внутрішньогалузевих відносин, в наслідок нових форм конкурентної боротьби, посилюється зовнішній вплив на політичну та економічну систему. Як наслідок – можливість протистояння дестабілізуючих чинників знизилася. Ці зміни можуть стати фатальними та призведуть до структурних перетворень, соціального та екологічного зниження стандартів, та нераціонального використання можливостей. Але в сприяє посиленню негативних процесів в суспільстві та міграції народонаселення. Так у статті Є.В. Дронь [3, с.77] йдеться про міграцію так би мовити «дифузійного типу», яка характеризується відтоком кваліфікованого працездатного населення, що особливо характерно для окремих регіонів України.

Для формування продуктивного управлінського рішення та створення належного рівня безпеки , потрібно заздалегідь розпізнавати суть та наслідки

нових факторів. Ризик побудови незбалансованих підходів до управління державним та, як наслідок, регіональним розвитком, виник через невміння сприймати нові тенденції.

Маючи на меті забезпечення сприятливого рівня економічної безпеки, та оберігаючи національні інтереси, держава здійснює міри регулювання прояву ідентифікованих явищ всіма можливими способами. Держава має значні важелі впливу, які виникають на базі ринкових та директивних принципів управління. Та варто зауважити, що її структурні елементи, по різному реагують на впроваджені заходи.

Суттєва проблема виникає з аналізу праць всіх фахівців у данному напрямку. Так в доповіді А.І. Сухоруков та Ю.М. Харазішвілі [4, с.26] зазначають: «на сьогоднішній день однією з основних загроз економічній безпеці є розрив у рівнях соціально-економічного розвитку регіонів України».

Саме тому, виникає особлива потреба в доопрацюванні принципів побудови регіональної політики, яка забезпечувала через стабільний розвиток регіонів економічну безпеку держави в цілому. Мається на увазі, надання виключних преференцій окремим адміністративно-територіальним одиницям. До прикладу, В.К. Євдокименко [1, с.105] висловлює цікава думка: «з метою послаблення міжрегіональних диспропорцій та розвитку депресивних регіонів необхідне досягнення територіальної справедливості в оподаткуванні. Пріоритетною у забезпечені такої справедливості має бути підтримка сильних регіонів, які віддають у державний бюджет левову частку своїх надходжень, а не про проведення вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів, оскільки обмеження бюджетної спроможності може призвести до вирівнювання всіх у бідності».

Одночасно А.І. Сухоруков [2, с.385] зазначає: «...територіальні диспропорції дуже стійкі. Навіть за спрямування в відсталі регіони значної фінансової підтримки протягом тривалого періоду ці завдання не вдається повністю вирішити. До того ж зменшення такої підтримки часто спричинює деградацію, погіршення ситуації в регіоні, якщо тут не створено потужної конкурентоспроможної господарської системи».

Розглядаючи завдання розміщення продуктивних сил та регіональної політики держави, варто звернути увагу на те, що завдання забезпечення стабільності шляхом створення сприятливого соціально-економічного середовища та політико-правового є основними в її спрямуванні. Сприятливими умовами для використання данних ресурсів є налагодження міжрегіональних зв’язків в системі держави та створення передумов для високого соціально-економічного розвитку усіх регіонів [5].

Отже,на нашу думку, процеси породжені глобальними змінами відбуваються ефективнго та динамічно. Не відбулося створення правових, методичних та організаційних основ управління регіоном. Саме тому виник ризик сповільнення темпів економічного розвитку та виникнення негативних структурних перетворень економічної системи, яка несе в собі загрозу зниження економічної безпеки як на державному так і на регіональному рівнях.

З метою поліпшення якості життя населення та забезпечення стабільності функціонування економічних систем усіх рівнів, трансформація економічних відносин під впливом глобалізаційних процесів сформувала потребу в створенні сучасної регіональної політики, яка врахує соціально-економічні та виробничі ресурси окремо взятих регіонів, та інфраструктуру його систем та зовнішніх економічних зв'язків.

Список використаних джерел:

1. *Євдокименко В.К. Функції регіонального управління економікою: глобалізаційний вимір : [монографія] / В.К. Євдокименко. – Чернівці : Прут, 2006. – 272с.*
2. *Система економічної безпеки держави / Під заг. ред. д.е.н., проф. Сухорукова А.І. / Національний інститут проблем міжнародної безпеки при РНБО України. – К. : ВД «Стилос», 2009. – 685 с.*
3. *Дронь Є.В. Трудова міграція в Україні: соціально-економічні наслідки / Є.В. Дронь // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – Спец.вип.: у 3 т. Соціально-трудові відносини : теорія та практика. – К.КНЕУ, 2010. – С. 75–84.*
4. *Ефективність соціально-економічного розвитку та економічна безпека регіону (на прикладі Закарпатської області); аналіт. доп. / А.І. Сухоруков, Ю.М. Харазішвілі. – К.: НІСД, 2013. – 32 с.*
5. *Дронь Є.В. Економічна безпека регіону в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Є.В. Дронь // Режим доступу :http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=2253*

Бегей М.В., *аспірант,*
Львівський державний університет внутрішніх справ

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМНОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

Будь-яка система об'єктивна і водночас суб'єктивна з погляду вибору меж системи та її елементів. Одному й тому ж самому об'єктивному процесу дослідник може поставити у відповідність різні системи. Моделі, побудовані із застосуванням системного підходу, отримали назву системних моделей [1].

Системний підхід дозволяє формувати систему економічної безпеки як цілісний соціальний організм, не концентруючи уваги на окремих її підсистемах та елементах. Бо навіть найкраще функціонування окремих із них ще не гарантує ефективного функціонування всієї системи в цілому, оскільки завжди існує взаємодія між її складовими.

Під моделлю розуміють відображення будь-яким способом процесів, які відбуваються в реальному об'єкті або зразок, макет конструкції чого-небудь, відтворений у зменшеному або збільшеному вигляді [2, с. 10]. Тобто це результат конструювання на рівні свідомості процесів або якогось предмету у формі моделі [3].

Формуючи системну модель економічної безпеки лісогосподарського підприємства необхідно брати до уваги загальну, тобто притаманну для будь-яких систем, сутнісну характеристику. Вона зводиться до такого: будь-яка реальна система у продовж життєдіяльності функціонує в умовах ієрархії підсистем, впливу зовнішнього середовища, який часто має дестабілізуючий характер, у

зв'язку з чим є динамічною. Окремі елементи системи зношуються, в результаті чого погіршується їх робота та функціонування інших її елементів, оскільки·усі елементи системи залежать один від одного. Найнебезпечнішим для системи є те, що наслідок проявляється пізніше причини, інколи у часі це тривалий період, у зв'язку з чим втрачається пильність у менеджменту, що своєю чергою призводить до не передбачуваних наслідків.

Аналіз наукових джерел показав, що сформованого єдиного підходу до створення моделей будь-яких систем, зокрема й системи економічної безпеки лісогосподарських підприємств немає. Науковці та практики пропонують власний набір структурних елементів, які суттєво різняться між собою. Крім цього науковці пропонують різні за змістом етапи чи алгоритми створення системи економічної безпеки підприємства. Така ситуація з моделюванням будь-яких соціальних систем, зокрема й систем економічної безпеки на різних рівнях, пояснюється на думку автора такими обставинами:

1) включення у систему економічної безпеки підприємства елементів, які будуть забезпечувати досягнення кінцевої її мети, навіть й тих, без яких можна було б й обійтися, або з низьким коефіцієнтом корисної дії, значно ефективніше, ніж у випадку, коли цей процес буде спонтанним або непродуманим;

2) система у кінцевому результаті має відповідати перевіреним раніше, а також й формально встановленим вимогам. На сьогодні є значна кількість наукових розробок, де запропоновано низку вимог до системи економічної безпеки підприємства. Дотримання їх на стадії формування закладає основні підвалини ефективності її функціонування. Безперечно, підтримання їх у процесі діяльності лише посилить позитивний ефект;

3) будь-яка соціальна система, підсистема, зокрема й система економічної безпеки лісогосподарського підприємства має певні особливості. Насамперед вони пов'язанні з видами діяльності підприємства, умовами його функціонування та функціональними й інформаційними зв'язками тощо. Таких обставин, які формують особливості лісогосподарського підприємства є значна кількість. Моделюючи систему економічної безпеки лісогосподарського підприємства необхідно виокремити та врахувати основні з них, які й визначатимуть у майбутньому напрям та ефективність безпекової діяльності.

На підставі проведеного аналізу вимог до системи економічної безпеки підприємства, що містяться у наукових джерелах [3, 4, 5, 6, 7, та ін.], наведемо характеристику основних з них, які необхідно на думку автора враховувати під час розробки моделі системи економічної безпеки лісогосподарського підприємства. Так, система економічної безпеки лісогосподарського підприємства має бути органічною складовою системи лісогосподарського підприємства. Її необхідно розглядати як форму взаємодії відповідних суб'єктів безпеки, що має певну ієрархію управління на засадах системного підходу. Також варто виходити з того, що вона взаємопов'язана з іншими системами безпеки країни, та є підсистемою економічної безпеки лісового господарства України. Це пояснюється тим, що багато завдань, які постають перед системою безпеки підприємства, не можуть бути виконані самостійно, без допомоги інших

суб'єктів економічної безпеки, без необхідних рішень, що приймаються на більш високому рівні та передусім на державному. На створення й функціонування системи економічної безпеки підприємства впливають сильні й слабкі сторони підприємства, які доцільно враховувати, оскільки це впливає на ефективність безпекової діяльності та її кінцеві результати. Крім того, вона має містити комплексний механізм захисту визначених об'єктів безпеки та відшкодування за нанесенні збитки та не бути для підприємства затратною.

Формуючи систему економічної безпеки лісогосподарського підприємства необхідно виходити з того, що вона відноситься до ієрархічних систем, тобто до її складу входять інші системи та підсистеми, а вона сама також є підсистемою економічної безпеки вищого рівня. Ієрархічні системи мають певні властивості, які обов'язково потрібно враховувати.

Основними властивостями ієрархічних систем є:

1) двоїстість якостей елементів в системі – елемент одночасно має індивідуальні та системні якості, чим складніша ієрархічна структура системи, тим вищі її індивідуальні властивості, тим чіткіше вони виступають в над системі, тим менше вона зв'язана з іншими елементами (системами) над системи. На більш низьких рівнях відбувається спрощення елементів (потрібна лише корисна функція);

2) диктат верхніх рівнів над нижніми – основний порядок ієрархії. Самий нижній рівень ієрархії – робочий орган або його робоча частина;

3) нечутливість верхніх рівнів до змін на нижніх, і навпаки – чутливість нижніх рівнів до змін на верхніх. Головне для надсистеми – виконання підсистемою своїх функцій;

4) виокремлення корисних функцій на рівнях ієрархії. Правильно організована ієрархічна структура виокремлює на кожному рівні корисну функцію, ці функції додаються (взаємно підсилюються) на наступному рівні, при цьому шкідливі функції на кожному рівні або пригнічуються, або до них не додаються нові. Самий верхній рівень ієрархії виконує зазвичай лише стратегічні та узгоджувальні функції. При цьому, чим вищий рівень ієрархії, тим більш гнучкою є структура, менш жорсткі зв'язки між елементами, легше переставляти їх та замінювати. На нижніх рівнях більш жорстка ієрархія та зв'язки [8].

На основі зазначеного, під системною моделлю економічної безпеки лісогосподарського підприємства необхідно розуміти теоретичну цілісну конструкцію основних її елементів та взаємозв'язків між ними, які відповідають встановленим вимогам, враховують особливості підприємства та забезпечують безпекові процеси.

Список використаних джерел:

1. Стеценко І.В. Моделювання систем: навч. посіб. [Електронний ресурс, текст] / І.В. Стеценко; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2010. – С. 17

2. Кобелев Н. Б. Практика применения экономико-математических методов и моделей / Н. Б. Кобелев. – М. : Финстатинформ, 2000. – С. 10.

3. Франчук В. І. Теоретико-методологічні засади економічної безпеки акціонерних товариств: монографія / В. І. Франчук. – Львів : Львівський державний університет

внутрішніх справ, 2015. –с. 260.
4. Бородин И. А. Современная концепция управления корпоративной безопасностью [Електронный ресурс] / И. А. Бородин. – Режим доступу : http://www.aferizm.ru/bb/bb_koncept_bez.htm.
5. Грунин О. А. Экономическая безопасность организации / О. А. Грунин, С. О. Грунин. – СПб. : Питер, 2002. – 160 с.
6. Кравчук О. Я. Діагностика та механізм забезпечення корпоративної безпеки підприємства: [монографія] / О. Я. Кравчук, П. Я. Кравчук. – Луцьк : Надстир'я, 2008. – 256 с.
7. Ярочкин В. И. Система безопасности фирмы / В. И. Ярочкин. – [3-е изд., перераб. и доп.] – М.: Издательство «Ось-89», 2003. –352 с.
8. Аудит информационной безопасности / [Курило А.П., Зефиров С.Л., Голованов В.Б и др.]. – М.: Издательская группа «БДЦ-пресс», 2006. – 304 с.

Вахлакова В.В. *к.е.н.,*
доцент кафедри обліку та аудиту,
Донбаський державний технічнийуніверситет (м. Лисичанськ)

СУБ'ЄКТИВНІСТЬ В ОЦІНЮВАННІ В ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕКОЛОГІЇ МІКРОРІВНЯ

Оцінювання завжди передбачає інтерпретацію його результатів, яка здійснюється суб'єктом оцінювання. Вже виходячи з цього, оцінки в економічній безпекології не можна визнати беззаперечно об'єктивними, оскільки інтерпретація результатів оцінювання завжди є перцептивно-когнітивною, тобто є відображенням оцінок у свідомості суб'єкта оцінювання з використанням створених в його уявленні певних ідеальних оцінок.

Суб'єктивність інтерпретації отриманих оцінок є вагомою проблемою, яка пов'язана не з процесом оцінювання, а із його суб'єктом. Особливо яскраво ця проблема виявляється у соціально-гуманітарних науках, де оцінки не є результатом безпосереднього вимірювання, а отримані переважно розрахунковим шляхом. Проблема суб'єктивності інтерпретації отриманих оцінок лежить у площині концептів епістемологічного базису оцінювання, які зумовлені положеннями пробабілізму, фальсифікаціонізму та дефляціонізму. Крім того, суб'єктивність інтерпретації отриманих результатів зумовлена кваліфікацією, вміннями, браком досвіду суб'єкта оцінювання, його апріорною впевненістю у певних результатах оцінювання тощо. Зазначені якості суб'єкта оцінювання не дуже важливі, якщо оцінювання потребує лише зіставлення параметрів об'єкта оцінювання та вибраного еталону. Але оцінювання (за визначенням) у переважній більшості випадків потребує формування судження щодо об'єкта оцінювання (стану об'єкта, його якості, рівня, цінності тощо). А формування судження потребує досконалого знання предметної галузі, до якої належить об'єкт оцінювання, особливо, якщо оцінювання не передбачає алгоритмічного вимірювання, використання шкал та однозначних діапазонів інтерпретації на них.

У суспільно-гуманітарних науках, в яких часто немає чітко визначеного еталону порівняння або такий еталон визначено конвенціально (у межах

конвенціоналізму він є продуктом згоди, а не об'єктивною істиною), інтерпретація додатково залежить від вибраної концептуальної основи оцінювання. Два суб'єкти оцінювання на основі однакових оцінок можуть дійти різних висновків.

В окремих випадках суб'єктивність інтерпретації оцінок в економічній безпекології зумовлена математично. Наприклад, внаслідок:

значення функції приналежності 0,5 або $0.5 \pm \delta$ за умов порівняно незначного значення δ (у нечіткій логіці);

у кластерному аналізі приналежності оцінки об'єкта різним кластерам (у кластерному аналізі);

математично однакового або такого, що відрізняється незначно на величину δ значення коефіцієнта кореляції для різних рівнянь стохастичної залежності, або граничного значення χ^2 чи $\chi^2 \pm \delta_{\chi^2}$ у разі незначного значення δ для певної гіпотези (у статистичному аналізі).

У таких ситуаціях математично через досягнення граничного значення певного показника суб'єкт оцінювання не може достовірно інтерпретувати отримані результати оцінювання.

Тут можна заперечити, що коли суб'єктом оцінювання виступає комп'ютерна програма, то суб'єкт оцінювання позбавлений суб'єктивності. Насправді це не так, оскільки комп'ютерна програма здійснює оцінювання та інтерпретацію отриманих результатів на основі первинних даних. І від повноти та вірності сформованої бази правил та бази суджень, бази патернів суттєво залежить результат оцінювання. Внесення неправильної бази патернів (відсутність різноманітності висновків) може спотворити роботу комп'ютерної експертної системи навіть за умови правильно вбудованих в неї правил судження щодо первинних даних. Крім того, внесення первинної бази даних у будь-яку експертну систему здійснює людина, а тому існує ймовірність закладання суб'єктивності судження вже на цьому етапі. І тоді комп'ютерна експертна програма здійснює оцінювання правильно відповідно до закладених алгоритмів та патернів, але суб'єктивно.

Отже, оскільки оцінювання як формування судження є результатом інтерпретації отриманої інформації суб'єктом оцінювання, то остаточно подолати проблему суб'єктивності інтерпретації у суспільно-гуманітарних науках навряд чи можливо. Таку суб'єктивність можна лише зменшити, що і здійснюється за допомогою подвійного "сліпого" оцінювання, оцінювання за груповою оцінкою за умови розрахунку узгодженості точок зору у групі на основі коефіцієнтів Спірмена або Кендалла, верифікації оцінки тощо.

Суб'єктивність інтерпретації результатів оцінювання посилюється нерозв'язаністю проблеми комплексності інтерпретації оцінок, коли мають тлумачиться не лише окремі часткові оцінки, а їхня сукупність в цілому з урахуванням можливих зв'язків між ними. Чим складніший об'єкт оцінювання, тим більш комплексною має бути інтерпретація отриманих оцінок. Комплексність інтерпретації отриманих оцінок вимагає високої кваліфікації та вмінь суб'єкта оцінювання. У противному випадку є ризик спрощеної,

примітивної інтерпретації отриманих оцінок і, отже, невірних рішень, ухвалених на їхній основі.

Вуяхевич Д.С., Костяна Я.В.,
Левочко Н.В., Попадик М.С., *студенти*
Черкаський Національний Університет імені Богдана Хмельницького

ЕЛЕКТРОТРАВМАТИЗМ ЯК ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ ПРАЦІ ПЕРСОНАЛУ

Електрична енергія широко використовується в усіх галузях господарювання, на транспорті, в побуті. Людина повсюдно застосовує силу електрики, але крім благ, вона як і раніше залишається джерелом надзвичайно високої небезпеки. Щоб зрозуміти її причини, треба глибше пізнати природу електрики та її вплив на організм людини [1], а також продовжити пошуки способів зниження її негативної дії. У промисловості електротравматизм працівників у півтора рази вище, ніж у інших фахівців. Проте частота електротравматизму у працівників, не пов'язаних з обслуговуванням електроустаткування, також є дуже високою [2].

Більшість випадків електротравматизму відбуваються при напрузі 220 і 380 В як найбільш поширених в промисловості і в побуті. Великий внесок у встановлення первинних критеріїв електробезпеки, і зокрема, у встановлення гранично допустимих значень струму через тіло людини, внесли електрофізіологічні дослідження, виконані професорами Г. Фрайбергером, Л. Феррісом, Г. Вільямсом, Гурвічем, А. Кисельовим, В. Манойловим, П. Осипкой. Статистика виробничих показників стверджує, що відсоток травм викликаних дією електрики на людину порівняно невисокий (0,5–1%) від загального числа нещасних випадків. Проте, доля летальних результатів від ураження електрострумом на виробництві досягає 25–40%, причому майже 80% смертельних вражень електричним струмом відбувається при експлуатації електричних машин і механізмів з робочою напругою до 1000 В [3]. Небезпека враження електричним струмом посилюється тим, що, по-перше, струм не має зовнішніх ознак і, як правило, людина без спеціальних приладів не може завчасно виявити небезпеку, що загрожує йому; по-друге, дія струму на людину в більшості випадків призводить до серйозних порушень найбільш важливих життєдіяльних систем, таких як центральна нервова, серцево-судинна і дихальна, що збільшує тягар вражень; по-третє, змінний струм здатний викликати інтенсивні судоми м'язів, що приводять до не відпускаючого ефекту, при якому людина самостійно не може звільнитися від дії струму; по-четверте, дія струму викликає у людини різку реакцію відсмикування, а у ряді випадків і втрату свідомості, наприклад, при роботі на висоті може привести до травмування в результаті падіння [4].

За даними статистики в України та країнах Заходу, причина переважної більшості випадків електротравматизму – це людський чинник.

Для оцінювання загального стану проблеми враження електричним струмом в Україні досить проаналізувати статистику за період з 2010 по 2015

рр. Найбільший високі показники електротравматизму були зафіксовані протягом 2010-2012 рр. (131-136 випадків), з певним покращенням ситуації в останні роки (66 випадків у 2015 р.) [5].

Узагальнені результати аналізу електротравматизму за період з 2010 по 2015 рр. представлені на рис. 1.

Рис. 1. Кількість вражень людей електричним струмом протягом 2010-2015 рр.

Як видно з рис. 1, загальна кількість вражень електричним струмом за аналізований період зменшилася, проте залишається на досить високому рівні.

Для того, щоб з'ясувати яким чином можна звести на мінімум даний вид травматизму треба проаналізувати причини отримання електричних травм. Цапко В. Г. виділяє наступні причини ураження електричним струмом [3]:

- Психофізіологічного характеру. Тобто травма може бути наслідком ослабленої уваги, стресової ситуації, надмірної втоми, стану здоров`я, знаходження людини під дією лікарських засобів, алкогольних напоїв.
- Технічного характеру. До таких причин можна віднести несправність електричного обладнання, в результаті чого може виникнути напруга в металевих частинах пристрою, використання електричних приладів не за їх прямим призначенням, перебої в подачі напруги, порушення правил експлуатації приладів.
- Організаційного характеру. Причини електротравм організаційного характеру можуть полягати в халатності при роботі з приладами, підключеними до електромережі, нехтуванні елементарними правилами техніки безпеки на роботі і в побуті.

Проаналізувавши статистичні дані, було встановлено, що найбільш частими є причини, що мають організаційний характер (70 %), на другому місці – психофізіологічні (16 %), і найменший відсоток у технічних причин (14 %). Дані результати свідчать про необережність людей, та людський фактор як ключову причину виникнення електротравм.

Отже в результаті нашого дослідження було встановлено, що попри значну кількість переваг використання електроенергії, вона несе багато ризиків, зокрема можливість отримання електротравми. В останні роки в Україні значно зменшилась кількість постраждалих, що свідчить про поінформованість населення, щодо правильності поводження з електроприладами та адекватність

заходів з охорони праці, що запроваджує держава. В подальшому потрібно ще більше підвищувати рівень поінформованості людей, адже як було нами встановлено основною причиною виникнення травм все ж таки залишається людська необережність. Такі дії допоможуть вберегти населення від електротравм та зберегти не одне життя.

Список використаних джерел:

1. Гогіташвілі Г.Г. Основи охорони праці: навч. посібник/Г. Г. Гогіташвілі, В. М. Лапін. – [4-те вид., випр. і доп]. – К. : Знання, 2008. – 302 с.
2. Манойлов В.Е. Основы электробезопасности. – [изд. 4-е, перераб. и доп.]. – Л. : Энергоатомиздат. Ленингр. отделение, 1985. – 384 с.
3. Электробезопасность на промышленных предприятиях : справочник / [Р. В. Сабарно, А. Г. Степанов, А. В. Слонченко, Г. Д. Харламов]. – К.: Техніка, 1985. – 288с.
4. Гажаман В. И. Електробезпека на виробництві / В. И. Гажаман. – К., 1998. – 272 с.
5. Статистичний бюлетень «Травматизм на виробництві» [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publzdorov_u.htm.

Гонта Д.С, *студентка,*
Білик В.В.,*к.е.н., доцент,*
доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

На сучасному етапі розвитку нашої економіки однією із найважливіших цілей, що постали перед вітчизняними підприємствами є забезпечення економічної безпеки. Дана проблема спричинена значним впливом на діяльність організацій як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. Саме внутрішні чинники тісно пов’язані з персоналом підприємства, адже він впливає абсолютно на всі процеси діяльності організації та є основним чинником підвищення її ефективності. Тому однією із найважливіших складових економічної безпеки підприємства є кадрова безпека, оскільки вона відіграє вирішальну роль у ліквідації соціально-економічних загроз діяльності організації, які можуть бути спричинені неправильним управлінням трудовим колективом. На думку багатьох вчених, основним засобом забезпечення кадрової безпеки є мотивація персоналу, оскільки від ступеня задоволення та зацікавленості персоналу своєю роботою залежить ефективність виробничо-господарської діяльності суб’єкта господарювання. Тому вдосконалення мотиваційного механізму є досить актуальним в умовах конкурентного ринку.

Метою даної роботи є визначення та дослідження методів мотиваційного механізму як головного інструменту кадрової безпеки підприємства.

Мотивація – це комплекс причин, які спонукають працівників до цілеспрямованих дій і є рушійною силою людської діяльності і поведінки на основі глибокої особистої зацікавленості і залучення до її здійснення. Мотивація праці як механізм представляє собою систему, яка узгоджує багатономенклатурні потреби, інтереси, ціннісні орієнтації й настанови, мотиви і мотиваційну структуру поведінки[2, 60].

Саме мотивація може виступати засобом подолання багатьох проблем, пов'язаних із кадровою безпекою підприємства.

Типовими проблемами в організаціях, які пов'язані з низькою мотивацією співробітників, є: неякісна праця; низький рівень виконавчої дисципліни; висока плинність кадрів; нераціональність мотивів поведінки працівників; висока конфліктність; слабкий зв'язок заохочення і результатів праці виконавців; недбале ставлення до виконання обов'язків; низька ефективність впливу керівників на підлеглих; відсутність умов для реалізації потенціалу співробітників; слабка перспектива зростання; відсутність ініціативи в роботі; незадовільний морально-психологічний клімат в колективі; відсутність інтересу до можливості розвитку, навчання та інші[1, 126]. Тому дуже важливим для уникнення даних проблем на підприємстві є оптимальний вибір видів та методів мотивації працівників.

Існує три види мотивації трудової діяльності: матеріальна, моральна, адміністративна. Матеріальна мотивація реалізується через систему оплати праці, участі працівників у прибутках. Крім матеріального стимулювання цей вид мотивації передбачає і застосування матеріальних санкцій (при зниженні якості продукції, допущенні браку). Моральна мотивація передбачає використання системи оцінювання праці, ділових якостей працівників, виховання у них почуття гордості за підприємство, на якому працюють, відданості йому, відчуття необхідності їхньої роботи. Адміністративна мотивація базується на дисципліні, відповідальності працівника, використанні різних форм дисциплінарного покарання (зауваження, догана, звільнення з роботи) і дисциплінарні заохочення.

На практиці застосовуються такі методи мотивації трудової діяльності:

1. Прямі економічні: діючі на підприємстві форми та системи оплати праці; преміювання працівників за раціоналізацію та винахідництво; преміювання працівників за високі результати праці; оплата навчання; виплати за відсутність невиходів на роботу.

2. Непрямі економічні: доплати за стаж роботи; оплата додаткових відпусток, передбачених чинним законодавством; оплата путівок працівникам на лікування чи відпочинок; пільгове харчування, користування службовим житлом і транспортом; встановлення надбавок до пенсій, одноразова допомога при виході на пенсію.

3. Негрошові (соціальні): раціональний режим праці, гнучкі графіки роботи; забезпечення високого рівня охорони праці; підвищення змістовності, привабливості праці; підвищення по службі; участь в управлінні виробництвом та в розподілі прибутків[2, 61].

Згідно з опитуванням Work.ua 67,2% українців вважають грошові заохочення найкращим способом мотивації, підтверджуючи думку кадрових експертів. За безкоштовне навчання та тренінги віддали свої голоси 8,9% опитаних. Похвалу від керівництва цінують 6,6% респондентів, персональні подарунки від компанії – 5,8%. Штрафи та покарання змушують краще працювати 4,7% українців, а корпоративні свята – 4,1%. Найменше цінуються додаткові вихідні – так відповіли лише 2,7% опитаних[3].

Ефективна система мотивації праці персоналу підприємства повинна включати наступні складові: система оплати праці (основна, додаткова заробітна плата, компенсаційні та заохочувальні виплати) повинна залежати від внеску працівника, де він працює, і від підсумкового результату діяльності підприємства; соціальні гарантії, до яких належать оплата листків непрацездатності; гарантія зайнятості; програми страхування; надання пільг, які включають будівництво житла, безвідсоткові позики на особисті потреби, путівки до баз відпочинку; участь працівників у власності підприємства (надання акцій за пільговими цінами – опціон); участь працівників в управлінні підприємством (надання їм права голосу при вирішенні низки проблем, делегування повноважень, консультування з працівниками; участь працівників у розподілі прибутку підприємства; ротація персоналу, яка забезпечує працівникові просування по службі, професіональне та кар'єрне зростання; покращення умов праці[4, 152-153].

Отже, розумний вибір конкретних методів мотивації персоналу дозволить запобігти виникненню проблем кадрової небезпеки на підприємстві, адже ефективна та злагоджена робота трудового колективу, перш за все, залежить від міри особистої зацікавленості та можливості задовольнити свої фізичні та духовні потреби.

Список використаних джерел:

1. *Баркер А. Как еще лучше управлять людьми/ А. Баркер// – М.: ФАИР ПРЕСС, 2005. – 272 с.*
2. *Економіка і підприємництво, менеджмент / [С.М. Рогач, ТА. Гуцул, В.А. Ткачук та ін.]. – К.: ЦП «Компринт», 2015. – 714 с.*
3. *Результаты опроса: денежные поощрения – самый эффективный способ мотивации персонала [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.work.ua/news/ukraine/490/.*
4. *Семенова Л.Ю., Мірясов А.С. Формування ефективної системи мотивації праці на промислових підприємствах / Л.Ю. Семенова, А.С. Мірясов// Молодий вчений.– № 1. – Частина 1.– 2016. – С. 150-155.*

Гончаренко А.С., *студентка,*
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Кропивницький В.С., *к.т.н.,*
Начальник українського науково-дослідного інституту цивільного захисту

ВПЛИВ КОМУНІКАЦІЙНИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА

Процес прийняття рішення з управління економічною безпекою підприємства, як і будь-яке інше управлінське рішення, потребує певного інформаційного забезпечення та побудови сукупності комунікаційних зв’язків всередені організації. Це повязане з тим, що процес управління, насамперед, представляє собою інформаційний процес, що за допомогою певної інформації реалізує зв'язок між керуючою та керованою системами. Отже, необхідність належного забезпечення процесу управління економічною безпекою підприємства інформаційними ресурсами є безперечною.

В сучасному менеджменті поширеним є погляд, що об'єктом будь-якого управлінського рішення є людина та її поведінка в умовах організації. Персонал є головним елементом виробничих сил підприємства і саме ефективність використання цього ресурсу головним чином визначає ефективність використання усіх інших виробничих ресурсів та ефективність діяльності підприємства в цілому.

Розглядаючи сутність понять «інформація» та «комунікації» та особливості їх прояву в умовах прийняття та реалізації управлінського рішення з економічної безпеки підприємства загальнозрозуміло, що управління є інформаційним процесом, бо саме завдяки інформації відбувається взаємозв'язок та взаємний вплив між суб'єктом та об'єктом управління, керуючою та керованою системами підприємства. Відповідно, і для побудови ефективної системи управління економічною безпекою підприємства необхідним є сворення ефективної системи інформаційних потоків, необхідних для прийняття відповідних управлінських рішень. Відповідно, на таку інформацію поширюються і загальні вимоги щодо доставірності, достатності, оперативності інформації, тощо [1].

Призначення комунікаційного процесу полягає в забезпеченні адекватного сприйняття інформації всіма учасниками процесу управління економічною безпекою на підприємстві, а також різними групами за його межами.

З точки зору впровадження елементів економічної безпеки завдання діяльності в області інформаційно-комунікаційного забезпечення управління підприємством полягає в наступному:

– інформаційне забезпечення діяльності підприємства полягає у оперативному використанні інформації як стратегічного ресурсу з метою забезпечення економічної безпеки організації;

– документаційне забезпечення управління полягає в оперативному використанні інформації як стратегічного ресурсу з метою забезпечення економічної безпеки підприємства;

– формування зовнішньої і внутрішньої комунікаційної політики організації полягає в організації управління роботою підприємства, яке здійснюється на основі комплексного використання всіх видів інформації, які є на підприємстві, так і за його межами;

– управління інформаційною системою на всіх етапах її життєвого циклу (створення – впровадження – супровід) полягає в організаційній стратегії управління автоматизованою інфраструктурою організації з метою створення умов ефективного функціонування інформаційних ресурсів і задоволення інформаційних потреб споживачів [2].

Найважливіший фактор підвищення ефективності виробництва в будь-якій галузі є поліпшення управління. Удосконалювання форм і методів управління відбувається на основі досягнень науково-технічного прогресу, подальшого розвитку інформатики, що займається вивченням законів, методів і способів зібрання, обробки і передачі інформації за допомогою різних технічних засобів.

Інформаційно-комунікаційне управління включає такі види робот:

– дослідження підприємства як об’єкта управління;

– формування інформаційно-комунікаційних ресурсів підприємства як бази управління;

– створення інформаційно-комунікаційної продукції як способу управління [3].

Інформаційна безпека виникла з появою засобів інформаційних комунікацій між людьми, а також з усвідомленням людиною наявності у людей і їх співтовариств інтересів, яким може бути завданий збитку шляхом дії на засоби інформаційних комунікацій, наявність і розвиток яких забезпечує інформаційний обмін між всіма елементами соціуму. На сучасному етапі еволюції методів управління в організаціях все чіткіше постає питання інформаційної безпеки, як найголовнішого інструменту провадження ефективної діяльності компанії. Інформаційна безпека підприємства впливає на всі аспекти життєдіяльності організації, а також невід’ємно пов’язана з її економічною безпекою.

Отже, вплив інформаційних і комунікаційних процесів на сьогодні є одним з найважливіших чинників, що забезпечує існування та розвиток середовища бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Охріменко А.Г. Основи менеджменту: Навч. посіб. / А.Г. Охріменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 130 с.

2. Кириченко О. С. Сутність управління системою економічної безпеки суб’єктів господарювання / О. С. Кириченко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: збірник наукових праць: у 2-х вип. / ПДТУ. – Мариуполь, 2012. – Вип. 1, Т. 1. – С. 265-270.

3. Ларіна Н. Б. Інформаційно-комунікаційне забезпечення ефективної діяльності влади: навч.-метод. матеріали / Н. Б. Ларіна, О. М. Руденко. – К.: НАДУ, 2013. – 52 с.

Дучінська Я.О., Дубенська В.П., *студентки,*
Горячківська І.В., *викладач*
кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університетімені Богдана Хмельницького

КОРПОРАТИВНІ КОНФЛІКТИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах, діяльність акціонерних товариств характеризується динамічністю і різноманіттям чинників, що впливають на неї. Ці фактори сприяють як їх розвитку, так і представляють небезпеки або загрози. Для того щоб зменшити вплив цих небезпек і загроз, необхідно створити певні механізми, одними з яких є сучасні системи економічної безпеки. Корпоративне підприємство стоїть на перехресті інтересів різних соціальних, економічних і адміністративних суб'єктів. Саме тому проблема попередження корпоративних конфліктів в системі економічної безпеки підприємства є

актуальною, оскільки від цього залежить результативність діяльності акціонерних товариств.

Найбільш поширеним є визначення економічної безпеки підприємства як стану ефективного використання його ресурсів та існуючої ринкової можливості, що дозволяє запобігати внутрішні і зовнішні негативні впливи (загрози) і забезпечити його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії [1].

Конфлікти є невід'ємною частиною соціально-економічного життя, що обумовлює пильну увагу вчених до дослідження природи і сутності конфліктів. Конфлікт завжди пов'язаний з суб'єктивним усвідомленням людьми суперечності своїх інтересів як членів тих або інших груп. Західними фахівцями конфлікти визнаються найважливішими чинниками соціального та економічного розвитку. Багато вчених розглядали проблеми виникнення конфліктів. Т. Парсонс, Е. Дюркгейм, Е. Мейо наголошують на стійкості й стабільності суспільства, вважаючи конфлікт тільки певним відхиленням. Натомість К. Маркс, М. Вебер, В. Парето. Р. Дарендорф розглядають конфлікт як необхідний чинник у поясненні соціальних процесів і змін. Проте й досі це питання залишається відкритим .

Акціонерні відносини є найважливішим рівнем в ієрархії відносин в акціонерному товаристві і, відповідно, для економічної безпеки. У відносинах цього рівня в порівнянні з іншими відносинами усередині акціонерного товариства мають більшу вагу особистісні та правові аспекти. Ці відносини можна умовно розділити на наступні: відносини між власниками; відносини власники – вище керівництво; відносини власники – акціонерне товариство; відносини треті сторони (сторонні фізичні особи, юридичні особи, уповноважені органи державної влади) – власники; відносини треті сторони – акціонерне товариство. Проте, всі ці відносини несуть певні протиріччя і можуть породжувати відповідні загрози [2].

Виходячи з принципу чотирьох ролей, будь-який елемент ззовні і всередині акціонерного товариства з точки зору забезпечення безпеки може виступати одночасно в чотирьох ролях: суб'єкта забезпечення безпеки; об'єкта забезпечення безпеки; джерела загрози; об'єкта загрози.

Економіко-правова основа функціонування акціонерного товариства може бути використана як для забезпечення його економічної безпеки, так і для створення та реалізації загроз його економічної безпеки. Причому це стосується найвищого рівня економічної безпеки – рівня власників.

На економічну безпеку підприємства можуть впливати такі аспекти корпоративного управління, як:

− загрози проти власності (опортуністична поведінка менеджменту, ризики порушення прав акціонерів (частіше міноритарних), боротьба за корпоративний контроль, порушення права на отримання дивідендів);

− інформаційні загрози (незаконне використання інсайдерської інформації, корпоративний шпіонаж, використання інформації з метою отримання додаткових вигод (менеджерами, акціонерами, членами наглядової ради);

– загрози відносин «власність – управління» (сумісництво посад в органах управління акціонерного товариства, непрямий контроль, окопування) тощо[3].

Найважливішими умовами існування господарюючого суб'єкта та забезпечення його економічної безпеки є: наявність достатньої кількості необхідних ресурсів для ведення економічної діяльності; раціонально організована система управління господарюючим суб'єктом; відповідність цілей функціонування організації цілям суспільства; наявність системи ефективного захисту економічної діяльності організації від зовнішніх і внутрішніх загроз; наявність законодавчих та нормативно-правових актів і документів, що регламентують право господарюючого суб'єкта на ведення економічної діяльності тощо. Однією з таких умов є й ефективність системи корпоративного управління, ключовою проблемою якої є проблема корпоративних конфліктів, попередження яких зводиться до вдосконалення внутрішніх і зовнішніх механізмів корпоративного управління на основі запропонованих авторами напрямків[2].

Отже, забезпечення економічної безпеки господарюючого суб'єкта, від конфліктів в середині організації, є складним економічним, організаційним, інформаційно-аналітичним та методичним завданням щодо створення сприятливих умов економічної діяльності господарюючого суб'єкта.

Список використаних джерел:

1.Гапоненко В. Ф. Економічна безпека підприємств. Підходи і принципи / Економіка підприємства // В. Ф. Гапоненко, А Л. Беспалько, А. С. Власков - М.: Издательство «Ось-89», 2007. – 208 с.

2. Донцов Г.Ю. Экономическая безопасность: Учебное пособие. / Г.Ю. Донцов– Томск: кафедра ТУ, ТУСУР, 2012. – 112 с.

3. Кужелев М. А. Корпоративні конфлікти: значення, види і механізм захисту інтересів власників / М. А. Кужелев // Економіка і організація управління. – 2010. – Выпуск № 1 (7). – С. 32 – 40.

Заінчковська Є.А., *студентка,*
Білик В.В., *к.е.н., доцент,*
доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ПЕРСОНАЛ-ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

В інформаційному суспільстві та в умовах розвитку економіки знань зростає роль людини у системі виробництва, тому персонал став не тільки стратегічним ресурсом, а й чинником формуванняконкурентних переваг підприємства, тому є одним з об'єктів управління. Сутність управління персоналом полягає у процесі впливу на працівників шляхомзастосування кадрових технологій із метою реалізації цілей організації[1, с.394].

Якість персоналу будь-якого підприємства, у тому числі і підрозділів логістики, залежить від організації підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу.

Враховуючи, що для значної частини підприємств проблемою став пошук висококваліфікованих, досвідчених, в окремих випадках вузькопрофільнихфахівців, особливого значення набули персонал-технології підбору та наймуперсоналу: хедхантинг, рекрутинг, скрининг, прямий пощук, "плетіння мереж",використання яких дає змогу підприємствам знайти та найняти на роботу компетентних та досвідчених фахівців нового типу, які мають багатий досвід роботи, високу кваліфікацію та репутацію[1, с.394].

Одним з важливих завдань управління персоналом є підвищення йогокваліфікації та навчання. Найбільш яскравим прикладом сучасних навчальнихперсонал-технологій є коучинг, який розглядається не просто як технологія навчання персоналу, а один з найбільш ефективних стилів управління на сучасному етапі розвитку бізнесу[1, с.394].

Персонал-технології – це образ поведінки керівника, дотримуючись якого, він за допомогою необхідної документації і слів, звернених до співробітників, може домогтися вирішення поставленого завдання з необхідною якістю та в установлені строки [2, с. 215].

Загалом розвиток персонал-технологій має світовий характер, більшістьз них розробили та почали використовувати провідні європейські, японські таамериканські компанії, кожна з яких має свої особливості[1, с.395].

Також існують і більш прогресивні методи відбору.

1. Комплекс методики assesstententre, до якої входять тести, дискусії, анкети, аналіз ситуацій, імітаційні і ділові ігри, розв'язування кейсів (комплексних ситуаційних завдань). Перевагою їх є включення в процедуру оцінювання вимог робочих місць, організаційних ролей, практичних ситуацій, а також можливість зворотного зв'язку між оцінювачем, оцінюваним та спільного підсумовування результатів оцінювання[3].

2. Методика STAR (SituationTargetActionResult) – це методика виявлення поведінкової реакції. Суть методики полягає в тому, що кандидату на вакантне місце в компанії задають ситуаційні питання. Даний тип співбесіди дозволяє більшою мірою оцінити здатність кандидата вирішувати певні типи завдань, ніж його аналітичні здібності в цілому[3].

3. В Україні велику популярність отримала методика "CASE-інтерв'ю", або ситуаційне інтерв'ю. Вона дає більше можливостей для збору необхідної інформації, ніж методика STAR, тому що охоплює ті характеристики кандидата, які важливі для конкретного роботодавця. Інтерв'юер пропонує таку ситуацію, яка дозволяє перевірити саме те, що цікавить в даний момент, отримати інформацію, яка дозволить визначити придатність кандидата на посаду. Ця методика дає можливість всебічно оцінити як навички, так і індивідуально-особистісні особливості, цінності та моделі поведінки кандидата[3].

4. Деякі організації застосовують "детектори брехні" (поліграфи), вважаючи, що це дає змогу визначити правдивість поданої претендентом інформації. Завдяки поліграфам можна дослідити фізіологічні реакції людського організму (частота дихання, серцебиття, тиск крові, вологість шкіри)

під час відповідей на розроблені за спеціальною програмою запитання. Але застосовувати поліграф можна лише за згодою претендентів[3].

Отже, у сучасних умовах триває процес розвитку та оновлення концепції управління персоналом, забезпечуючи безпеку підприємства з боку кадрової політики, при цьому удосконалюються як системи управління персоналом, так і метод та інструменти, що використовуються. Працівникіз його особистісними та професійними характеристиками від об'єкта управління перетворився в об'єкт вивчення з метою розробки та застосування таких технологій, які дадуть змогу створити найкращі умови для реалізації потенціалупрацівників та максимального задоволення їх очікувань та потреб для забезпечення кадрової безпеки підприємства.

Список використаних джерел:

1. *Третьяк О. П. Сучасні персонал-технології у системі управління персоналом на підприємстві / О. П. Третьяк. // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – №24. – С. 389–397.*
2. *Пономаренко В. С. Логістичний менеджмент : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. С. Пономаренко, К. М. Таньков, Т. І. Лепейко; ред.: В. С. Пономаренко; Харк. нац. екон. ун-т. – Х. : Інжек, 2010. – 437 с.*
3. *Кулик В. А. Логістичний менеджмент [Електронний ресурс] / В. А. Кулик, М. Ю. Григорак, Л. В. Костюченко // Логос – 2013. – 267 с. – Режим доступу до ресурсу: http://pidruchniki.com/76306/logistika/klasifikatsiya_personal-tehnologiy_vidboru_pidgotovki_organizatsiyi_pratsi_logistichnogo_personalu.*

Занора В.О., *к.е.н.,*
доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КАДРАМИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Період трансформації економіки України супроводжується кризовими явищами в різноманітних сферах, позитивними та негативними змінами бізнес-клімату, що зумовлює актуальність проблематики перегляду методологічних підходів щодо управління підприємствами з метою забезпечення їх ефективного функціонування як у короткостроковій так і довгостроковій перспективах. Одним із аспектів вирішення визначеної проблематики науковці та фахівці вважають дослідження діяльності управлінців, інших працівників та чинників, що визначають її результативність. У даному напрямі останні декілька десятиліть набули розвитку теорія ситуаційного лідерства П. Херсі та К. Бланшара, концепція емоційного інтелекту Деніела Гоулмана, теорія формування команди Реймонда Мередіта Белбіна та ін.

Сутність проблематики ефективного управління організацією полягає у забезпеченні її діяльності необхідними ресурсами та елементами забезпечення, одним із яких є кадровий склад керівництва та працівників. На думку Іцхака Калдерона Адізеса, провідного експерта щодо підвищення ефективності управління бізнесом світового рівня, управління є надто складним процесом,

що визначає неможливість його здійснення однією людиною, тобто одноосібно керівником. Погоджуємося з експертом, який вважає, що концепція управління має пронизувати наскрізь всю організацію, включаючи як вище керівництво так й працівників. Забезпечення короткострокової та довгострокової ефективностей господарської діяльності підприємства ґрунтується на формуванні команди (англ. complimentary team) управлінців з такими стилями управління, що взаємно доповнюють один одного.

Керівний склад будь-якої організації має виконувати такі базові чотири функції, що представляють собою код ВАПІ (англ. PAEI), запропонований І. К. Адізесом: виробництво результатів (англ. producing results), заради яких існує організація та які визначають її результативність; адміністрування (англ. administering), що визначає її ефективність; підприємництво (англ. entrepreneuring), що забезпечує управління змінами; інтеграція (англ. integrating), тобто об'єднання елементів організації для забезпечення її життєдіяльності у довгостроковій перспективі [1].

Що ж до виокремлення чинників, які визначають результативність управління кадрами, враховуючи необхідність забезпечення належного стану кадрової безпеки, що безпосередньо впливає на ефективність підприємницької діяльності, то тут звернемо увагу на дані досліджень Е. М. Лібанової, директора Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, академіка НАН України, яка охарактеризувала стан людського розвитку в Україні [2]. Серед зовнішніх для суб'єкта господарської діяльності чинників можемо виокремити такі основні: провальний стан економіки (за межею бідності в Україні перебуває 60% населення (коли коштів вистачає лише на харчування або ж не вистачає)); критична соціальна нерівність, а також страшенні втрати працездатного населення (у працездатному віці ми втрачаємо майже 40% наших чоловіків і близько 8% жінок). До внутрішніх чинників можна віднести погані умови праці найманих працівників, їхню соціальну незахищеність.

Серед іншого доцільно уточнити основні причини низької продуктивності працівників, що в більшості є загальновідомими. Серед них виокремлюють такі, що наведені на рис. 1.

З огляду на вищенаведене маємо можливість визначити напрями в управлінні кадрами в контексті забезпечення необхідного рівня кадрової безпеки та, відповідно, ефективності підприємницької діяльності, що полягає у створенні належних умов праці для найманих працівників, сприяння їхній соціальній захищеності та ліквідація соціальної нерівності в рамках підприємства.

Список використаних джерел:

1. Адизес И. К. Идеальный руководитель: Почему им нельзя стать и что из этого следует / И. К. Адизес ; пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 262 с.

2. Основна загроза України – несправедливість. – №61-62, 2017. – Режим доступу: https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/osnovna-zagroza-ukrayiny-nespravedlyvist.

Рис. 1. Основні причини низької продуктивності працівників

Засядько О.А., Войцеховська Г.Є.,
Слободяник С.С., Горбатков А.В., *студенти,*
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕЖИМУ ПРАЦІ ЯК ОСНОВНОГО ЕЛЕМЕНТУ ПІДВИЩЕННЯ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ

Серед факторів підвищення ефективності праці особливе місце належить раціональному режиму праці та відпочинку, адже розробка режиму праці на підприємстві забезпечує ефективне використання виробничих потужностей при збереженні високої працездатності робітника

Раціональним є такий режим, який найкращим чином забезпечує підвищення працездатності та продуктивності праці, зберігає здоров'я людини, створює умови для гармонійного розвитку особистості. При цьому потрібно враховувати, що найвища продуктивність праці спостерігається в ранішні часи, а найнижча – в нічний час.

Для підвищення працездатності також необхідно протягом робочої зміни робити перерви, передбачати їх і раціонально планувати, щоб задовольнити фізіологічні вимоги організму. Щоб зберегти високий рівень працездатності протягом усього робочого дня велике значення має термін для перерви та її тривалість. Це залежить від характеру роботи, її важкості, складності, відповідальності та шкідливості. Встановлено, що на важких і шкідливих роботах перерви повинні бути частішими, але коротшими (5-7 хвилин), а інших - більш подовженими (15-20 хвилин). Загальна тривалість внутрішньо змінних перерв (крім обідньої), які відносяться до робочого часу, повинна становити 7-8% робочого дня.

Працездатність людини слід розглядати як здатність організму перетворювати один вид енергії в інший, змінювати і перетворювати при цьому предмети праці й природи для задоволення своїх фізіологічних і матеріальних потреб. Однак працездатність не є постійною величиною. Вона змінюється під дією багатьох факторів і умов виробництва. Наприклад, важкість робіт вимагає певних фізичних зусиль протягом відповідного періоду; складність – розумового напруження тощо. Всі ці явища викликають зміни фізіологічних і психологічних функцій в організмі робітника, втому, впливають на працездатність, вимагають дозування трудової діяльності. Ця регламентація і повинна передбачатись при розробці режимів праці та відпочинку, спиратись на дані біологічних наук, які розкривають психофізіологічні закономірності життєдіяльності людського організму в умовах виробництва[1].

Режими праці і відпочинку повинні будуватися так, щоб забезпечити нормальний перебіг технологічного процесу.

При проектуванні режиму праці та відпочинку необхідно враховувати ряд вимог:

— раціональне чергування роботи і відпочинку повинне здійснюватися на всіх роботах і для всіх категорій працівників, в рамках однієї організації доцільно дотримуватися єдиних принципів і методів визначення режимів;

— тривалість і форма відпочинку повинні визначатися з урахуванням умов праці, величини і структури трудових навантажень, забезпечувати попередження стомлюваності і високий рівень працездатності;

— облік статево-вікової структури працівників (скорочений робочий день для підлітків);

— недопущення підміни регламентованого відпочинку безладними перервами на розсуд працівників (передчасний перерву порушить сформований рівень працездатності; запізнілий або недостатньо тривала перерва може привести до перевтоми; мимовільні перерви можуть порушити ритмічність виробничого процесу; з цих же причин випадкові простої через недоліки в організації роботи не можуть розглядатися як повноцінний відпочинок);

— режим повинен переглядатися з урахуванням змін технології, організації та умов праці, рівня його механізації (автоматизації), вимог трудового законодавства [2].

Оптимальний режим праці та відпочинку повинен забезпечувати високу продуктивність праці при хороших якісних показниках. При цьому повинна підтримуватися висока працездатність, тобто максимальне відновлення функціональних показників організму за час перерви.

Список використаних джерел:

1. *Пашуто В.П. Організація, нормування та оплата праці на підприємстві. – М.: КноРус, 2005. – 320 с.*
2. *Арон Є.І., Калитич Г.І. Мікроелементне нормування та проектування праці. – Київ: Техніка, 1993. – 402 с.*

Заточня А.В., Литвин Т.Ю., *студентки,*
Горячківська І.В., *викладач*
кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський національний університетімені Богдана Хмельницького

РОЛЬ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

На сьогоднішній день в умовах загострення конкурентної боротьби та непередбачуваності бізнес-середовища основною метою діяльності організації є забезпечення її самозбереження та розвитку, що потребує активізації зусиль при прийнятті управлінських рішень щодо адаптації підприємства до змін оточуючого середовища. У цьому контексті актуалізується необхідність забезпечення економічної безпеки підприємства, оскільки від її рівня залежить здатність фірми зберегти свої позиції та стійко розвиватися.

Дослідження безпекових аспектів конкурентоспроможності підприємства привернуло увагу таких дослідників як Фатхудінова Р.А., Іванова Ю.Б., Рзаєва І.Г., Довбні С.Б., Ляшенка О.М. та інших.

Конкурентоспроможність, як складова економічної безпеки характеризує ступінь відповідності внутрішніх можливостей розвитку організації зовнішнім можливостям, які визначаються ринковим середовищем. Досвід минулих років показує, що далеко не всі вітчизняні підприємства готові до ведення конкурентної боротьби. Навіть виробництво конкурентоспроможної продукції не дозволяє багатьом з них ефективно реалізовувати цю перевагу.

Для детального розгляду взаємозв’язку конкурентоспроможності та економічної безпеки підприємства пропонуємо розглянути складові останньої, які детально відображають реалії сучасного функціонування організацій:

1. Фінансова складова вважається провідною й вирішальною для ефективного функціонування організації і включає такі елементи, за якими оцінюється стан загрози: аналіз загрози негативних дій щодо політико-правової складової економічної безпеки; оцінка поточного рівня забезпечення фінансової складової економічної безпеки; планування комплексу заходів і розробки рекомендацій щодо фінансової складової економічної безпеки.
2. Інтелектуальна і кадрова складова визначає в першу чергу інтелектуальний та професійний склад кадрів.
3. Техніко-технологічна складова передбачає аналіз ринку технологій стосовно виробництва продукції аналогічного профілю певного підприємства.
4. Політико-правова складова охоплює такі елементи: аналіз загроз негативних впливів; оцінку поточного рівня забезпечення; планування комплексних заходів спеціалізованими підрозділами підприємства; здійснення ресурсного планування; планування роботи відповідних функціональних підрозділів підприємства.
5. Інформаційна складова економічної безпеки.
6. Екологічна складова має гарантувати безпеку суспільству від суб'єктів господарювання, що здійснюють виробничо-комерційну діяльність.

7. Силова складова економічної безпеки в програмі антикризового господарства має: забезпечити фізичну і моральну безпеку співробітників; гарантувати безпеку майна та капіталу підприємства [4,с.204].

Для реального забезпечення кожної складової економічної безпеки слід вирішити проблему конкурентоспроможності, тобто спроможність організації ефективно виконувати свої функції в умовах конкуренції, сприяючи задоволенню інтересів основних зацікавлених сторін. Цю складність можна вирішити за рахунок використання сучасних технологій управління, у тому числі за рахунок процесного підходу. Застосування процесного підходу до управління конкурентоспроможності означає: виділення бізнес-процесів як об'єктів аналізу й управління конкурентоспроможністю; оцінювання конкурентоспроможності на основі конкурентоспроможності бізнес-процесів; орієнтація управління конкурентоспроможністю на управління конкурентоспроможністю як кожного бізнес-процесу окремо, так і всіх бізнес-процесів у комплексі.

Про ослаблення конкурентоспроможної безпеки свідчать:

– зменшення частки ринку, яку займає підприємство;

– ослаблення конкурентних позицій і спроможності протидіяти конкурентному тиску;

– зниження адаптаційних можливостей підприємства до змін ситуації на ринку, відставання від вимог ринку [2, с.76].

Тому для усунення недоліків необхідно, перш за все, визначити та систематизувати фактори, що дасть змогу підвищити ефективність оцінки конкурентоспроможності виробництва та підвищити якість продукції, яка випускається. Досягнення довготривалого успіху передбачає здійснення роботи по забезпеченню конкурентоспроможності підприємства в усіх сферах та по всіх аспектах його діяльності.

Таким чином, конкурентоспроможність підприємства як забезпечення економічної безпеки є однією з пріоритетних задач керівництва організації. Конкуренція як комплексна категорія дає можливість ввести в дію великий потенціал ринкових стимулів ділової активності,що дозволить узгодити інтереси держави і суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел:

1. *Довбня С.Б. Діагностика економічної безпеки підприємства як інструмент визначення напрямків його інноваційного розвитку / С.Б. Довбня, Н.Ю. Гічова// Економічний вісник НГУ.– 2012. – Вип. 3.– С.36-42.*
2. *Живко З. Економічна безпека підприємств, організацій, установ / З. Живко, М. Живко, В. Ортинський. – К.: «Правова єдність», 2009. – 544 с.*
3. *Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К.: «Лібра», 2010. – 280 с.*
4. *Мунфіян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунфіян. – К.: вид.КВІЦ, 2009. –464 с.*
5. *Рзаєв Г.І. Оцінка конкурентоспроможності підприємства в контексті його економічної безпеки /Г.І. Рзаєв // Збірник наукових праць. Луцький НТУ. Економічні науки. Серія «Економіка та менеджмент». – 2010. – Вип. 7 (26). Ч. 3.– С. 67–77.*

Захаров О.І.,*к.е.н., професор,*
Університет економіки та права «КРОК»

СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасним підприємствам доводиться здійснювати свою діяльність в умовах постійних змін, що відбуваються у зовнішньому середовищі. Ці зміни викликані різними факторами. Найважливішими з них є процеси глобалізації, євро інтеграція і системна економічна криза в Україні. Внаслідок цих процесів постійно виникають нові загрози для економічної безпеки вітчизняних підприємств, а також відбувається трансформація вже існуючих загроз.

Адекватно протидіяти реальним і можливим загрозам економічної безпеки можуть тільки підприємства, що мають ефективні сучасні системи економічної безпеки.

Побудова системи економічної безпеки, її структура, обсяги фінансування діяльності, технічне оснащення, кількісні та якісні параметри персоналу штатного підрозділу економічної безпеки і багато іншого, в значній мірі, залежать від рівня реальних і можливих для діяльності підприємства небезпек і загроз зовнішнього і внутрішнього середовища [3].

Для того, щоб їх створити необхідно, активно та творчо використовувати останні досягнення науки і техніки в сфері економічної безпеки, а також практичної діяльності з протидії небезпекам і загрозам у сфері економіки найбільш передових систем безпеки вітчизняних і зарубіжних підприємств. А з урахуванням постійних змін несприятливих факторів, особливо у зовнішньому середовищі, доцільно будувати всю діяльність на основі принципу випереджаючого розвитку системи економічної безпеки по відношенню до негативних процесів, що відбуваються у зовнішньому і внутрішньому середовищі, які формують фактори небезпек і загроз для діяльності підприємства і його економічної безпеки.

Для створення системи економічної безпеки, здатної адекватно реагувати не тільки на існуючі загрози, але що дуже важливо, на ті загрози які можуть з'явитися в найближчій чи віддаленій перспективі,необхідно звертати постійну увагу на впровадження в її діяльність нових інженерно –технічних рішень, технологій, методів і методик протидії зовнішнім і внутрішнім несприятливим факторам. Необхідно звертати постійну увагу на появу інноваційних рішень в технологіях забезпечення економічної безпеки. Інноваційна діяльність у сфері економічної безпеки дуже складний процес. На рис 1 надана модель інноваційного розвитку системи економічної безпеки підприємства.

Але без інновацій створити систему економічної безпеки, здатну ефективно протидіяти не тільки існуючим, а й можливим загрозам для діяльності підприємства практично неможливо. У свою чергу, розробка і впровадження інновацій є дуже складним процесом, що вимагає значних інтелектуальних і організаційних зусиль, а також часу і фінансових витрат. Для того, щоб інноваційна діяльність в системі економічної безпеки підприємства

була результативною необхідно, в першу чергу, розробити стратегію інноваційного розвитку системи економічної безпеки.

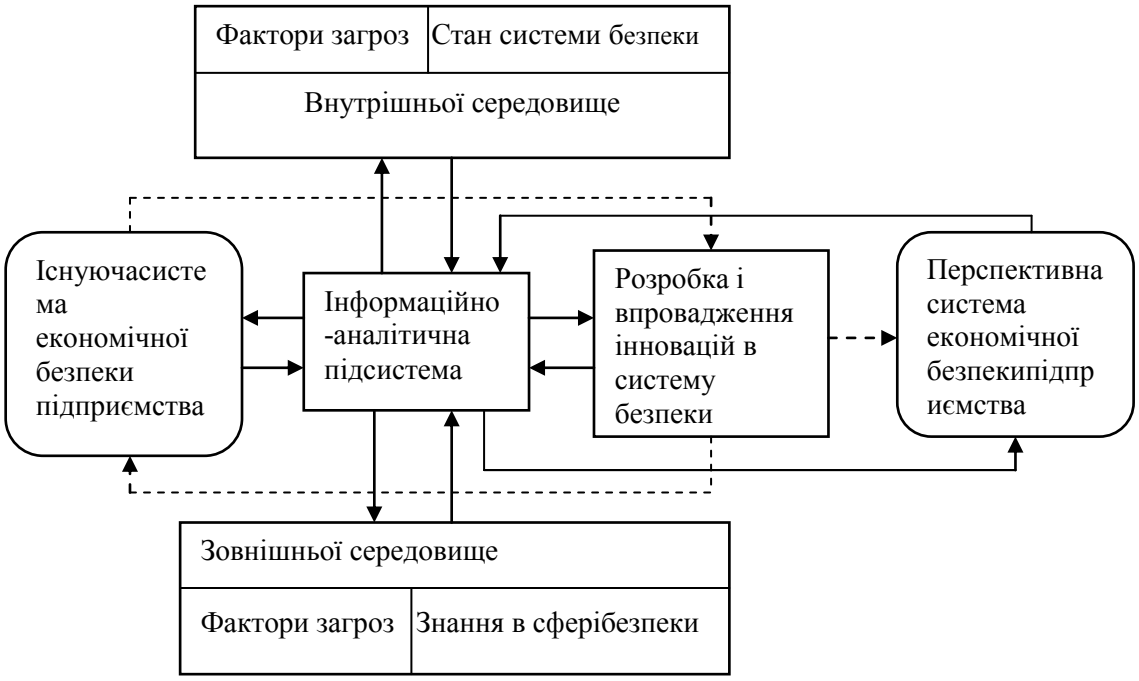

Рис. 1. Модель інноваційного розвитку системи економічної безпеки підприємства

Джерело: розроблено автором

Стратегія інноваційного розвитку системи економічної безпеки підприємства – це довгостроковий документ, в якому в загальному плані визначено напрями інноваційного розвитку системи економічної безпеки підприємства.

У розробці цього важливого документа, який визначає перспективний стан системи економічної безпеки підприємства повинні брати участь керівники підприємства і його системи економічної безпеки, а також керівники та провідні фахівці всіх основних структурних підрозділів. Це дозволить в повній мірі використовувати людський капітал підприємства, всі наявні знання і накопичений досвід для розробки і впровадження інновацій в систему економічної безпеки. Дуже важливо, щоб керівники підприємства обрали зацікавлену позицію щодо інноваційної діяльності в сфері економічної безпеки. Для того, щоб розробити ефективну стратегію інноваційного розвитку системи економічної безпеки необхідно вирішити ряд досить складних задач.

По-перше, проаналізувати стан існуючої системи економічної безпеки на предмет її здатності ефективно протидіяти існуючим загрозам для діяльності та розвитку підприємства. Особливу увагу слід звернути на її слабкі місця, які, в першу чергу, потребують модернізації. Це може стосуватися організаційної структури, яка застосовує інженерно-технічні засоби сигналізації та захисту персоналу, механізмів управління та взаємодії, питань планування і так далі.

По-друге, необхідно здійснити глибокий моніторинг процесів, що відбуваються у зовнішньому середовищі, звертаючи особливу увагу на існуючі несприятливі фактори для діяльності підприємства і його економічної безпеки.

Дуже важливо не тільки визначити, проаналізувати та оцінити існуючі загрози, але і спрогнозувати можливу появу нових загроз або небезпечнутрансформацію вже існуючих. Це дозволить зрозуміти не тільки те, на скільки існуюча система економічної безпеки відповідає вимогам сьогоднішнього дня, але що дуже важливо,чи буде вона здатна забезпечити його безпеку в майбутньому. Від цього в значній мірі залежить, яке рішення буде прийнято по фінансуванню інноваційної діяльності.

Список використаних джерел:

1. *Закон України "Про інноваційну діяльність" (ст. 16) від 4 липня 2002 року № 40-IV// Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 36.*
2. *Гриньов А.В. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства // Социальная экономика. – Х.: ХНУ ім. В. Каразіна.- 2003.- №1.- С. 397 – 399.*
3. *Захаров О.І. Механізм взаємодії в системі управління комплексним забезпеченням економічної безпеки / О.І. Захаров // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету, Серія: Економічні науки, Випуск №43, Частина 1. / Черкаси: ЧДУТ, 2016.- С. 49-58*
4. *Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: навч. посіб. / С.М. Ілляшенко. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2003. – 278 с.*

Калашникова А.В.,*студентка,*
Горячківська І.В*., викладач*
кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університетімені Богдана Хмельницького

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ

У своєму сучасному значенні менеджмент нині виступає не скільки в якості науки управління, а більше процесом прийняття рішень та їх реалізації. Нині, не існує єдиного інструменту та підходу до прийняття управлінських рішень, тому і виникає досить великий перелік проблем у сучасному менеджменті персоналу що потребують вирішення.

У процесі трудової діяльності виникає проблема, яка полягає у тому, що процес управління та трудової діяльності тісно пов'язаний з виробничим процесом і кінцевими результатами. Тож управління персоналом має вивчати персонал у єдності всіх проявів, що впливають на всі процеси діяльності організації.

Тому, якщо менеджер прагне щоб персонал організації розкривав свій потенціал. Розвивався та найефективніше працював, він має враховувати, що кожна людина індивідуальна, і до кожної особи необхідний особливий, власний підхід. Та на практиці часто видно що персонал ефективніше та продуктивніше працює коли відносини між підлеглими та керівниками мають більш доброзичливий характер.

Очевидним є те, що багато залежить від відносин між людьми, тому, що інтелігентна, творча та цілеспрямована робоча сила часто є тим, що відрізняє компанії одну від одної. Менеджер із простого керівника має перетворитися в спеціаліста-консультанта у сфері діагностики проблем підприємства і людини.

Усе це вимагає високого професіоналізму й етики в управлінні людськими ресурсами [1, с. 99].

У сучасних умовах менеджери стикаються з багатьма проблемами, та успішно їх вирішують забезпечуючи успіх своїх компаній, найпоширенішими на сьогодні є:

1. Скорочення персоналу. Скорочення проводяться коли організація навмисно зменшує кількість робітників, або цілі підрозділи чи закриваючи підприємства. Дослідження, проведене консалтинговою компанією Katzenbach Partners, виявило, що більшість проектів скорочень не приносять жодної користі для компанії, оскільки роботодавці забувають про мотивацію тих, хто залишається на робочих місцях.
2. Диверсифікація персоналу і нової робочої сили. Диверсифікація на сьогодні визначається не лише расою або статтю. Вона включає в себе весь людський досвід — вік, культуру, освіту, особистість, навички і навіть життєвий досвід. Тож, якщо навчитися ефективно нею керувати ця культурна різноманітність може стати джерелом гнучкості та креативності, що необхідна для відновлення після економічної кризи та здатна подолати більшість викликів сьогодення
3. Інформаційні технології. Розвиток технологій останнім часом зазнав надзвичайного розвитку. Кожного для з'являються нові системи, технології, програми та багато іншого, тому, щоб не відставати та бути в курсі новітніх технологій персонал постійно має вивчати та обновлювати свої знання в певних галузях. Технології що засновані на комп'ютерній техніці, вимагають радикальних змін організаційних структур менеджменту, його кадрового потенціалу, системи документації, фіксування і передачі інформації. Особливе значення має впровадження інформаційного менеджменту, значно розширювальної можливості використання компаніями інформаційних ресурсів.
4. Нові методи керування. Нині мотивація персоналу набула надзвичайно важливого значення, та зазнала істотних змін, тепер керівництво намагається зацікавити персонал та знайти чим можна стимулювати працівника задля отримання компанією бажаних результатів.
5. Процеси глобалізації економіки. Нині глобалізація є досить великою проблемою сучасного менеджменту. Багато компаній вже відчули на собі негативні наслідки цього процесу так як конкуренція посилюється, ризики стають різноманітними у тому числі і з точки зору наслідків. Тож тепер вимоги до умінь і знань персоналу постійно зростають. Звичайно неможна говорити лише про негативні наслідки існують звичайно й позитивні аспекти, так як нові правила ведення бізнесу, це лише нові шляхи та можливості досягнення успіху, та для того щоб їх використовувати необхідно ефективно використовувати та розподіляти [2, с. 358].

Звісно що це лише основні за проблем, та перелік проблем сучасного менеджменту персоналу надзвичайно великий і перелічити всі проблеми неможливо.

Розповсюдженою помилкою багатьох керівників у сучасному менеджменті персоналу є те, що прагнучи отримати максимальні прибутки, керівники забувають про працівників, нехтують їх робочими графіками, змушуючи працівників працювати понаднормово, забувають про благоустрій робочих місць, що є досить великою помилкою, адже така здавалось дрібниця як не досить комфортне робоче місце може впливати на ефективність роботи працівника, а значить і на ефективність роботи компанії.

Також розповсюдженою проблемою сучасного менеджменту є конфлікти. Вони існують всюди, виникають внаслідок виникнення певних розбіжностей у поглядах та різних підходів у їх вирішенні. Тому успішний менеджер, це той хто зможе знайти підхід та вирішити конфлікт навіть не розпочавши його.

У зв'язку зі звільненнями пов'язаними з конфліктними ситуаціями виникає така проблема як переманювання клієнтів. Для підприємства це може стати досить значною проблемою, адже працюючи з конкретним працівником клієнту все одно з якою фірмою співпрацювати. Тому залишаючи фірму менеджер забирає з собою клієнтів, що може стати досить значною проблемою для підприємства, адже це може бути і один клієнт що буде здавалося не значною втратою (якщо це не один з головних клієнтів), так само це може бути і група клієнтів.

Тому, для запобігання таких негативних наслідків та небажаних втрат працівників, необхідно проводити певні тренінги, опитування, ігри, все це могло би стимулювати, контролювати та підтримувати дружню атмосферу у колективі [3, с. 60-63].

Отже, нині існує досить багато проблем сучасного менеджменту персоналу. Задля ефективного управління персоналом та уникнення таких проблем менеджмент має витіснити всі стереотипні підходи. На даний час найбільшою цінністю організацій має бути персонал, а його ефективне використання – це запорука успіху.

Список використаних джерел:

1. *Лазутін Г.І. Сучасні тенденції розвитку управлінської діяльності // Економіка і прогнозування. - 2012. - № 2. - С. 99-114.*
2. *Бєсєдін М.О. Основи менеджменту: оцінно-ситуаційний підхід / М.О. Бесєдін, В.М. Нагаєв [Підручник] (модульний варіант). – К. : Видавництво ЦУЛ, 2015. – 496 с.*
3. *Ядворька О. Оцінка персоналу в системі ефективного управління // Економіка та держава. – 2014. - №1. – С.60-63.*

КедесьО.В.,*студентка,*
Горячківська І.В*., викладач*
кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

РОБОТА З ПЕРСОНАЛОМ — ОСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Контррозвідувальна робота всередині підприємства (фірми), «просвічування» і «просівання» співробітників необхідні тому, що саме

персонал може створювати певні загрози, що переходять у реальні, часом катастрофічні зміни в економічній стабільності і ступеня прибутковості підприємства.

Загрози, що виходять від персоналу, що підлягають передбаченню і відстеженню:

1. Продаж або інша несанкціонована передача стороннім особам комерційних секретів підприємства.
2. Продаж або інша несанкціонована передача стороннім особам іншої службової інформації, що має велике значення для діяльності підприємства.
3. Втрата (компрометація) інформації, що відноситься до комерційних секретів або іншої службової інформації, що сталася внаслідок недбалості, зайвої довірливості або балакучості персоналу.
4. Вербування працівників підприємства конкурентами.
5. Впровадження агента конкурента в штат підприємства.
6. Викрадення провідних працівників підприємства або їх ліквідація.
7. Розкрадання працівниками підприємства грошових коштів або матеріальних цінностей.
8. Робота співробітника підприємства на конкурента. Її особливість полягає в тому, що співробітник використовується «в темну», не підозрюючи, що став пішаком в чужій грі.
9. Заподіяння підприємству шкоди внаслідок диверсійних актів — застосування вибухових пристроїв, виведення з ладу комп'ютерної техніки, зміни програмного забезпечення та ін.

Перш ніж докладно зупинитися на проблемах і аспектах контррозвідувальної роботи всередині фірми, необхідно сказати кілька слів про те, які підприємства є найбільш уразливими для атак конкурентів. Найчастіше це молоді, що успішно стартували і швидко розвиваються фірми, які отримують реальний прибуток. Спробуємо розібратися в причинах сформованих тенденцій.

На чолі таких фірм, як правило, молоді, здібні і честолюбні люди. Нерідко фірму очолюють засновники, які здійснюють через найманих генеральних менеджерів (директорів) реалізацію своїх програм розвитку організації. Часто вдалий вибір першої хвилі генеральних менеджерів, які успішно працюють в тісному взаємозв'язку з засновниками та реалізували перші, часом геніальні проекти, дає успішні результати та перший відчутний прибуток, після чого починається новий етап розвитку підприємства, з'являються нові проекти та можливість їх реалізації.

Трапляється, що окремі представники другої хвилі генеральних менеджерів виявляються менш компетентними і менш ефективними. Однак на тлі успішного розвитку підприємства прорахунки, помилки, некомпетентність не дуже кидаються в очі. Особливо, якщо той чи інший генеральний менеджер встиг заручитися підтримкою засновників або керівників.

В цьому випадку відбувається перша стратегічна помилка: не аналізуються масштаби недоотриманого прибутку. Вподобаному, але мало компетентному генеральному менеджеру ставиться нова, більш складна і

відповідальна задача. Саме це і є черговою стратегічною помилкою засновників і керівників.

Підтримка некомпетентності не знаходить розуміння і підтримки у персоналу фірми, успішно вирішивши перші завдання і продовжуючи ефективно працювати на благо фірми. Нові прорахунки некомпетентного генерального менеджера ведуть до прихованої або відкритої конфронтації в колективі.

Цей період є найбільш сприятливим для атак конкурентів, так як він створює необхідне середовище для роботи по розкладанню фірми. З'являються можливості для вербування її співробітників, впровадження агентів, диверсійної роботи. Небезпека періоду посилюється тим, що процеси розхитування фірми не видно на тлі відносно міцного її економічного становища.

Саме в цей час виникає необхідність у співробітника внутрішньої служби економічної безпеки, який взяв ситуацію під контроль. Під поняттям «взяти під контроль» слід розуміти тісне та ефективне співробітництво засновників, керівників і служби безпеки, яке дозволить коригувати процеси в інтересах засновників, стабілізує ситуацію у фірмі. В іншому випадку неминучі серйозні економічні втрати, що часто стає початком краху багатьох, вчора ще процвітаючих фірм.

Ще однією помилкою керівників є те, що вони ділять людей на своїх і чужих, тобто на тих, хто здатен, і тих, хто не здатний зрадити фірму. Насправді в певних умовах може зрадити будь-хто, а ціна зради буває дуже високою. Ось чому необхідно своєчасно звертати увагу керівників і засновників на наступні негативні фактори:

– відсутність дієвої системи матеріальних стимулів, включаючи неучасть у розподілі прибутку;
– відсутність гарантій довгострокової зайнятості;
– відсутність можливостей перспективного кар'єрного зростання;
– розстановка співробітників без врахування їх здібностей та бажань;
– ставлення до співробітників як до простих виконавців волі керівництва;
– відсутність перспектив бути почутим (а не просто вислуханим) керівником як безпосереднім, так і вищої ланки управління;
– психотравмуюча ситуація звільнень.

Щоб попередити ці негативні фактори, необхідно запровадити контррозвідувальну роботу, в якій необхідно використовувати різні джерела збору інформації про кожного працівника:

– дані, отримані на етапі попереднього відбору персоналу (тестування, співбесід та психодіагностики);
– інформація з попередніх місць роботи;
– дані, отримані зі звітів (довідок) безпосередніх керівників про роботу відділів (підрозділів) підприємства в цілому і кожного співробітника окремо. Ця інформація може бути отримана у вигляді карт атестації персоналу;

– особиста думка кожного співробітника про своїх колег та відділу в цілому, отримане в неформальних бесідах;

– інформація про життя, побут співробітника поза роботою, зв'язки, способи вільного проведення часу, додаткових прибутках.

Інформація про кожного співробітника збирається в окремому досьє, яке постійно поповнюється, фіксуючи будь-які зміни, та аналізується. На основі результатів аналізу виробляються рекомендації, що коректують діяльність підприємства в цілому та його структурних підрозділів.

Хотілося б підкреслити: в роботі з персоналом фірми необхідно вести не тільки оперативну, контррозвідувальну роботу, але і профілактичну. Необхідно навчати співробітників основам безпеки, а потім встановити жорсткий контроль за виконанням всіх вимог, спрямованих на забезпечення внутрішньої безпеки фірми.

Отже, контррозвідувальна робота всередині підприємства (фірми), необхідна тому, що саме персонал може створювати певні загрози, що переходять у реальні, часом катастрофічні зміни в економічній стабільності і ступеня прибутковості підприємства.

Кімлик Г.В. *студент,*
Тулуб О.М. *к.е.н.,*
доцент кафедри менеджменту таекономічної безпеки
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОЦЕСУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Управління персоналом – це і область знань, і сфера практичної діяльності, які спрямовані на організацію роботи зі співробітниками з метою підвищення їх професійної ефективності. Для того, щоб кадрова безпека суб'єкта господарювання перебувала на високому рівні, менеджерам необхідно: правильно організувати підбір, відбір і наймання працівників відповідно до вимог вакансій; керувати адаптацією співробітника до нової роботи, до колективу і компанії в цілому, контролювати проходження випробувального терміну; управляти мотивацією, створити ефективну систему оплати праці персоналу (матеріальні і нематеріальні складові мотивації); організувати виробниче навчання і розвиток працівників, здійснювати планування кар'єри; проводити оцінку та атестацію персоналу і приймати на цій основі кадрові рішення; організувати контролінг системи управління персоналом.

Проблематика управління персоналом знайшла відображення у роботах таких вчених, як Бузько І. Р., Вартанова О. В., Надьон Г. О.[1], Балабанова Л. В., Стельмашенко О. В. [2], Данюк В. М., Колот А. М., Суков Г. С. [3]. Однак, у контексті забезпечення економічної безпеки вітчизняних суб'єктів господарської діяльності ця тематика продовжує залишатись актуальною.

На сучаснихпідприємствах до основних завдань служби безпеки належать: забезпечення безпеки самого підприємства, його виробництва, а також продукції, захист всіх видів інформації.

Людський фактор на підприємстві відіграє дуже важливу роль. Саме люди впливають на становлення і просування суб'єкта господарювання. Тому кадрова безпека і управління кадрами займають в структурі економічної безпеки провідне місце.

Успішність компанії цілком залежить від кадрової політики. Персонал повинен бути об'єднанийу колектив, а це – живий організм, який має взаємопов'язану структуру: організаційну, активну, рольову, штатну. Саме від ефективності роботи цього організму залежить майбутнє суб'єкта господарювання.

Для здійснення своїх завдань будь-яка компанія підбирає персонал, який складається з потрібних співробітників, при необхідності навчає їх, щоб дати їм навички, за допомогою яких підприємство буде досягати своїх цілей. Кадрова служба суб'єкта господарювання проводить оцінку участі кожного співробітника в рішенні поставлених завдань, нагороджує найбільш видатних співробітників.

Підбір персоналу – це мистецтво, яке так і називається: мистецтво підбору персоналу. Пошук співробітників потрібно починати з підбору кандидатів як всередині самої організації, так і поза нею з урахуванням певних вимог.

Персонал суб'єкта господарювання може впливати на економічну безпеку в декількох напрямках: вдалий добір персоналу; оптимальне число працюючих; професійна підготовка персоналу; правильна організація і дисципліна праці; мотивація праці; збереження комерційної таємниці.

Існує два види загроз економічній безпеці підприємства: зовнішні і внутрішні. Більшою мірою саме внутрішні загрози пов'язані з персоналом. Це можуть бути як умисні, так і необережні дії працівників, які призводять до збитків для підприємства, а також:помилки при підборі персоналу;погана організація системи управління кадрами;не кваліфікованість співробітників;непродуктивна система мотивацій тощо.

До зовнішніх небезпек можна віднести: переваги мотивації у конкурентів;тиск і переманювання співробітників;зміну зовнішнього економічного середовища;складну ситуацію на ринку праці;потрапляння співробітників в різні види залежності.

З вищезазначеного можна виділити три головні складові, враховуючи які, управління персоналом у системі економічної безпеки підприємства буде ефективним.

По-перше, при прийомі на роботу потрібно розглянути кандидата в довгостроковій перспективі, а також відразу виявити всі можливі загрози і ризики для організації.

По-друге, робітники повинні ставитися до своєї компанії лояльно, а до своєї роботи відповідально. Лояльність – це саме по собі психологічне явище, але сюди можна включити: рішучість працівника переживати з компанією всі

труднощі і, відповідно, довіру до організації; неформальний підхід до своєї роботи; зацікавленість в досягненні своїх професійних цілей і цілей організації.

По-третє, контроль за виконанням правил, норм, обмежень, регламентів тощо.

Таким чином, головним ресурсом в організації є персонал, і чим більше зусиль покладено в процес найму персоналу, і чим більше коштів керівництво вкладає в лояльність, тим дешевше буде обходитися контроль за станом кадрової безпеки. Кадрова безпека – це не досягнутий результат, а постійний процес, спрямований на стабільність роботи, виконання основних завдань суб'єктам господарювання, і звичайно ж своєчасність розпізнання та запобігання серйозним і небажаним операціям з боку співробітників компанії.

Створення комфортних умов для роботи в організації чинить позитивний вплив на збалансованість системи кадрової безпеки, а отже, і на ефективний захист компанії від загроз і небезпек.

Список використаних джерел:

1. *Бузько І.Р. Стратегічне управління персоналом підприємства в умовах сучасного розвитку ринку праці: монографія / І. Р. Бузько, О. В. Вартанова, Г. О. Надьон та ін. – Луганськ: Вид-воСНУ ім. В. Даля. 2009. – 304 с.*
2. *Балабанова Л. В. Стратегічне управління персоналом підприємства в умовах ринкової економіки: монографія / Л. В. Балабанова, О. В. Стельмашенко. – Донецьк: [ДонНУЕТ], 2010. – 238 с.*
3. *Управлінняперсоналом :підруч. / [В. М Данюк, А. М. Колот, Г. С. Суков та ін.]. – К.: КНЕУ: Краматорськ: НКМЗ, 2013. – 666 с.*

Клочко Т.В., *студентка,*
Горячківська І.В*., викладач*
кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМ КОЛЕКТИВОМ ЯК ЗАСІБ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗАГРОЗ КАДРОВІЙ БЕЗПЕЦІ

Люди – вирішальний фактор ефективності та конкурентоспроможності організації,найголовніше джерело доданої вартості. Працівники відіграють особливу роль в організаціях. З одного боку, вони є творцями організацій, визначають їх цілі і вибирають методи досягнення цих цілей. З іншого боку, люди є найважливішим ресурсом організацій для реалізації власних цілей.

Давно відомо, що колектив – це дещо більше, ніж просто логічне впорядкування працівників, які виконують взаємозв'язані задачі. Теоретики і практики управління зрозуміли, що організація також є і соціальною системою, в якій взаємодіють окремі особи, формальні і неформальні групи. Саме від психологічного клімату, від настрою кожного працівника залежить і продуктивність праці, і здоров'я працівників

Створення ефективної команди (колективу) оптимальним складом неминуче зв'язано з необхідністю визначати співвідношення між елементами однорідності і різноманітності в команді. При цьому потрібно сумістити очевидно несумісні речі.[1].

Підбираючи людей в колектив, працедавець, як правило, здійснюють свій вибір виходячи з навиків, знань і досвіду, що є у претендентів. Але для досягнення ефективності колективу важливі не тільки навики, знання і досвід, але в рівному ступені особисті якості і особові характеристики членів колективу.

Методи управління покликані забезпечити високу ефективність діяльності колективів, їх злагоджену роботу, сприяти максимальній мобілізації творчої активності кожного члена. Цим методи управління відрізняються від усіх інших технічних та технологічних методів, які використовуються у ході вирішення комплексних виробничо-господарських завдань.

Особлива роль методів управління полягає у тому, щоб створити умови для чіткої організації прооесу управління, використання сучасної техніки і прогресивної технології організації праці і виробництва, забезпечити Їх максимальну ефективність при досягненні поставленої мети. Таким чином, зміст поняття «методи управління» витікає із суті і змісту управління і належить до основних категорій теорії управління.

Формування цілеспрямованого впливу на трудові колективи та їх окремих членів безпосередньо пов'язане з мотивацією, тобтоовикористанням факторів, які визначають поведінку людини в колективі у процесі виробництва. Звідси витікає дуже важлива вимога до методів управління: методи управління повинні мати свою мотиваційну характеристику, що визначає напрям дії їх. Ця характеристика показує мотиви, які визначають поведінку людей і на які орієнтована відповідна група методів.

Виконання кожного завдання слід обов'язково контролювати і оцінювати; відсутність контролю може навести працівника на думку про непотрібність виконуваної ним роботи [2].

Кожне досягнення працівника і його ініціативу потрібно негайно відзначити. Можна дякувати підлеглому у присутності інших співробітників. Людину підбадьорює позитивна оцінка його дій і засмучує, якщо не помічають і не цінують успіхів в роботі.

Коли працівник опиняється в чомусь талановитішим та успішнішим за свого керівника, не треба розцінювати цей фактор як негативний, а навпаки - репутація підлеглих – це похвала керівнику і його заслуга. Якщо підлеглий вчинив не дуже правильно, не потрібно робити йому зауваження в присутності інших осіб, співробітників або підлеглих, адже приниження людини - не кращий спосіб виховання. Ні в якому разі не потрібно критикувати людей. Більш конструктивною буде критика їх помилок з вказівкою на ті недолік, через які були здійснені подібні помилки. І вже тим більше не потрібно вказувати на ці недоліки в людині - він має зробити всі висновки сам. В конфліктній ситуації найгіршим буде вживання різких, образливих слів.

Дуже важливо: іскра пошани і тим більше симпатії, яка виражається з боку керівника, здатна зарядити його на творчу самовіддану роботу і породити високі результати. Керівник має точно висловлювати свої думки, адже легко сформульована думка дає грунт для спілкування, позбавляє від потенційної можливості конфлікту, викликаного непорозумінням. Уміння керівника

відстояти інтереси колективу і кожного з підлеглих - спосіб завоювання авторитету і об'єднання працівників в єдину групу [3].

Довіра чи недовіра – найважливіша якість особи, від якої залежить соціально-психологічний клімат в колективі. Тож важко стати ефективними керівниками. Але гірше всього – відчуття підозри. Недовіра керівника завжди породжує недовіру з боку підлеглих. Проявляючи недовіру до людей, людина завжди обмежує можливість взаєморозуміння, а одже, і ефективність колективної діяльності.

Список використаних джерел:

1. *Друкер П.Ф. Стрибук О.І. Аналіз ефективності управління // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №4. – с. 88-97., - М:1994 Мескон М.Х.*
2. *Альберт М. Хедоурі Ф. Основні засади управління персоналом // Ефективний керівник. - 2008. - №11. – с. 50-53.*
3. *Савченко В.А. Управління розвитком персоналу / В.А. Савченко //Навч. посібник. - К.: КНЕУ, 2002. -351 с.*

***Козаченко Г.В.**, д.е.н., професор,*
Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка

КАУЗАЛЬНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Донедавна економічна безпека підприємства вивчалася як самостійний об’єкт дослідження. Проте подальший розвиток економічної безпекології мікрорівня потребує її розгляду у взаємозв’язку з поняттями та економічними категоріями, що описують результати діяльності підприємства, – конкурентоспроможністю, ефективністю діяльності, її стійкістю, діловою активністю тощо. Знання характеру такого взаємозв’язку сприятимуть посиленню безпекоорієнтованості управління підприємством, дозволять значною мірою поглибити змістовність його безпекозабезпечувальної діяльності.

Пошук взаємозв’язку економічної безпеки підприємства та основних характеристик його діяльності й закономірностей такого взаємозв’язку має виходити з вибору атрибуту поняття "економічна безпека підприємства" (по суті, надає відповідь на запитання "що це") та його контексту. За О.В. Ілляшенко, атрибутами поняття "економічна безпека підприємства" є стан, потреба, здатність підприємства, умова його діяльності, характеристика (умов діяльності підприємства або діяльності підприємства) [1, с. 21]. Атрибутивність поняття "економічна безпека підприємства" зумовлена характером онтології постнекласичної науки (системність, нелінійність, антропологізм, еволюціонізм) та сучасними парадигмальними змінами в економічній теорії, завдяки яким за роки становлення економічної безпекології мікрорівня категорія "економічна безпека підприємства" набула багатоаспектності, еволюціонувало її тлумачення, змінювалася філософія забезпечення, і категорія "економічна безпека підприємства" стала полісемічною.

Контекст поняття "економічна безпека підприємства" визначає підхід, з позицій якого воно розглядається (захисний, ресурсний, діяльнісний або

гармонізаційний), і в такий спосіб – домінанти у дослідженні та забезпеченні економічної безпеки підприємства.

У дослідженні взаємозв'язку категорії "економічна безпека підприємства" з вибраним атрибутом і у вибраному контексті з поняттями та економічними категоріями, що описують результати діяльності підприємства, можуть знайти використання різні підходи, одним з яких є каузальний.

За каузальним підходом припускається наявність причинно-наслідкового зв'язку економічної безпеки підприємства (з вибраним атрибутом поняття та у вибраному контексті) та інших понять, що описують результати діяльності підприємства, тобто одне з досліджуваних понять розглядається як причина, а інші (або інше) – як наслідок. Наприклад, конкурентоспроможність підприємства розглядається як причина, а його економічна безпека – як наслідок (рівною мірою можлива і зворотна схема). Поки ще немає відповіді на запитання, яка з цих схем дослідження (пряма або зворотна) є справжньою й основною для причинності. А раз так, то можна припустити, що обидві схеми мають право на використання у дослідженні з позначеної тематики. Тому при застосуванні каузального підходу важливо вибрати "роль" досліджуваної категорії – причина або передумова. Адже у дослідженні економічної безпеки підприємства, як і будь-яких явищ у його діяльності, особливу важливість має виявлення причин і вивчення передумов: без знання передумов складно встановити причини, а неточність у визначенні причин спотворює уявлення про їхні наслідки.

Передумовою є те досліджуване явище (описується певною категорією), що віщувало інше, що має значення для іншого. Передумови лише деякою мірою можуть визначати взаємозв'язок економічної безпеки підприємства та досліджуваних характеристик результатів його діяльності. Причини є більш глибинними, ніж передумови, оскільки безпосередньо пов'язані з економічною безпекою підприємства (або досліджуваними характеристиками). Дослідження причин економічної безпеки підприємства (або стану його аналізованих характеристик) надає відповідь на запитання, через що змінилася (зміцнила або ослабла) економічна безпека підприємства. Причини обов'язково тягнуть за собою наслідок у вигляді якихось явищ, що є результатами процесів, часто латентних. Адже будь-яке явище є результатом певних процесів.

Аналізовані категорії (економічна безпека підприємства, його конкурентоспроможність, ефективність діяльності, її стійкість, ділова активність) за характером є такими, які у дослідженні економічної безпеки підприємства за каузальним підходом можуть розглядатися і як передумова, і як причина, і як явище. Це надає можливість побудувати достатню кількість взаємопов'язаних ланцюжків за схемою "передумова" → "причина" → "наслідок". Прикладами таких ланцюжків можуть бути такі: "ефективність діяльності підприємства" → "конкурентоспроможність підприємства" → "економічна безпека підприємства" або "економічна безпека підприємства" → "стійкість діяльності підприємства" → "конкурентоспроможність підприємства". Якісь з побудованих ланцюжків відображають реальний взаємозв'язок досліджуваних категорій, а якісь – квазіреальний.

Звичайно, для подальшого дослідження мають відбиратися з числа побудованих ланцюжки, що відображають реальний взаємозв'язок досліджуваних категорій. Відбір ланцюжків з метою вибору справжніх і основних у вивченні причинності досліджуваних категорій потребує наявності певного критерію (або навіть критеріїв). Проте і сам критерій, й ідентифікація з його використанням справжніх і основних ланцюжків причинності у дослідженні взаємозв'язку економічної безпеки підприємства з іншими поняттями та економічними категоріями, що описують результати діяльності підприємства, поки ще залишається відкритим питанням, яке потребує свого вирішення.

Після ідентифікації справжніх і основних ланцюжків причинності у дослідженні зазначеного взаємозв'язку потребують вирішення питання опису (надання характеристики) зв'язку між ними.

Ідентифікація справжніх і основних ланцюжків причинності у дослідженні взаємозв'язку економічної безпеки підприємства з іншими поняттями та економічними категоріями, що описують результати діяльності підприємства, і опис зв'язку між ними за характером є казуальними.

Казуальний характер взаємозв'язку економічної безпеки підприємства з іншими поняттями та економічними категоріями, що досліджується за каузальним підходом, означає, що отримані результати погано піддаються узагальненню, оскільки дуже суттєво залежать від низки обставин, серед яких слід зазначити на особливості діяльності підприємства, стан її зовнішнього середовища, якість безпекозабезпечувальної діяльності. Зокрема, можна говорити лише про принципові основи надання опису (характеристик) (формального або дескриптивного) зв'язку між досліджуваними категоріями, які потім будуть адаптовані для конкретного підприємства.

Список використаних джерел:

1. ІлляшенкоО. В. Механізми системи економічної безпеки підприємства [монографія] / О. В. Ілляшенко. — Харків: Мачулін, 2016. — 504 с.

Кущ І.В.,*студентка,*
Шульга В.І., *к.е.н., доцент,*
доцент кафедри економіки підприємства,
ПВНЗ «Східноєвропейський університет економіки і менеджменту»

КОНТРРОЗВІДКА ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

В сучасних умовах конкуренції питання захисту конфіденційної інформації є досить актуальним. Адже, щоб «втриматися на плаву», всі способи прийнятні, тому управлінці здійснюють заходи контррозвідки для економічної безпеки своїх підприємств.

Об'єктами діяльності контррозвідувального підрозділу слід вважати: фахівців підприємства, які є потенційними об'єктами розвідувальних заходів та/або злочинних дій зі сторони кримінальних структур чи окремих осіб; працівників підприємства, які мають доступ до інформації, яка є комерційною та банківською таємницею, надає підприємству суттєві конкурентні переваги;

співробітників служби безпеки підприємства; працівників, які належать до групи ризику внаслідок злочинного минулого, притаманних шкідливих звичок, перебувають у родинних та інших зв'язках із конкурентами та ін.; звільнених працівників, які володіють цінною інформацією.

Визначена мета та об'єкти контррозвідувальної діяльності дозволяє визначити коло завдань підрозділу контррозвідки [1, с. 215]: захист інформаційних ресурсів підприємства; протидія економічному шпигунству; захист усіх працівників підприємства від негативного впливу зі сторони злочинно орієнтованих груп чи окремих осіб; нейтралізація внутрішніх загроз, які пов'язані із витокам конкурентно важливої інформації. Виконання вищевказаних завдань забезпечує реалізацію сукупності функцій контррозвідки [1, с. 217]:

– виявлення та доведення до відома вищого керівництва фактів та причин, що сприяють вчиненню правопорушень з боку персоналу підприємства;
– спостереження за особами, які належать до групи ризику;
– виявлення агентів промислового шпигунства з числа працівників підприємства;
– забезпечення конфіденційності інформаційного обміну між підрозділами та посадовими особами;
– захист комерційної та банківської таємниці;
– з'ясування біографічних та інших характеристик претендентів на робочі місця;
– консультування персоналу з питань забезпечення економічної безпеки підприємства.

В умовах ведення бізнесу роль і значення контррозвідки пояснюється кількома причинами:

I. Використанням конкурентів промислового шпигунства;
II. Погіршення кримінальної ситуації в країні;
III. Проникненням держслужбовців у внутрішні справи підприємців у злочинних цілях.

У системі економічної безпеки підприємств процес контррозвідки складається з трьох взаємопов’язаних елементів:

– внутрішнього моніторингу;
– зовнішнього моніторингу;
– аналітичної роботи.

Внутрішній моніторинг припускає, що працівники служби безпеки всіляко захищають підприємство від проникнення «шпигунів» та «розвідників», а також відстежують дотримання співробітниками підприємства внутрішніх правил з нерозголошення конфіденційних даних.

Зовнішній моніторинг, власне, і є, конкурентною розвідкою в загальному розуміння. Він передбачає збір повного обсягу інформації про конкурентів, а саме: стратегічні плани на майбутнє; використання ноу-хау; чинники конкурентної боротьби; технології управління та інші.

Аналітична робота передбачає проведення порівняльної характеристики, виявлення свої сильних і слабких сторін, розробку конкретних рекомендацій для менеджменту з метою недопущення збитків, втрати частини ринку тощо. [2, с. 201-202].

Отже, для економічної безпеки підприємства в умовах глобалізації та конкурентного ринку необхідно використовувати процес контррозвідки який дозволяє запобігти втратам в діяльності підприємства, зберегти його комерційну таємницю та конфіденційну інформацію і зрештою зміцнити економічну безпеку підприємства.

Список використаних джерел:

1. *Живко З.Б. Економічна безпека підприємств: сутність, механізми забезпечення, управління: монографія / З.Б. Живко. – Львів : Ліга-Прес, 2012. – 256 с.*
2. *Економічна безпека підприємств, організацій та установ : підруч. / [В.Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін.]. — К.: Алерта, 2011. — 704 с.*

Лисак В.В.,
Ізюмцева Н.В., *к.е.н.,доцент,*
доцент кафедри менеджменту та бізнесу,
Харківський науково-навчальний інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи»

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ОПОРУ СПІВРОБІТНИКІВ ЗМІНАМ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА МЕТОДИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Сучасні організації все частіше вимушені здійснювати організаційні вимірювання різної спрямованості і складності у відповідь на вимоги ринку, організації повинні змінюватися, адаптуватися та пристосовуватися до нових умов, вводити інноваційні зміни, для того щоб бути успішними та конкурентоспроможними. Однією з основних проблем у процесі управління організаційними змінами виступає опір співробітників майбутнім змінам, і тому виникають провали багатьох організаційних змін.

Зміни в організації є ключовим фактором її розвитку і підтримки конкурентоспроможності. Організаційний розвиток являє собою процес позитивних якісних змін в організації, що зачіпає способи, засоби діяльності і взаємодії людей і відбивається в трансформації організаційної структури. Тому будь-яким змінам в організації завжди властивий опір, при цьому рівень опору може бути різним. Працівники чинять опір змінам, тому що вони здаються загрозою звичного поведінкового стереотипу, статусу або матеріальної винагороди. Керівникам часом дуже важко боротися з виникаючими опорами, навіть коли вони не завдають шкоди залученим в них працівникам. Якщо співробітник відчуває, що від зміни йому буде гірше, будь-який опір з його боку абсолютно розумний та логічний, так як він виходить з власних інтересів, а інтереси організації і людини не завжди збігаються. Опір змінам є основною проблемою розвитку організацій - це неминуче явище. Щоб впоратися з цією проблемою, менеджер повинен зрозуміти, чому співробітники не хочуть змін, тому виникає таке протистояння.

Проблематикою опору змінам в організації займалися видатні дослідники, а саме: І. Ансофф, Г. Мінсберг, Дж. Коттер і Л. Шлезінге, Е. Шейн, Е. Невіс, П. Санг та ін. Серед українських учених, що прямо чи опосередковано займались даною проблематикою, потрібно виділити: С.О. Грімблата та М.В. Воронов, О.С. Виханского, А. Блюмхардта та інші.

На сьогодні існує дуже багато цікавих трактувань поняття «опір змін оргазації», тому приведемо деякі.

Поняття «опір змінам» в наукове використання вперше ввів Курт. Згідно з його теорією, організаційна система знаходиться у відносній рівновазі до тих пір, поки не з'явилося істотний вплив зовнішнього середовища. Воно викликає негативні зворотні зв'язки, які утримують систему в рівновазі і перешкоджають руху до наміченої мети [3].

Під соціальним опором І. Ансофф розуміє «багатоликий феномен, що викликає несподівані відстрочки, непередбачені витрати і вносить нестабільність в процес впровадження стратегічних змін. Лапигін Ю.Н. пише про те, що опір - це «проблеми, що виникають при проведенні змін як наслідок непродуманих дій керівників щодо членів трудового колективу» [3].

Виділимо основні причини опору змінам співробітників організації: по-перше, неприйняття нового – люди бояться змінювати звичну обстановку. По-друге, економічний страх - страх втрати грошей, загроза гарантованої зайнятості. По-третє, незручність - зміни зроблять життя більш важкою. По-четверте, невизначеність - зміни можуть заподіювати занепокоєння в силу невизначеності їх результатів. П’яте, символічний страх - невеликі зміни, які можуть вплинути на який-небудь цінний символ. Шосте, загроза міжособистісних відносин - то, що йде врозріз із звичними соціальними відносинами і стандартами групи працівників, зустрічатиме опір. Сьоме, загроза статусу або кваліфікації - зміни сприймаються як понижуючі статус людини або кваліфікацію. А також страх невідповідності компетентності - заклопотаність браком здатності справлятися з новими вимогами або придбанням нових умінь і навичок [3].

Також дії керівника призводять до виникнення опору. Почнемо з того, що керівники, керуючі змінами самі своїми діями, поведінкою викликають опір. Наприклад, не заглиблюючись, спираються на модні підходи до управління, адаптації та змін, що таять в собі приховану небезпеку своєю простотою, невідповідністю конкретної ситуації [4].

Дуже цікавий і комплексний приклад приводить Джеймс О’Тул у своїй книзі «Leading Change: the argument for values-based leadership», виділяє тридцять три причини, за якими люди чинять опір змінам [1].

Негативний ефект від впровадження змін можна знизити, за допомогою використання спеціальних методів, що допоможуть вирішити проблеми внутрішнього опору інноваціям.

1. Створення бази для підтримки інновацій. Необхідно визначити коло працівників, що не чинять опір інноваціям, а навпаки, підтримують їх. Знайти працівника, який буде підтримувати інновації і одночасно є авторитетом для інших.

2. Жорсткий контроль за процесом впровадження змін та оперативне прийняття організаційних і адміністративних заходів до працівників, що є джерелом опору.

3. Перерозподіл обов'язків і повноважень співробітників для ослаблення їх опору.

4. Проведення тренінгів, організація навчальних курсів для працівників з метою залучення їх до інновацій в організації.

5. Створення системи бонусів, яка заохочувала б персонал до застосування інновацій [2].

Також для вирішення проблеми з опором можна виділити і такі способи: Перше, створити функціонуючу систему збору та обробки інформації від одержувачів послуг. Друге, стимулювати співробітників всіх структурних підрозділів до передачі "клієнтської" інформації керівництву установи. Третє, побудувати систему мотивації, спрямовану на розвиток творчого потенціалу співробітників і розробку ними нових ідей. Четверте, враховувати при створенні плану змін думку цільової аудиторії. Це підвищить якість самих змін і ефективність їх впровадження.

Узагальнюючи, зазначимо, що найделікатніший спосіб подолати опір - інформувати, а найжорсткіший - примушувати. Неможливо позначити абсолютно всі форми вираження протистояння співробітників організаційним нововведенням. Опір змінам є вельми цікаве явище, яке супроводжує процеси впровадження організаційних змін. З огляду на складності його діагностування і оцінки, виникають проблеми і з вибором ефективних способів протидії. Тому феномен опору змінам необхідно враховувати вже на етапі планування організаційних перетворень.

Список використаних джерел:

1. *Борич Е.Ф. 50 причин сопротивления сотрудников изменениям в организациях/ [Електронний ресурс]: http://www.trn.ua/articles/6798/*
2. *Заглумина Н.А. Сопротивление изменениям и методы его преодоления/Н.А. Загмулина//журнал "Руководитель автономного учреждения". – 2015. - №11. [Електронний ресурс]: http://отрасли-права.рф/article/18335*
3. *Кобзева Н.М. Феномен сопротивления изменениям: сущность, виды и формы проявления/Н.М. Кобзева//Вестник ВГУИТ. – 2013. - №4. – С. 298 – 303.*
4. *Что такое сопротивление изменениям и как с ним работать? [Електронний ресурс]: http://ibcm.biz/что-такое-сопротивление-изменениям-и/*

Лихобабіна Л.О.,
Ізюмцева Н.В., *к.е.н., доцент,*
доцент кафедри менеджменту та бізнесу,
Харківський науково-навчальний інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи»

КРИЗА ЯК ПЕРЕДУМОВА ОРГАНІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Мінливе зовнішнє середовище, в якому провадять свою діяльність підприємства, свідчить про необхідність розробки та використання нових

методів управління організаційним розвитком. Так, саме циклічність економічних процесів нашої країни першочергово впливає на внутрішні умови функціонування організацій. Узагальнення конкурентних переваг прямо пропорційно пов'язано з їх можливістю гнучко пристосовуватись до змін, які відбуваються на ринку. Тому, особливо гостро постає питання підтримки підприємства в бажаному конкурентному стані, що вимагає його безперервного розвитку як відкритої виробничо-економічної системи.

Метою даного дослідження є аналіз причин кризових явищ в діяльності підприємств з позиції управління його організаційним розвитком.

Багато вчених, такі як Н.Д. Кондратьев, М.І. Туган-Барановський, Й. Шумпетер, Г. Менгель, К. Фридман зверталися до теми економічних циклів і криз. Це питання також досліджували ряд українських вчених, таких як Жарковська О.П., Бродський Б.Є., Коротков Є.М., Балдін К.В., Бистров О.Ф., Рукосуєв А.В., Богданов О.О. та інші, проте вони не є вичерпними. Тому виникає необхідність розробки таких методів дослідження причин виникнення кризових явищ, які б допомогли виробити підприємству адекватну модель дій, спрямовану не тільки на його організаційний розвиток, а і на місце в економічній системі в цілому.

Підприємства, що здійснюють свою діяльність у конкурентному середовищі, змушені постійно розвиватися, а розвиток неможливий без кризи як необхідної його умови. Тільки при наявності змін підприємство може зберігати свою конкурентоспроможність на основі конкурентних переваг.

Причини виникнення криз різні: об'єктивні, суб'єктивні, природні, пов'язані з рівнем наукових знань, недосконалістю управління, протиріччям інтересів і потреб ринку. Наслідки криз, в свою чергу, можуть також вести до різких змін.

Щодо основних чинників, які можуть зумовлювати виникнення кризових явищ в діяльності підприємства, то необхідно відмітити, що їх існує достатньо багато. Для кожного підприємства даний набір є абсолютно індивідуальним та залежить від внутрішніх можливостей підприємства протидіяти факторам потенційної загрози. Система таких чинників, іншими словами факторів, не є статичною, вона змінюється, тому фактори, які в минулому сприяли розвитку негативних тенденцій можуть не викликати негативних наслідків в поточному чи майбутньому періодах [3].

Важливою ланкою внутрішнього середовища підприємства є його організаційна складова. У вітчизняній практиці реалізація моделей організаційного розвитку спрямована саме на всебічне інформаційне забезпечення діяльності суб'єкта господарювання з метою зменшення невизначеності його функціонування.

Характерні риси вітчизняних підприємств з позиції організаційного розвитку як одного з елементів, спроможних вивести організацію з кризових умов функціонування є наступні: зміни організаційного розвитку суб'єкта господарювання обумовлені необхідністю адаптації внутрішнього середовища підприємства відповідно до вимог зовнішнього оточення; розвиток підприємства визначає необхідність перегляду поглядів, ціннісних орієнтирів і

мотиваційних механізмів управління персоналом; організаційний розвиток нерозривно пов'язаний із підвищенням освітнього рівня управлінського персоналу суб'єкта господарювання; організаційні зміни мають інноваційну природу.

Таким чином, можна дійти висновку, що організаційний розвиток підприємства – організований процес, який направлений на досягнення нового стану динамічної рівноваги, яка в оновленій структурі зберігатиметься відносно стабільно [1]. У процесі організаційного розвитку підприємства відбувається поступове удосконалення окремих сторін діяльності організації, упорядковуються трудові, виробничі, соціальні процеси.

Так, проаналізуємо форми реалізації організаційного розвитку спрямовані на забезпечення злагодженої роботи структурних підрозділів підприємства, які в умовах мінливого навколишнього середовища здатні забезпечити високу адаптивність та внутрішнє організаційне зростання організації в цілому (табл. 1).

Таблиця 1

Ієрархія форм реалізації організаційного розвитку на підприємстві [1]

Форми реалізації організаційного розвитку	Напрями реалізації
Підприємство в цілому	Злагоджена робота підрозділів підприємства
Міжгрупові організаційні відносини	Побудова оптимальної структури міжгрупових відносин шляхом створення сприятливого соціально-психологічного клімату в організації
Групові відносини	Сприяння командоутворенню, прояву лідерства в групі, попередженняконфліктів (управління конфліктами)
Міжособистісні відносини	Попередження конфліктів (управління конфліктами), оптимізація міжособистісних відносин, розвиток навиків групового спілкування, розвиток самоусвідомлення, переконання та розуміння інших
Індивідуальний рівень	Управління виконанням індивідом окремих завдань, розвиток змістовної діяльності

Всі представлені форми реалізації організаційного розвитку спрямовані на забезпечення злагодженої роботи структурних підрозділів підприємства шляхом створення гнучкої системи підготовки та перепідготовки фахівців, які в умовах мінливого навколишнього середовища здатні забезпечити високу адаптивність та внутрішнє організаційне зростання організації в цілому [2]. Так, основним орієнтиром для підприємства повинен стати саме розвиток персоналу, адже саме цей сегмент спроможний забезпечити поліпшення як окремих елементів в загальній системі функціонування, так і в діяльності організації в цілому.

Одним з основних елементів забезпечення організаційного розвитку підприємства є рівень витрат, що спрямовується на удосконалення системи управління, оскільки він повинен перебувати в залежності від обсягів діяльності організації.

Отже, враховуючи сучасні умови, а також фактори та процеси, що безпосередньо впливають на діяльність підприємств, в окремих випадках не гарантують можливості уникнення кризових явищ. Саме тому, зважена

організаційна політика підприємства повинна реалізовуватись таким чином, щоб мінімізувати негативні фактори та поліпшити загальний клімат. Досягнення цілей організаційного розвитку потребує регулярного і цілісного стратегічного управління змінами. Регулярне удосконалення системи стратегічного та оперативного управління організаційним розвитком дозволить підприємству з мінімальними витратами здійснити перехід на новий рівень свого розвитку.

Список використаних джерел:

1. *Волкова С. Ф. Теоретико-методологічні аспекти організаційного розвитку вітчизняних підприємств/ С. Г. Мельник//Вісник Хмельницького національного університету- № 6, 2014. – С. 46-51.*
2. *Кухта П. В. Кризи, їх причини та наслідки/ П. В. Кухта// КНУ імені Тараса Шевченка. - № 10, 2012. – С. 1-4.*
3. *Фрум О. Л. Діагностика кризового стану підприємств у системі стратегічного управління/ Дисерт. На здоб. Наук. Ст..//Одеська національна академія харчових технологій. – 207 С.*

Ляшенко О.М.,*д.е.н., професор,*
Національний інститут стратегічних досліджень,м. Київ

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА: «ЦІНА» ПОМИЛОК

Результативність управління економічною безпекою підприємства (РУЕБП) є мірилом досягнення сукупності цілей такого управління, а саме, міри взаємоузгодження інтересів внутрішніх та зовнішніх стейкхолдерів підприємства, ступеню захищеності від загроз та надійності створеного ресурсного забезпечення.

Розглядаючи питання результативності управління економічною безпекою підприємства з цієї точки зору, маємо зазначити, що цілі підприємства, як складної соціотехнічної системи, далеко не завжди можуть бути сформульованими доволі чітко (наприклад, це може стосуватися стратегічних цілей управління економічною безпекою підприємства), що суттєво ускладнює оцінку результативності. Крім того, якщо навіть цілі сформульовані досить чітко, проте їх занадто деталізовано, то це може суттєво ускладнювати згортку деталізованих оцінок складових результативності управління економічною безпекою підприємства, що може негативно вплинути на формування загального показника такої результативності через неоднозначність та суперечливість його лінгвістичного тлумачення. Таким є погляд на результативності управління економічною безпекою підприємства з позиції досяжності поставлених цілей.

Тлумачити результативність можна й інакше. Зокрема, дещо іншим є погляд на результативність управління економічною безпекою підприємства з позиції зіставлення досягнутих результатів, представлених у вартісному вигляді, та витрачених на їх досягнення коштів. Такий погляд зазвичай асоціюється з економічною ефективністю, але водночас може бути

використаний при визначенні результативності управління економічною безпекою підприємства, звичайно, за умов зіставності у часі та просторі вартісного виразу результатів та витрачених для їх досягнення коштів. Існує ще однин погляд на результативність управління економічною безпекою підприємства, сутність якого полягає у зіставленні досягнутих результатів такого управління з еталоном. Цей погляд можна визнати спорідненим бенчмаркінгу, його використання може бути доцільним у тих випадках, коли менеджменту підприємства вкрай необхідно з'ясувати "запас міцності" підприємства у протистоянні існуючим та потенційним загрозам.

При визначенні РУЕБП так чи інакше важко уникнути помилок, зважаючи, перед усе, на часткову керованість процесу управління економічною безпекою підприємства, тому важливо враховувати межі варіювання показників РУЕБП в залежності від впливу потенційних помилок.

Традиційно в теорії помилок розрізняють грубі, систематичні і випадкові помилки. Грубі виникають через некоректне застосування показників (вимірювання результату). Ці помилки можуть бути виключені дотриманням методології вимірювання. Систематичні помилки спотворюють зазвичай результат вимірювання в певну сторону. Вони відбуваються через непрофесійну інтерпретацію значень показників (вимірювання результату) непрофесійну інтерпретацію та/або залежать від особистих якостей спостерігача і можуть бути усунені відповідними поправками. Випадкові помилки викликаються великою кількістю окремих причин, що не піддаються точному обліку і діючих в кожному окремому випадку по-різному.

Отже, усвідомлення «ціни» помилок має слугувати підвищенню результативності управління економічною безпекою підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

«Ціна» помилок при визначенні результативностіуправління економічною безпекою підприємства

Науковий підхід і його сутність	**«Ціна» помилок**		
	грубі	система-тичні	випад-кові
Частковий підхід передбачає дослідження результативності як одного з часткових критеріїв організаційної ефективності, в основному у межах цільової концепції управління	*	**	*
Технічно-кібернетичний підхід визнається інтегратором поєднання різнорідних критеріїв ефективності економічної діяльності, наслідком якого має бути інтенсивний розвиток моделювання виробничо-комерційних систем різних рівнів	***	**	*
Інформаційно-інтегруючий підхід визначає результативність як систему часткових критеріїв і параметрів ефективності економічних процесів, наприклад, таких як якість, прибутковість, гнучкість, економічність тощо. В центрі уваги цього підходу перебувають інформаційні і комунікаційні системи підприємства	**	***	*

Гуманістичнийпідхід зводиться до максимально повного урахування трудового потенціалу економічних систем, що передбачає зміщення завдань дослідження результативності економічної діяльності у сферу управління трудовими ресурсами	***	***	***
Гіпотетичнийпідхід орієнтований на соціум у межах теорій організаційної ефективності та інтенсивного використання інформаційно-інтелектуальних складових задоволення потреб споживачів	***	***	***

*Умовні позначки: * прийнятна, ** перекручувальна, ***фатальна.*

Результативність управління економічною безпекою підприємства має перебувати у площині логіки її керованості. Така вимога є постулатом, оскільки порушення логіки керованості економічної безпеки підприємства є першою найважливішою перешкодою досягнення результативності такого управління, яка, істотно гальмуючи процес управління економічною безпекою підприємства, автоматично стає загрозою не тільки, власне, економічній безпеці, але й розвитку підприємства загалом. Саме у такому контексті формалізація визначення «ціни» РУЕБП помилок потребує здійснення подальших наукових розвідок.

Мельник П.О., *студент*
кафедра технічного захисту інформації,
Національна академія Служби безпеки України, м.Київ

ІНФОРМАЦІЙНИЙ КОНТРОЛЬ ПЕРСОНАЛУ В ПРОЦЕСІ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На сьогоднішній день пріорітетним завданням реалізації ефективного функціонування підприємства виступає персонал. Тобто в системі управління персоналом людина розглядається як найвища цінність. Працівники впливають на всі аспекти життєдіяльності організації в тому числі на інформаційну безпеку, що тягне за собою нормальне функціонування та процвітання підприємства. Визначення місця і рівня впливу інформаційної безпеки у загальній системі інформаційної безпеки організації потребує подальших досліджень.

Інформаційний контроль персоналу має на меті запобіганню загроз інформаційній безпеці, яка охоплює сукупність програмних, апаратних та організаційно-правових методів і заходів забезпечення безпеки інформації при її обробці, зберіганні та передачі.

Аналіз та моніторинг основних загроз інформаційній безпеці сьогодення показує, що першочерговою проблемою є витік даних, потім халатність співробітників та віруси. Спеціалісти вважають, що в першу чергу потрібно захищатися від ненавмисних витоків інформації, в 80% випадків вони відбуваються в результаті помилок персоналу, втрати носіїв інформації, або банальної халатності з боку персоналу.

Таким чином можна зробити висновок, що саме "людський фактор" є основною обставиною що заважає проведенню ефективної політики інформаційної безпеки.

Інформація має велику цінність, тому вона потребує особливого захисту. Щоб побудувати міцну систему захисту інформації підприємства потрібно провести ретельне обстеження об'єктів захисту та скласти спеціальний пакет документів, який включає в себе: інструкції та рекомендації по обладнанню, програмному забезпеченню, паролів, зовнішніх носіїв, засобів зв'язку, копіюванню та знищенню документів. При цьому потрібно звернути увагу на "аварійний план", в якому буде чітко визначено, що, кому, як і в якій послідовності діяти, якщо виникнуть загрози інформаційній безпеці, а також ті заходи, які необхідно виконати для відновлення нормальної діяльності підприємства.

Роботодавці часто наполягають на підписанні договору про нерозголошення комерційної таємниці, а також трудовим договором з керівником організації повинні передбачатися зобов'язання останнього щодо забезпечення охорони конфіденційності інформації, власником якої є організація. Роботодавець має право сам визначати яка інформація є для нього настільки важливою, що для забезпечення її цілісності потрібно проводити ряд правових, організаційних, технічних та інших заходів щодо охорони її конфіденційності.

Особливу увагу, щодо інформаційної безпеки, потрібно звернути на відбір працівників, які матимуть доступ до важливої інформації. Нехтування цим процесом може потягнути за собою небажані наслідки у процесах підприємства, фінансові збитки, збитки репутації підприємства.

Найближчим часом істотну загрозу інформаційній безпеці будуть представляти все більш удосконалені методи соціальної інженерії. При цьому рід соціальною інженерією розуміється метод несанкціонованого доступу до інформації. Метод заснований на використанні слабкостей "людського фактору". Зловмисник отримує інформацію методом збору інформації про працівників або шляхом проникнення в організацію під виглядом її службовця.

У цілому можна зробити висновок, що інформаційна безпека повинна стати найважливішою частиною корпоративної культури компанії, підкріпленої комплексом програмно-технічних і організаційних заходів, які дозволяють мінімізувати подібні ризики.

Список використаних джерел:

1. *Берлач А. Безпека бізнесу: Навчальний посібник/ Університет "Україна".*
2. *Кормич Б. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи: Навчальний посібник/ Борис Кормич.*
3. *Задірака В. Методи захисту фінансової інформації: Навч. посібник/ Валерій Задірака, Олександр Олексюк,; М-во освіти і науки України; Терноп. акад. нар. госп.; НАНУ; Ін-т кібернетики ім. В.М.Глушкова*

Петренко Т.С., *студентка,*
Білик В.В., *к.е.н., доцент,*
доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ТА ВІДБОРУ ПЕРСОНАЛУ ЯК ФАКТОР ГАРАНТІЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У наш час способи ведення бізнесу і відносини людей у процесі трудової діяльності стрімко змінюються оскільки, відбувається впровадження нових технологій, виникають нові форми організації виробництва. Розвиток підприємства, що супроводжується впровадженням нових технологій, неможливий без підвищення професіоналізму робітників.

На сьогоднішній день традиційне суспільство переходить до суспільства інформаційного, тому значно підвищується значення інновацій, новітніх технологій в управлінні трудовими колективами. Зараз актуальним є не облік кадрів і контроль за дотриманням трудового законодавства, а створення працездатної і ефективної функціонуючої команди, завдяки якій відбувається ефективне економічне функціонування підприємства, його здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім впливам і загрозам, пов’язаним з персоналом. Можна сказати, що правильно відібраний персонал є гарантом кадрової політики підприємства, яка є складовою частиною економічної безпеки.

На практиці інноваційний менеджмент проходить постійний процес вдосконалення, оновлення та пошуку нових підходів та ідей в управління та роботі з персоналом. Це в свою чергу, призводить до швидкого застарівання знань, умінь і навичок персоналу, тому персонал має знаходитися у процесі безперервного навчання.

Дуже актуальним є використання тренінгів на яких дається мінімум інформації і максимум відпрацювання вправ на практиці.

Ще одним елементом є електронне навчання тому що це швидкий і ефективний спосіб одержувати необхідні для роботи знання. Навчання відбувається в інтерактивному режимі через Інтернет, локальну внутрішньо-корпоративну мережу. Тут інтенсивно впроваджуються відео, аудіо, мультимедіа, комп'ютерні симуляції і їх комбінації. Електронні навчальні технології дозволяють розробити індивідуальні програми щодо підвищення кваліфікації для кожного співробітника і проконтролювати результативність навчання. Електронне навчання дає можливість навчати велику кількість співробітників одночасно без відриву від їх основної діяльності.

Сьогодні існує новий інноваційний бізнес-проект. Це нова технологія в навчанні персоналу, яка називається бізнес-рітріт. В англійській мові слово retreat означає «самоту», «віддалення від суспільства» [1, с. 9]. Рітріт – це певний формат взаємодії людей. Багато хто сприймає рітріт як просто форму організації простору для навчання.

Ідея проекту «Бізнес-рітріт» полягає в тому, що протягом певного відриву від повсякденної реальності, перебуваючи за містом на природі в прекрасних

умовах,учасники одержують не тільки бізнес-технології для успішної реалізації себе як керівників і власників, але й якийсь стержень у середині себе, новий погляд на звичні речі і обставини. Приходить розуміння того, що відбувається,

виробляється грамотна стратегія взаємодії. Як результат, зникають внутрішні конфлікти, стреси, з'являються нові ресурси і мотивація на досягнення, відкриваються нові горизонти і можливості.

Деякі сучасні компанії використовують інноваційні методи перевірки працівників на лояльність до компанії з використанням технічних засобів. Новітньою розробкою вчених, що поєднує в собі останні досягнення у сфері

психології і біометрії, є безконтактний аналіз психоемоційного стану людини – система Vibralmage. Дана технологія безконтактно проводить моніторинг рівня емоцій, визначає рівень стресу, тривоги і агресивності людини. Безконтактність системи дозволяє перевіряти благонадійність співробітників, не принижуючи їх власної гідності, і не заподіюючи їм жодної шкоди [2, с. 59].

У даний час іде серйозна боротьба за професіоналів. Керівництво кожної компанії розуміє, що успіх в значній мірі залежить від кваліфікації співробітників. Внутрішньо-фірмове навчання не завжди дозволяє розв'язати проблему, особливо якщо фахівці потрібні «тут і зараз». Реальний вихід з ситуації, що склалася, забезпечує використовування такої технології підбору персоналу, як хедхантинг, який передбачає цілеспрямований пошук і залучення найцінніших і перспективних кадрів.

Хедхантинг – мало поширений і разом із тим дуже перспективний спосіб підбору особливо цінних, «штучних» фахівців. На сьогоднішній день це, мабуть, найефективніша технологія, яка сформувалася у відповідь на потребу в ексклюзивних кандидатах на позиції топ-менеджерів і ключових фахівців. У сучасній практиці зовнішнього підбору кандидатів використовують в основному такі технології: скринінг, рекрутинг і хедхантинг.

Скринінг – «поверхневий підбір», який здійснюється по формальних ознаках: освіта, вік, рід, досвід роботи. Низькі вакансії звичайно закриваються шляхом скринінгу.

Рекрутинг – «поглиблений підбір», який враховує особистісні характеристикиі ділові якості претендента. Здійснюється рекрутинговими агентствами для підбору фахівців середньої ланки.

Хедхантинг – «якісний пошук», що враховує особливості бізнесу замовника, робочого середовища, ділових і особистісних якостей кандидата, організовуваний прямим шляхом [3, с. 36].

Отже, використовуючи інноваційні підходи до управління та відбору персоналу підприємство створить трудовий колектив, який буде зацікавлений в ефективності та якості своєї роботи, постійному вдосконаленні власних знань і умінь, самонавчанні.

Список використаних джерел:

1.Моисеев А. Стержневые технологии нового времени // Управление персоналом. – 2007. – No17 (171). – С. 8-24

2.Юрасов И.А. Инновационные технологии управления // Управление персоналом. – 2006. – No20. – С. 59-63.
3.Хохлова Т., Машкетова А. Хедхантинг: эксклюзивная технология подбора суперкадров // Управление персоналом. – 2007. – No17 (171). – С. 35-40.

Пиптя Н.О.,*студентка,*
Андрієнко В.М., *д.е.н., доцент,*
професор кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Економічна безпека є універсальною категорією, яка відбиває економічну захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях, починаючи з держави й закінчуючи кожним її громадянином [1, с. 98]. Під економічною безпекою особистості розуміють такий стан життєдіяльності людини, за якого забезпечуються правовий та економічний захист її життєвих інтересів, дотримання конституційних прав та обов'язків.

Економічна безпека особистості характеризується станом, при якому гарантовані умови захисту життєвих інтересів, забезпечується система соціального розвитку й соціальної захищеності особистості.

В цілому, проблема економічної безпеки особистості є комплексною. Передумовою її рішення є оптимальний розвиток усіх сфер життєдіяльності: виробничої, економічної, соціальної, політичної та духовної. Безпека особистості − це, насамперед, можливість для реалізації власних здібностей, які в умовах соціально-ринкової, а тим більше − ринкової економіки визначаються обсягами реальних доходів, рівнем і якістю життя. Але, у значній мірі, вона залежить і від власного фізичного і інтелектуального розвитку людини [2].

Забезпечення економічної безпеки окремої особистості складається з декількох складових [3]:

1.Формування економічної інфраструктури особистої безпеки людини. Вона передбачає наявність економічних передумов використання людиною власних ресурсів для забезпечення безпечного рівня та якості життя з боку держави.

2. Формування економічних передумов використання людиною власних ресурсів зі сторони підприємств для забезпечення відповідного рівня доходів.

3. Розвиток людиною власних фізичних здібностей, інтелектуальних і професійних знань для забезпечення власного рівня та якості життя, протидії економічним загрозам.

4. Використання правосуддя для протидії порушенням економічних прав людини на підставі Конституції та інших законів.

5. Страхування особистих економічних ризиків.

6. Захист житла за допомогою технічних засобів.

7. Самозахист проти крадіжок і розбою.

Отже, економічна безпека особистості повністю залежить від національної економічної безпеки, від державної соціально - економічної

політики країни. Державна стратегія економічної безпеки особистості повинна включати: характеристику небезпек і загроз; визначення критеріїв і параметрів стану економіки, що відповідають вимогам економічної безпеки особистості; механізми забезпечення економічної безпеки особистості, захисту життєво важливих інтересів на основі застосування всіма інститутами державної влади правових, економічних і адміністративних заходів впливу; контроль над виконанням державної стратегії економічної безпеки особистості.

Можна запропонувати такі заходи протидії економічним загрозам: економічне зростання держави, проведення розумної соціальної політики, законодавче забезпечення встановлених соціальних гарантій населення та можливостей реалізації власних економічних інтересів.

Список використаних джерел:

1. *Фокіна Н. П. Економічна безпека підприємства – найважливіша складова фінансової стійкості/ Н. Фокіна, В. Бокій // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 8 (26).– С. 98-110*
2. *Об'єктивні передумови економічної безпеки людини: [Електронний ресурс]: режим доступу: http://www.topknowledge.ru/ekonomicheskayabezopasnost/3900-ob-ektivnye-predposylki-ekonomicheskoj-bezopasnosti-cheloveka.html*
3. *Засоби протидії особистим економічним загрозам: [Електронний ресурс]: режим доступу: http://www.topknowledge.ru/ekonomicheskaya-bezopasnost.html*

Погорелов Ю.С. *д.е.н., доцент,*
Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЙОГО РОЗВИТОК: СПІВВІДНОШЕННЯ ПРОЦЕСІВ

Тривалий час, з моменту формування нової системи знань про економічну безпеку, економічна безпека підприємства досліджувалася автономно, тобто відособлено від інших процесів у системі "підприємство". Сьогодні в економічній безпекології мікрорівня накопичено достатньо знань щодо природи економічної безпеки підприємства, її системного представлення (системотворення), атрибутивного та контекстуального характеру, оцінювання. Накопичені знання виступають підставою подальших досліджень в економічній безпекології мікрорівня, які мають розкрити особливості, шляхи та способи забезпечення економічної безпеки підприємства. Поки ще питання забезпечення економічної безпеки підприємства вирішено у загальному вигляді, достатньо схематично та поверхово. При цьому головною вадою сучасного стану досліджень щодо забезпечення економічної безпеки підприємства є спроба вивчити цей процес знову ж такі автономно, у відриві від інших процесів у системі "підприємство".

Одним з фундаментальних та системоутворювальних процесів у системі "підприємство" є його розвиток. Розвиток підприємства є безупинним процесом, що відбувається за штучно розробленою програмою або природно завдяки здійсненню взаємопов’язаних змін у функціональних підсистемах

підприємства. Ці зміни у комплексі ведуть до зміни стану підприємства. Причому, саме завдяки змінам, що відбулися, кожний наступний стан підприємства є якісно іншим за попередній. Тобто розвиток підприємства визнається тоді, коли здійснені зміни зумовили перетворення стану підприємства, перехід цього стану до якісно нового, в якому в системи "підприємство" з'являються нові властивості, якості та характерні риси, розкриваються та можуть бути реалізовані нові можливості. Вони дозволяють підприємству виконувати нові функції, вирішувати принципово інші завдання, що зміцнює його позиціонування в зовнішньому середовищі та підвищує здатність протидіяти його негативним впливам.

Саме завдяки важливості розвитку підприємства не лише для його діяльності, а й існування, у першу чергу слід розглянути забезпечення економічної безпеки підприємства спільно з його розвитком.

І розвиток підприємства, і забезпечення його економічної безпеки, за своєю природою, є процесами, які відбуваються у вигляді змін в діяльності підприємства. Але за характером зміни, що складають основу розвитку підприємства, не завжди сприятимуть забезпеченню його економічної безпеки. Зміни цих процесів різняться за результатами. Зміни, що складають основу розвитку підприємства, мають забезпечити його перехід до більш якісного стану, тоді як зміни, що складають основу забезпечення економічної безпеки підприємства, спрямовані на її зміцнення.

Отже, поєднує процеси розвитку підприємства та забезпечення його економічної безпеки "інструмент" їхнього перебігу – зміни в діяльності підприємства (інша справа, як цей "інструмент" використовується: усвідомлено, коли йдеться про планування змін, або абсолютно некеровано).

Спільний розгляд розвитку підприємства та забезпечення його економічної безпеки має здійснюватися з використанням кількох принципів, до найважливіших з яких слід віднести такі:

встановлення пріоритетність процесу: незважаючи на важливість обох процесів, їх не можна вважати рівноцінними. На кожному підприємстві у кожний період часу управління скеровано або на розвиток, або на забезпечення економічної безпеки. Критерієм вибору пріоритетного процесу може бути, наприклад, результативність розвитку та рівень його економічної безпеки. Пріоритетність процесу може встановлюватися менеджментом підприємства, виходячи з інших міркувань (наприклад, погіршення ринкової позиції підприємства);

двобічний розгляд планованих змін: запланована в межах одного процесу зміна має розглядатися і з точки зору її впливу на результати іншого процесу. Як мінімум, зміна в межах одного процесу має не погіршувати результати іншого. Якщо ж негативний вплив зміни в межах одного процесу є дуже суттєвим стосовно другого процесу, то має сенс відмовитися від неї;

узгодженість процесів за змістом: якщо поняття "розвиток підприємства" позбавлено атрибутивності та контекстуальності, то поняття "економічна безпека підприємства" є одночасно і атрибутивним, що зумовлює його полісемічність, і контекстуальним, що суттєво визначає характер планованих

змін. Для узгодження процесів за змістом необхідно встановити атрибут поняття "економічна безпека підприємства" (стан підприємства, умова його діяльності, його потреба або здатність тощо) [1, с. 21] та вибрати контекст її забезпечення (захисний, гармонізаційний, ресурсний, діяльнісний) [1, с. 27-28];

узгодженість процесів за параметрами: процеси необхідно узгоджувати за кількома вимірюваними параметрами, серед яких слід назвати динаміку процесів, її інтенсивність, періоди підведення підсумків;

запобігання конфлікту процесів: і розвиток підприємства, і забезпечення його економічної безпеки є процесами, що не створюють вартості і не приносять прибутку. Ці процеси належать до забезпечувальних і витратних, оскільки в них витрачаються кошти підприємства. Конфлікт процесів, радше за все, може виникнути за цілями і ресурсами.

З дотриманням наданих принципів розвиток підприємства і забезпечення його економічної безпеки необхідно описати. Аналізовані процеси є складними, тобто складаються з окремих підпроцесів, що ускладнює їхній опис. Опис цих процесів посилює транспарентність змін, робить їх зрозумілими, дозволяє аналізувати зміни, що складають зміст процесів, не окремо, а у взаємозалежності, надає змогу зрозуміти взаємодію структурних підрозділів підприємства при здійсненні тих чи інших змін.

Опис процесів розвитку підприємства та забезпечення його економічної безпеки є укрупненим, оскільки його метою є виявлення зв’язків як між змінами в межах одного процесу, так і зв’язків як між змінами, що передбачаються в межах двох процесів. Опис одного процесу у контексті змін, що вважаються за необхідні, є достатньо складним, а складність опису двох процесів (розвитку підприємства та забезпечення його економічної безпеки) у такому ж само контексті збільшується багатократно. Тому для такого опису мають бути розроблені певні стандартні форми та карти процесів та їхніх підпроцесів (графічне представлення процесу або підпроцесу у вигляді блок-схеми).

Для опису процесів розвитку підприємства та забезпечення його економічної безпеки доцільне використання методу послідовних наближень або методу розроблення алгоритмів, а для складання карт процесів та їхніх під процесів – запитувальною формулою 5W1H (Who? Why? When? Where? How?

Список використаних джерел

1. ІлляшенкоО. В. Механізми системи економічної безпеки підприємства [монографія] / О. В. Ілляшенко. — Харків: Мачулін, 2016. — 504 с.

Чередниченко В.В., *к.е.н., ст. викладач*
кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ПОРЯДОК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИДОКУМЕНТАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

В сучасних умовах інформація стає одним з найважливіших чинників розвитку ринкової економіки, найважливішою умовою формування інформаційної інфраструктури підприємства, продуктом взаємного обміну між різними учасника господарських процесів.

Обмін інформацією охоплює всі сфери діяльності суспільства. інформація може зберігатися як на електронних носіях комп'ютерної техніки, так і в електронних сховищах, в архівах на фізичних носіях.

Захистом інформації в комп'ютерній системі є сукупність організаційно-технічних заходів і правових норм для запобігання заподіянню шкоди інтересам власника інформації та осіб, які користуються інформацією.

Окрім забезпечення захисту облікової інформації, до комп'ютера має бути обмежений доступ як осіб, котрі безпосередньо не пов'язані з роботою, так і програм, які не мають відношення до виконання поставлених завдань, що можуть занести програми-руйнівники (комп'ютерні віруси).

Усі програми, котрі завантажуються в комп'ютер, слід перевіряти на наявність комп'ютерних вірусів за допомогою спеціальних антивірусних програм. Особливо гостро ця проблема постає при з'єднанні комп'ютерної інформаційної системи підприємства з всесвітньою глобальною мережею Интернет.

Комп'ютеризація документації на підприємстві та використання автоматизованих робочих місць дає змогу забезпечити своєчасне надходження повної та достовірної інформації про господарську діяльність та майновий стан підприємства. Крім того, використання комп'ютерів призводить до зниження загальної трудомісткості облікових робіт та зміни самого характеру облікової праці.

Отже, основою збереження комерційної таємниці є створення апарату автоматизованої документації, який в процесі своєї діяльності здійснює контроль не тільки за правомірністю господарських операцій на підприємстві, а й за охороною конфіденційної інформації.

З метою удосконалення захисту інформації на підприємстві в першу чергу необхідно правильно організувати документообіг. Для цього пропонуємо використовувати структуру діловодства, при якій в її складі виділяються два основні відділи: відділ інформаційної системи та контрольний відділ, що є підпорядковані директору.

Перший відділ (інформаційний) забезпечує взаємозв'язок із структурними підрозділами підприємства і складається з групи працівників, до якої належать інженери-програмісти та економісти-консультанти, що допомагають технічним працівникам вводити первинну інформацію. Таким чином, до працівників першого сектору належать працівники, які забезпечують

поповнення інформаційної бази даних та поточне налагодження комп'ютерної системи бухгалтерського обліку.

До другого відділу (контрольного) належить група аналітиків-контролерів, які безпосередньо не вводять облікову інформацію до бази даних, але здійснюють контроль за правильністю її введення і, при необхідності, коригують. Окрім наведених функцій до компетенції контролерів входить розробка і перевірка первинної інформації, складання внутрішніх та зовнішніх звітів, кошторисів і контроль за їх виконанням, оцінка нормативних і фактичних даних.

Отже, діловодство на сучасних підприємствах потребує таку організацію роботи документообігу, при застосуванні комп'ютерної форми обліку, що забезпечує найбільш раціональну працю та підвищує ступінь захищеності даних та їх цілісність.

Список використанних джерел:

1. Бычкова С.М., Ивахненков С.В. Информационные технологии в бухгалтерском учете и аудите: учеб. пособие / под ред. С.М. Бычковой. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. – 216 с.

2. Грэй, Сидней Дж. Финансовый учет: Глобальный подход / Сидней Дж. Грэй, Белверд Е. Нидлз. – М.: Волтерс Клувер, 2006. – 614 с.

3. Поліновський В., Огурцов М. І. Впровадження системи електронного документообігу в науковій організації // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 4. – С. 117-123

Чорна Я.В,. *студентка,*
Горячківська І.В., *викладач*
кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

СТИМУЛЮВАННЯ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ

В економіці багатьох країн вже протягом значного періоду часу виникають різноманітні кризові ситуації, що супроводжуються спадом виробництва, крахом банківських систем, скупченням нереалізованих товарів на ринку, зростанням безробіття. Економічні кризи часто можуть породжувати соціальні кризи. Останні виникають при загостренні протиріч або зіткненні інтересів роботодавців і працівників, менеджерів і співробітників,підприємців та професійних спілок, представників різних професій.

Більшість підприємств витрачає значний відсоток своїх коштів на персонал. А саме тому під час кризи ця ланка стає однією з найвразливіших і потребує значної уваги. Адже утримання ключових співробітників є одним з основних завдань підприємства в умовах нестабільності. І досягнути цього можна завдяки адекватній системі мотивації персоналу, що дасть поштовх до ефективного виконання поставлених перед співробітниками завдань, а також завдяки інформуванню працівників щодо реального стану подій на підприємстві.

Бажання співробітників працювати в основному визначається привабливістю підприємства, його стабільністю, інтересом до завдань і посадових обов'язків, можливостями, наданими підприємством, рівнем заробітної плати, соціальним пакетом, ставленням керівництва до підлеглих, визнанням заслуг з боку цього керівництва і компанії в цілому [1]. Економічна нестабільність негативно впливає на впевненість співробітників щодо свого майбутнього. З'являються різноманітні версії, чутки щодо поточного стану речей на підприємстві, що не завжди відповідає дійсності. І тому необхідно приділяти значну увагу психологічним аспектам роботи з персоналом, адже такі нестабільні умови заважають працівникам більш продуктивно виконувати покладені на них завдання. З'являється тиск таких психологічних бар'єрів як страх перед невдачею, страх звільнення, скорочення, зменшення рівня доходу. Співробітникам необхідно надавати інформацію про те, в якій ситуації знаходиться компанія, які дії заплановані менеджментом для виходу з кризи, які цілі і завдання поставлені перед ними самими. Вибір способу передачі інформації залежить від статусу працівника, розмірів підприємства. Це можуть бути загальні збори працівників або зборів підрозділів, звернення, особистий контакт, взаємодія з профспілковими працівниками.

В умовах економічної кризи стимулювання персоналу потребує суттєвих коригувань. Основним підґрунтям для мотивації працівника є економічні та неекономічні методи мотивації.

Звичайно, основним і універсальним мотивуючим чинником для людини служить рівень заробітної плати, оскільки гроші є засобом, який може забезпечити реалізацію багатьох її потреб. І тому, за непевних умов можна здійснювати перехід від звичайної оплати праці до оплати праці за результат, тобто давати можливість заробляти гроші завдяки досягненню певних стратегічних цілей підприємства. Адже це буде стимулювати персонал до ефективнішого і якіснішого виконання поставлених завдань. При чому, необхідне точне роз'яснення специфіки нарахування винагороди, тобто за яких умов можливе отримання премії та інших бонусів. В той же час роботодавцеві слід пам'ятати, що така система стимулювання повинна бути адаптована до кризових ситуацій і бути оптимально вигідна як підприємству, так і персоналу. Досить важливою проблемою є визначення максимально можливого розміру коштів, яке підприємство може витратити на стимулювання своїх працівників. Тому не варто відмовлятися від матеріального стимулювання персоналу, необхідно лише переглянути критерії і розміри виплати премій.

Тобто, у рамках забезпечення ефективності стимулювання персоналу в умовах економічної та політичної кризи слід брати до уваги таке правило: сума всіх стимулюючих виплат при будь-якому значенні планових показників не повинна перевищувати суму прибутку, який було отримано в результаті використання даної системи [2].

Та в кризових ситуаціях часто матеріальна винагорода стає недозволеною розкішшю через нестачу коштів, тому на перше місце виходять інші способи стимулювання. Крім того, значною проблемою грошових заохочень є те, що персонал швидко пристосовується до нового та завищеного рівня оплати праці.

І той рівень оплати праці, який нещодавно носив стимулюючий характер, може втратити свою заохочувальну сутність.

Сутність неекономічних методів мотивації полягає в тому, що заохочення до продуктивної праці не видаються у вигляді матеріальних винагород, а у вигляді усної чи письмової похвали, визнання цінності працівника для підприємства, надання йому творчої свободи, залучення працівника до колективної творчості, застосування гнучкого графіку, надання можливості працювати як на робочому місці, так і з віддаленим доступом до нього, додаткове навчання чи тренінги, надання пільгового харчування, нагородження грамотами, цінними подарунками, кар'єрне зростання, встановлення персоналу знижки на продукцію, яку випускає підприємство, де вони працюють.

Також, одним з ефективним способом стимулювання є публічне визнання досягнень працівників, що можна виразити у вигляді стендів з фотографіями найкращих працівників, випуску внутрішньофірмової газети з досягненням того чи іншого члену персоналу, розміщення позитивних відгуків клієнтів на інформаційному стенді або на головній сторінці сайту підприємства, оголошення особистих досягнень працівника на зборах трудового колективу, а також шляхом розсилки вітальних листів за високі виробничі результати.

Ці методи не потребують значних фінансових витрат, проте є високоефективними в період складних економічних умов.

Кожен працівник на своєму робочому місці прагне довести, на що він здатний і який внесок робить саме його робота в досягнення стратегічної мети підприємства. І тому необхідно визнавати працю кожного окремого працівника, надавати можливість приймати рішення з питань, які відносяться до його компетенції, консультувати інших працівників. Також, одним із ефективним способом для мотивації співробітників є той момент, коли сам керівник починає працювати більш ефективно і відповідально, приймає на себе і усвідомлює відповідальність за долі своїх підлеглих, що стимулює їх на більш ефективну та відповідальну роботу.

Проблеми ефективного та грамотного стимулювання персоналу завжди були і залишаються найбільш актуальними для управління організаціями. А під час економічної нестабільності та кризових ситуацій дане питання є ще гострішим. І тому на сьогоднішній день перед власниками і топ-менеджментом компаній стоїть важливе і непросте завдання, коли водночас необхідне скорочення фінансових витрат і збереження працездатності колективу і цінних кадрів та ефективне їх стимулювання.

У кризовий період співробітники потребують впевненості в тому, що керівництво має план майбутніх дій, тобто антикризовий план розвитку підприємства. Адже коли персонал знаходиться у ситуації повної невідомості щодо подій, які відбуваються, то це негативно впливає на психологічний клімат загалом.

Отже, основними чинниками впливу для персоналу підприємства в умовах нестабільності має стати впевненість у тому, що керівництво розуміє і здатне вивести підприємство з кризової ситуації та подбати про загальний клімат в колективі, тобто створити достатньо мотивуючих чинників, щоб

співробітники відчували свою необхідність та бажання ефективно та надійно реалізовувати поставлені задачі.

Список використаних джерел:

1. *Антикризове управління: підручник і практикум для академічного бакалаврату / під ред. Н. Д. Корягіна. - М.; Видавництво Юрайт, 2015. - 367 с. - Серія: Бакалавр. Академічний курс.*
2. *Стимулювання персоналу підприємства в умовах економічної та політичної кризи / Е. Р. Степанова // Бізнес Інформ. - 2014. - № 6. - С. 390-393.*

Шкапенко В.С., *студентка,*
Андрієнко В.М., *д.е.н., доцент,*
професор кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ ПЕРСОНАЛУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Ефективне функціонування підприємства в умовах розвитку в Україні ринкової економіки перебуває у прямій залежності від забезпечення високої якості його кадрового потенціалу, відповідності роботи з персоналом сучасним вимогам, постановки цієї діяльності на міцний науковий фундамент з урахуванням тих тенденцій, які сьогодні існують у даній сфері. Управління персоналом – одна з головних функцій будь-якої організації, воно може виявитися тим критичним фактором, що визначає успіх або невдачу організації, професіонал у сфері управління персоналом може стати дійсно лідером майбутнього.

Варто зазначити, що управління персоналом є елементом соціального управління, під яким традиційно розуміється управління людьми та їх колективами [1, с. 5-6].

Охорона праці сьогодні, як ніколи, актуальна. Важко уявити собі успішне підприємство на ринку, керівництво якого «абияк» відносилося б до питань охорони праці. Як відомо, нещасні випадки на виробництві вибивають з колії, часто надовго паралізують роботу підприємства, створюючи не тільки знервовану обстановку в колективі, але і приносячи істотні фінансові втрати.

А тому вивчення і вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням здорових та безпечних умов, в яких протікає праця людини - одна з найбільш важливих завдань у розробці нових технологій і систем виробництва. Вивчення і виявлення можливих причин виробничих нещасних випадків, професійних захворювань, аварій, вибухів, пожеж, і розробка заходів та вимог, спрямованих на усунення цих причин дозволяють створити безпечні і сприятливі умови для праці людини. Комфортні і безпечні умови праці - один з основних факторів, що впливають на продуктивність і безпеку праці, здоров'я працівників.

Охорона праці - це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності.

Умови праці — це сукупність чинників виробничого середовища, що впливають на здоров'я і працездатність людини в процесі праці [3, с. 245].

На формування і зміну умов праці впливають три групи чинників:

1. Соціально-економічні:

– Нормативне і законодавче регулювання соціально-економічних і виробничих умов праці.

– Соціально-психологічні чинники, що характеризують відношення працівника до праці і її умов, психологічний клімат у виробничих колективах, ефективність пільг і компенсацій за роботу, пов'язану з несприятливими впливами.

2. Організаційно-технічні:

– Засоби праці;

– Предмети і продукти праці;

– Технологічні процеси;

– Організаційні форми виробництва, праці і управління.

3. Природні чинники.

Вони мають особливе значення при формуванні умов праці в сільськогосподарському виробництві, на транспорті, у будівництві і т.д.

Види нормативних правових актів з охорони праці:

1. Стандарти системи стандартів безпеки праці.

2. Санітарні правила і норми, гігієнічні нормативи.

3. Правила з охорони праці (міжгалузеві і галузеві).

4. Правила безпечної експлуатації.

5. Правила безпеки (пожежної, по вибухах, електричної, ядерної, радіаційної, лазерної, біологічної, технічної).

6. Правила захисту (наприклад, від статичної електрики).

7. Будівельні норми і правила.

8. Інструкції з охорони праці, у тому числі типова галузева.

9. Організаційно-методичні документи (міжгалузеві і галузеві): положення, вказівки, рекомендації.

Ґрунтуючись на нормативах, що наводяться у цих документах, працівники служби управління персоналом підприємства повинні здійснювати роботу щодо:

• визначення рівня безпеки праці на кожному робочому місці;

• прийняття рішень щодо підвищення рівня безпеки праці до нормативного;

• ліквідації робочих місць з несприятливими умовами праці.

Якщо відсутня можливість довести рівень безпеки до прийнятного в силу специфіки виробництва, варто вирішити питання про компенсацію за роботу у таких умовах і навчити працівників методам захисту здоров'я на даних робочих місцях. Небезпечні за умовами праці робочі місця повинні знаходитися під постійним контролем служби управління персоналом [2, с. 103-104].

Усі прийняті на роботу люди повинні бути ознайомлені із умовами роботи, правами й обов'язками, що вони повинні виконувати.

У статтях розділу “Охорона праці” Кодексу законів про працю сказано, що на кожному об'єкті, де працюють люди, повинні бути створені здорові і безпечні умови праці, що відповідають вимогам охорони праці. Усі будівлі й устаткування не повинні створювати погрози працюючим, а також негативно впливати на стан їхнього здоров'я чи самопочуття.

Власник або уповноважений ним орган зобов'язані приділяти увагу умовам праці працівника, полегшувати їх оздоровлювати навколишнє середовище і т.д. забезпечувати контроль за здоров'ям працівників зі шкідливими умовами праці, забезпечувати спецодягом і засобами захисту працюючих від шкідливого впливу речовин, використовуваних у процесі роботи. Стежити за дотриманням трудового законодавства, створювати умови для здійснення контролю за умовами праці, піклуватися про відпочинок працюючих.

Список використаних джерел:

1. *Битяк Ю. П. Адміністративне право України / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко. – Київ: Юрінком Інтер, 2010. – 544 с.*
2. *Балабанова Л. В. Управління персоналом / Л. В. Балабанова, О. В. Сардак. – Київ: Центр учбової літератури, 2011. – 468 с.*
3. *Богиня Д. П. Основи економіки праці / Д. П. Богиня, О. А. Грішнова. – Київ: Знання-Прес, 2001. – 314 с. – (2-е вид).*

Шумілова Д.В., *студентка,*
Андрієнко М.В., *д.н.держ.уп., доцент,*
професор кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

КАДРОВА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ

Активний розвиток зовнішнього середвища підприємств, зокрема глобальна та локальна економічна нестабільність, наростання конкурентної боротьби, стрімкий розвиток та впровадження інноваційних технологій, значні інвестиції в маркетинг, науково-дослідницьку галузь та розвиток компаній визначають необхідність вдосконалення внутрішньої сторони, яка стає конкурентною перевагою: структура (матрична, функціональна, проектна), бізнес-процеси (моделі, процедури, взаємодії), персонал (професійність, знання, навички, досвід, компетенції) та системи управління персоналом (скринінг, розвиток, мотивація, атестація, конфлікт- та стрес-менеджмент, організаційні зміни, організаційна поведінка, яка включає в себе індивідуальну поведінку та сукупність групових та організаційних комунікацій та ін.).

Разом з тим, отримання ринкових переваг суб’єктів господарювання практично пов’язане із зовнішніми та, особливо, внутрішніми ризиками та загрозами, які можуть стати джерелом небезпеки подальшого їх функціонування [1]. Насамперед, найбільшою загрозою для економічної стабільності підприємства серед внутрішніх чинників є персонал та системи управління персоналом. Недостатня увага та недооцінка ролі та місця кадрової безпеки в системі управління персоналом підприємств може призвести до

уповільнення адаптації та неадекватної реакції на небезпеки та загрози, що виникають.

Інтелектуально-кадрова складова економічної безпеки значною мірою визначає загальний рівень економічної безпеки підприємств, особливо з точки зору ресурсно-фунціонального підходу. Тому на всіх підпроцесах системи (процесу) управління персоналом раціонально застосування моніторингу кадрової безпеки (індикатори, критерії, показники, діагностика, систематизація тощо). Оскільки в системі «пероснал-процеси» первинним є людський чинник, – тип організаційної поведінки є одним з визначальних факторів кадрової безпеки в системі управління персоналом.

Визначимо та систематизуємо найбільш важливі елементи організації та функціонування кадрової безпеки на всіх етапах – підпроцесах процесу управління персоналом підприємства.

Підпроцес «Планування персоналу» необхідно проводити узгоджено із розробкою стратегії управління персоналом, аналізом кадрового потенціалу, кадровим плануванням, прогнозуванням потреб у персоналі. При роботі із зовнішніми кадровими агенціями необхідно впровадити попереднє ознайомлення з їх корпоративною культурою та методологією відбору персоналу.

Підпроцес «Підбір персоналу» повинен включати в себе первинний скринінг – проведення співбесід, тестів, анкетування, діагностики професіоналізму та інтелектуального потенціалу, та безпосередньо найм.

В підпроцесі «Організація роботи персоналу» слід впровадити безпечні та належні умови праці, дотримання нормативів, встановити посадові інструкції (функціональні обов’язки), матрицю відповідальності, динамічний облік співробітників, розробити кадрове діловодство.

Підпроцес «Розвиток персоналу» передбачає адаптацію, управління знаннями, індивідуальне та корпоративне навчання, підвищення кваліфікації та перепідготовку, тренінги та консалтинг, коучінг, планування кар’єри в компанії. Необхідно розробити та забезпечити різні рівні допуску до службової інформації згідно посадовим інструкціям на підприємстві [2].

Підпроцес «Атестація персоналу» – комплекс заходів, спрямованих на діагностику відповідності результатів діяльності і потенціалу працівника вимогам, що висуваються до виконуваної роботи. Необхідно враховувати індивідуальну та корпоративну результативність, рівень знань та навичок, професійну відповідальність, самооцінку, оцінку мікро- та макросередовища, а також комплексну оцінку.

Підпроцес «Переміщення персоналу» передбачає управління індивідуальними та організаційними змінами згідно із динамічною організаційною структурою підприємства. Він включає в себе планування службового переміщення по горизонталі та вертикалі (збільшення або зменшення об'єктів управління: ресурси, персонал, комунікації, структури, процеси), або звільнення працівника.

Таким чином, функціонування кадрової безпеки на всіх підпроцесах системи управління персоналом підприємств обумовлене здатністю визначати,

яка організаційна поведінка необхідна для реалізації стратегії економічної безпеки підприємства та можливістю ефективно застосовувати управлінські механізми для формування бажаної організаційної поведінки.

Список використаних джерел:

1. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур. – Львів: ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с.

2. Самоукина Н.В. Незаменимый сотрудник и кадровая безопасность. – М.: Вершина, 2008. – 176 с.

Секція 3. Управління ризиками та загрозами економічній безпеці підприємства

Бондаренко В.О., *магістрант,*
Тулуб О.М., *к.е.н.*
доцент кафедри менеджменту та економічноїбезпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

УПРАВЛІННЯ ЗАГРОЗАМИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА

Протягом останнього десятиліття менеджери і фахівці з безпеки підприємництва, організацій та бізнесу мають знати закони, принципи й технології ринкової економіки. Економіка України проходить вкрай неоднозначний та складний за соціально-економічними наслідками період трансформації. У цих умовах на перший план висувається питання вже навіть не конкурентоспроможності підприємств, а їх економічної безпеки, що є, на наш погляд, дещо ширшим поняттям. Ми вважаємо, що форми прояву загроз економічної безпеки мають різний характер на макро-, мезорівнях ієрархії управління економічною і є складною динамічною системою, яка визначає необхідність моніторингу інтенсивності їх впливу.

Особливе місце в системі національної економічної безпеки посідає проблема економічної безпеки окремих підприємств, що має особливий характер. З одного боку, функціонування підприємств здійснюється в умовах нестаціонарного зовнішнього середовища, для якого характерні зниження обсягів інвестиційних вкладень, високі процентні ставки за довготерміновими банківськими кредитами, нестабільність податкового законодавства, що істотно знижує рівень життєдіяльності підприємств і підвищує імовірність переходу в кризовий стан. З іншого боку, кризові тенденції на макрорівні створюють передумови негативних тенденцій розвитку регіональних систем і зниження рівня національної економічної безпеки.

Дослідженню питань економічної безпеки, як на рівні національної економіки, так і на рівні окремих суб’єктів господарювання, присвятили свої праці такі відомі вчені-економісти як А.Гальчинський, В.Гаєць, С.Мочерний, Я.Жаліло, В.Мунтіян, Т.Васильців, І.Александров, В.Богомолов, Г.Андрощук, Т.Клебанова, Г. Пастернак-Таранущенко, А.Барановський, С.Довбня та інші.

Поняття економічної безпеки підприємства можна розглядати з кількох позицій. З позиції різних агентів ринку, що взаємодіють з підприємством. В цьому разіможна визначити, що економічна безпека підприємства є комплексним відображенням ступеня надійності підприємства як партнера у виробничих, фінансових, комерційних та інших економічних відносинах за певний проміжок часу.

Г. Козаченко та В. Пономарьов визначають економічну безпеку підприємства «як гармонізацію в часі та просторі економічних інтересів підприємства з інтересами, пов'язаних з ним, суб'єктів зовнішнього середовища, що діють за межами підприємства» [1, с. 4]. В свою чергу, Т. Соколенко розглядає економічну безпеку як стан, при якому стратегічний потенціал фірми знаходиться поблизу меж адаптивності, а загроза втрати економічної безпеки наростає тим дужче, чим ближчою є ступінь адаптивності стратегічного потенціалу до граничної зони [2].

С.М. Ілляшенко під економічною безпекою підприємства розуміє стан ефективного використання його ресурсів і існуючих ринкових можливостей, який дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам, і забезпечує його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії. Зміст поняття економічна безпека включає систему заходів, які забезпечують конкурентоспроможність і економічну стабільність підприємства, а також сприяють рівню добробуту працюючих. Таким чином, керівництво підприємства при формуванні системи економічної безпеки підприємства повинні спрямувати зусилля на виявлення джерел і розробку заходів з мінімізації негативного впливу чинників на життєдіяльність підприємства.

На рівні підприємства під небезпекою слід розуміти об'єктивно існуючу можливість негативного впливу на його функціонування, внаслідок чого йому може бути заподіяна школа, яка навіть спроможна призвести до кризового стану або ліквідації чи поглинання іншою структурою.

В загальному значенні безпекою є такий стан об'єкта (підприємства), який здатний зберегти рівень розвитку в умовах руйнівного внутрішнього або зовнішнього впливів, це стан захищеності від негативного впливу якихось чинників внутрішнього і зовнішнього характеру, здатність в повній мірі протидіяти чинникам негативного впливу із зовнішнього середовища без залучення додаткових засобів і людей.

З цих двох понять випливає зміст загрози як конкретної і безпосередньої форми небезпеки або сукупності негативних чинників чи умов.

До внутрішніх небезпек і загроз, що впливають на фінансову безпеку, відносяться навмисні або випадкові помилки менеджменту у сфері управління фінансами підприємства, пов'язані з:

1. Вибором стратегії підприємства.
2. Управлінням й оптимізацією активів і пасивів підприємства (розробка, впровадження і контроль управління дебіторською й кредиторською заборгованостями, вибір інвестиційних проектів і джерел їх фінансування, оптимізація амортизаційної й податкової політики).

До зовнішніх загроз можна віднести:

1. Скупку акцій, боргів підприємства небажаними партнерами чи підставними компаніями.
2. Наявність значних фінансових зобов'язань у підприємства (як великої кількості позикових засобів, так і великих заборгованостей підприємству).
3. Нерозвиненість ринків капіталу та їхньої інфраструктури.

4. Недостатньо розвинену правову систему захисту прав інвесторів і виконання законодавства.

5. Кризу грошової і фінансово-кредитної систем.

6. Нестабільність економіки

7. Недосконалість механізмів формування економічної політики держави.

Джерелами негативних впливів на фінансову безпеку підприємства можуть бути:

1. Свідомі чи несвідомі дії окремих посадових осіб і суб'єктів господарювання (органів державної влади, міжнародних організацій, підприємств-конкурентів).

2. Збіг об'єктивних обставин (стан фінансової кон'юнктури на ринках даного підприємства, наукові відкриття й технологічні розробки, форс-мажорні обставини тощо).

Загрози можуть поділятися на актуальні, тобто ті, що вже настали (наприклад, економічна криза, яка настала), й потенційні, тобто можливі у майбутньому (наприклад, можлива поява в наступному році на ринку нових потенційних гравців). Залежно від форми прояву науковці відрізняють кількісні та якісні загрози. Кількісні загрози пов'язані з недосягненням або погіршенням показників діяльності підприємства, порівняно з встановленими нормативами. Якісні – пов'язані з якісними змінами у розвитку підприємства, зокрема, банкрутство, корпоративні конфлікти, обвал ринку, «заморожування» банківських рахунків. Якісні загрози мають ймовірнісний характер та можуть оцінюватись з використанням теорії ризику [2].

Залежно від об'єкту посягань виокремлюють загрози безпосередньо підприємству та економічні загрози стейкхолдерам. При чому окремо розглядаються загрози внутрішнім стейкхолдерам (працівникам, менеджерам) та зовнішнім стейкхолдерам (акціонерам, дебіторам, кредиторам, інвесторам тощо).

Достатньо цікавим і актуальним, на нашу думку, є підхід, запропонований І.Манцуровим і О.Нусіновою. Вони запропонували здійснювати поділ загроз за сферою походження, а саме: загрози, що виникають в процесі звичайної діяльності підприємства, репутаційні загрози та загрози зовнішнього тиску [2]. До загроз, що виникають в процесі господарської діяльності, науковці відносять всі загрози, що утворюються всередині підприємства й пов'язані з виробництвом та реалізацією продукції. Вони зумовлюють зниження результативності основної діяльності підприємства та впливають на його ринкову вартість. До такого роду загроз можуть відноситись: порушення фінансової дисципліни, несвоєчасне погашення зобов'язань, низька кваліфікація персоналу підприємства, низька якість планування та контролю, високий рівень фізичного та морального зносу обладнання та техніки. Репутаційні загрози пов'язані з формуванням негативної думки про підприємство у зовнішніх контрагентів. Вони виникають поза межами підприємства, але зумовлені його діями та результатами діяльності. Такі загрози можуть призвести до зниження прибутковості підприємства та

зменшення його ринкової вартості. До репутаційних загроз можна віднести інформацію про порушення справи про банкрутство підприємства перед бюджетом, працівниками тощо. Загрози зовнішнього тиску виникають поза межами підприємства без його участі й без його бажання. Зазвичай, вони викликані цілеспрямованими діями конкурентів, органів влади та інших сторонніх осіб, а також обставинами, що склалися у зовнішньому середовищі. До такого роду загроз можна віднести, наприклад, зміни у податковому та митному законодавстві, недобросовісну конкуренцію, рейдерські атаки тощо.

Слід сказати, що задля нейтралізації будь-яких загроз економічній безпеці суб'єкти господарювання.

Список використаних джерел:

1. Манцуров І.І. Побудова ієрархічної структури складових економічної безпеки підприємства / І.І. Манцуров, О.В. Нусінова // Ефективна економіка. – 2011. - № 9. – [Електронний ресурс].

2. Ярочкин В.И. Система безопасностифирмы. – М.: Ось-89, 1997. – 218 с.

3. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство / Геєць В.М. , Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І. та ін..; за ред. Гейця В.М.: Монографія. – Х.: ВД «ІНЖЕК». 2006. – 240 с.

Бурлакова І. А., *к.пед.н, доцент,*
доцент кафедри інформаційних технологій та кібербезпеки,
ДВНЗ «Університет банківської справи» (м. Київ)

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЗДОРОВ'Я ПЕРСОНАЛУ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Досягнення цілей підприємства вимагає конкретних уявлень про основний вид діяльності, технологіях виробництва, а також вивчення основних видів ризиків. Процес, при якому діяльність підприємства спрямовується і координується з точки зору ефективності управління ризиком і являє собою ризик-менеджмент. Управління ризиками є процесом виявлення втрат, з якими організація стикається в процесі основного виду діяльності і ступеня їх впливу, і вибору найбільш прийнятного методу для управління кожним окремим видом ризику. Попередження ризиків і зниження втрат від їх впливу являється частиною системи економічної безпеки підприємства.

Здоров'я персоналу розглядається не лише як найбільша соціальна цінність, а й як вирішальний чинник економічного розвитку, конкурентоспроможності і продуктивності праці, економічної безпеки підприємства [1]. Саме тому здоров'я персоналу є ключовими категоріями економічної безпеки підприємства та мають стратегічне значення.

В системі економічної безпеки існує чимало способів класифікації та опису фінансових втрат, пов'язаних з виробничим травматизмом, професійними захворюваннями - з точки зору постраждалого, підприємства в цілому. По суті справи - це зворотна сторона тих же збитків, описуваних в економіці здоров'я. У 1920-х рр. Хайнріх (H.W. Heinrich) розробив так звану теорію айсберга. Він розділив витрати компанії, пов'язані з нещасним випадком, на прямі і непрямі.

Прямі витрати у разі нещасного випадку включають заробітну плату за період відсутності на роботі, вартість медичного обслуговування та медикаментів й інші витрати, безпосередньо викликані нещасним випадком. До непрямих витрат у разі нещасного випадку відносяться, наприклад, втрати робочого часу інших осіб, крім постраждалого, збиток, нанесений майну і продукції підприємства, втрачений престиж компанії, оплата праці юристів, штрафи [3].

В силу своєї недостатньої соціально-психологічної компетенції, обмеженими психофізичними можливостями, низькою мотивацією, персонал не завжди здатний на активну позицію по відношенню до збереження свого здоров'я, високої працездатності, сприятливого мікроклімату в своєму оточенні. Тому в ситуації, коли у персоналу не вистачає часу або свободи, роботодавець повинен сам керувати здоров'ям своїх працівників. Для цього менеджери персоналу західних країн вже досить давно користуються технологією Health management (управління охорони здоров'я). Світова практика показує, що правильно організоване управління здоров'ям персоналу дозволяє знизити захворюваність в колективі на 40-50%, кількість днів непрацездатності - на 20%, підвищити виявлення хронічних захворювань - на 10-15% і в результаті, зменшити середній термін тимчасової непрацездатності на 30 %. За даними британської страхової компанії Bupa, продуктивність праці людей піклуються про своє здоров'я вище на 20%, що обіцяє сотні мільйонів доларів додаткових доходів компанії [2, с.95].

Health Management є частиною системи контролю за станом здоров'я персоналу та за рівнем безпеки робочих місць в XXI столітті стає невід'ємною частиною економічної безпеки підприємства. «Хороший співробітник - здоровий персонал», - ця істина відома багатьом топ-менеджерам, але тільки останнім часом почали робитись кроки для того, щоб вона стала аргументованою в плануванні роботи підприємства.

Актуальність управління ризиками здоров'я в компанії визначає необхідність побудови адекватної моделі організації управління здоров'ям працівників, яка повинна поєднувати лікувально-діагностичні роботи з профілактичними, включати пошук інформації, аналіз отриманих даних, планування освітніх заходів та реалізацію прийнятих рішень. Ефективність управління ризиками здоров'я персоналу очевидна: краще сьогодні вкласти кошти у превентивні заходи, ніж завтра втратити вдвічі на лікарняних.

Отже, з точки зору забезпечення економічної безпеки підприємства за допомогою управління ризиками здоров'я персоналу, важливу роль відіграє:

1. Потужний мотиваційний стимул, яким може виявитися система управління ризиками здоров'я персоналу, яка утворюється з двох основних компонентів: елемент корпоративної культури, який відрізняє компанію від інших; зміцнення іміджу привабливого роботодавця.

2. Пропагуючи ідеї здорового способу життя, підприємство несе соціальну відповідальність, як перед своїми співробітниками, так і перед суспільством, державою.

Ініціюючи усвідомлене управління ризиками здоров'я персоналу в компанії, важливо розуміти, які цілі переслідуються і який економічний ефект

очікується. Тут працює проектний підхід: планування - визначення результату - оцінка витрат - реалізація - рентабельність - рефлексія.

Таким чином, підтримка працездатності персоналу та профілактика захворюваності, пов'язана з їх професійною діяльністю, за допомогою прийомів мотиваційного стимулювання, освітніх програм і відповідних оздоровчих заходів для зміцнення здоров'я персоналу повинні бути в числі вищих пріоритетів і стратегією керівництва в формуванні економічної безпеки підприємства.

Список використаних джерел:

1. Бурлакова І.А Управління здоров'ям персоналу як інструмент успішної кадрової політики суб'єктів господарювання / І.А. Бурлакова // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Перспективи управлінської діяльності суб'єктів господарювання в контексті економічної безпеки» Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького 29-31 березня 2013 р. – С.181-183.

2. Шингаев С.М. Психологическое обеспечение профессионального здоровья менеджеров: моногр. – СПб.: Изд. СПбГУ, 2011. - 176 с.

3. The Economics of Health,Safety and Well-being. Barefoot Economics. Assessing the economic value of developing an healthy work environment / Ministry of Social Affairs and Health / Department for occupational Safety and Health, Finland.ILO Safe Work – InFocus Programme on Safety, Health and Environment. 2001, 28 p.

Величко Ю.Ю., *студентка,*
Занора В.О., *к.е.н., доцент*
кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський національний університетімені Богдана Хмельницького

УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВА З УРАХУВАННЯМ РИЗИКІВ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах ринкової економіки, у зв'язку із зростаючою конкуренцією, прибуток грає важливу роль для підприємства. Він є внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів, які забезпечують розвиток підприємства, а також які захищають його від банкрутства. Але підприємницька діяльність завжди пов'язана з ризиком. Як правило, найбільший прибуток приносять операції з підвищеним рівнем ризику. Одночасно зі збільшенням рівня ризику зроостає загроза втрати фінансової стійкості.

Нині управління прибутком здійснюється на двох рівнях: мікроекономічному (рівень підприємства) і макроекономічному (рівень народного господарства), кожному з яких відповідає свій вид звітності, своя мета. Так, рівень підприємства дає змогу розглянути процес утворення прибутку в первинній ланці економіки за рахунок прибутку (збитків) окремих видів продукції (робіт, послуг), а макрорівень – показати місце прибутку в національному доході держави.

Діяльність будь-якого суб'єкта економічної діяльності, і в тому числі, виробничого підприємства, присутні такі види ризиків, які тісно пов'язані з прибутком, а саме:

- комерційний ризик – пов'язаний з ненадійністю партнерів, та їх неплатоспроможністю;
- економічний ризик – пов'язаний з невиконанням плану об’ємів реалізації продукції, у зв’язку з конкуренцією, інфляційними процесами, нераціональним витрачанням ресурсів;
- ціновий ризик – найбільш загрозливий ризик для діяльності підприємства, здатний впливати на можливість втрати доходів, а відповідно й прибутку;
- податковий ризик – пов'язаний зі зміною податкового законодавства, введення нових податкових платежів, збільшення рівня існуючих ставок податку;
- інші види ризиків.

Практика показує, що в ринковій економіці низький ризик пов'язаний з низькими доходами, чим вище рівень ризику, тим можливіше отримати великі доходи. Коли інвестор вкладає кошти в проекти з однаковою віддачею, його приваблює проект з низьким рівнем ризику.

Управлянням підприємницьким ризиком є складовою управління прибутком підприємства. Для ефективного вирішення проблеми з ризиком, спочатку треба визначити його ступінь загрози: допустимий – загрожує втратою більшої частини прибутку; критичний – загрожує втратою всього прибутку; абсолютний (катастрофічний) – загрожує банкрутством та втратою всього майна підприємства.

Врахування ризику здійснюється при встановленні ставки дисконтування при визначенні внутрішньої вартості фінансових інструментів та теперішньої вартості майбутніх грошових потоків.

Необхідно обґрунтувати методи і заходи управління ризиком, розробити програми для управління ризиком, і на основі реалізації програми вдосконалити систему управління ризиком.

Одним із заходів запобігання появи ризиків є їх «нейтралізація» . Це система заходів фінансового, організаційного та правового характеру з метою зіставлення результатів підприємницької діяльності з відповідним рівнем фінансового ризику. Існують такі форми нейтралізації: страхування фінансових ризиків (самострахування і комерційне страхування), диверсифікація фінансових ризиків (оптимізація прийняття управлінських рішень з метою зменшення ризиків), хеджування фінансових ризиків на основі похідних цінних паперів (форварди, ф'ючерси, варанти та опціони).

Узагальнюючи підходи до вирішення проблеми "ризик - прибуток", можна виділити дві основні моделі управління, які формалізують обрану стратегію поведінки на ринку.

Перша модель управління максимізує прибуток при обмеженні рівня ризику шляхом встановлення максимально допустимого його значення. Означений підхід до управління називають стратегією нехеджування ризиків, що реалізується через застосування незбалансованих прийомів управління активами і зобов'язаннями, до яких належать такі:

1. утримання відкритої валютної позиції;

2. незбалансованість активів і зобов'язань, які чутливі до змін ринкової відсоткової ставки, за строками та сумами;

3. формування високо ризикового портфелю цінних паперів; проведення спекулятивних операцій з фінансовими деривативами тощо.

У другій моделі управління цільовою функцією є мінімізація ризику, а обмеженням - вимога утримання показників прибутковості на певному рівні - не нижчому за заданий (П'). Така модель використовується у випадку, коли розмір чистого прибутку, який отримує підприємство, влаштовує керівництво, і основною метою є стабілізація результатів. Результат досягається за допомогою збалансованих прийомів управління активами і зобов'язаннями, до яких належать утримання закритої валютної позиції, формування збалансованого портфелю цінних паперів (наприклад, індексного портфелю), узгодження строків та розміру активів і зобов'язань, що чутливі до змін відсоткової ставки, проведення операцій страхування ризиків. Даний підхід прийнято називати стратегією хеджування ризиків.

Згідно з класичною теорією управління прибуток підприємств має формуватися за рахунок виробництва продукції або надання послуг, а менеджмент повинен намагатися уникнути ризиків, що непов'язані з основною діяльністю. Таким чином, в ідеалі управління має здійснюватись за другою моделлю, адже стратегія хеджування дозволяє суттєво зменшити або повністю ліквідувати ризики і отримати стабільні результати незалежно від мінливості ситуації на ринку.

Отже, для ефективного управління прибутком та підприємством в цілому, необхідно для початку вдосконалити існуючі інструменти управління. Але доки суб'єкти господарювання не будуть стратегічно прогнозувати всі напрямки своєї діяльності і не почнуть вміло керувати ризиками, вони не зможуть не тільки отримувати прибуток, але й просто існувати.

Список використаних джерел:

1. Управління прибутком підприємства [Электроний ресурс]. – Электрон. текстові дані (97 Кб). – Режим доступу: <http://revolution.allbest.ru/economy/d00011814.html>.

2. Кобець А. О. Формування механізму управління прибутком підприємств в умовах ринкових відносин [Электроний ресурс]. – Электрон.текстові дані (50,2 Кб). – Режим доступу:<http://avtoreferat.net/download/ekon/08kaourv.zip>.

3. Управління ризиками як захист підприємства від втрат прибутку [Электроний ресурс]. – Электрон. текстові дані (64 Кб). – Режим доступу:<http://h.ua/story/290561>.

Дубчак Я.А. *студент*
Тулуб О.М.*к.е.н.,*
доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

МЕТОДИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ ПРИ ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ

Життя будь-якої людини завжди пов'язане з ризиком. Хтось намагається уникати будь-якого ризику, хтось навпаки шукає його. Бізнес - це така сфера

діяльності, в якій ризик помітний найбільше. Більшість управлінських рішень приймається в умовах ризику. Ризик і бізнес нероздільні, адже завдяки грамотному ризикуванню можна отримати високий прибуток, що є метою діяльності бізнесу.

Зовнішньоторговельні операції є одними з найбільш складних для здійснення торгових операцій. Вони пов'язані з найбільшим обсягом ризику різного роду як для покупця, так і для продавця. Ось чому для підприємств, що здійснюють зовнішньоторговельну діяльність, проблема правильної оцінки і нейтралізації ризиків ніколи не втратить своєї актуальності.

Ризик - це діяльність, пов'язана з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору, в процесі якої є можливість кількісно і якісно оцінити ймовірність досягнення передбачуваного результату, невдачі і відхилення від мети. В процесі своєї діяльності підприємства стикаються з масою різних видів ризиків, які відрізняються між собою за місцем і часом виникнення, сукупності зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на їх рівень, і, таким чином, за способом їх аналізу і методам їх опису. Як правило, всі види ризиків взаємопов'язані і впливають на діяльність підприємства. Це ускладнює прийняття рішень по оптимізації ризику і вимагає поглибленого аналізу складу конкретних ризиків, а також причин і факторів їх виникнення [1].

Найбільш повно класифікація ризиків викладена в роботі В.М. Гранатурова. Найважливішими елементами, покладеними в основу його класифікації ризиків є [2]:

1. Час виникнення (ретроспективні, поточні та перспективні ризики);
2. Основні фактори виникнення (політичні та економічні ризики);
3. Характер обліку (зовнішні і внутрішні ризики);
4. Характер наслідків (чисті і спекулятивні ризики);
5. Сфера виникнення (виробничий, комерційний, фінансовий ризик, ризик страхування) і ін.

Як вже було зазначено, всі види ризиків взаємопов'язані і зміна одного виду ризику викликає зміни більшості інших. Ризики у зовнішній торгівлі не є винятком.

При зовнішньоторговельних операціях товар виходить з володіння продавця в один час і в одному місці, а потрапляє у володіння покупця в інший час і в іншому місці. При цьому виникає величезна кількість ризикових ситуацій. Наприклад, покупець, заплативши, може не отримати товар або отримати замовлений товар із запізненням, гіршої якості або з недоліками.

Практично кожен вид ризику має один або кілька способів його нейтралізації. Ці способи можуть бути так розподілені:

1. Запобігання ризику;
2. Розподіл ризику;
3. Компенсація ризику;
4. Переклад ризику;

Запобігання ризику - це вид можливості «обійти» ризик або «розійтися» з ризиком, тобто виключити з діяльності організації ті заходи, угоди, підходи, в яких може існувати ризик.

Розподіл ризику є поділ цілої ризикової сукупності на частини з метою обмеження можливих збитків тільки однією частиною всієї сукупності.

Компенсація ризику являє собою побудову зворотньої позиції на ринку за допомогою укладення двосторонньої угоди. Якщо в наявності втрати по основний угоді, то вони будуть компенсовані за рахунок двосторонньої.

Переклад ризику - це створення ситуації, при якій ризик бере на себе інший господарський суб'єкт. Переклад ризику може здійснитися або безоплатно, або за допомогою платежу потерпілої збитки стороні за угодою, що приймає на себе ризик.

Що ж стосується нейтралізації тих видів зовнішньоекономічних ризиків, які були розглянуті вище, то необхідно виділити наступні способи запобігання ризику в зовнішньоторговельних відносинах. Валютний ризик можна запобігти за допомогою відповідного підбору валюти ціни і валюти платежу[3].

Також можна використовувати групу валют. Цей підхід, відомий як «метод валютних кошиків», складається в порівнянні курсу валюти платежу з середньою арифметичною або середньою зваженою величиною, отриманою від курсів кількох обраних валют.

Кредитний ризик - небезпека втрати грошових коштів організації в результаті неповернення суми кредиту і відсотків по ньому. Він може бути зменшений за допомогою [4]:

а) страхування експортного кредиту;

б) оформлення документарного акредитива, документарного інкасо та банківських гарантій, якщо закордонний покупець приймає цю форму угоди.

У випадку із країновим ризиком, необхідно враховувати індекс ризику країни. При його складанні аналізуються всі сторони економічної і політичної ситуації в країні партнера. Зіставивши індекс для країни партнера, імпортер може зробити висновок про доцільності укладення тієї чи іншої угоди. Ризик форс-мажорних обставин не залежить від волі сторін угоди, таким чином, ніяких специфічних заходів по його нейтралізації не передбачено. Що ж стосується інноваційного ризику, практика показує, що він неминучий. Тому часто на заході застосовується пожертвування досліджувальним організаціям, а венчурні фірми, що займаються практичним освоєнням нових технологій, мають податкові пільги, а також заохочуються шляхом надання державної допомоги.

Таким чином, підводячи підсумок вищесказаному, можна зазначити, що ризик - це та річ, яку в бізнесі обійти не можна, тим більше в зовнішньоторговельних операціях. Підприємець, що йде на ризик, повинен чітко уявляти всі перспективи і усвідомлювати наслідки свого управлінського рішення, адже одне з головних правил поведінки підприємця говорить, що не слід уникати ризику, слід вміти оцінювати ступінь ризику і управляти ним так, щоб зменшити його або навіть витягти з нього вигоду.

Список використаних джерел:

1. Зімін В. С. Оцінка збитків і аналіз структури підприємницького ризику [Електронний ресурс] / В. С. Зімін. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: http://proocenka.com/content/view/62/92/.

2. Гранатуров В. М. Економічний ризик: сутність, методи вимірювання, шляхи зниження / В. М. Гранатуров. – Київ, 2007. – 194 с.
3. Буянов, В.П. Управління ризиками (ризикологія) / В.П. Буянов, К.А. Кірсанов, Л.А. Михайлов. – Москва: 2002 – 225 с.
4. Гольцберг М. А. Міжнародна торгівля: фінансові операції, страху-вання і інші послуги / м. А. Гольцберг. – Харків, 2004. – 318 с.

Коновальчук І.С., *магістрант,*
Зачосова Н.В., *доцент,*
Доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університетімені Богдана Хмельницького

ІНВЕСТИЦІЙНІ РИЗИКИ ТА СПОСОБИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

Інвестиційні ризики – це те питання, якому потрібно виділяти особливу увагу, перед тим як починати займатись інвестиційною діяльністю. Інвестиційні ризики виступають одним із факторів формування пасивного доходу. Неможливо уявити будь-яку діяльність, що передбачає вкладення капіталу та отримання прибутку, при якій фактор ризику міг би бути відсутнім повністю. Дослідженню проблеми інвестиційних ризиків присвячено праці таких вчених, як ГостєвС. В.[1], КоломієцьН. О. [2], ШендерівськаЛ. П., КопайгораО. В. [3]. Однак, у сучасних економічних умовах це питання не втрачає своєї актуальності.

За змістово-понятійним наповненням, інвестиційний ризик – це ризик знецінення вкладеного капіталу в результаті неефективних дій керівництва підприємства. Кваліфікований управлінець на етапі відбору інструментів для здійснення капіталовкладень, повинен оцінювати в першу чергу ризики інвестування, і тільки потім звертати увагу на потенційну прибутковість.За джерелами виникнення інвестиційні ризики діляться на:

1. Систематичний (ринковий) ризик, що є характерним для всіх учасників інвестиційної діяльності та всіх форм інвестування. Визначається цей вид ризику зміною стадій економічного циклу, рівнем платоспроможного попиту, змінами податкового законодавства та іншими факторами, на які інвестор не може вплинути при виборі об’єкта інвестування.

2. Несистематичний (специфічний, неринковий) ризик, який є характерним для конкретного об’єкта інвестування або для діяльності конкретного інвестора. Він може бути пов’язаниміз рівнем компетентності персоналу та керівництва підприємства; посиленням конкуренції в даному сегменті ринку; нераціональною структурою капіталу,тощо. Несистематичний ризик може бути попередженим та мінімізованим за рахунок диверсифікації інвестиційних проектів, вибору оптимального інвестиційного портфеля або ефективного управління інвестиційним проектом.

Для інвестиційної діяльності притаманними є і інші види ризиків. Розглянемо їх більш детально.

Інфляційний ризик– ризик, що обумовлюється зростанням рівня інфляції – має негативний вплив на інвестиційну діяльність, оскільки зменшує реальний

прибуток інвестора. Реальна вартість активів може зменшуватися, незважаючи на збереження або зростання їх номінальної вартості. Прогнозована прибутковість інвестицій може бути не досягнута через неконтрольоване зростання темпів інфляції, що випереджатиме прибутковість інвестицій.

Ризик зміни процентної ставки – ризик, що виникає при можливості зміни процентної ставки, встановленої центральним банком країни. Зниження процентної ставки призводить до зниження вартості кредитів для бізнесу, що в свою чергу,зумовлює збільшення прибутку підприємств і в цілому позитивно позначається на ринку акцій.

Валютний ризик – ризик, викликаний можливою зміною курсу однієї валюти відносно іншої; пов'язаний, в першу чергу, з економічною та політичною ситуаціями в країні.

Політичний ризик – ризик негативного впливу політичних процесів на економічні умови. Під такими ризиками слід розуміти можливості зміни уряду, війни, революції,тощо.

Названі ризики є ринковими і не піддаються контролю з боку інвестора. До неринкових інвестиційних ризиків можна віднести наступні.

Галузевий ризик – ризик, до якого схильні всі підприємства акціонерної форми власності конкретної галузі.

Кредитний інвестиційний ризик – виникає у випадках, коли інвестиції здійснюються за рахунок позикових коштів, з чого формується потенційний ризик інвестора не повернути кредитні кошти в повному обсязі, за рахунок зміни вартості належних йому активів в непрогнозовану сторону.

Ризик упущеної вигоди – можливість отримати непрямі збитки (зазнати збитків або недоотримати прибуток) через невиконання певного заходу.

Ризик ліквідності – можливість отримати втрати по причині неможливості швидкоїтрансформації активів в готівкові кошти. Іноді цей вид ризику розглядається як можливість виникненні браку коштів для оплати зобов'язань перед контрагентами.

Селективний інвестиційний ризик – ймовірність неправильного вибору об'єкту інвестування.

Функціональний інвестиційний ризик – ймовірність отримання втрат в наслідок неправильного формування інвестиційного портфеля та неефективного його управління.

Операційний інвестиційний ризик – можливість отримання інвестиційних втрат внаслідок технічних помилок при проведенні операцій, збоїв програмного забезпечення, тощо.

Необхідно відзначити, що наведена класифікація в деякій мірі є умовною, так як провести чітку межу між окремими видами інвестиційних ризиків досить складно. Окремі інвестиційні ризики взаємопов'язані, зміни в одному з них викликають зміни в іншому, що впливає на результативність інвестиційної діяльності.

На прикладі інвестиційної діяльності на фондовому ринку, можемо запропонувати наступні методи мінімізації несистемних ризиків:

– галузевий ризик –мінімізується при інвестуванні в акції компаній, що входять до різних секторів економіки;
– кредитний ризик – оптимізується за рахунок зменшення обсягу кредитних коштів, спрямованих на інвестування;
– ризик упущений вигоди – зменшується за рахунок хеджування акцій ф'ючерсними контрактами;
– ризик ліквідності – мінімізується за рахунок вибору найбільш ліквідних фінансових інструментів;
– селективний та функціональний ризики – зменшується за рахунок фундаментального, технічного аналізу та диверсифікації;
– операційний ризик – оптимізується шляхом вибору найбільш якісного фінансового посередника (брокера).

Найбільший інвестиційний ризик існуєу тому випадку, коли всі кошти вкладаються в один актив. Це може загрожувати як відсутністю економічних вигід, так, при деяких обставинах, переростати в ризик повної втрати вкладених коштів. Уникають подібні ситуації за рахунок формування повноцінного інвестиційного портфеля.

Список використаних джерел:

1. *Гостєв С. В. Ризики в інвестиційних процесах, методи та інструменти мінімізації негативного впливу ризику / С. В. Гостєв // Інвестиції: практика та досвід. - 2010. - № 10. - С. 19-22.*
2. *Коломієць Н. О. Інвестиційні ризики: сутність та методи оцінки / Н. О. Коломієць // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки. - 2013. - № 8. - С. 110-119.*
3. *Шендерівська Л. П. Ризики інвестиційної діяльності / Л. П. Шендерівська, О. В. Копайгора // Технологія і техніка друкарства. - 2011. - Вип. 4. - С. 126-130.*

Кулініч В.І., *магістрант,*
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Нагайчук Н.Г., *к.е.н., доцент,*
декан економічного факультету,
Університет банківської справи (м. Черкаси)

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПОНЯТЬ РИЗИК ТА ЗАГРОЗА

Проаналізувавши історію економічних досліджень, отримуємо змогу виділити дві найбільш популярні теорії ризику: класичну та неокласичну. Основоположниками класичної теорії прийнято вважати Мілля Дж. та Сеніора Н. (перша половина 19 ст.), які ототожнюють економічний ризик із математичним сподіванням збитків, що можуть виникнути протягом реалізації обраного рішення [1, с. 146-171]. Згідно неокласичної теорії, засновниками якої були Маршал А. та Пігу А. (20-30 рр. 20 ст.), поведінка економічного суб'єкта обумовлена концепцією граничної корисності. Так, підприємець, працюючи в умовах невизначеності, під час прийняття господарських рішень керуватиметься двома критеріями: розміром очікуваного прибутку та величиною його можливих коливань [2, с. 180-182]. При цьому гарантований прибуток матиме для нього більшу цінність, ніж очікуваний більшого розміру,

але ймовірнісного характеру. Слід звертати увагу на те, що у сучасній вітчизняній та закордонній літературі наводяться досить різні трактування ризику, а це свідчить, що попри численні дослідження, серед науковців і досі не сформульовано єдиної думки щодо розуміння сутності цієї важливої економічної категорії. Більше того, за останній час опубліковано цілий ряд наукових праць, в яких ризик ототожнюється з небезпекою або загрозою, що є серйозною методологічною помилкою. У всіх визначеннях, незалежно від того, через який елемент розглядається ризик – як подія, що породжує негативний результат, як діяльність суб'єкта в умовах невизначеності або як сам результат і його оцінка, існує два загальних момента: по-перше, невизначеність і ймовірність як настання події, вибору варіанта дії суб'єкта, який приймає рішення, так і результату; по-друге, негативний характер результату події або дії суб'єкта. Крім цих характеристик, ризик має такі властивості, як об'єктивність, варіативність, суб'єктивність оцінки ризику і його наслідків. Аналіз сутності загроз в економічній безпеці показує, що в кожному з них, так чи інакше, відображена небезпека нанесення економічної шкоди, що проявляється у вигляді збитків, негативного впливу, перешкод в досягненні цілей, тощо. В цілому, загроза – це чинник, що створює значну небезпеку при стійкому функціонуванні економічної системи. Таким чином, небезпека і загроза однопорядкові, але кількісно вони відрізняються. Прояв небезпеки у вигляді реальних втрат слід вважати показником того, що, можливо, відбудеться перетворення небезпеки в загрозу, якщо не будуть вжиті відповідні заходи.

Економічна безпека підприємства обумовлена такими причинами виникнення загроз, які, з однєї сторони, є чинниками загальноекономічного характеру та негативно впливають на велику кількість господарюючих суб'єктів. З іншої сторони, існують чинники, які пов'язані з недалекоглядністю та неефективністю прийнятих управлінських рішень керівництвом даного підприємства. На підприємстві загрози економічній безпеці, які виникають у зовнішньому середовищі, можуть бути пов'язаними з похибками при розробленні та впровадженні різноманітних реформ, із безформністю науково-промислової та інноваційної політики держави, втратою контролю над економічними процесами, тощо.

Виходячи з форм прояву, вчені розрізняють кількісні та якісні загрози. Кількісні загрози пов'язані з неотриманням бажаного результату або погіршенням показників діяльності підприємства, у порівнянні з регулюючими нормативами. Якісні – пов'язані з якісними змінами у розвитку підприємства, зокрема, банкрутство, корпоративні конфлікти, обвал ринку, «заморожування» банківських рахунків. Якісні загрози оцінюються із використанням теорії ризику, та мають ймовірнісний характер [3, с. 175-179].

Погоджуючись з думкою Ячменьової В. М., можна сказати, що вчені доволі часто одноманітно пояснюють значення «загроза» та «ризик», але на практиці це твердження спростовується. За своєю природою, «загроза» є наслідком неконтрольованого збігу обставин, умов та явищ зовнішнього середовища, що сприймаються суб'єктами ринкової економіки

(підприємствами) як реальність; як безвихідна обставина, яку при наявності запасних ресурсів необхідно знешкодити, або підлаштовуватись так, щоб із нею співіснувати, якщо не можна її знешкодити [4, с. 313]. Науковці Мігус І. П. та Лаптєв С. М. відрізняють поняття «загроза» та «ризик». Під поняттям «загроза» вони розуміють деяку ситуацію, що має вплив на діяльність суб'єктів господарювання. А ризик є результатом впливу загроз на господарську діяльність суб'єктів господарювання [5]. Отже, поняття «загроза» та ризик» взаємопов'язані, а їхнє утворення в більшості випадків спричинено невизначеністю зовнішнього середовища. Під цими поняттями ми розуміємо наступне: загроза – це наслідок небезпеки у вигляді об'єктивізованого чинника потенційно негативного впливу; ризик – це об'єктивно-суб'єктивна категорія, яка пов'язана з невизначеністю, що є результатом наслідку ухваленого рішення (дії або обставини). Варто сказати, що ми не позиціонуємо ризик з боку втрат, оскільки завжди є вірогідність того, що це буде «виправданий ризик», тобто ризик – це не тільки втрати, а й можливість отримати позитивний вихід у вигляді додаткового доходу.

Не звертаючи уваги на різницю підходів, для всіх понять спільним є певна еволюційна складова, тому що під впливом деяких загроз і ризиків підприємство повинно постійно вдосконалювати власний захисний механізм. Важливе значення в даному процесі відводиться державі, як одному з головних гравців економічного середовища, що має змогу не тільки впливати на соціально-економічні процеси, а й змінювати в наказовому порядку відповідні правила гри. Ефективне функціонування системи економічної безпеки на підприємстві залежить не тільки від змоги протидіяти всім загрозам, а й від пластичності системи та гармонійного балансу інтересів підприємства із навколишнім середовищем.

Список використаних джерел:

1. *Дубецька С. П. Економічна безпека підприємств України / С.П. Дубецька // Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України : зб. матер. наук.-практ. конф., Київ, 16-17 травня 2001 р. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – С. 146-171.*
2. *Клейнер Г. Б. Предприятия в нестабильной экономической среде: риски, стратеги, безопасность: [учебник] / Г. Б. Клейнер, В. Л. Тамбовцев, Р. М. Качалов. – М.: ОАО «Изд-во «Экономика», 1997. – 288 с.*
3. *Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство / Геєць В.М., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І. та ін.; за ред. Гейця В.М.: монографія. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 240 с.*
4. *Ячменьова В. М. Ідентифікація стійкості діяльності промислових підприємств: монографія / В. М. Ячменьова. – Сімферополь: Доля, 2007. – 523 с.*
5. *Мігус І. П. Необхідність розмежування понять «загроза» та «ризик» при діагностиці економічної безпеки суб'єктів господарювання [Електронний ресурс] / І. П. Мігус, С. М. Лаптєв. – Режим доступу : http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=821.*

Курченко О. Д. *студентка,*
Тулуб О. М.,*к.е.н.,*
доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ДІЯЛЬНОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ

В сучасному світі закріпилася тенденція до змін, а це означає, що в умовах політичної, соціальної та економічної нестабільності управлінцям необхідно прораховувати свої кроки на перед, попереджуючи можливі ризики. Саме тому основи управління ризиками стали невід'ємною частиною системи управління в цілому.

Внутрішній контроль є невід'ємною частиною управління, щозабезпечую дотримання або реалізацію мети створення та функціонування підприємства; збереження фінансових активів (чи мінімізує їх втрати); підвищує ефективність та якість усіх підрозділів підприємства; дозволяє виявляти і попередити економічні ризики, визначити їх причини і усунути наслідки[1].

Саме дієвість системи управління ризиками є одним з основних принципів внутрішнього контролю – обов'язкового елемента управління підприємством.

Протягом останнього десятиліття в країнах з розвинутою економікою створюються та доопрацьовується закони, акти та стандарти, що мають сприяти вдосконаленню внутрішнього контролю та системи управління ризиками, як його обов'язкового елемента, в організаціях. В Українібуловизнанонаявністьризику й необхідністькерувати ним, а такожздійсненоспроби методичного опрацюванняданої тематики багатьма вченими, але не на законодавчому рівні.

Так, Верченко П.І. пропонує визначення економічного ризику, трактування якогопов'язуєризик не лишеізпрямимивтратами, але також і з невикористанимиможливостями[2].

Ризики класифікують на сферою їх виникнення, вони виникають як у зовнішньому, так і на внутрішньому середовищах. До ризиків зовнішнього середовища належать несприятливі для підприємства зміни у податковому або митному законодавствах, поглиблення інфляції, підвищення банківських кредитних ставок, зниження платоспроможності споживачів тощо. До прикладів ризиків внутрішнього середовища відносять ризики низької кваліфікації працівників, недостатньої кількості інформації при прийнятті управлінських рішень, а також плинності кадрів.

Управлінняризикамиреалізується в межах вказанихетапів[3]:

1. Планування ризиків. Ґрунтується на визначенні потенційних ризиків, які можуть виникнути в усіх сферах функціонування підприємства.
2. Організування діяльності, пов'язаної із уникненням та подоланням ризиків. Відбувається розподіл в межах діючою організаційної структури управління функцій та повноважень між працівниками підприємства щодо уникнення та мінімізації ризиків діяльності.

3. Стимулювання запобігання і уникнення ризиків. Передбачає розроблення системи стимулів та дестимулів, використання яких щодо певних груп працівників, пов'язаних із найбільш ризикованими для підприємствами сферами діяльності.

4. Контролювання ризиків. Основною метою контролювання ризиків є ідентифікування їх стану, ймовірності виникнення, реалізації з метою виявлення відхилень від очікуваного (запланованого) розвитку подій.

5. Регулювання. Передбачаєусуненнянедоліків, відхилень та проблем, виявлених упроцесіконтролюванняризиків, можереалізовуватись на будь-якомуізпопередніхетапів.

Стратегія ризик-менеджменту включає основні напрямки діяльності щодо управління ризиком в непередбаченій господарській ситуації, що базується на прогнозуванні ризику та прийомах його зниження. Ризик-менеджмент є невід'ємною частиною управління, допущення ризиків, їх контроль та управління ризиками – важлива частина управлінської діяльності. Створивши дієву стратегію ризик-менеджменту та забезпечивши її практичне втілення, ризик стає виправданим та приносить прибуток

Так, стратегіяризик-менеджменту включає правила, на основіякихприймаютьсяризиковірішення і способивиборуваріантіврішення[4]:

1. Максимум виграшу.
2. Прийнятнаймовірність результату.
3. Прийнятнаколивність результату.
4. Раціональнепоєднаннявиграшу і величиниризику

Отже, в рамках менеджменту управління ризиками слід розглядати як конкретну функцію менеджменту, котра здійснюється в межах реалізації етапів процесу менеджменту та спрямовується на мінімізацію негативного впливу ризиків на функціонування підприємства.В Україніризик-менеджмент на підприємствах практично цілкомпокищозводиться до страхування.

Список використаних джерел:

1. Шигун М. М. Принципивнутрішнього контролю в системіекономічноїбезпекипідприємства / М. М. Шигун // НауковийвісникУжгородськогоуніверситету. Сер.: Економіка – 2014.- Вип. 3. –с. 159-162. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuec_2014_3_37.

2. Верченко П.І. Багатокритеріальність і динаміка економічного ризику (моделі та методи): [монографія] / П.І. Верчено. – К.: КНЕУ, 2006. – 272 с.

3. Подольчак Н. Ю. Проблеми оцінювання та регулювання соціально-економічної ефективності систем менеджменту машинобудівних підприємств:[монографія] / Н. Ю. Подольчак. - Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. - 340 с.

4. Старостіна А. О. Ризик-менеджмент: теорія та практика: Навч. посіб./ А. О. Старостіна, В. А. Кравченко– К.: ІВЦ "Видавництво «Політехніка»", 2004. – 200 с.

Лозанчин С.О. *студентка,*
Андрієнко В.М., *д.е.н., доцент,*
професор кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

На сучасному етапі розвитку економіки підприємства функціонують в умовах динамічності зовнішнього середовища та під впливом внутрішніх складових їх діяльності, що обумовлює наявність ризику і необхідність зменшення ступеня його негативного впливу.

Усі підприємства при реалізації своїх бізнес-процесів систематично стикаються з необхідністю управляти різними видами ризиків.

Суть ризик-менеджменту полягає у тому, щоб визначати потенційні відхилення від запланованих результатів та управляти цими відхиленнями для покращення перспектив, скорочення збитків і підвищення обґрунтованості прийнятих рішень.

Ризик-менеджмент – це сукупність принципів, методів і форм управління виробничими процесами в умовах невизначеності та конфліктності, зайнятими цією діяльністю організаційними структурами і їх персоналом [2].

В рамках ризик-менеджменту розв'язуються три основні завдання: профілактика виникнення ризиків; мінімізація збитку, заподіяного ризиками; максимізація додаткового прибутку, якій отримує підприємство в результаті управління ризиками.

Основна мета ризик-менеджменту – це зменшення, або ліквідація можливих втрат від ризику, тому визначення принципів та функцій управління ризиком мають суттєве значення для застосування ризик-менеджменту на підприємстві [4].

Ефективний ризик-менеджмент включає: систему управління; систему ідентифікації та вимірювання; систему супроводження (моніторингу та контролю).

Реалізація ризик-менеджменту на підприємстві досягається шляхом формування і використання політикиуправлінняризиком. Політикауправлінняризиком – сукупність форм, методів, прийомів і способівуправлінняризиком, метою яких є зниження загрози прийняття неправильних рішень та зменшення потенційнонегативнихнаслідків [1].

Ризик-менеджмент базується на наступних основних принципах :

1)принцип масштабності (максимізації), який полягає у тому, що суб'єкт господарювання повинен прагнути до всебічного аналізу можливих причин і чинників виникнення ризику, до найповнішого охоплення можливих сфер виникнення ризиків;

2)принцип мінімізації –принцип, згідно з яким підприємства намагаються мінімізувати спектр можливих ризиків, зменшити ступінь їх впливу на свою діяльність;

3) принцип адекватної реакції, відповідно до якого суб'єкт господарювання повинен адекватно і швидко реагувати на внутрішні та зовнішні зміни, що можуть стати джерелом ризиків;

4) принцип розумного прийняття, тобто підприємство допускає можливість прийняття на себе тільки обґрунтованих ризиків.

Ризик-менеджмент виконує функції, притаманні будь-якій управлінській діяльності, але при цьому специфіка їх виконання визначається об’єктом управління.Основними з цих функцій є наступні: прогнозування (планування), організації, контролю, регулювання, координації та стимулювання, розглянемо їх ширше: [4]

1) функція прогнозування ризику суттєво впливає на прийняття управлінських рішень та представляє собою розробку перспективних змін стану об’єкту в цілому та окремих його частин;

2) функція організації у ризик-менеджменті представляє собою формування та реалізацію програми дій, спрямованої на зменшення ризику на основі визначених правил та процедур, які притаманні конкретному підприємству;

3) функція контролюполягає у перевірці організації робіт по зменшенню ступеня ризику, який потребує аналізу результативності заходів з метою оцінювання ефективності дій;

4) функція регулювання передбачає вплив на об’єкт управління з метою досягнення стану рівноваги об’єкту управління у випадку відхилення від заданих параметрів;

5) функція координація забезпечує єдність об’єкта і суб’єкта управління та полягає в узгодженні усіх ланок системи управління ризиком, апарату управління та спеціалістів на підприємстві;

6) функція стимулювання у ризик-менеджменті – це процес спонукання суб’єктів господарювання до зацікавленості у результатах своєї діяльності.

Розрізняють такі підходи до управління ризиками: уникнення, утримання, передача та зниження ризику [3].

Отже, від прийнятих концепції та підходу до управління ризиками значною мірою залежить успішність результатів діяльності суб’єктів господарювання. Визначення мети процесу управління ризиками ускладнюється існування залежності між ризиком і прибутком, тому підприємства мають самостійно визначити той рівень ризику, на який вони погоджуються з метою отримання запланованих прибутків.

Список використаних джерел:

1.Лук’янова В.В. Економічний ризик: навч. посіб. – К.: Академія, 2007. – 462 с.

2. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємництві. – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.

3.Матвійчук А.В. Аналіз іуправлінняекономічнимризиком: навч. посіб. – К.: Центр навчальноїлітератури, 2005. – 224 с.

4. Мостенська Т.Л, Скопенко Н.С. Ризик-менеджмент як інструмент управління господарським ризиком підприємства [Електронний ресурс] / Т.Л Мостенська, Н.С. Скопенко // Режим доступу :http://www.masters.donntu.org/2016/iem/saenko/library/stati/9.html

Одородько Н.В., *студент,*
Андрієнко М.В., *д.н.держ.уп., доцент,*
професор кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА

Для будь-якого підприємства, незалежно від його розміру або сфери діяльності, завжди існують загрози розвитку, які надходять із зовні або виникають усередині підприємства. Система економічної безпеки покликана захистити підприємство від зовнішніх та внутрішніх загроз, надійно зберегти та ефективно використати її матеріальний і фінансовий потенціал.

В загальному розумінні небезпека – це об’єктивно існуюча можливість негативно вплинути на соціальний організм, в наслідок якого в останньому може бути спричинено будь-який збиток, втрати, які змінюють його стан або, в результаті впливу яких, його розвиток набуває негативної динаміки чи параметрів (характер, темп, форми та інші) [1].

Загрози відображають зовнішні та внутрішні умови, в яких здійснює свою діяльність підприємство, а також взаємозв’язки підприємства з навколишнім середовищем. Загроза фінансово-економічної безпеки підприємствакількісно може визначатися як величина збитку або інший інтегральний показник, що характеризує ступінь зниження економічного потенціалу підприємства. [2]

До найнебезпечніших зовнішніх загроз, які можуть нанести шкодупідприємству або зробити його подальшу діяльність неможливою, можнавіднести [3]:

- недосконалість чинного законодавства. В Україні закони та нормативні акти часто суперечать один одному, часто змінюються та вводяться заднім числом, що призводить до суперечок в рамках одного й того ж питання різними сторонами конфлікту, що, в свою чергу, суттєво ускладнює стабільну діяльність підприємства.
- недобросовісна конкуренція – це негласна форма діяльності підприємств. До неї відносять: економічне шпигунство, підробка продукції, обман споживачів, махінації з діловою звітністю, корупція та інщі.
- криміналізація економіки. У зв’язку з тим, що злочинний світшвидко проникає в різні види підприємницької діяльності а саме:виробництво і збут продукції, інвестування, тощо, підприємство стає вразливеі зазнає збитків від злочинно діючих постачальників, посередників, покупців,різних сервісних структур і навіть від власних охоронних служб.
- зміна валютного курсу. У зв’язку з тим, що в Україні має місцедоларизація економіки та розрахунок відбувається за схемою: долар-гривня-долар, то у такій ситуації курс впливає не тільки на експортно-імпортні операції підприємства, визначаючи їх прибутковість або збитковість, а й надіяльність підприємств, зорієнтованих на внутрішній ринок. Так,підприємствам-експортерам товару вигідне зниження курсу своєїнаціональної валюти і невигідне її підвищення, підприємствам-

імпортерам,навпаки, вигідне підвищення курсу валюти національної і невигідне її зниження.

- поява нових технологій (Інтернет) - наряду з позитивнимимоментами він є джерелом загроз економічної безпеки підприємства, до якихможна віднести: злом паролів доступу, крадіжка конфіденційної інформації,відмова в обслуговуванні, дія вірусних програм та інщі.

До внутрішніх загроз, які найбільше впливають напідприємство, належать:

- відсутність стабільної середньої ланки менеджерів. Дуже часто рівеньзнань власників – директорів у середньому є нижчим від рівня знань їхпідлеглих, які, в основному, мають професійну освіту.
- відсутність або поверхневе ставлення до маркетингової стратегіїпідприємства. Маркетинг являє собою системний механізм, який забезпечуєдовгострокову стратегічну стабільність підприємства на ринку, одержанняприбутків і підвищення економічної безпеки підприємства, а не засібшвидкого розв'язання поточних проблем, як вважає більшість керівників.
- забезпечення сировиною та комплектуючими. Ця проблема тіснопов'язана з проблемами відсутності попиту на готову продукцію, зростаннямвзаємних не платежів на високою дебіторською заборгованістю.
- невизначеність цілей. Правильно обрана місія підприємства – глобальна ціль створення та функціонування підприємства, є запорукою йогоуспішного розвитку.
- невмотивована поведінка персоналу підприємства, яка, в свою чергу,веде до зниження продуктивності праці.

За частотою дії загрози фінансово-економічної безпеки поділяються на одноразові, виникнення яких має одноразовий характер, та багаторазові, які проявляються час від часу або з певним інтервалом під впливом певних чинників внутрішнього й зовнішнього середовищ. Загрози фінансово-економічної безпеки підприємства за суб'єктами загроз поділяються на [4]:

- загрози з боку кримінальних структур;
- загрози з боку конкурентів;
- загрози з боку контрагентів;
- загрози з боку власних працівників;
- загрози з боку держави;
- форс-мажорні загрози.

За формою збитку виділяють загрози, реалізація яких завдає прямогозбитку, і загрози, реалізація яких призведе до упущеної вигоди. Враховуючирізноманітний прояв загроз фінансово-економічної безпеки, одну і ту ж загрозу можнаодночасно відносити до різних груп класифікації.

Для досягнення максимального ступеня захисту від цих загрознеобхідна певна діяльність, яка повинна забезпечити фінансово-економічну безпекуфірми. Розгляд загроз дає змогу підготувати основу для сукупногоаналізування ефективності заходів, що застосовуються для забезпеченняфінансово-економічної безпеки підприємства. Одним із основних засобів

забезпеченняефективного функціонування системи фінансової безпеки підприємства єузгоджене застосування методів оцінювання збитків як бази та інструментуконтролю, а також орієнтира під час планування та здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства [5].

В загальному можна сказати, що для будь-якого підприємства завжди існують загрози, які надходять із зовні або виникають усередині підприємства. Узагальнюючи сучасні підходи до визначення загроз визначено, що загроза - це реальна можливість впливу дії навмисного чи ненавмисного характеру, що порушує стійкість функціонування підприємства, наносить матеріальної та нематеріальної шкоди, яка призводить до відхилень від стратегії.

Система фінансово-економічної безпеки покликана захистити підприємство від зовнішніх та внутрішніх загроз, надійно зберегти та ефективно використати її матеріальний і фінансовий потенціал. Чим детальніше підприємство визначить загрози, притаманні саме йому, тим більш точні будуть вжиті заходи для стабілізації ситуації і нормального його функціонування.

Список використаних джерел:

1. .Абалкин Л. Экономическая безопасноать России: угрозы и их отражение // Вопросы экономики. – 1994. - №12. – С.4 – 13.

2. Лоханова Н. Система управління станом економічноїбезпекипідприємства: проблемніпитання, концепціярозвитку/ Економіст, 2005 р., № 2, с. 52-56.

3. Реверчук Н.Й. Управлінняекономічноюбезпекоюпідприємницьких структур [монографія] / Реверчук Н.Й. – Львів ЛБІ НБУ. 2004. – с.195

4. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность)/ Под. ред. Е. А. Олейникова. – М.: ЗАО «Бизнес-школа», «Интерсинтез», 2003 р., с 288.

5. Папехин Р.С. Индикаторы финансовой безопасности предприятий./ Волгоград: Волгоградское научное издательство, 2007 р., с. 16

Олійниченко Д.Р.*студентка,*
Занора В.О.*, к.е.н., доцент*
кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

МЕТОДИ ЗАХИСТУ ВІД РИЗИКУ

Кожна сучасна діяльність не існує без ризику, але він повинен бути максимально прорахований. Управління ризиком — надзвичайно широке поняття, яке охоплює проблеми, пов'язані практично з усіма напрямами й аспектами управлінні.

Інвестиції характеризуються двома взаємопов'язаним параметрами: ризиком і прибутковістю . Як правило, чим вище ризик інвестицій, тим вище повинна бути їх очікувана прибутковість. При підготовці бізнес-плану потрібно орієнтовно оцінити, які ризики найбільш вірогідні для проекту і під що вони в разі їх реалізації можуть обійтися.

Розрізняють дві основні функції ризику - стимулюючу і захисну.

Стимулююча функція має два аспекти: конструктивний і деструктивний. Перший проявляється в тому, що ризик при вирішенні економічних задач виконує роль каталізатора, особливо при вирішенні інноваційних інвестиційних

рішень. Другий аспект виражається в тому, що прийняття і реалізація рішень з необґрунтованим ризиком ведуть до авантюризму. Авантюризм - різновид ризику, об'єктивно містить значну ймовірність неможливості здійснення задуманої мети, хоча особи, які приймають такі рішення, цього не усвідомлюють.

Ризики проранжірованни з точки зору їх небезпеки для бізнесу, для кожного ризику оцінено його негативний вплив і обраний спосіб захисту.

Укрупнене, основними засобами дозволу ризиків є: уникнення їх, утримання, передача.

Уникнення ризику означає просте ухилення від заходу, пов'язаного з ризиком. Однак уникнення ризику для підприємця часто означає відмову від прибутку.

Утримання ризику - це залишення ризику на відповідальності підприємця. Так, інвестор, вкладаючи венчурний капітал, заздалегідь упевнений, що він може за рахунок власних коштів покрити можливу втрату венчурного капіталу.

Передача ризику означає, що підприємець передає відповідальність за ризик комусь іншому, наприклад, страхової компанії.

На практиці перше, що необхідно вирішити - це прийняти стратегічне рішення про стиль роботи з наявними ризиками, другим, більш деталізованим елементом управління ризиками є прийняття рішення про інструмент зниження ступеня ризику.

Ризик являє собою небезпеку, яка може призвести до неочікуваного результату . Поняття ризику-це складне, багатогранне і неосяжне явище, яке поєднує в собі оцінку ймовірності і наслідки настання несприятливої події.

Головним етапом в управлінні ризиками є сворення системи заходів щодо їх усунення чи зниження, моя робота буде спрямована на характеристику даних методів. Основними способами мінімізації є:

1) диверсифікація об'єктів / проектів;

2) поділ ризику з партнерами, іншими економічними суб'єктами;

3) страхування;

4) відхід від ризику. В системі методів управління ризиками підприємства основна роль належить внутрішнім механізмам їх нейтралізації (методам захисту від ризиків, методам зниження ризиків).

Диверсифікація об'єктів може полягати в роботі з різними товарними групами, інвестуються між різними не пов'язаними один з одним об'єктами вкладень. Якщо в результаті непередбачених подій один вид діяльності буде збитковий, то інша діяльність буде приносити прибуток. Це врятує господарюючий суб'єкт від банкрутства і дозволить йому продовжувати функціонувати.

Хеджуванням - це діяльність, яка спрямована на створення захисту від можливих фінансових втрат у майбутньому, пов’язаних зі зміною ринкової ціни фінансових інструментів чи товарів.

Під терміном хеджування також розуміють підхід, який використовується для опису дій з мінімізації цінових ризиків, пов'язаних із імовірністю зміни ринкової ціни протягом певного часу.

Прибуток одержується, як правило, після тимчасової втратою деякої ліквідності. Проблеми з ліквідністю виникають у банку, якщо вони виникають у клієнтів; якщо у клієнтів свої проблеми з ліквідністю, вони їх перекладають на банк.

Путря В.В.*студентка,*
Тулуб О.М., *к.е.н.,*
доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

МЕТОДИ ХЕДЖУВАННЯ ВАЛЮТНИХ РИЗИКІВ

Економіка країни є важливим фактором сьогодення. В багатьох країнах спостерігається нестабільність економічної системи, фінансового ринку і як наслідок виникає валютний ризик.

Валютний ризик є актуальною проблемою для підприємців будь-якої сфериі щороку стає все більш непередбачуваним. Ризик виникає як наслідок нестабільного курсу валют на фінансовому ринку. Такий вид ризику властивий для підприємств, які продають чи купують товар за іноземну валюту в Україні чи за кордономабо здійснюють діяльність, яка пов'язана з валютою. Всі підприємства, що мають справу з міжнародною діяльністю стикаються з валютними ризиками. Найбільш розповсюдженим і ефективним способом їх зниження є хеджування валютних ризиків.

Хеджування - діяльність, що спрямована на мінімізацію можливих фінансових втрат у майбутньому, пов'язаних із коливанням курсу валюти, а також імовірністю зміни ринкової ціни протягом певного часу.

Існує два основнихметодихеджування: хеджування на пониження та хеджування на підвищення.

Хеджування на підвищення застосовується тоді, коли необхідно застрахуватися від потенційного підвищення цін (курсових коливань) у майбутньому. Він дозволяє встановити купівельну ціну набагато раніше, ніж був придбаний реальний контракт на обрану валюту чи акцію.

Хеджування на зниження, передбачає здійснити в майбутньому продаж валюти, і тому, продаючи на біржі терміновий контракт або опціон, він страхує себе від можливого зниження курсу у майбутньому.

Хеджування валютних ризиків здійснюється за допомогою ф'ючерсних контрактів, форвардних угод, свопів та опціонів [1, с.147].

Найпоширенішою формою хеджування валютних ризиків є форварди. Під форвардною угодою розуміють будь-яку купівлю-продаж певної суми валюти на конкретну дату в майбутньому за наперед визначеним курсом.

Валютний ф’ючерс – термінова угода на ринку, що передбачає купівлю – продаж визначеної валюти по зафіксованому курсу на момент укладання угоди з виконанням у майбутньому через визначений термін.

Перевагою ф'ючерса перед форвардним контрактом є висока ліквідність. При допомозі ф'ючерсів контрагенти мають можливість страхувати свої валютні операції [2, с.213].

В основі свопів лежить одна загальна риса – всі вони представляють собою обмін вигодами, які отримуються певною стороною на певному ринку, в обмін на вигоди отримані іншою стороною на іншому ринку. Головною перевагою існування своп-контракту є те, що він дає можливість займа чи вийти на найбільш вигідний для нього ринок, а потім використати своп-контракт для оптимального управління процентними платежами та валютними курсами.

Валютний опціон – термінова угода двохсторін. Покупець опціону має право вибору реалізувати опціон або ж відмовитись від нього залежно від того на скільки сприятливими для нього будуть коливання валютного курсу. За право вибору покупець сплачує продавцю опціонну премію –це плата за страхування ризику [3, с.438].

Щодо України, то нестабільність курсу, постійна інфляція, недостатність кваліфікованих кадрів, відсутність необхідної інфраструктури ф'ючерсної торгівлі, складні умови ринкової економіки, нерозвиненість українського фондового ринку унеможливлює застосування яких-небудь стратегій хеджування.

Здійснювати хежд за допомогою опціонів і ф'ючерсів в Україні недоцільно, оскільки існує нестабільність курсу, ніхто не хочу брати на себе такі ризики.

В майбутньому передбачається, що економіка України буде розвиватись, разом з нею будуть розвиватись фондові ринки і як наслідок буде впроваджуватись хеджування, адже це важлива складова економічної системи, що необхідна для повноцінного розвитку і функціонування фондового ринку.

Список використаних джерел:

1.Шелудько В.М. Фінансовий ринок: навч.посіб. / В.В. Шелудько. - 2-ге вид., випр. і доп. - К.: Знання-Прес, 2003. - 535 с.

2. Бойко К.В. Особливості використання інструментів хеджування ризиків господарської діяльності / К.В. Бойко // Актуальні проблеми економіки. - 2008. – 341 с.

3. Анрєєва Г. І. Особливості використання інструментів хеджування ризиків господарської діяльності / Г.І. Анрєєва// Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка". – 2011. – 672 с.

Романовська А.І. *студентка,*
Тулуб О.М., *к.е.н.,*
доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

НЕОБХІДНІСТЬ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОРГАНІЗАЦІЇ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ СТВОРЕННЯ ФІРМИ

З розвитком ринкових відносин проблема забезпечення безпеки організації є на першому плані, но часто підприємці не до кінця розуміють, що являє собою безпека організації. Тому з самого початку не правильно підходять до побудови системи безпеки підприємства. Спочатку вони створюють свою фірму і тільки потім впроваджують міри по забезпеченню його безпеки, які скоріше всього уже не будуть такими ефективними.

Система побудови і створення свого бізнесу має 3 етапи:

- Вибір галузі та специфіки бізнесу;
- Вибір організаційно-правової форми, для визначення джерел створення основного капіталу фірми, а також для подальшої відповідальності учасників;
- Розробка організаційної структури для цілісного функціонування фірми.

На кожному етапі ми повинні брати до уваги всі ті загрози і ризики, які можемо понести, і відповідно до цього будувати свою систему безпеки. Саме із-за цього створення системи безпеки організації повинно йти паралельно зі створенням фірми.

Під безпекою організації потрібно розуміти комплекс економічних, правових, організаційних, силових, інженерно-технічних і соціально психологічних заходів. Наглядно це можна представити у вигляді замкнутого ланцюга, який захищає підприємство від зовнішніх і внутрішніх загроз. Елементами цього ланцюга є види безпеки. Важливість їх виконання має різне значення для кожної галузі господарювання. Все це залежить від специфічних особливостей підприємства. Створюючи фірму потрібно обов`язково враховувати ризики галузі.

При побудові системи економічної безпеки дуже важливо враховувати організаційно-правову форму підприємства.

На останньому етапі для організації будується і система внутрішніх органів, яка вирішує конкретні задачі і відповідає на виклики оточуючого середовища, тобто вибудовується своя організаційна структура. Є багато видів організаційних структур: лінійна, лінійно-штабна, матрична, дивізіонна, бригадна структура і т.д.. Но не всі вони є ефективними для конкретного типу організації.

За допомогою спеціально розроблених заходів система забезпечення безпеки організації повинна вміти попереджувати і запобігати появі різних ситуацій.

На кожному етапі створення організації існують свої ризики, які від самого початку не розглядаються підприємцями. Вони появляються пізніше,

коли проблема вже існує і для її вирішення потрібні додаткові капіталовкладення, яких у фірми дуже часто не буває. Хоча ці загрози можна було попередити ще на етапі створення організації, тим самим зменшити свої фінансові втрати.

Список використаних джерел:

1. Гапоненко В.Ф., Беспалько А.Л., Власной А.С. Экономическая безопасность предприятия. Подходы и принципы. – М: Издательство «Ось-89», 2007.

2. Белокур Вячеслав Владимирович. Угрозы экономической безопасности предприятия. – М.: 2010.

3. Колоколова Е.О. Корпорациякак форма самоорганизациинаселения[Электронный ресурс] // Теория и практика общественного развития. – 2010. - №3. – С. 1-4

Самойленко В.Л., *студент,*

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

АНАЛІЗ РИЗИКУ БАНКРОТСТВА ПІДПРИЄМСТВА МЕТОДАМИ ТЕОРІЇ НЕЧІТКИХ МНОЖИН

Діяльність підприємства постійно піддається впливу негативних факторів ринкового середовища, що спричинює постійну потребу в удосконаленні існуючої системи економічної безпеки підприємства та необхідність моделювання оцінки рівня економічної безпеки з використанням сучасних методів та підходів.

Проблемам ефективного моделювання процесів забезпечення економічної безпеки підприємства присвячували свої праці М. Єрмоленко, Г. Крамаренко, Т. Кузенко, Т. Поснова, Н. Білошкурська, Т. Васильців та інші.

Однак існуючі стандартні методики оцінки фінансової стійкості підприємства мають істотні недоліки і погано застосовні в умовах українських реалій. Тому актуальним завданням є розробка і аналіз нових підходів на основі економіко-математичного моделювання.

Одним з ефективних новітніх підходів до моделювання складних економічних процесів є використання методів теорії нечітких множин і нечіткої логіки зокрема.

Особливості застосування нечіткої логіки в економіці досліджено в роботах А. В. Матвійчука [1], О. В. Мороза [2], О.О. Нєдосєкіна [3] та інших.

Метою даної роботи є оцінка ризику банкрутства одного з агропідприємств Черкаської області на основі даних його балансової звітності, користуючись методикою, запропонованою в [3], в основі якої лежить формалізм нечіткої логіки.

В якості показників економічної діяльності підприємства будемо використовувати:

1) X1 –коефіцієнт автономії;
2) X2 – коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами;
3) X3 – коефіцієнт проміжної ліквідності;
4) X4 – коефіцієнт абсолютної ліквідності;

5) X5 – оборотність всіх активів в річному виражені;

6) X6 – рентабельність всього капіталу.

В основі формалізму нечіткої логіки лежить поняття нечіткої множини і нечіткої лінгвістичної змінної [4]. Область значень нечіткої лінгвістичної змінної утворює терм-множину. Зокрема, для оцінки фінансової стійкості підприємства можна використовувати нечітку змінну g [3], яка приймає значення в інтервалі [0, 1] і має терм-множину значень {«Ризик банкрутства критично високий», «Ризик банкрутства високий», «Ризик банкрутства середній», «Ризик банкрутства низький», «Ризик банкрутства незначний»}. Чим ближче значення показника g до одиниці, тим вище ризик банкрутства підприємства. Крім того, динаміка значень g дозволяє робити висновки про ефективність заходів щодо зниження ризику банкрутства. Значення показника g обчислюється за формулою [3]:

$$g = \sum_{j=1}^{5} g_j \sum_{i=1}^{N} r_i \lambda_{ij}, \qquad (1)$$

де N – кількість показників в моделі (в нашому випадку $N = 6$), $g_j = 0{,}9 - 0{,}2(j-1)$, r_i – рівень значущості показника, λ_{ij} – рівень належності показника відповідній нечіткій множині. Припустимо, що рівні значущості усіх показників Xi однакові, тобто r_i=1/6, $i = \overline{1{,}6}$.

В Табл.1 представлена класифікація рівня ризику банкрутства

Таблиця 1

Класифікація рівня ризику банкрутства

Інтервал значень g	Лінгвістичне значення змінної
$0 \le g \le 0{,}25$	Ризик банкрутства незначний
$0{,}25 < g \le 0{,}45$	Ризик банкрутства низький
$0{,}45 < g \le 0{,}65$	Ризик банкрутства середній
$0{,}65 < g \le 0{,}85$	Ризик банкрутства високий
$0{,}85 < g \le 1$	Ризик банкрутства критично високий

Фазифікація вхідних показників здійснено на основі трапецієподібних функцій належності з параметрами як в [3]. Наприклад, терм-множина для показника X1 представлена функціями належності як на рис.1.

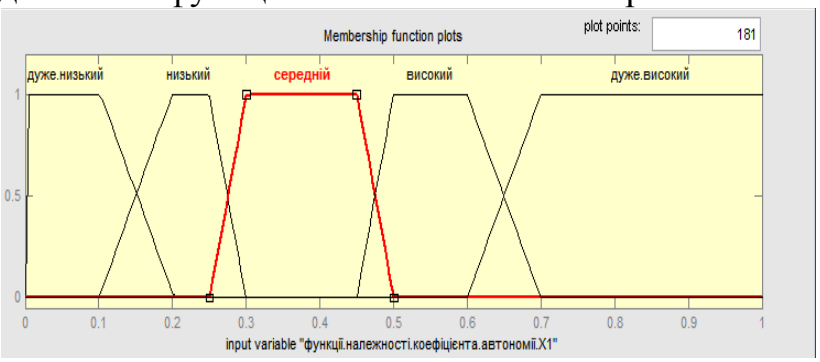

Рис.1. Функції належності коефіцієнта автономії X1

Моделювання ризику банкрутства підприємства було проведено за допомогою MS Excel. Фрагмент результату обчислень показника g на початку 2013 р. наведено на рис. 2.

Показник	Рівень належності в 2013 р.				
	λ_1	λ_2	λ_3	λ_4	λ_5
X1	0	0	0	0	1
X2	0	0	0	0	1
X3	0	0	0	0	1
X4	0	0	0	0	1
X5	0	0	0	0,421	0,623
X6	0	0	0	0	1

j	g_j	Сума λ	g	r
1	0,9	0	0,12	0,1
2	0,7	0		
3	0,5	0		
4	0,3	0,421		
5	0,1	5,623		

Рис. 2. Фрагмент результату обчислення показника g в MS Excel

Аналогічні обчислення за даними 2014–2016 рр. показали, що протягом останніх трьох років ризик банкрутства підприємства дещо зріс, хоча і залишається досить невисоким. Динаміка рівня ризику банкрутства підприємства наведено на рис. 3.

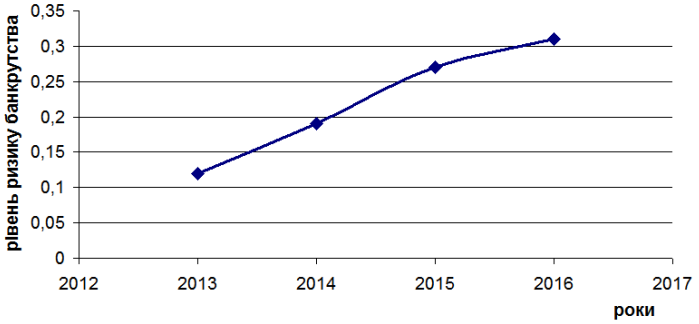

Рис.3. Динаміка рівня ризику банкрутства підприємства

Видно, що значення показника g дещо зростає, тобто рівень економічної безпеки знижується. Враховуючи дані Табл. 1 можна сказати, що зараз ризик банкрутства агропромислового підприємства низький, але якщо наявна тенденція буде зберігатися, то ризик банкрутства може перейти в категорію середній через 3–4 роки.

Враховуючи отримані результати можна сказати, що управління підприємством є досить ефективним, але його керівництву потрібно вже зараз приймати рішучі управлінські рішення по зміцненню економічної безпеки підприємства, щоб залишитися в положенні стійкої економічної рівноваги.

Список використаних джерел:

1. *Матвійчук А. В. Аналіз та прогнозування розвитку фінансово-економічних систем із використанням теорії нечіткої логіки: Монографія / Матвійчук А. В. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 206 с.*
2. *Мороз О. В. Оптимальне управління економічними системами в умовах невизначеності та ризику: Монографія / О. В. Мороз, А. В. Матвійчук. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2003. – 177с.*
3. *Недосекин А.О. Математические основы моделирования финансовой деятельности с использованием нечетко-множественных описаний: дис. ... докт. экон. наук: 08.00.13 / А. О. Недосекин [Електронний ресурс]. СПб. , 2003. 280 с. Режим доступа: http://www.mirkin.ru/_docs/doctor005.pdf.*
4. *Zadeh L. Fuzzy Sets / Zadeh L. // Information and control. 1965. V. 8. P. 338–353.*

Тесленко Р.Ю., *аспірант.,*
Харківський національний університет
міського господарстваімені О.М. Бекетова

УПРАВЛІННЯ КОРУПЦІЙНИМ РИЗИКОМ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Корупція як зловживання довіреними повноваженнями з метою особистої вигоди є єдиною серйозною перешкодою на шляху соціально-економічного розвитку у всьому світі, що деформує ринки, душить економічне зростання, погіршує стан дотримання стандартів демократії і підриває верховенство закону. За результатами вимірювання світового Індексу сприйняття корупції за 2016 рік Україна отримала 29 балів зі 100 можливих та посівши таким чином 131 місце зі 176 країн, що недостатньо для країни, влада якої декларувала боротьбу з корупцією найголовнішим пріоритетом [1]. За даними Світового банку, у глобальному масштабі корупція додає близько 10% до загальної вартості ведення бізнесу та близько 25% до вартості контрактів на закупки в країнах, що розвиваються, до яких відноситься й Україна [2].

У всьому світі визнано, що раціональне планування заходів боротьби з корупцією завжди має включати визначення корупційних ризиків, їхнього впливу та планування відповідних контрзаходів. Україна намагається наблизитися до країн, що планують заходи боротьби з корупцією на базі поглиблених досліджень та законодавства. Закон України «Про запобігання корупції», направлений, зокрема, на покращення стану у сфері етичної поведінки суб’єктів господарювання, запровадив у якості обов’язкової норми участь юридичних осіб у превентивних антикорупційних заходах. Розробка антикорупційної програми є обов’язковою для приватних юридичних осіб, які є учасниками попередньої кваліфікації, учасниками процедури закупівлі відповідно до Закону України «Про здійснення державних закупівель», якщо вартість закупівлі товарів або послуг дорівнює або перевищує 1 мільйон гривень, а робіт – 5 мільйонів гривень. Проте мати антикорупційну програму доцільно й іншим категоріям підприємств з метою уникнення ризику накладення кримінально-правових санкцій через недотримання його уповноваженими особами вимог щодо запобігання та протидії корупції на підприємстві, що передбачені Кримінальним кодексом України. Крім того, приділяти цьому увагу також доцільно підприємствам, котрі мають економічні зв’язки за межами України. Тому питання розробки та впровадження антикорупційної програми можна вважати актуальним для всіх підприємств.

Негативні наслідки відсутності дій щодо попередження корупції в діяльності суб’єктів господарювання призводить до росту правових ризиків, пов’язаних з санкціями у зв’язку з корупцією (наприклад, штрафи, кримінальна відповідальність), комерційних та виробничих ризиків, пов’язаних з негативним впливом на повсякденну діяльність, таку як закупівлі, виробництво, продаж, оренда, інвестиції (наприклад, відсторонення від участі в публічних торгах, несприятливі фінансові умови); репутаційних ризиків, пов’язаних з іміджем підприємства та її працівників в соціальному та підприємницькому середовищі (наприклад, зниження обсягу продажів або привабливості для

інвесторів). Все це суттєво погіршує рівень економічної безпеки.

Підприємствам, на яких впроваджена система управління корупційними ризиками, мають кращий імідж в очах поточних та потенційних партнерів, легший доступ до кредитних ресурсів. Заходи з протидії корупції приводять до покращення управління в цілому, оскільки підприємства перестають миритися з подвійними стандартами, непрозорими бізнес-рішеннями та ризикованою поведінкою працівників. Тому все більше число суб'єктів господарювання демонструють лідерство за рахунок впровадження ефективних програм по боротьбі з корупцією. Загальні характеристики таких програм включають в себе детальні політики з питань корупції конкретної підприємницької структури, а також системи і процедури для оцінки та управління ризиками.

Оцінка корупційного ризику є діагностичним інструментом, направлений на визначення слабких сторін в рамках усієї системи, які можуть відкривати можливості для виникнення корупції. Він акцентує увагу на можливості виникнення корупції, а не на її усвідомленні, факті її існування чи масштабі. По свій суті, оцінка ризику включає в себе певну ступінь оцінки ймовірності виникнення корупції та/або впливу, який вона може здійснювати у разі її виникнення. Потім в процесі управління ризиком розглядаються заходи, які можуть або повинні бути прийняті по відношенню до даних корупційних ризиків [3].

Згідно міжнародного стандарту ISO 37001, що визначає вимоги для систем менеджменту по боротьбі з корупцією, процес оцінки корупційних ризиків повинен виявити корупційні ризики, які підприємство могло б обґрунтовано очікувати з урахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів діяльності, дати оцінку і розставити за пріоритетами виявлені корупційні ризики та визначити придатність і результативність існуючих на підприємстві засобів управління для зниження оцінюваних корупційних ризиків. Повинні бути встановлені критерії для оцінки рівня корупційних ризиків, які будуть враховані в політиках і цілях підприємства. Результати оцінки корупційних ризиків повинні документуватися та переглядатися господарюючим суб'єктом на регулярній основі або у разі значних змін в структурі його діяльності [4].

Так, виявивши і оцінивши характерні ризики, підприємство повинно визначити найбільш ефективний план дій з управління такими ризиками та їх максимального зниження. В першу чергу необхідно прийняти ряд заходів з пом'якшення негативних наслідків ризиків. Такі заходи частково є елементами програми антикорупційних етичних норм і забезпечення дотримання антикорупційних вимог і не потребують додаткових дій понад або поза рамками існуючої програми. Заходи щодо зниження негативних наслідків розробляються індивідуально для кожного підприємства, що дозволяє знизити ймовірність або ступінь впливу корупційних ризиків.

У випадках, коли заходи щодо зниження негативного впливу не дозволяють скоротити характерні ризики нижче допустимих для підприємства меж, необхідно розглянути можливість прийняття додаткових заходів: вони можуть уникнути ризиків шляхом внесення змін або повної відмови від здійснення пов'язаних з корупцією ділових операцій, а також шляхом передачі

обов'язків з управління певними діями або їх здійснення іншій стороні.

Слід визнати, що жодне підприємство не володіє імунітетом проти корупції і що ризики стають негативним явищем, тільки якщо їм не приділяти належної уваги, адже вони можуть призвести до несподіваних наслідків та погіршення рівня економічної безпеки. Тому необхідно вчасно виявляти, оцінювати і здійснювати управління корупційними ризиками за допомогою спеціальних політик та процедур.

Список використаних джерел:

1. *Індекс корупції CPI-2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2016/*
2. *Clean Business Is Good Business: The Business Case against Corruption [Electronic resource]. – Regime to access : https://www.unglobalcompact.org/docs/issues_doc/Anti-Corruption/clean_business_is_good_business.pdf*
3. *Corruption Risk Assessment Topic Guide [Electronic resource]. – Regime to access : http://gateway.transparency.org/files/uploads/ Corruption_Risk_Assessment_Topic_Guide.pdf*
4. *ISO 37001:2016 Anti-bribery management systems – Requirements with guidance for use [Electronic resource]. – Regime to access : https://www.iso.org/standard/65034.html*

Ткач А.М.,*студентка,*
Андрусяк Н.О., *к.е.н., доцент,*
в.о. завідувача кафедри економіки підприємства, обліку і аудиту,
Черкаський національний університетімені Богдана Хмельницького

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ АНТИКРИЗОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВ

Зниження економічної безпеки підприємств часто пов'язане з зародженням кризового стану. У зв'язку з чим виникає необхідність здійснення антикризового управління.

Економічна безпека виробничої діяльності вимагає створення на підприємстві власної системи безпеки, як наслідок, метою функціонування її є своєчасне виявлення і запобігання небезпек та загроз, забезпечує підприємство досягнення мети діяльності. Реалізація даної мети відбувається за допомогою антикризового менеджменту.

Створення економічної безпеки підприємства неможливе без своєчасного і комплексного аналізу його стану, окремих напрямів діяльності чи функціональних складових. Особливо на рівень економічної безпеки підприємства впливає й ефективність системи антикризового менеджменту, спрямованого як на подолання існуючих криз, так й на запобігання їх виникненню в подальшій діяльності підприємства.

Антикризовий менеджмент − це управління, яке спрямовано на передбачення небезпеки кризи, аналіз її симптомів і усунення загроз появи кризових ситуацій, а в разі їх появи – аналіз і прийняття швидких заходів ліквідаційного характеру з найменшими втратами та негативними наслідками. Велике значення при цьому має використання факторів кризи для наступного розвитку підприємства [2].

Антикризовий менеджмент має певні особливості, до основних з яких слід віднести: унікальність мети здійснення; специфічність управлінського інструментарію; ресурсні обмеження; часові обмеження; нормалізація кризової ситуації. Розкриваючи поняття антикризового менеджменту, прийнято виділяти п'ять його функцій (ціле-визначення, планування, організація, мотивація, контроль) та два поєднувальних процеси (прийняття рішень і комунікації), які об'єднують окремі функції в єдиний процес управління [4].

Антикризовий менеджмент за складом типових проблем є особливим типом менеджменту, що має як загальні для менеджменту ознаки, так і специфічні.

Основні відмінності, що притаманні антикризовому менеджменту, полягають у такому:

1) специфічність мети здійснення – збереження підприємства як суб'єкта господарювання та відновлення його життєздатності;

2) використання специфічного управлінського інструментарію, тобто засобів та прийомів управлінського впливу;

3) вагомі ресурсні обмеження, що пов'язані з складністю отримання додаткових ресурсів, особливо фінансових;

4) часові обмеження, зумовлені можливими агресивними діями кредиторів підприємства та виникненням загрози початку банкрутства, а також обмеження дієздатності існуючого керівництва підприємства;

5) координація управлінських зусиль не лише на зовнішні прояви проблем, а й на їх причини та появи;

6) висока ризикованість управлінських рішень, що приймаються та реалізуються у зв'язку з високим рівнем напруження господарської системи [1];

7) підвищення важливості інформаційно-аналітичної підтримки управлінських рішень;

8) націлення на мінімізацію витрат усіх зацікавлених осіб-власників, персоналу, кредиторів, держави;

9) використання інновацій, креативного підходу до формування типу поведінки підприємства у кризовій ситуації та пошуку подальших шляхів виходу з неї;

Антикризовому менеджменту притаманні такі аспекти: недопущення кризи і ефективне подолання уже існуючої кризи. Сучасний менеджер має бути постійно готовий до кризових ситуацій та мати план щодо їх подолання [3].

Отже, суть механізмів антикризового менеджменту полягає у впровадженні системи методів попередньої діагностики загрози банкрутства та своєчасному проведенні фінансового оздоровлення організації, що забезпечує її вихід з кризового стану. Саме по собі фінансове оздоровлення складається з трьох етапів: етап усунення неплатоспроможності, етап відновлення фінансової стійкості й етап забезпечення фінансової рівноваги.

Підсумуючи вище викладене можна сказати, що антикризове управління підприємством слід розглядати в двох аспектах:

1) як комплекс профілактичних заходів, спрямованих на попередження фінансової кризи: системний аналіз сильних та слабких сторін підприємства,

оцінка ймовірності банкрутства, управління ризиками (виявлення, оцінка та нейтралізація), впровадження системи попереджувальних заходів;

2) як систему управління фінансами, спрямовану на виведення підприємства з кризи, в тому числі шляхом проведення санації чи реструктуризації суб'єкта господарювання.

Список використаних джерел:

1. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством: навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 504 с.

2. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: навч. посіб. – К., 2009. – 377 с.

3. Іванюта С.М. Антикризове управління : навч. посіб. – К.: ЦУЛ, 2013. – 288 с.

4. Безус Р.М. Поняття антикризового управління підприємств в умовах глобальної світової кризи[Електронний ресурс] / Р.М. Безус, А.І. Рудь // Режим доступу :http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=34016

Тулуб О.М.*к.е.н.,*

доцент кафедри менеджменту таекономічної безпеки,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ТРІАДА ПОНЯТЬ «РИЗИК-НЕБЕЗПЕКА-ЗАГРОЗА» В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Проблема забезпечення стабільності системи економічної безпеки в умовах невизначеності різного роду середовища подібна до забезпечення стабільності показників якості менеджменту, стійкості фінансового стану, що все більше стає проблемою управління. Сучасні уявлення щодо ролі підприємницької діяльності в економіці та її розвитку досить суперечливі через величезну кількість різноманітних підходів та методів до цільової функції соціально-економічного процесу, в якій невизначеність та ризик займають провідне місце, а саме до оцінки стану системи економічної безпеки господарюючого суб'єкта. Для обрання вірних методів, способів та прийомів при управлінні ризиками, загрозами і небезпеками необхідно перш за все чітко детермінувати дестабілізуючі фактори системи економічної безпеки господарюючого суб'єкта.

В дослідженні дестабілізуючих факторів системи економічної безпеки господарюючого суб'єкта доцільно виділити декілька таких факторів:

- ризик – як ймовірність виникнення обставин, що можуть спричинити небезпеку;
- небезпека – як реальна можливість нанесення шкоди, збитку;
- загроза – як реальний намір нанесення збитку.

У порівнянні з загрозою ризик може принести з собою як негативний так і позитивний результат. Підприємство здійснюючи господарську діяльність може ризикнути і виграти – збільшити свій фінансовий чи ресурсний потенціал. Отже з кожною наступною ланкою від ризику до небезпеки, та до загрози можливість позитивного наслідку господарської діяльності зменшується.

Підприємство при здійсненні будь-яких господарських операцій стикається з невизначеністю. Таке середовище насичене дестабілізуючими

факторами, що чинять негативний або навіть позитивний вплив на роботу господарюючого суб'єкта. Для більшого розуміння кожної ланки ланцюга «ризик – небезпека –загроза» розглянемо приклад. Підприємство хімічної промисловості вперше виходить на ринок добрив – отже воно ризикує вже самим бажанням провадити господарську діяльність. З кожним подальшим кроком підприємство набуває більш широкого спектру ризиків. Для виходу із ризику існує два сценарії: позитивний та негативний. Позитивний сценарій передбачає також два варіанти: проведення ряду заходів щодо мінімізації, страхування, ліквідації чи інших процедур результатом якого буде вихід з ризику при умові повного або часткового збереження ресурсів, що стали об'єктом ризику. За другого варіанту підприємство може отримати неочікуваний додатковий матеріальний чи нематеріальний результат, що не передбачалось на початку здійснення операції. За негативного сценарію ризик переходить у більш конкретну категорію, що є явною - небезпека. Небезпека також має два варіанти, за позитивного сценарію вона буде усунена, а за негативного перейде у загрозу. Загроза у свою чергу буде або реалізована, що понесе за собою ряд негативних наслідків, або буде ліквідована. У випадку хімічного підприємства небезпекою буде небезпека постачання сировини не у відповідні строки згідно контракту, а загрозою – загроза зриву контракту в конкретні строки. Тобто у випадку небезпеки та загрози, друга категорія є більш конкретизованою, фіксованою дією негативного чинника. Загроза не може мати позитивних наслідків, її можливо лише або позбутися, або вона буде реалізована.

Слідтакожзазначити, що досить часто науковці використовуються теоретичне твердження, згідно якого ризик взагалі розглядається як джерело прибутку. У практиці господарювання прибуток отримує той, хто свідомо приймає на себе ризики.

Умовноможназазначити, що за ризику ймовірність отримання непередбаченого додаткового матеріального чи нематеріального результату буде знаходитись у пропорції 50:50, у випадку небезпеки 25:75 (тобто лише у 25% небезпека може принести собою не очікувати додатковий результат, а у 75% - додаткового результату не буде), а у випадку загрози 0:100. Тобто за загрози отримання додаткової непередбаченої вигоди від здійснення господарської операції неможливо, так як загроза від початку є конкретизацією негативного прояву небезпеки.

Згідно вище викладеного можна стверджувати, що ризик – це ймовірнісна категорія діяльності суб'єктів господарювання, що пов'язана з невизначеністю в ситуації неминучого вибору, при можливості оцінки ймовірності досягнення бажаного результату, невдачі або відхиленні від поставленої мети.

Усі ж дестабілізуючі фактори – це сукупність впливів, що можуть причинити збитки економічній системі підприємства з різним ступенем ймовірності. Таке формулювання дає можливість диференціювати за можливістю нанесення збитку підприємству різні негативні фактори.

Ризики, як вже зазначалось категорія ймовірнісна, тому якщо кількісно оцінювати ймовірність нанесення збитку підприємства від 0 до 1, то дестабілізуючі фактори можна проранжувати за наступною шкалою:

- 0 – збиток відсутній;
- 0,1 – 0,5 – зона ризику;
- 0,5 – 0,7 – зона небезпеки;
- 0,7 – 0,9 – зона загрози;
- 1 – збиток нанесений.

Отже, ризик – це логічна кон'юнкція ймовірності зазнання збитків, втрати частини ресурсів або недоотримання доходів при веденні господарської діяльності в умовах невизначеності середовища (або параметричних даних) та сама дія, що виконується в умовах неминучого вибору, в процесі чого можливо кількісно та якісно оцінити можливий результат, невдачу або відхилення від поставленої мети.

Федулова І.В., *д.е.н., професор,*
Київський національний торгово-економічний університет

СУТНІСТЬ ПРОЦЕСУ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ

Процес управління ризиків – це систематичне застосування управлінських механізмів (політик, рішень, процедур та ін.) і передового досвіду в з'ясуванні контексту, ідентифікації, аналізуванні, атестуванні, обробленні, моніторуванні та ревізуванні ризиків, а також при проведенні консультацій та здійсненні інформаційної взаємодії [1].

Етап ідентифікації ризиків спрямований на створення повного списку подій, які можуть перешкодити, погіршити або затримати досягнення цілей бізнесу. Комплексна ідентифікація має вирішальне значення, так як ризик, який не був ідентифікований, не буде оцінений у наступній фазі аналізу ризику. Не врахування певних ризиків може бути небезпечним для діяльності підприємства.

Існує безліч інструментів і методів, які можуть бути використані для полегшення ідентифікації та аналізу ризиків.Частовикористовують широке обговорення можливих ризиків і їх наслідків всередині організації. Важливим також є організація групових дискусій і семінарів з метою виявлення та ідентифікації всіх ризиків, які можуть вплинути на цілі бізнесу. Така колективна конференція повинна враховувати інтереси всіх зацікавлених сторін і включати експертів з конкретних питань у всіх сферах бізнесу, які можуть надати релевантну і актуальну інформацію в ході процесу ідентифікації ризиків.

Для того, щоб управляти ризиками, потенційні загрози повинні бути ідентифіковані і на їх основі мають бути побудовані сценарії можливих наслідків. Сценарний аналіз ризику дозволяє визначити, які ризики існують і як вони можуть негативно вплинути на конфіденційність, цілісність і ефективність, а також на цілі організації за умов різного перебігу подій.

Результатом такого процесумає бути приблизний список загроз, які можуть бути виявлені в процесі аналізу.

При визначенні ризику, важливо чітко описати його так, щоб вінмав можливість бути оціненим. Для цього потрібно скласти перелік ризиків за такими ознаками: опис самої ризикової події; наслідки бо небезпеки, що можуть виявитись в результаті реалізації події; ймовірність настання події; рівень впливу (значущості) ризикової події на цілі організації; власники ризику.

Оцінка рівня впливу (значущості) ризику дозволяє визначити, як даний ризик вплине на ефективність діяльності або на цілі організації.Хоча може бути кілька варіантів впливу ідентифікованих ризиків на діяльність організації, тільки один рейтинг впливу може бути віднесений до ризику. В результаті, найвищий заявлений рейтинг може бути використано для аналізу ризику.

Оцінка ймовірності виникнення ризикупотребує визначення частоти і вірогідності ризикової події в господарській діяльності. Якщо відома історична інформація про частоту виникнення інциденту, то її слід використовувати для визначення ймовірностіризику. Однак, слід зазначити, що відсутність такої інформації не обов'язково означає, що ймовірність визначеного ризику низька. Це може свідчити про відсутність контролю виявлених ризиків на місці. Якщо відсутня історична інформація, то для визначення ймовірності можна також використовувати експертний підхід, як ступінь впевненості про вірогідність події і можливість повторення інцидентів.

Важливим є питання визначення власників ризику, а саме осіб які несуть відповідальність за аналіз, оцінку,оброблення, моніторинг і контролювання виявлених ризиків в діяльності організації.

Рейтинг ризику оцінюється з використанням матриці ризику. Матриця ризиків використовується для зіставлення результатів ймовірності виникнення з рейтингом впливу (значущості), загальна оцінка ризику є точкою, де ці дві категорії перетинаються.

До проведення рейтингування ризику і його подальшого аналізу за допомогою матриці ризику потрібно побудувати шкалу для оцінки ризиків. Підприємства повинні створити власну шкалу якісної оцінки ймовірності і значимості ризиків з урахуванням задекларованого ризик-апетиту або політики толерантності до ризику при здійсненні їх ґрунтовного аналізу в організації.Такий аналіз дозволить організувати контроль на місці, який має бути спрямований на зменшення ймовірності і / або значимості впливу ризиків, які були визначені. Результатом такого контролю має бути загальне зменшення ступеня ризику. Повністю уникнути ризику неможливо, але його ослаблення є цілком ймовірне, в результаті ми отримаємо залишковий ризик, який організація може прийняти.

Після того, як аналіз ризиків був завершений залишкові ризики можуть бути оцінені щодо відповідності їх рівня до рівня допустимого ризику. Оцінка ризиків прагне допомогти власнику бізнесу в прийнятті рішень, вона спрямована відповісти на питання які ризики потребують управлінських впливів, і яких саме впливів. Залишкові ризики, які оцінюються як незначні, вважаються прийнятними для бізнесу і не вимагають будь-якої подальшої

оцінки. Однак ризики рідко бувають статичними, вони мають бути додані до реєстру ризиків з тим, щоб їх можна було контролювати і оцінювати на регулярній основі, щоб гарантувати, що ймовірність і / або значущість впливу не зміниться.Всі залишкові ризики, які оцінюються як середні за рейтинговою шкалою, потребують оцінки пріоритетності. Як правило, чим вище рейтинг ризику, тим вище його пріоритет.

Менеджер може вибрати типи управління ризиками, серед яких найбільш популярними вважаються такі:

• Уникнення ризику - припинення діяльності, яка може привести до виникнення ризику, таким чином, усунути ризик. Уникнення ризику зазвичай не вибирають, ця ситуація виникає, коли неможливо використати відповідну можливість.

• Оброблення ризику - здійснення контролю, щоб зменшити ймовірність і / або значущість впливу ризиків. Обробка ризику використовується найбільш часто, найбільш важливим тут є вибір методу оброблення ризику.

• Передача ризику - передача або розподіл всіх або частини ризиків з третьою стороною. Найбільш поширеними методами передачіє страхування та аутсорсинг.

• Прийняття ризику - власник бізнесу може прийняти на себе ризик. Ризики, як правило, приймаються, якщо вони оцінюються як такі, що знаходяться в межах певного рівня толерантності організації до ризику. Тим не менш, вони також можуть бути прийняті, коли недоцільно використовувати інші методи управління ризиками і неможливо його уникнути.

Зазвичай використовують кілька типів управління ризиками, які можуть бути реалізовані або окремо, або в поєднанні один з одним, щоб зменшити ймовірність і / або значущість впливу ризиків. Організація вище зазначеного процесу ризик-менеджментуна підприємстві допоможе контролювати можливі небезпеки і допоможе досягти бажаного результату з мінімальними втратами.

Список використаних джерел:

1. Мохор В. Спроба локалізації ISO GUIDE 73:2009 «RISK MANAGEMENT – VOCABULARY» / В. Мохор, О. Богданов, О. Крук, В. Цуркан // UkrainianScientificJournalofInformationSecurity. – 2012. - №2 (18). – С.12-22.

Хижняк І. Ю. *студентка,*
Зачосова Н.В., *к.е.н., доцент,*
доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ІННОВАЦІЙНІ РИЗИКИ І МЕТОДИ ЇХ ЗНИЖЕННЯ

Інновації значно пов’язані з ризиком, оскільки зміст інновацій складають зміни, які вносять щось нове і розглядаються як джерело доходу, а результати змін містять значну частку невизначеності і спричиненого нею ризику.

При цьому потрібно не ігнорувати ризик, а належним чином врахувати для обґрунтування заходів, спрямованих на його попередження, зниження чи компенсацію.

Інноваційний ризик – це ймовірність виникнення несприятливої ситуації під час здійснення інноваційної діяльності, яка може спричинити незаплановані збитки, що виникають при вкладенні підприємством коштів у виробництво нових товарів або надання послуг, при вкладенні коштів у розроблення управлінських інновацій, які не дадуть бажаного ефекту [2, с. 195].

Впровадження інновацій на українських підприємствах стає актуальною проблемою, розвиток яких дозволить Україні зміцнити свої конкурентні позиції, але інноваційна діяльність становить значно високий ступень ризику і бажано навчитися ним управляти й знижувати його рівень.

Зниження ризику – це одна з основих умов для ведення успішного підприємництва, а також для ефективного управління інноваційними проектами.

Одним із найпоширеніших способів зниження інноваційного ризику є диверсифікація проектів, яка полягає у розподілі зусиль дослідників і капіталовкладень реалізації різноманітних інноваційних проектів, які пов'язані один з одним [1, с. 83].

Якщо результат цього методу одного із проектів буде збитковий, то інші проекти можуть стати успішними і будуть давати прибуток.

Проте, диверсифікація проектів може не лише зменшувати, а й збільшувати ризик у тому разі, якщо підприємець вкладає засоби в інноваційний проект, спрямований в ту область діяльності, в якій його знання і набуті управлінські здібності обмежені.

Також, підприємства, які розробляють і втілюють в життя великі і складні проекти, щоб знизити ризик, часто здійснюють його страхування.

Таким чином, у разі збільшення вартості робіт або затримки під час реалізації товару, підприємство страхує себе від значних збитків.

Ризик можна знизити шляхом забезпечення грошових коштів на випадок неочікуваних витрат.

Для цього фахівці точно вираховують відношення між можливими ризиками, котрі можуть вплинути на вартість роботи підприємства, і їх елементами.

Здобуття додаткової інформації, на мою думку, є одним з важливих способів зниження ризику, бо дуже часто недостача потрібної інформації призводить до підвищення ступеня ризику.

Ще одним методом є хеджування - розподіл ризику між учасниками проекту, передача частини ризику партнерам [1, с. 94].

Практично всі угоди так чи інакше хеджуються, тобто страхуються взаємними зобов'язаннями.

Такий метод як лімітування застосовується банками при продажі товарів у кредит за дорожніми та єврочеками за кредитними картками.

Інноваційний проект практично неможливо втілити без складання фінансового плану проекту, бо саме він повинен врахувати всі податкові ризики, ризики незавершеності та ризик нежиттєздатності.

Фінансовий план значно може допомогти інвесторам порахувати всі витрати підприємства, окупність їх грошових вкладень, а також виплати заборгованостей [3].

Отже, визначення методів зниження ризику є досить важливим етапом при здійсненні будь-якої підприємницької діяльності.

Різні автори пропонують багато методів зниження ступеня ризику, але їх поєднує одне, це отримання більшого прибутку та забезпечення впевненості у результатах своєї роботи.

На мою думку, кожний з цих методів потрібно застосовувати в інноваційному проекті, в якому окремий з них буде найбільш дієвим та ефективним. Це допоможе уникнути більшого ступеня ризику та отримати максимальні прибутки.

Список використаних джерел:

1. Коноплев С. П. Інноваційний менеджмент / С. П. Коноплев. – М.: Проспект, 2007. – 128 с.
2.Ступаков В.С. Ризик-менеджмент / В. С. Ступаков, Г. С. Токаренко. - М.: Фінанси і статистика, 2006. – 288 с.
3. Вітлинський В.В., Наконечний С.І. Ризик у менеджменті. – К.: ТОВ "Борисфен-М", 2006.

Шевченко А.Р. *студентка,*
Зачосова Н.В., *к.е.н., доцент,*
доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ПРОФЕСІЙНИЙ РИЗИК В СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Управління ризиком – це аналіз ризикових ситуацій, планування та обґрунтування управлінських рішень, що спрямовані на зниження ризику.

Існують безліч видів ризиків,моєю темою буде саме професійний ризик.

Професійний ризик – це втрата здоров'я або смерть працівника,внаслідок вплину на нього небезпечного або шкідливого чинника при виконанні ним своїх трудових обов'язків.

Актуальність вивчення питання професійного ризику в Україні пов'язана з встановленням страхових механізмів обов'язкового соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, а також формування обов'язкових професійних пенсійних систем [1].

Професійний ризик можна розглядати в різних напрямах галузей,такі як:

- медицини: під впливом небезпечних та шкідливих факторів,професійні захворювання.
- соціально-економічні: розглядається як причина тимчасового або постійного припинення трудової діяльності працівника і, як наслідок, необхідність забезпечення соціального захисту, що пов'язано з оцінкою засобів, необхідних для компенсації його наслідків у зв'язку з погіршенням здоров'я та втратою працездатності працівника; [1]
- охорони праці: під впливом виробничого травматизму,виду техніки,технології,професійної підготовки,організації праці,та виробництва

Досить широке поширення ризиків у професійній сфері обумовлюється високим ступенем розвитку індустріальної діяльності.[2]

В рамках виробництв активно застосовуються технології і техніка, біологічні і хімічні речовини, енергія і проникаюче випромінювання. Розвиток різних індустріальних областей призводить до того, що практично всі сфери життя людини, невиробничі в тому числі, пронизані різного роду погрозами.Багато експертів говорять, що повністю усунути ймовірність небезпечних ситуацій у трудовому процесі в області матеріального виробництва в даний час неможливо. Тому в сучасному світі все більшого значення набуває всебічна оцінка професійного ризику [2].

Існують певні категорії оцінки професійного ризику:

- в роботі повинен виявлятися інтерес не тільки наймача,але й працівника,повне взаєморозуміння;
- за виконання якісної роботи,потрібна відповідна заробітна плата надбавки, премії.

Професійний ризик може аналізуватися на підставі припущення про ймовірність обліку всіх або більшої частини небезпек, передбачених у нормативних актах. Передбачається, що дотримання встановлених вимог в повному обсязі забезпечує відсутність загроз на робочому місці. Останнє твердження, однак, є помилковим. Це обумовлюється тим, що ризик, який пов'язаний з діяльністю не будучи об'єктом, не може повністю усуватися без припинення відповідної активності або усунення джерела. Проте на початкових етапах реалізації заходів щодо поліпшення умов трудових це твердження може вважатися допустимим [2].

Елементи організації бухгалтерського обліку щодо регулювання ступеня професійного ризику бухгалтера [3]:

1. Підбір персоналу
2. Розрахунок ступеня професійного ризику бухгалтера
3. Укладання договору про професійну відповідальність
4. Розподіл обов’язків і складання посадових інструкцій
5. Методи управління професійними ризиками

Здійснення підприємством самострахування наслідків професійного ризику бухгалтера (створення відповідних резервів) або ж підписання страхового поліса зі страховою компанією. Існують декілька видів методів управління професійного ризику.

Перший метод – Запобігання ризику – полягає в мінімізації професійного ризику бухгалтера шляхом отримання додаткової інформації та здійснення заходів щодо усунення ризику або зменшення його ступеня.

Другий метод – розподіл ризику – є механізмом управління впливу негативних наслідків професійних ризиків облікового персоналу на результати діяльності підприємства та його фінансово-майновий стан шляхом передачі ризиків третім особам (страховим компаніям, партнерам та ін.) на основі укладеного договору. Мова йде про страхування професійної відповідальності, яка є результатом професійних ризиків [3].

Список використаних джерел:

1.Режим доступу: http://studopedia.org/4-183476.html
2.Режим доступу: .http://yrok.pp.ua/nauka/1343-profesyniy-rizik-viznachennya-faktori-rvn-vidi-klasifkacya-profesynih-rizikv-metodi-ocnki-profesynogo-riziku.html
3. Режим доступу: http://www.stattionline.org.ua/ekonom/60/7905-profesijni-riziki-buxgaltera-ta-ïx-vpliv-na-organizaciyu-buxgalterskogo-obliku.html

Секція 4. Економічна безпека за сферами господарювання

Wood K., *BSc (Hons) PG Cert, Post Grad, SFHEA, Senior Lecturer,*
Birch N.,*MIoDAMInstKT*
Research & Development/Knowledge Transfer Director

CYBER SUPPLY CHAIN RESILIENCE MANUFACTURING IMPACT ON THE ECONOMIC SECURITY

All sectors have been influenced due to the ever changes developing and use of information systems. In the manufacturing sector it is critical that to remain competitive that they adopt different techniques and technologies. The manufacturing sector use industrial control systems (ICS) that connected to the internet. There is also increase use and dependent on Cloud systems and mobile devices, thus making manufacturing operations increasingly exposed to cyberattacks. Primarily, attackers are keen to breach system vulnerabilities to gain unauthorized access to sensitive systems and data, particularly to seek Intellectual Property. The main argument of this paper is that further work is needed in the integration throughout the supply chain within the manufacturing sector. Without businesses conducting a cyber risk assessment there is no cyber resilience audit to ensure improvements and suitable action is taken. Through exploiting the vulnerabilities within a supply chain and then using risk migration techniques to migrate this, will ensure greater collaboration understanding and critical mass of migration risk in a complementary way to develop and strength supply chain resilience.

The National Institute of Standards and Technology [1], assurance is defined as being ‘Grounds for confidence that the other four security goals (integrity, availability, confidentiality, and accountability) have been adequately met by a specific implementation. The original stages of growth module, as applied to the field of Information Systems. Gibson and Nolan (1974) [2] have been revisited by several authors to reflect the importance and changes to strategic information systems development and its critical role within business operations. Nolan [3] extended this model to reflect the need to manage the crises in data processing. Other models such as he Greiner Curve Model attempts to predict the six phases and possible crisis trigger phases that a business might experience as they grow. This model supports the need for change management processes to deal with anticipate challenges.

In such a global operational sector as manufacturing, the prime needs to be ready to adopt and adapt multiple strategies to ensure security. To strengthen the supply chain resilience to cyber, an agile approach is essential, as quick response time is critical to protect and not impact on the economic security. The authors of this paper believe at key attributes of Nolan’s works and The Greiner Curve can be interlinked and be further developed which with a focus on the stages with cyber crisis might be at its highest risk.

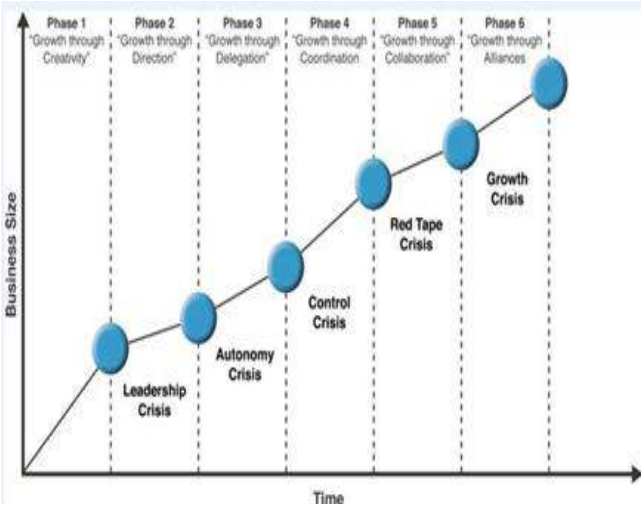

Figure 1: Greiner Curve Model [4]

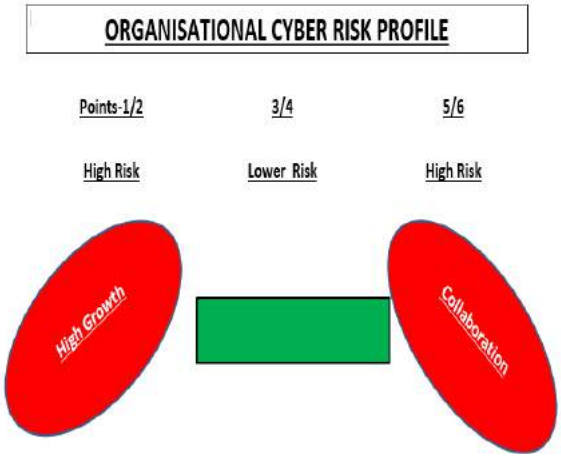

Figure 2: The Organisational Cyber Risk Profile Model

The Organisational Cyber Risk Profile model shows the stress points of increase risk of cyber vulnerabilities to due unsalable/high rapid growth. When high growth occurs quickly the supply chain is exposed to risk due to being noncompliance or protection as it is at a stage of unknown direction. The emphasis in the business culture is profile and performance driven to gain outputs. Therefore cyber security is a stress point which will be heighten at certain crisis stages of a growth life cycle.

Within global high value manufacturing, complex and inter-connected supply chains are increasingly at risk of cyber-attack and Advanced Persistent Threats (APT)s. Attacks are hugely damaging to the individual business and the economy, perhaps the greatest damage is in reputation therefore defining and communicating a Board Information Risk Management action plan becomes central to a organisations strategy. Within the United Kingdom it is reported that 81% of large organisations have experienced a security breach of some sort. The cost to each organisation has averaged between $ 650,000 and $ 1.8 Million, the consequences of possible data breeches and intellectual property theft are imposable to calculate. The establishment of an effective business governance structure requires a holistic approach throughout the supply chain, many supply chains lack true maturity and compliancy. Therefore the responsibility of corporate risk management falls largely to the prime vendor within the supply chain this approach is unattainable as the supply chain extends requiring organisations to take reasonability for their own risk management regime.

An effective Cyber Risk Management Regime can becharacterised in the following: Establishment of holistic supply chain governance;Determine a risk dash board to establish the supply chains risk culture, clear reporting of criminal incidents;Maintain company board and management engagement with the cyber risk;Develop standard operating procedures and work instructions operationally throughout the supply chain;Establishment of Monitoring and continues assessment of procedures;Incident Management – Development of incident response and disaster recovery capability.

Within the approach of continues assessment an organisation needs to review that they have the correct skills to effectively manage the cyber risk. This will need to access a broad range of people both from a technical and leadership perspective. Mapping the supply chains risk culture and profile helps to determine the leadership approach. A deep understanding of likely hackers and their capabilities will not only determine the culture of the supply chain but also determine the level of security control required and investment to ensure the supply chain is resilient to attack.

There is need to verify the robustness of the cyber defense within the supply chain to ensure cyber threats are dealt with quickly and through an approach that will not hinder the chain, thus not impacting economic security. Through the work undertaken for this paper, there was a realization of risk management is not about just the migration of risk, it needs to be a set of multiple tools to intergraded than being a standalone process to stop risk being ignored within the supply chain. In terms of cyber supply chain resilience, risk assurance needs to be a driving mechanism for improvements within the cultural collaboration within a supply chain to strengthen and reinforce processors and policies before any threat can have a negative impact. Each time a threat penetrates a system, this has already had e negative impact. This can only be possible through improving the collaboration and implementation processes or suppliers in the chain. The major challenge is that there some information that businesses will not want to share with others working in the chain.

To overcome this barrier, the central prime – needs to create a downstream supply chain to gather data which can impact their output. Current approaches to improving cyber awareness and integration within the supply chain are analysed within this paper. These demonstrates that work is being done in the sector as well as nationally to educate about cyber, but further work is needed in terms of integration within the supply chain within the manufacturing sector. Without this, cyber risk assessment cannot be audited and improve countermeasures to improve supply chain resilience in the context on the UK. For this to be achieved this paper discusses the cybersecurity assurance processes that have been identified as core elements which impact assurance. These have resulted in the proposed framework which shall be outlined.

References:

1.National Institute of Standards and Technology. NISTIR 7298, revision 2, glossary of key information security terms. 2013. http://csrc.nist.gov/publications: National Institute of Standards and Technology Interagency or Internal Report 7298r2.

2.Nolan R & Gibson C, (1974), "Managing the Four Stages of EDP Growth", Harvard Business Review, Vol 52 No 1 (Jan-Feb), pp 76-78.

3.Nolan R, (1979), "Managing the Crises in Data Processing", Harvard Business Review, Vol 57 No 2 (Mar-Apr), pp 115-126.

4.Exponentialtraining.com 'Greiner's Growth Model' http://www.exponentialtraining.com/Downloads/Resources/Example%20Module%20-%20CBS/page_08.htm.

Zachosova N., *PhD (Economics), Associate Professor,*
Cherkasy National Universitynamed after Bohdan Khmelnytsky

THREATS TO FINANCIAL INSTITUTIONS ECONOMIC SECURITY UNDER HYBRID WARFARE AND EUROPEAN INTEGRATION

Economic realities, in which conduct their activities financial institutions in Ukraine, act now as a favorable environment for the formation of numerous types of threats to the efficient operation of financial intermediaries. Questions of specification, synthesis and properties of basic economic security threats for financial institutions economic security are important because of the need of formation an accurate list of the necessary steps in developing a mechanism of risk management and process of economic security system control.

Separately we should consider the following types of threats that are non-traditional for financial institutions economic security system, but now make a strong influence on the results of their operation, and hence on the control of their economic security system as hybrid threats. In early 2017 hybrid threats are largely determine the existence contour of domestic financial institutions. Specialists of the National Institute for Strategic Studies claim that the activities of the domestic financial market and its participants take place under conditions of driving a hybrid war, which means military action carried out by a combination of military, kvazimilitary, diplomatic, information, economic and other resources to achieve the strategic political purposes. The specificity of this combination is that any of the military and non-military ways of hybrid conflict is used for military purposes like a weapon [1, p.19]. Accordingly, in the economic sphere financial institutions may act as driving hybrid warfare agents and their financial products and services - as instruments of war.

Hybrid threats to the functioning of the domestic financial market and its professional participants systematized in Table 1.

Table 1

Hybrid threats to Ukraine's financial market functioning and to activities of its members

Hybrid threat	Impact on the financial market and on the activities of financial institutions
Dependence of financial market, particularly the banking sector of the Russian capital	The impact on the formation of the exchange rate, which contributes to the exchange rate risks, loss of public confidence in financial institutions as a whole
Insolvency of banks with Russian capital, their losses	Destabilization of financial institutions that are counterparties and the partners of banks with Russian capital, limitation of the opportunities for the asset recovery for clients and partners of such banks
Legalization of the capital from the occupied territories through local financial intermediaries	The fall of the national currency exchange rate due to inflation, increasing of the number of inspections of financial institutions
Financial institutions use to direct financial flows to the occupied territories	The use of financial products and services for mediation in terrorist financing, lowering the reputation of domestic financial institutions in the international arena
Restricting the use of Russian electronic payment systems	Reducing the number of sources of financial income, difficulty in providing financial services to certain

	categories of customers
Failure to return «bad credits» from the borrowers remaining in the occupied territories	The loss of financial resources, deteriorating of financial condition, including financial stability and profitability of credit institutions, limitation of their financial services resource base
Subordination of the number of participants in the domestic financial market with the Russian co-owners or investors, to the decisions of the government of the neighboring state	Acceptance of erroneous investment decisions, the decline in investment activities, direction of investment resources of businesses and individuals in unprofitable investment facilities, the negative impact on investment climate in the country
The deterioration of the reputation of local banks via the information war instruments	Reducing of the number of customers, partners and investors; decline in population interest in banking services; reducing of the level of use of banking products and services

(Compiled by the author based on [1, p.223, p.308])

It should be noted that the development of the domestic financial market and the activities of its professional participants currently are held in the terms of European integration, which lead to the need of financial institutions adaptation to the new requirements and standards, and for the domestic financial market in general - to function in the conditions of Ukraine's financial system modernization.

Thus, the intention to create the foundations of a mutually beneficial financial cooperation between Ukraine and the EU were laid in the Agreement on Partnership and Cooperation between Ukraine and the European Communities and their Member States [2]. An important condition for this was found is the approximation of existing and future legislation of Ukraine with the EU base, including in the sphere of provision and regulation of financial services. In the article 67 of this document stating that the development of relations in the field of financial services Ukraine will receive the technical assistance to focus on: the development of banking and financial services, the development of a common market of credit resources, development of insurance services [2].

Thus, we can determine the impact of European integration on the economic security of financial institutions, which can lead to the emergence of the new threats to the economic security of financial institutions in Ukraine. They are:

- strengthening the level of regulation financial institutions activities on financial market;
- initiation of projects of improving financial literacy of the general population in Ukraine;
- maintaining the level of reputation of financial institutions through the control of authenticity of advertising information;
- setting requirements for financial institutions transparency level;
- strengthening of the level of financial services consumers rights protection;
- equal access to the markets of European capital;
- access of European financial institutions to the Ukrainian financial market;
- strengthening of the mechanisms of counteraction to capital legalization and terrorism financing;

- regulation of: credit relations, business of trade organization on regulated markets, professional activity of financial instruments trading and professional activities on the securities market in general;

- expanding the list of professional participants on the financial market;

- expanding the boundaries of financial services (insurance, credit, investment) use;

- renewal and modernization of the legal framework governing the activities of financial institutions.

Thus, European integration for domestic financial institutions and for managing their economic security system can have both positive and negative effects, and bears both opportunities and threats for Ukrainian financial institutions in a future.

References:

1. Horbulin, V. P. (Ed). (2017). Svitovahibrydnaviina: ukrainskyifront (WorldHybridWar: UkrainianFront). Kyiv: NISD.

2. Uhodapropartnerstvo i spivrobitnytstvomizhUkrainoiu i YevropeiskymySpivtovarystvamytayikhderzhavamy-chlenamyvid 06.14.1994 (AgreementonPartnershipandCooperationbetweenUkraineandtheEuropeanCommunitiesandtheirMemberStatesfrom 06.14.1994). Retrievedfrom http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_012.

Бієвець А.В.*аспірант*
кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького

ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Активний розвиток туризму у світі в останні кілька десятиліть обумовлено процесами глобалізації та інтеграції, збільшенням мобільністі людей, підвищенням якості їх життя. Частка туристичного бізнесу в загальному обсязі ВВП у деяких країнах досягає 80-85%, що свідчить про його високу економічну ефективність. Туризм в Україні на сьогоднішній день є галуззю національної економіки, що розвивається та лише набирає свої обороти. В умовах нестабільної політичної та економічної ситуації в нашій країні залучення іноземних туристів залежить від забезпечення високого рівня послуг, що надаються суб’єктами готельно-ресторанного бізнесу.

Економічна безпека туристичного бізнесу безпосередньо залежить від забезпечення безпеки туристів, від рівня захисту їх життя, здоров’я, майна, тому що саме туристи, будучи безпосередніми споживачами турпродукту і туристичних послуг, забезпечують отримання прибутку учасниками туристичного бізнесу. Регіони, які не забезпечують безпеку і охорону здоров’я туристів, не будуть конкурентоспроможними на ринку туристичних послуг [1].

Стабільною та прибутковою діяльність готельно-ресторанних підприємств буде лише за умов забезпечення особистої безпеки клієнтів та персоналу.

Забезпечення особистої безпеки клієнтів є не лише умовою ефективної діяльності суб'єкта готельно-ресторанного бізнесу, а його законодавчим обов'язком. Так, готельно-ресторанні комплекси, відповідно до закону України «Про туризм» несуть відповідальність за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю чи майну проживаючого, її розмір та порядок відшкодування визначається відповідно до цивільного законодавства, якщо договором на готельне обслуговування не передбачена підвищена відповідальність готелю [2].

Рис.1. Напрями забезпечення економічної безпеки суб'єктів готельно-ресторанного бізнесу.

Ефективно працюючий готель чи ресторан, якщо він вчасно проводить необхідну модернізацію, не є джерелом економічного економічної небезпеки як для колективу працівників і його власника, так і для тих агентів ринку, що користуються його послугами, тобто споживачів [3].

Забезпечення особистої безпеки у готелі чи ресторані є комплексним явищем та, на нашу думку, має включати такі складові:

– підтримання громадського порядку на території готельно-ресторанного підприємства,
– охорона мешканців готелю;
– охорона майна клієнтів;
– забезпечення захисту готелю від терористичних актів (нападів, саботажу тощо);
– забезпечення конфіденційності відвідувачів під час перебування в готелі;
– гарантування належної поведінки, а також сумлінності та чесності всього персоналу готелю.
– створення системи швидкого реагування на надзвичайні ситуації, в тому числі ті, що потребують залучення поліції, швидкої допомоги тощо.

Розробка подібних заходів безпеки та їх подальша реалізація, дозволить не тільки створити сприятливі умови для перебування клієнтів, а й позитивно вплине на репутацію та конкурентоспроможність готелю/ресторану.

Слід звернути увагу на те, що організовуючи систему безпеки керівники готельно-ресторанних підприємств іноді витрачають значні кошти на технічне оснащення, забуваючи приділити увагу людському фактору. Забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання у значній мірі залежить від роботи персоналу, його кваліфікації та сумлінності.

Працівники служби безпеки готелю мають постійно вивчати досвід експлуатації готелів і роботи їх служби безпеки, дані статистики правопорушень, мати консультаційну взаємодію з фахівцями державних служб охорони порядку, пожежної безпеки, силових відомств.

Головний принцип готельних систем безпеки – безпека не може забезпечуватися за рахунок комфорту гостей. Саме тому готельні системи безпеки, як правило, докорінно відрізняються від «звичайних», що застосовуються в офісах і на підприємствах. Система безпеки в готелі включає багато компонентів. Це і люди (служба охорони), і замки в номерах та інших приміщеннях, і сейфи, якими можуть користуватися гості. Багато хто вважає також необхідним заходом – встановлення системи відео спостереження, хоча це інколи викликає несхвалення клієнтів [4].

Отже, застосування заходів безпеки не лише убезпечить клієнта під час його перебування в готелі, але і підвищить репутацію підприємства і, як наслідок, збільшить його заповнюваність та конкурентоспроможність.

Список використаних джерел:

1. *Белоногов А.Г. Формирование системы обеспечения экономической безопасности сферы туризма: автореф. дис… канд. экон. наук: 08.00.05 / Алексей Геннадьевич Белоногов. – Санкт-Петербург, 2010. – 25 с*
2. *Закон України «Про туризм» від 15 вересня 1995р. № 324/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80/page2?text*
3. *Головко О.М. Організація готельного господарства: навч. посібник / О.М. Головко, С.С. Махлинець, Г.В. Симочко. – К.: Кондор, 2011. – 410 с.*
4. *Організація обслуговування у малих готелях: навч. посібник / Г.Б. Мунін, З.І. Тимошенко, Ю.І. Палеха, М.Д. Стамболов; За заг. ред. академіка О.В. Шербенка. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2007. – 181 с.*

Величко О.П., *д.е.н., доцент,*
Васильєва Н.К., *д.е.н., професор,*
Харитонов М.М., *д.с.-г.н., професор,*
Нечипоренко К.В., *здобувач,*
Дніпровський державний аграрно-економічний університет

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ РИНКІВ, АГРАРНОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ ЛОГІСТИКИ В СИСТЕМІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасний етап соціально-економічного розвитку України характеризується необхідністю посилення продовольчої безпеки, що є актуальним і в межах держави, і в світовому вимірі. Досягнення цієї

стратегічної мети можливе шляхом досконалого управління розвитком сільськогосподарських ринків, аграрної та екологічної логістики, що разом сприятиме підвищенню ефективності, стійкості та конкурентоспроможності аграрного сектору. Глобальні виклики останнього часу ставлять під загрозу продовольчу безпеку та загальмовують розвиток сільськогосподарських ринків. Нині в умовах нарощування аграрного експортного потенціалу роль логістики для товаровиробників суттєво зростає. Між тим наявні дослідження з агрологістики та екологічної логістики вимагають більш поглибленого системного аналізу, уточнення теоретичної бази, розвитку методології, удосконалення інфраструктурного забезпечення та засобів менеджменту. Мета дослідження – розширення й поглиблення теоретико-методологічних засад та обґрунтування практичних рекомендацій щодо управління розвитком сільськогосподарських ринків, аграрної та екологічної логістики в системі продовольчої безпеки.

Аналіз досліджень іноземних (R.Q. Grafton et al., 2015), (A. Kavallari et al., 2014), (D. Headey et al., 2013) та вітчизняних (Ю.О. Лупенко, В.Я. Месель-Веселяк, 2012), (О.В. Шубравська, Б.Й. Пасхавер та ін., 2014) науковців свідчить, що проблема продовольчої безпеки та необхідність розвитку ринків набуває світового значення. Ефективність розвитку сільськогосподарських ринків у галузевих кластерах глибоко опрацьовано багатьма іноземними вченими (A. Looijen, & W. Heijman, 2013), (M.Yu, J. Calzadilla et al., 2013), (P.W. B. Phillips et al., 2012). Необхідність збалансування максимального використання ресурсного потенціалу з екологічними принципами господарювання частково розкрито закордонними науковцями (F. Arfini, & M. Donati, 2013), (J. Guthman, 2014), (C.M. Laux et al., 2015) у останніх дослідженнях розвитку органічного виробництва та контролю якості аграрної продукції. Резерви розвитку сільськогосподарських ринків України полягають в адаптації світового досвіду (G.W. Norton et al., 2015) шляхом економіко-математичного обґрунтування підвищення структурної ефективності агробізнесу. Серед останніх досліджень проблеми розвитку аграрної та екологічної логістики були об’єктом глибокої уваги переважно серед іноземних науковців. Це, зокрема: (T. Bosona, 2013), (G. Gebresenbet, 2013), (W. Yongfu, 2012), (E. Sanyé-Mengual, I. Cerón-Palma et al., 2013), (A. Rzeczycki, 2015), (B. Tundys, 2015) та інші. Ними опрацьовано концептуально-методологічні засади організації агрологістики з урахуванням національних, галузевих та ситуаційних чинників. При цьому у більшості праць аграрна та екологічна логістика розглядаються лише як складові SCM. У той же час не враховується те, що вони проявляються як в межах, так і поза межами матеріального потоку. А також – те, що логістика не тотожна концепції SCM, а має з нею лише частково спільну основу. При цьому витрати на технологічні, логістичні та маркетингові операції в аграрній сфері часто розглядаються як витрати на універсальну маркетингову діяльність. Основна увага зосереджена на логістичному моделюванні рішень в системі матеріального потоку, в меншій мірі – у сфері обслуговування агробізнесу. Крім того, в АПК системи управління операційними процесами мало досліджуються в інтеграції із

засобами раціоналістичної логістики та SCM. Також недостатня увага приділяється екологічним аспектам транспортування та зберігання продукції агробізнесу.

Саме тому є необхідність у комплексному поглибленому дослідженні даної проблематики із залученням вчених із різних галузей.

Список використаних джерел:

1. Grafton R. Q., Daugbjerg C., & Qureshi M. E. (2015). Towards food security by 2050. Food Security, Vol. 7, Is. 2, 179-183.

2. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. – К: ННЦ «ІАЕ», 2012. – 218 с.

3. Агропродовольчий розвиток України в контексті забезпечення продовольчої безпеки: монографія / О.В. Шубравська, Б.Й. Пасхавер та ін. – К: ІЕП НАН України, 2014. – 455 с.

4. Looijen, A., & Heijman, W. (2013). European agricultural clusters: how can European agricultural clusters be measured and identified? Economics of Agriculture, 2, 337–353.

5. Arfini, F., & Donati, M. (2013). Organic Production and the Capacity to Respond to Market Signals and Policies. Agroecology and Sustainable Food Systems, Vol. 37, Is. 2, 149–171.

6. Norton, G. W., Alwang J., & Masters W. A. (2015). Economics of Agricultural Development: World Food Systems and Resource Use. New York (USA): Routledge, 464 p.

7. Bosona, T., & Gebresenbet, G. (2013). Food traceability as an integral part of logistics management in food and agricultural supply chain. Food Control, 33(1), 32-48.

8. Sanyé-Mengual, E. et al. (2013). Environmental analysis of the logistics of agricultural products from roof top greenhouses. Journal of the Science of Food and Agriculture, 93(1), 100-109.

9. Yongfu, W. (2012). Forest Product Logistics Supply Chain System Research. Ecological Economy, 1, 65.

10. Tundys, B., & Rzeczycki, A. (2015). Construction of Green Supply Chain for Organic Products. Operations and Supply Chain Management, 8(1), 37–47.

Войтко С.В.,*д.е.н., профессор,*
НТУУ «КПІ ім. І. Сікорського»

ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІВ УКРАЇНІ

1. За середнім значенням кількості фахівців, які виконують НДДКР,у розрахунку на 1 млн населення за 1980-1995 рр., Україна посідала 1 місце у світі за науковим кадровим потенціалом[1]. На сьогодні цей потенціал втрачений. На 2014 рік це вже тільки 1026 осіб на 1 млн (розраховано на 45,4 млн осіб населення). 25 років тому було понад шести тисяч фахівців. Кількість науковців у 1990 році становила 313079 (6039 осіб на 1 млн населення), у 2015 році тільки 63864 (1487 осіб на 1 млн населення, розраховано на 42,9 млн осіб населення України). Падіння в абсолютному значенні у 4,9 рази (4,06 рази за приведеним показником). Показники розраховані за даними Держстату України [2]. Динаміка кількості дослідників на 1 млн населення для країн «Великої Сімки», нових індустріальних країн, Китаю та України приведено для порівняння (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка кількості дослідників на 1 млн населення для країн «Великої Сімки», новий індустріальних країн, Китаю та України [3]

2. Комерціалізація прав на об’єкти інтелектуальної власності на зовнішньому ринку Україною здійснюється досить неефективно. На рис. 2 приведено динаміку відношення платежів і надходжень за використання прав на об’єкти інтелектуальної власності.

Рис. 2. Динаміка відношення платежів і надходжень до ВВП для України за використання прав на об’єкти інтелектуальної власності [3]

Баланс співвідношення у сторону платежів, тобто резиденти України набагато більше оплачують використання прав на об’єкти інтелектуальної власності, аніж нерезиденти перераховують коштів в Україну за використання цих прав, об’єкти яких зареєстровані в Україні. За останні 10 років це перевищення становило від 4,2 до 13,4 рази (середнє значення 7,4 рази).

Така ситуація показує низку проблемних питань, у тому числі й з точки зору економічної безпеки.

Перше, значні валютні кошти (до 2,12 від ВВП у 2000 році) йдуть на придбання прав на використання об’єктів інтелектуальної власності за

кордоном. Проте за останні 10 років цей показник зменшився в середньому до 0,45 %.

Друге, власні об'єкти права інтелектуальної власності не затребувані на світовому ринку високих технологій з причини відносно низького технологічного рівня.

Третє, можливим є низька або умисно занижена вартість українських об'єктів права інтелектуальної власності на світовому ринку з метою комерційної реалізації за принципом «аби купили».

3. Місце України на світовому ринку об'єктів права інтелектуальної власності досить неоднозначне. У будь-якому випадку місткість ринку України ще донедавна (до 2014 року) становила близько 0,3 %, а нами реалізовувалося на світовому ринку об'єктів права інтелектуальної власності до 0,05 %. Тобто кожен отриманий долар з 2000 доларіву світі за об'єкт права інтелектуальної власності надходив в Україну (рис. 3).

Рис. 3. Динаміка співвідношення платежів і надходжень за використання прав на об'єкти інтелектуальної власності у грошовому вираженні України до загальносвітових

Підсумовуючи результати приведеного аналізу зазначимо, що комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності приносить незначні доходи Україні, на сьогодні існує значний розрив з від'ємним сальдо між надходженнями та платежами за об'єктами інтелектуальної власності для національної економіки. Є також суттєва проблема у використанні інтелектуального потенціалу України, тобто значне зниження кількості дослідників, які працюють в сфері НДДКР.

І, головне, така ситуація потребує значної уваги держави з метою коригування співвідношення та абсолютних значень надходжень та платежів по об'єктах інтелектуальної власності з метою підвищення конкурентоспроможності держави.

Список використаних джерел:

1. Інноваційний потенціал України: стан, тенденції і проблеми розвитку : аналітична доповідь / Національна безпека і оборона : журнал Центру Разумкова, 2004. – № 7. – 25 с.

2. Статистична інформація [Електронний ресурс] / Офіційний сайт державної служби статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua.
3. Офіційний сайт The World Bank. Data & Research. [Electronic Resource] – Mode of access : http://data.worldbank.org/

Дяченко К.С., *здобувач*
Харківський національний університет
міського господарства ім. О. М. Бекетова

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Кризова ситуація, що склалася в країні, першочергово здійснила негативний вплив на будівельні підприємства, про що свідчить зниження частки будівельної галузі у структурі ВВП, що, в свою чергу, призвело до погіршення економічних та фінансових показників розвитку інших галузей виробництва та інфраструктури, а саме: машинобудівної та металургійної галузей, металообробної та деревообробної промисловості, транспорту, енергетики тощо.З іншого боку, стан та розвиток будівельної галузі є індикатором соціально-економічного розвитку країни в цілому: процеси, що відбуваються в інших галузях і сферах економічної діяльності позначаються на ефективності будівельної галузі та результатах діяльності окремих будівельних підприємств.

Зважаючи на цей факт, виникає нагальна потреба дослідження загроз економічній безпецібудівельних підприємств та їх класифікаціяз урахуванням галузевої специфіки, що дасть змогу дослідити вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ і сформувати сучасну систему забезпечення економічної безпеки будівельних підприємств як в коротко- так і довгостроковій перспективі.

Проблеми досягнення належного рівня забезпечення економічної безпеки будівельних підприємств розглядаються у працях В. М. Андрієнко, Н. М. Богдан, Ю. М. Воробйова, С. М. Ільяшенко, О. Л. Коробчинського, А. О. Кушнірук, О. О. Молодід, Т. В. Момот, І. В. Пірятінської, Т. А. Пушкар, О. В. Федосова, М. В. Чорної [1-9], проте, актуальним залишається питання класифікації загроз економічній безпеці будівельних підприємств з урахуванням галузевої специфіки.

Формування системи економічної безпеки будівельних підприємств і розробка заходів з підтримання її належного рівня потребує вивчення галузевої специфіки. За результатами аналізу особливостей будівельної галузі [1-7] систематизовано її характерні риси та виділено найбільш важливі з них для дослідження даного питання:

1) можливість використання будівельної продукції лише за місцем виробництва, тобто її нерухомість. Тобто, об'єкти будівництва стають автоматично об’єктами земельних відносин і власності на неї;

2) високий ступінь мобільності виробництва, обумовлений тим, що відбувається наданням послуг (будівельних послуг). Послуги надаються не за місцем розміщення будівельного підприємства, а на ділянці, визначеній

замовником або за місце розташування об’єкту;

3) значна залежності від природних факторів, що обумовлює необхідність варіації технічних і технологічних рішень і впливає на продуктивність праці, специфіку її охорони і безпеки, зумовлює тривалість і послідовність виконання робіт [8];

4) тривалий господарський цикл і низька швидкість обороту капіталу;

5) висока вартість об'єктів будівництва, значна тривалість їх експлуатації;

6) потреба в залученні значних обсягів ресурсів, що пояснює поширену практику авансових платежів і стовідсоткової передплати;

7) високий ступінь індивідуалізації споживача (у більшості випадків споживач будівельних послуг відомий до моменту зведення об'єкта будівництва), що приводить до попереднього встановлення контрактної ціни на об'єкт або конкретного механізму її визначення;

8) значна потреба у взаємодії багатьох підприємств і організацій під час створення будівельної продукції, що пояснює наявність складних техніко-економічних зв’язків у галузі;

9) наявність великої кількості різноманітної інформаційної документації та необхідність дотримання встановлених державою вимог, норм і нормативів;

10) високий ступінь непрозорості процедур під час ліцензування, отримання дозвільних документів.

Наведені вище характерні риси визначають зміст основних загроз економічній безпецібудівельних підприємств та обумовлюють специфіку її управління зокрема. Класифікація ж загроз, що впливають на економічну безпеку будівельних підприємств за рядом ознак представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Класифікація загроз економічній безпеці будівельних підприємств

№п	Підхід до класифікації		№п	Підхід до класифікації	
1	За джерелом виникнення	зовнішні	8	За часом існування	актуальні (вже існують)
		внутрішні			приховані
2	За рівнем управління	загрози глобального рівня	9	За систематичністю та тривалістю впливу	тимчасові
					постійні
		загрози міжнародного рівня			миттєві
					тривалі
		загрози регіонального рівня	10	За рівнем прогнозованості	підлягають прогнозованості
3	За характером впливу	об'єктивні			не прогнозуються
		суб'єктивні			частково прогнозуються
4	За можливістю виміру впливу	вимірювані	11	За мірою впливу підприємство	активні
		невимірювані			пасивні
		галузеві	12	За за можливістю запобігання	частково піддаються нейтралізації

№п	Підхід до класифікації		№п	Підхід до класифікації	
		внутрішньо-господарські			не піддаються нейтралізації
		особистісні	13	За наслідками	без наслідків
5	За рівнем конструктивності	конструктивні			допустимі
		деструктивні			критичні
6	За своєю природою	політичною			катастрофічні
		економічні	14	За напрямком дії	персональні
		соціальні			матеріальні цінності
		правові			інформація
		кліматичні	15	За можливістю страхування	які страхуються
		культурні			які не страхуються
		науково-технічні			які частково страхуються
7	За способом впливу	прямого	16	За керованістю	керовані
		непрямого			некеровані

Складено автором на основі [1-9]

На основі запропонованої класифікації загроз економічної безпеки будівельні підприємства матимуть можливість детальніше визначити загрози, притаманні саме їм за сучасних умов розвитку національної економіки в цілому та будівельної галузі зокрема. Саме від точності визначення пріоритетних загроз залежить спроможність формування ефективних стабілізаційних заходів для забезпечення нормального функціонування підприємства.

Список використаних джерел:

1. Андрієнко В. М. Сучасні підходи до забезпечення економічної безпеки будівельних підприємств / В. М. Андрієнко // Будівельне виробництво. – 2013. – № 55. С. 14-22.

2. Богдан Н.М.Теоретичні аспекти забезпечення економічної безпеки підприємств будівельного комплексу в процесі взаємодії із зовнішнім середовищем [Електронний ресурс] / Н. М. Богдан // Ефективна економіка. – 2012. – № 10. – С. 18-26.

3. Воробйов Ю.М. Фінансова безпека будівельних підприємств : монографія / Ю. М. Воробйов, О. І. Воробйова, О. Г. Блажевич – Сімферополь : ВД «АРІАЛ», 2013. – 180 с.

4. Коробчинський О. Л. Організація та функціонування системи економічної безпеки підприємств будівельного холдингу [Текст] : автореф. дис. … канд. економ. наук : 08.00.04 /О. Л. Коробчинський; [ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»] – К., 2010. – 19 с.

5. Кушнірук А. О. Підходи до оцінки економічної безпеки будівельного підприємства / А. О. Кушнірук // Будівельне виробництво. – 2012. № 4. С. 77-81.

6. Молодід О. О.,Системний підхід при економіко-математичному моделюванні економічної безпеки будівельного підприємстваhttp://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1373 - Назва з екрану: Ефективна економіка.

7. Пірятінська, І. В. Систематизація підходів до оцінки економічної безпеки будівельних підприємств.комунальне господарство міст / І. В. Пірятінська //. Комунальне господарство міст Науково-технічний збірник № 106. – С. 266-271.

8. Пушкар Т. А. Особливості економічної безпеки підприємств будівельної галузі / Т. А. Пушкар, К. С. Дяченко // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва : зб. наук. праць ХНАДУ. – 2013. – № 2(5). – С. 134–139.

9. *Федосова О. В. Визначення рівня економічної безпеки будівельного підприємства на основі економетричних моделей. / О. В. Федосова, О. О. Молодід, С. А. Теренчук // Управлінні розвитком складних систем. Збірник наукових праць. – 2011. – № 5. – С. 117-119.*

Кононенко А.Б., Кузьмич Н.В.,
Литвин О.В., *студенти*
Сисоєнко Н.В. *к. м. н., доцент,*
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ПОЖЕЖНА БЕЗПЕКА, ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА БЕЗПЕКИ ПЕРСОНАЛУ

Забезпечення пожежної безпеки – невід'ємна частина державної діяльності щодо охорони життя та здоров'я людей та навколишнього середовища. Відповідно до статті 4 Закону України «Про пожежну безпеку» державні органи виконавчої влади та органи самоврядування усіх рівнів в межах своєї компетенції організовують розроблення та впровадження у відповідних галузях і регіонах організаційних і науково-технічних заходів щодо запобігання пожежам та їх гасіння, забезпечення пожежної безпеки населених пунктів і об'єктів [1].

Правовою основою діяльності в галузі пожежної безпеки є Конституція, Закон України «Про пожежну безпеку» та інші закони, постанови Верховної Ради України, укази та розпорядження Президента України, декрети, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, рішення органів державної виконавчої влади, місцевого та регіонального самоврядування, прийняті в межах їх компетенції. Забезпечуючи пожежну безпеку слід також керуватись Правилами пожежної безпеки в Україні, стандартами, будівельними нормами, Правилами улаштування електроустановок (ПУЕ), нормами технологічного проектування та іншими нормативними актами, виходячи із сфери їх дії, які регламентують вимоги пожежної безпеки.

Пожежа – це неконтрольоване горіння поза спеціальним вогнищем, що розповсюджується в часі і просторі та створює загрозу життю і здоров'ю людей, навколишньому середовищу, що призводить до збитків.

Пожежна небезпека – можливість виникнення та розвитку пожежі в будь-якій речовині, процесі, стані. Коли людина перебуває в зоні впливу пожежі, то вона може потрапити під дію наступних небезпечних та шкідливих факторів: токсичні продукти згорання, вогонь, підвищена температура середовища, дим, недостатність кисню, руйнування будівельних конструкцій, вибухи, витікання небезпечних речовин, паніка.

Вогонь – небезпечний фактор пожежі, однак випадки його безпосередньої дії на людей досить нечасті. Під час пожежі температура полум'я може досягати 1200 – 1400 °С і у людей, що знаходяться у зоні пожежі може викликати опіки та больові відчуття. Небезпека підвищеної температури середовища полягає в тому, що вдихання розігрітого повітря разом із продуктами згорання може призвести до ураження органів дихання та смерті.

В комплексі заходів, що використовуються в системі протипожежного захисту, важливе значення має вибір найбільш раціональних способів та засобів гасіння різних горючих речовин. Горіння припиняється при охолодженні горючої речовини до температури нижчої, ніж температура її займання, при зниженні концентрації кисню в повітрі в зоні горіння, при припиненні надходження пари та газів горючої речовини в зону горіння. Припинення горіння досягається за допомогою вогнегасних засобів: води (у вигляді струменя або розпиленому вигляді), інертних газів (вуглекислота та ін.), хімічних засобів (у вигляді піни або рідини), порошкоподібних сухих сумішей (суміші піску з флюсом), пожежних покривал з брезенту та азбесту.

Успіх швидкої локалізації та ліквідації пожежі на її початку залежить від наявних вогнегасних засобів, вміння користуватися ними всіма працівниками, а також від засобів пожежного зв'язку та сигналізації для виклику пожежної допомоги та введення в дію автоматичних та первинних вогнегасних засобів.

Вода – найбільш дешева і поширена вогнегасна речовина. Вона порівняно з іншими вогнегасними речовинами має найбільшу теплоємність і придатна для гасіння більшості горючих речовин, але водою не можна гасити легкозаймисті рідини (бензин, гас), оскільки, маючи велику питому вагу, вода накопичується внизу цих речовин і збільшує площу горючої поверхні. Не можна гасити водою такі речовини, як карбіди та селітру, які виділяють при контакті з водою горючі речовини, а також металевий калій, натрій, магній та його сплави, електрообладнання.

Ручні вуглекислотні вогнегасники призначені для гасіння невеликих пожеж, всіх видів загорання. Вони приводяться в дію вручну. Через вентиль стиснена рідка вуглекислота прямує у патрубок, де вона розширюється і за рахунок цього її температура знижується до -70 °С. Корисна довжина струменя вогнегасника приблизно 4 м, час дії – 30 - 60 с. Вуглекислотою можна гасити електрообладнання, що знаходиться під напругою, а також горючі рідини і тверді речовини. Не можна гасити спирт і ацетон, котрі розчиняють вуглекислоту, а також терміт, фотоплівку, целулоїд, котрі горять без доступу повітря.

Ручні хімічні пінні вогнегасники використовуються для гасіння твердих речовин та горючих легкозаймистих рідин з відкритою поверхнею. Слід мати на увазі, що піна електропровідна – нею не можна гасити електрообладнання, що знаходиться під напругою, вона псує цінне обладнання та папери. Нею не можна також гасити калій, натрій, магній та його сплави, оскільки внаслідок їх взаємодії з водою, наявною в піні, виділяється водень, котрий посилює горіння.

Порошкові вогнегасники призначені для гасіння загорянь рідин, що легко спалахують (нафтопродукти тощо), матеріалів, які тліють (бавовна, текстиль, ізоляційні матеріали), лужних і лужноземельних металів, транспортних засобів, а також пожеж на об'єктах із великими матеріальними цінностями (лабораторії, музеї, картинні галереї тощо). Вогнегасники цього типу не застосовуються для гасіння матеріалів, які горять без повітря [2].

Згідно діючого законодавства відповідальність за утримання промислового підприємства у належному протипожежному стані покладається безпосередньо на керівника (власника).

Власники підприємств, установ та організацій, а також орендарі зобов'язані: розробляти комплексні заходи щодо забезпечення пожежної безпеки; відповідно до нормативних актів з пожежної безпеки розробляти і затверджувати положення, інструкції, інші нормативні акти, що діють в межах підприємства, здійснювати постійний контроль за їх додержанням; організовувати навчання працівників правилам пожежної безпеки та пропаганду заходів щодо їх забезпечення; утримувати в справному стані засоби протипожежного захисту і зв'язку, пожежну техніку, обладнання та інвентар, не допускати їх використання не за призначенням; створювати у разі потреби відповідно до встановленого порядку підрозділи пожежної охорони та необхідну для їх функціонування матеріально-технічну базу; подавати на вимогу державної пожежної охорони відомості та документи про стан пожежної безпеки об'єктів і продукції, що ними виробляється; проводити службові розслідування випадків пожеж.

Список використаних джерел:

1. *Закон України «Про пожежну безпеку» № 3745 від 17.12.1993. - К., 1994.*
2. *Жидецький В. Ц. Основи охорони праці / В. Ц. Жидецький, В. С. Джигирей, О. В. Мельников. – Львів: Афіша, 2000. – 348 с.*

Линник П.О., *магістрант,*
Зачосова Н.В., *к.е.н., доцент,*
Доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУБ’ЄКТІВ ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В Україні має місце тенденція щодо загострення ситуації на ринку надання охоронних послуг. Цьому сприяє відсутність у чинному законодавстві чітких критеріїв для розмежування об’єктів охорони між суб’єктами охоронної діяльності. Численні зміни у вітчизняному законодавстві щодо охоронної діяльності останніх років актуалізують обрану для дослідження тематику.

Держава залишає за собою правове регулювання порядку надання публічних послуг та контроль за ними, а безпосереднє надання цих послуг делегується приватному сектору. Цій загальносвітовій тенденції неодноразово було приділено увагу й у вітчизняній юридичній літературі. Насамперед, це стосується питання застосування аутсорсингу в органах державної влади [1], під яким розуміються відносини, пов’язані з будь-яким скороченням обсягів роботи державних органів за рахунок залучення зовнішніх ресурсів на основі укладення контрактів з недержавними компаніями, з іншого боку, як передачу виконання окремого процесу або виду робіт зовнішній організації при збереженні загальної відповідальності державної організації шляхом укладання договору [2]. У переліку таких послуг є охоронні послуги, які спрямовані на забезпечення недоторканості майнових прав таособистої безпеки фізичних осіб,

а також держави в цілому. Нині в Україні наданням охоронних послуг займаються як державніоргани та установи, так і численні приватнісуб'єкти.

Низка суб'єктів охоронної діяльності забезпечують охорону окремих об'єктів у силу законодавчого закріплення відповідних функцій, хоча і не є учасниками ринку охоронних послуг. Це, зокрема, публічні юридичні особи, їх структурні підрозділи, відомча воєнізована охорона, відомча охорона, спеціалізоване охоронне підприємство, спеціальні відомчі підрозділи охорони, служби морської безпеки, тощо; правоохоронні органи (військові частини і підрозділи Збройних Сил України, органи охорони державного кордону, Національна гвардія України).

Поліція охорони надає свої послуги щодо наступних об'єктів: об'єкти, що підлягають обов'язковій охороні підрозділами поліції охорони за договорами [3];об'єкти підвищеної небезпеки підприємств, які мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави, що підлягають обов'язковій охороні підрозділами поліції охорони [3]; об'єкти державної та інших форм власності, охорона нерухомого майна, що здійснюється виключно органами поліції охорони на договірних засадах [4]; об'єкти державної охорони, охорона якихздійснюється Національною поліцією у взаємодії з іншими органами влади та Управлінням державної охорони України (верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Конституційний Суд України, Верховний Суд України [5]; охорона фізичних осіб таоб'єктів права приватної і комунальної власності [6].

Правовий статус Департаменту поліції охорони визначено Положенням про цей департамент, яке було затверджено Національною поліцією [7]. Іншим й найбільшим за кількістю суб'єктом охоронної діяльності є приватні охоронні структури. Законодавством визначено, що вони можуть діяти як юридичні особи, так і як фізичні особи-підприємці, на підставі ліцензії за наявності матеріально-технічної бази, необхідної для провадження такої діяльності та за умови виконання такими особами організаційних, кадрових і технологічних вимог, передбачених Ліцензійними умовами провадження охоронної діяльності [8]. Приватні охоронні структури надають послуги з охорони фізичних осіб, охорони майна фізичних та юридичних осіб [9]. Їм не надаються додаткові правові гарантії захисту професійної діяльності, права на вогнепальну зброю, на застосування заходів примусу.

Приватні суб'єкти охоронної діяльності та правоохоронні органи можуть спільно організовувати взаємодію і надавати взаємодопомогу у діяльності, що спрямована на попередження, припинення і розкриття кримінальних правопорушень та забезпечення охорони громадського порядку. Однак, відсутнє будь-яке нормативно-правове регулювання самої процедури взаємодії, що унеможливлює реальне застосування таких форм взаємодії державних і недержавних суб'єктів охоронної діяльності.

Публічні юридичні особи та їх структурні підрозділи як суб'єкти охоронної діяльності, можуть утворюватися у формі юридичної особи публічного права чи бути окремим структурним підрозділом цих юридичних осіб з обов'язковим включення їх до відання спеціальних суб'єктів управління. Всі ці суб'єкти діють у тісній співпраці з правоохоронними органами.

Таким чином, обов'язок держави та її органів забезпечити дотримання прав і свобод людини. Тому держава є фактично відповідальною за контроль над приватними охоронними структурами. Виконання цієї функції держави вимагає запровадження чітких механізмів контролю в сфері охоронних послуг, розроблення стандартів надання таких послуг та оцінки їхньої ефективності.

Список використаних джерел:

1.Питання забезпечення охорони об'єктів державної та інших форм власності :Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 № 937 [Електронний ресурс– Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/937-2015-%D0%BF.

2.Про заходи щодо вдосконалення охорони об'єктів державної та інших форм власності : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.08.1993 № 615 [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/615-93-%D0%BF

3.Галунько В.В. Охорона права власності: Адміністративно-правові аспекти : монографія [за ред.. В.К. Шкарупи]. – Херсон : ХМД, 2008. – 348 с.

4.Леміш К. М. Використання аутсорсингу в органах державного управління [Електронний ресурс]/ Леміш К. М. – Режим доступу: http://www/zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_1_063.pdf.

5. Про затвердження Положення про Департамент поліції охорони :Наказ Національної поліції України від 28.10.2015 № 877 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF.

6. Про затвердження Ліцензійних умов провадження охоронної діяльності : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.11.2015 № 960 [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/960-2015-%d0%bf.

7.Про охоронну діяльність :Закон України від 22.03.2012 № 4616-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4616-17.

8.Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб :Закон України від 04.03.1998 № 160/98-ВР //Відомості Верховної ради – 2016. – № 4. – ст. 44.

9.Про Національну поліцію :Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII[Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19.

***Маліновська М.В.**, магістрант,*
***Тулуб О.М.,** к.е.н.*
доцент кафедри менеджменту та економічноїбезпеки,
Черкаський національнийуніверситетімені Богдана Хмельницького

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЕНЕРГОГЕНЕРУЮЧИХ ПІДПРИЄМСТВ

Проблема ефективного виробництва електроенергії дійсно існує і в наш час досить актуальна, оскільки досягнення підприємствами електрогенерації ефективності є необхідною умовою їх виживання в конкурентному ринковому середовищі. Вона виникла давно і обумовлена насамперед зростанням цін на промислові засоби виробництва і продукцію паливної промисловості.

Функціонування енергогенеруючих підприємств України відбувається в умовах дії низки загроз, які можуть здійснювати суттєвий дестабілізуючий вплив як на економічну безпеку самих підприємств, так і на енергетичну безпеку держави в цілому. Тому особливої актуальності набувають наукові розробки щодо забезпечення економічної безпеки зазначених підприємств.

В умовах постійних економічних змін, наявності загроз як всередині, так і ззовні сучасного підприємства, необхідним є розроблення сучасної методики оцінювання економічної безпеки енергетичного підприємства, яка передбачає всебічне врахування впливу євроінтеграційних факторів та різноманітних аспектів його діяльності.

Загальні аспекти функціонування підприємства в ринкових умовах досліджували такі вчені, як Д. Стеченко, Г. Яловий та інші. Проблематика функціонування суб'єктів господарювання в контексті зменшення ризиків та загроз їх діяльності знайшла відображення у працях таких вчених, як Т. Васильців, С. Войтко, О. Гавриш, І. Крейдич, П. Круш, В. Марченко, О. Охріменко, О. Солнцев та інших. Специфіка функціонування підприємств енергетичного комплексу знайшла відображення у працях І. Недіна, О. Рижова.

Зміст поняття «економічна безпека підприємства» має трактуватися як комплексна відносна характеристика стану підприємства, що відображає рівень можливостей підприємства розвиватися у поточному періоді та у майбутньому, і включає поточний рівень економічної безпеки (можливості підприємства забезпечувати своє функціонування) та її потенціал (здатність розвиватися). Таке розуміння змісту економічної безпеки дозволяє, комбінуючи динаміку обох складових, виокремити три її типи – стійка безпека, нестійка безпека, критична небезпека – та врахувати, що в управлінні економічною безпекою необхідно зважати на її поточний стан та потенціал[1; 64-65].

Старіння техніко-технологічної бази, брак фінансових ресурсів, розрив коопераційних зв'язків ускладнюють функціонування багатьох економічних суб'єктів, рівень економічної безпеки підприємництва в цілому. На пост трансформаційному етапі розвитку економіки виникає необхідність розробки і/або вдосконалення механізмів зміцнення безпеки економічної діяльності на мікрорівні, зміни акцентів на забезпечення "життєздатність" первинної ланки економіки - підприємства як базису національної конкурентоспроможності. Особливу важливість подібні проблеми набувають в умовах інтенсифікації економіки в глобальну і міжрегіональні економічні системи.

Енергогенеруючі підприємства мають свої особливості системи економічної безпеки.

Головною технологічною особливістю галузі вважається одночасність процесу виробництва та споживання електроенергії, викликана неможливістю комерційного акумулювання і високою швидкістю транспортування, в електроенергетиці режим виробництва визначається режимом споживання. При регулярній нерівномірності споживання електроенергії, попит на неї повинен покриватися відповідно до встановленого графіком навантаження. Однак у певний період часу споживач забезпечується не тільки певним обсягом електроенергії, але і об'ємом зарезервованої потужності, необхідної для оперативного покриття додаткових потреб споживачів, а також для підтримки працездатності системи. Графіки навантажень є найважливішим інструментом технологічного планування і управління виробництвом [2; 124].

Електрогенерація відноситься до матеріаломістких галузях,оскільки сировинна складова несе всобі визначальне значення на величину собівартості

електричної енергії. На показник матеріаломісткості виробництваелектроенергії впливає ціла сукупністьзовнішніх і внутрішніх причин: ціни на матеріальні ресурси, питома витрата сировиниі матеріалів, обсяг виробництва і т. д.

Другою важливою особливістю виробництва електроенергії є експлуатаційний цикл энергоагрегатів. Протягом якого питомі поточні витрати схильні до значних коливань. Цевизначається у першу чергу: регулярнимпроведенням капітальних ремонтів і нерівномірністю фізичного зносу обладнання.

Незважаючи на те, що електрогенерація відноситься до малотрудомістких галузей, ми вважаємо, що персонал є одним з основнихресурсів енергопідприємств. Саме тому до групи «кадрових чинників» доцільно відносити сукупність причин внутрішнього середовища підприємства, що визначають величину витрат на оплату праці й ефективність управління цим ресурсом. Серед чисельного спектру причин-факторів особливої уваги заслуговують наступні: система оплати праці, чисельність персоналу, продуктивністьпраці, якісний склад кадрів [3; 42-43].

На нашу думку, основною метою політики енергогенеруючих компаній є – досягнення ефективності понесених витрат і максимізація прибутку для розширеного відтворення.

Таким чином, сьогодні тарифну політику ми можемо вважати самим основним внутрішнім фактором, що визначає структуру і величину собівартості електроенергії, а отже і ефективності електроенергетичного виробництва [4; 26].

Для формування цілісної системи економіченої безпеки енергогенеруючих підприємств необхідно враховувати специфічні складові підприємства, такі як технологічні, енергетичні, кадрові та політичні.

Зважаючи на все вищевикладене, необхідно зазначити, що управлінняпідприємством електрогенерації в умовахфінансової кризи і тим більше його ефективне позиціонування в ринковому середовищі неможливе без визначення причинно-наслідкового механізму і його глибокого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Гатаулин А.М. К методологии системного исследования научных проблем / А.М. Гатаулин // Экономика сельского хозяйства. – 2009. – №1. – С. 64–70.

2. Гительман Л.Д. Энергетический бизнес / Л.Д. Гетельман. – Москва : Дело, 2006. – 600 с.

3. Беляев Л.С., Шурупов В.В. О механизме ценообразования на ОРЭМ / Л.С. Беляев, В.В. Шурупов // Энергорынок. – 2011. – №3. – С. 42–46.

4. Реверчук Н. В. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: Монографія / Н.В. Реверчук – Львів : ЛБІНБУ, 2004. – 195 с.

Мартин О.М., *к.е.н., доцент,*
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПОЖЕЖНУ БЕЗПЕКУ

Національна безпека є складною структурованою системою і багатоплановим явищем, оскільки функціонування економічної системи розгортається в часі й просторі в різних сферах. Оскільки національна безпека відображає різноманітні аспекти функціонування економічної системи, тому її структурними елементами є економічна, політична, військова, інформаційна, екологічна, духовно-моральна, пожежна та техногенна безпека.

Економічна безпека є фундаментальною складовою національної безпеки, її матеріальною основою, «якісною найважливішою характеристикою економічної системи, яка визначає її здатність підтримувати нормальні умови життєдіяльності населення, стійке забезпечення ресурсами розвитку народного господарства, а також послідовну реалізацію національно-державних інтересів» [1, с. 127].Поняття «економічна безпека», що здатна системнооцінити стан економіки з позиції захисту національних інтересів країни, має системотворчий характер, це обумовлює ціла низка умов і чинників:

по-перше, це відмінності в соціально-економічних потребах та інтересах суб’єктів господарювання, намагання найповніше їх задовільнити;

по-друге, обмеженість економічних ресурсів та різний ступінь забезпеченості ними економічних суб’єктів посилюють конкурентну боротьбу. При цьому зростання конкурентоспроможності одних економічних суб’єктів може розглядатись іншими як реальна або потенційна небезпека, загроза їхнім власним інтересам;

по-третє, економічна безпекавідображаєздатністьекономікипідтримувати суверенітеткраїниіїїгеополітичне положеннявсвіті, адаптуватися до нових умоврозвитку;

по-четверте, економічна безпека означає готовність владних інститутів протидіяти загрозам і викликам постіндустріального розвитку шляхом підвищення ефективності та результативності управління, створення економічних і правових умов, що виключають криміналізацію.

Під економічною безпекою ми розуміємо такий стан економічного механізму, якому відповідає певний стан економічної системи та держави, що забезпечує і гарантує розвиток і зростання економіки та соціальної сфери при достатньому захисті економічних інтересів країни. В результаті формується здатність протистояти і протидіяти системі загроз зовнішнього і внутрішнього походження, висока конкурентоздатність національної економіки у світовому економічному просторі, високий економічний і оборонний потенціал, що зумовлює підвищення рівня та якості життя населення країни [2, с. 71].

Економічна безпека визначає інші складові національної безпеки, в тому числі і пожежну безпеку. Пожежна безпека у суспільстві відображає таке реальне становище, за якого на об’єкт пожежної безпеки не можуть впливати чинники загрози пожежі з причин їх відсутності. Як складна багатофакторна

категорія, пожежна безпека характеризує стан захищеності людини, суспільства, національного багатства та довкілля від пожеж, що, по-перше, відображає здатність протистояти дестабілізуючій дії різноманітних чинників, що створюють реальну загрозу виникнення пожеж, а по-друге, гарантується механізмом забезпечення пожежної безпеки як об'єктивною потребою запобігання реальної та потенційної загрози пожеж, зниження ймовірності їх виникнення та мінімізації втрат і збитків від реальних пожеж [3, с. 179].

Аналіз взаємозв'язку економічної і пожежної безпеки з використанням коефіцієнтів парної кореляції (як на рівні національної економіки, так і в регіональному розрізі) свідчить, що зростання ВВП, ВВП у розрахунку на одну особу, а також середньомісячної номінальної заробітної плати зумовлює збільшення кількості пожеж, а відповідно і прямих матеріальних збитків від них. Таку негативну закономірність, на наш погляд, можна пояснити, по-перше, тим, що наявний основний капітал є фізично зношеним, що підвищує ризик виникнення пожеж, по-друге, обсяги інвестицій є недостатніми і не відповідають потребам економіки, по-третє, інвестиції не завжди спрямовуються у найновіші технології, по-четверте, як на виробництві, так і в побуті використовується велика кількість пожежонебезпечних матеріалів, зростає їх концентрація на одиницю площі; по-п'яте, на виробництві і в побуті кількісно збільшується використання нових електроприладів і обладнання; по-шосте, на об'єктах господарювання виділяється недостатньо коштів на пожежно-профілактичні заходи, недостатньо захищені будівлі та споруд системами автоматичного протипожежного захисту; по-сьоме, порушуються і не виконуються правила пожежної безпеки. Важливим також є те, що, по-перше, статистика пожеж відображає реальну ситуацію із пожежами, а економічні показники є даними офіційної економіки, функціонування тіньової економіки не враховано; по-друге, кількість пожеж агрегує пожежі на різних об'єктах, які характеризуються різною динамікою та різними причинами виникнення. Так, щорічно в Україні більше ¾ усіх пожеж виникає в будівлях та спорудах житлового сектору [4].

Кореляційний аналіз між основними показниками економічної безпеки і кількістю людей, які загинули та травмовані унаслідок пожеж, дозволив сформулювати реальну залежність: між зміною ВВП, ВВП у розрахунку на одну особу, середньомісячної номінальної заробітної плати та зміною людських втрат спостерігається обернена залежність. Об'єктивно вищий рівень розвитку національної економіки та вищий рівень доходів населення зменшує людські втрати унаслідок пожеж.

Сьогодні об'єктивно зростає роль держави в напрямі забезпечення як економічної так і пожежної безпеки. З цією метою необхідно суттєво збільшити фінансування та впровадження новітніх технологій і техніки у системі забезпечення пожежної безпеки, збільшити державні інвестиції у найновіші технології, розробити і впроваджувати нову техніку і безпечні технології у побуті. Сьогоднішня ситуація в Україні вимагає науково обґрунтованого державного регулювання національної економіки і на цій основі – збільшення

фінансування сфери пожежної безпеки з урахуванням досвіду розвинутих країн світу.

Список використаних джерел:

1. Рясна Н.О. Основні показники соціальної складової економічної безпеки регіону / Н.О. Рясна // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Культура і соціальні комунікації. – 2012. – Вип. 3. – С. 126-133.

2. Мартин О.М. Економічна безпека як складова національної безпеки / О.М. Мартин // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Економіка. – 2013. – Вип. 22. – С.68-74.

3. Мартин О.М. Пожежна безпека Причорноморського регіону в контексті взаємозв'язку з економічною безпекою регіону / О.М. Мартин, П.П. Дубинецька // Причорноморські економічні студії. Науковий журнал. – 2016. – Вип. 7. – С. 179-184.

4. Статистика пожеж [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http : // www. undicz.mns.gov.ua/content/stat.html.

Мігус І.П., *д.е.н., професор,*
завідувач кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

СТРАТЕГІЯ ЗАЛУЧЕННЯ СПОЖИВАЧІВ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ З ПОЗИЦІЙ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

На теперішньому етапі свого розвитку Україна здійснює інтеграцію в європейський освітній простір, що зумовлює підвищення вимог з боку різних осіб (абітурієнтів, студентів, викладачів, місцевих органів влади та інших) до якості освітніх послуг. Саме тому використання клієнтоорієнтованого підходу в діяльності вищого навчального закладу набуває все більшої ваги, що змушує їх вдосконалювати наявні та шукати нові механізми взаємодії з цільовими аудиторіями.

Для розуміння особливостей поведінки споживачів освітніх послуг і важелів впливу на неї навчальному закладу слід обирати і використовувати дієві форми комунікацій, створювати унікальний освітній продукт та інші елементи маркетингового комплексу, що, зі свого боку, забезпечує конкретному ВНЗ конкурентну перевагу порівняно з іншими учасниками ринку освітніх послуг.

Незважаючи на зростання кількості досліджень, присвячених маркетингу освітніх послуг, недостатньо з'ясованими залишаються аспекти впливу інформації про ВНЗ на поведінку зацікавлених осіб, яка, зі свого боку, безпосередньо впливає на економічну безпеку вітчизняних ВНЗ.

Розробка клієнтоорієнтованого підходу до стратегічного розвитку ВНЗ з позицій економічної безпеки передбачає наступні етапи:

- формулювання мети і завдань, які дають підстави вдосконалити стратегію залучення споживачів освітній послуг з позицій економічної безпеки;
- визначення функцій і принципів вдосконалення стратегії ВНЗ щодо залучення споживачів освітній послуг з позицій економічної безпеки;
- виокремлення споживачів освітній послуг;

- розробка напрямів реалізації стратегії залучення споживачів освітній послуг ВНЗ з позицій економічної безпеки.

У зв'язку із цим вважаємо за потрібне представити авторське визначення поняття «стратегія залучення споживачів освітній послуг ВНЗ з позицій економічної безпеки» - це процес формування перспективного напряму розвитку ВНЗ на підставах клієктоорієнтованого підходу, який сприятиме наповненню бюджету за рахунок надання якісних освітніх послуг та формування позитивного іміджу серед громадськості, що позитивно вплине на стан його економічної безпеки.

Невід'ємними складовими зазначеної стратегії є формулювання мети і завдань його реалізації.

На нашу думку, *метою*стратегія залучення споживачів освітній послуг ВНЗ з позицій економічної безпеки є організаціє діалогу між ВНЗ і різними групами зацікавлених осіб, за якої буде залучено максимально можливу кількість споживачів освітніх послуг та забезпечено економічну безпеку ВНЗ.

Серед основних *завдань* щодо реалізації стратегії залучення споживачів освітній послуг ВНЗ з позицій економічної безпеки пропонуємо такі:

- ідентифікація та систематизація основних споживачів освітніх послуг;
- організація та проведення діалогів різних типів з окремими групами споживачів освітніх послуг;
- розробка заходів щодо залучення споживачів освітніх послуг із врахуванням попередньо отриманої інформації;
- розробка органіграм (інформаційних і документаційних потоків) для подання інформації окремим категоріям споживачів освітніх послуг;
- удосконалення організаційної структури ВНЗ, орієнтованої на залучення споживачів освітній послуг ВНЗ з позицій економічної безпеки.

На нашу думку, основними *функціями* вдосконалення стратегії ВНЗ щодо залучення споживачів освітній послуг з позицій економічної безпеки є:

- організаційна – полягає в організації взаємовідносин між ВНЗ та різними групами споживачів освітніх послуг задля їх залучення та забезпечення економічної безпеки ВНЗ;
- інформаційна – полягає в інформуванні різних категорій споживачів освітніх послуг про економічні, освітні, наукові, фінансові та інші напрями діяльності ВНЗ, що сприятиме зростанню довіри до університету та забезпечить його економічну безпеку;
- поінформованості – полягає у використанні різноманітних маркетингових інструментів задля просування освітніх й інших послуг ВНЗ з метою збільшення кількості їх споживачів та забезпечення економічної безпеки;
- економічна – полягає в отриманні економічного ефекту від організації взаємовідносин між ВНЗ та різними категоріями споживачів освітніх послуг в результаті їх просування;
- убезпечувальна – полягає в забезпеченні економічної безпеки ВНЗ в результаті реалізації заходів щодо залучення різних категорій споживачів освітніх послуг.

На наш погляд, удосконалення стратегії ВНЗ щодо залучення споживачів освітній послуг з позицій економічної безпеки має ґрунтуватися на *принципах* комплексності, постійності, компетентності, соціальності, безперервності, законності, підконтрольності тощо.

Для ВНЗ III-IV рівнів акредитації основними споживачами освітніх послуг можуть бути:

- школярі, які навчаються на факультеті довузівської підготовки;
- абітурієнти, що вступають на I курс за повною програмою навчання ОС «бакалавр» (на підставі атестату та ЗНО);
- абітурієнти, що вступають на II-III курс за скороченою програмою навчання ОС «бакалавр» (на підставі диплому молодшого спеціаліста/молодшого бакалавра);
- абітурієнти, що вступають на II-III курс за скороченою програмою навчання ОС «бакалавр» для здобуття другої вищої освіти (на підставі диплому про вищу освіту);
- абітурієнти, що вступають на I курс за повною програмою навчання ОС «магістр» (на підставі диплому бакалавра);
- особи, що вступають на навчання для здобуття наукового ступеня доктора філософії (доктора наук);
- працюючі фахівці, які навчаються на курсах підвищення кваліфікації у відповідності до вимог законодавства;
- особи, які навчаються на додаткових курсах (комп'ютерна грамотність, бухгалтерський облік, іноземна мова тощо);
- інші особи.

Вважаємо, що для кожної із зазначених груп споживачів освітніх послуг повинні бути розроблені напрями реалізації стратегії залучення споживачів освітній послуг ВНЗ з позицій економічної безпеки, які варто розпочати з організація та проведення різних типів діалогів.

Основними видами зазначених діалогів можуть стати опитування учнів 8-11 класів щодо подальшого вибору стратегії, дні відкритих дверей ВНЗ та його окремих структурних підрозділів (інститутів та кафедр), наукові конкурси для школярів за профілем ВНЗ тощо. Окремої уваги заслуговує організація діалогів з викладачами профільних предметів у школах та ВНЗ I-II рівнів акредитації, а також з роботодавцями за профілем ВНЗ.

На основі отриманої інформації розробляються заходи щодо:

- вибору джерел представлення інформації для потенційних споживачів освітніх послуг;
- визначення цінової політики за освітні послуги;
- кадрового складу працівників ВНЗ тощо.

З метою унаочнення та нормативного закріплення плану заходів щодо реалізації стратегії ВНЗ щодо залучення споживачів освітній послуг з позицій економічної безпеки пропонуємо розробляти органіграми для подання інформації окремим категоріям споживачів освітніх послуг.

Із урахуванням розроблених органіграм пропонуємо здійснити удосконалення організаційної структури ВНЗ, яка буде орієнтована на залучення споживачів освітній послуг ВНЗ з позицій економічної безпеки.

Розробка та реалізація стратегія залучення споживачів освітній послуг ВНЗ з позицій економічної безпеки сприятиме не лише підвищенню якості освітніх послуг , а й наповненню бюджету університету та зміцненню його економічної безпеки.

Міняйло Д. С., *студент,*
Богуславська С.І., *к.е.н., доцент,*
доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ВПЛИВ ГОСПОДАРСЬКОГО РИЗИКУ НА ЕКОНОМІЧНУ ЕФЕКТИВНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

Сільське господарство відіграє важливу роль в економічному розвитку народного господарства країни, є основним виробником і постачальником продуктів харчування як основи життєдіяльності людей і відтворення робочої сили.

До того ж, сільське господарство є виробником сировини для випуску продукції виробничого призначення і багатьох видів невиробничих споживчих товарів. В умовах імпортозаміщення як ніколи потрібне збільшення виробництва вітчизняної сільськогосподарської продукції. [1]

Розглядаючи існуючі ризики на підприємствах аграрного сектора на основі наведених соціологічних досліджень, ми прийшли до висновку, що найбільшими загрозами для підприємства є руйнування матеріально-технічної бази - 46%, розкрадання матеріальних засобів співробітниками підприємства - 30%.

Основне руйнування матеріально-технічної бази пройшло в ході реорганізації підприємств в 90-і роки. В даний час відтворення засобів йде повільними темпами, забезпеченість технікою становить 50-70%.

В ході досліджень виявлено, що існує загроза витоку інформації на підприємстві, яка залежить в 30% від службового персоналу, в 23% - від обліку, зберігання і організації документообігу, в 21% - від незахищених ліній зв'язку та комп'ютерної мережі, в 23% - від рівня контролю фахівців за сторонніми на підприємстві і безконтрольного копіювання інформації підприємства.

З метою захисту інформації необхідні розмежування доступу до інформаційних ресурсів, використання антивірусних програм, апаратних засобів захисту інформації.

Важливо проводити оцінку рівня витрат, спрямованих на збереження інформаційних ресурсів і проаналізувати причини збитку по інформаційній складовій. Наші дослідження дозволили виявити ризики на прикладі створення фермерських господарств.

Головними проблемами при створенні і роботі фермерських господарств є економічна нестабільність в країні (65% - в 2015 р, що на 6% вище, ніж у 2010 р); 58% респондентів вказали на складності в оформленні землі у власність і одержанні кредитів, відсутність первинного капіталу відзначили 32% опитаних.

Особливе значення в появі ризиків має рівень злочинності, яка в 2014 р знизилася, проте важливо досліджувати її причини злочинності. Основними причинами, що сприяють появі кримінальних структур в суспільстві, є: зростання безробіття, зниження рівня життя і моралі серед населення.

Для забезпечення ефективної господарської діяльності та отримання позитивних економічних результатів необхідно управляти ризиками, тобто розробити систему управління ризиками, що включає їх ідентифікацію, оцінку втрат, аналіз і оцінку ризику, методи щодо його зниження.

Різний попит на окремі сільськогосподарські продукти не спростовує факту існування відносно нееластичного попиту на сільськогосподарську продукцію в цілому. [2]

Саме ця обставина породила проблему довгострокового періоду, суть якої полягає у виникненні тенденції до зниження цін на сільськогосподарські продукти і доходів аграрних підприємств порівняно з цінами і доходами в економіці в цілому.

Цю проблему потрібно аналізувати у двох аспектах: по-перше, за дефіциту сільськогосподарських продуктів; по-друге, за насиченості ринку цими товарами.

Є підстави стверджувати, що після досягнення раціонального рівня споживання продовольчих товарів і товарів із сільськогосподарської сировини попит на сільськогосподарську продукцію зростає головним чином за рахунок природного приросту населення. [3]

У розвинутих країнах та і в нашій країні спостерігається зниження темпів такого приросту і незначне збільшення обсягу закупок від зростання доходів населення.

Поєднання цих двох причин зумовлює відставання попиту на сільськогосподарську продукцію від істотного збільшення її пропозиції.

Важливого значення набуває правильність прийняття управлінських рішень в таких умовах господарювання. Управління на підприємстві повинно бути спрямоване на збереження виробничих ресурсів та отримання достатнього прибутку, який компенсує ризики господарської діяльності.

Коли держава не несе відповідальності за зобов'язання підприємства, для підприємств розширяється коло можливостей і збільшується ступінь свободи у процесі прийняття управлінських рішень, а відповідно, виникає необхідність обліку, аналізу й оцінки ризику в системі управління підприємством.

Підприємство намагається зменшити можливі збитки, пов'язані з реалізацією ризиків. Для будь-якого підприємства управління ризиком передбачає виявлення, аналіз і регулювання тих ризиків, які можуть загрожувати майну й дохідності підприємства. [4]

В сучасних умовах господарювання, що характеризуються високим рівнем економічної невизначеності, досягнення стратегічних фінансових цілей

та забезпечення довгострокової фінансової стійкості підприємства неможливе без створення ефективної системи стратегічного фінансового менеджменту.

Отже, щоб ефективно здійснювати господарську діяльність, підприємствам потрібно не уникати ризику, а правильно оцінювати його ступінь й управляти ним своєчасно, враховувати чинники ризику при прийнятті управлінських рішень, забезпечувати адаптацію діяльності підприємства до мінливих умов зовнішнього та внутрішнього середовища.

Список використаних джерел:

1. *Буздалов І. Сільське господарство: погляд крізь призму концепції сталого розвитку // АПК: економіка, управління. 2015. № 8. С. 3-16.*
2. *Буторин С. Н. Моніторинг господарських ризиків та їх вплив на економічну ефективність сільськогосподарського підприємства [Електронний ресурс] / С. Н. Буторин, Д. М. Трухин, Н. А. Світлакова. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://cyberleninka.ru/article/n/m nitoring-hozyaystvennyh-riskov-i-ih-vliyanie-na-ekonomicheskuyu-effektivnost-selskohozyaystvennogo-predpriyatiya.*
3. *Економічна безпека: Навч. посібник / О.Є. Користін, О.І. Барановська, Л.В. Герасименко та ін.; За ред. О.М. Джужі. – К.: Алерта; КНТ; Центр навчальної літератури, 2010. – 368 с.*
4. *Бродецький Г.Л., Гусєв Д.А., Елін Е.А. Управління ризиками в логістиці: Учеб. посібник для студ. установ вищ. проф. освіти. - Х .: Академія, 2010. - 192 с.*

Подік І.І., *к.е.н., викладач,*
Ірпінський державний коледж економіки та права
Мамонова Г.В., *к. ф.-м. н., доцент*
кафедри комп'ютерної математики та інформаційної безпеки,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
ім. Вадима Гетьмана»

АНАЛІЗ ТА РАНЖУВАННЯ ПОДАТКОВИХ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Інтереси податкової безпеки України сьогодні, як ніколи, вимагають об'єктивного і всебічного моніторингу, відстеження, аналізу і прогнозування існуючих та ймовірних загроз її сталому та безпечному розвитку. Адже розвиток податкових відносин характеризується настільки високим динамізмом і взаємозалежністю подій, що прорахунки в цій сфері окрім негативного впливу на показники податкової безпеки здатні підірвати основи національної безпеки взагалі [1, с. 142].

Саме тому серед вітчизняних економістів останнім часом зростає інтерес до проблем податкової безпеки держави. Так О. Баранецька, Ю. Бережна, М. Виклюк, В. Герасик, Ю. Іванова, В. Іщенко, В. Матвєєва, В. Мартинюк, Є. Медведкіна, Л. Петренко, Ю. Полянська, А. Соколовська та ін. у своїх працях розкривають та обґрунтовують сутність податкової безпеки, досліджують окремі показники податкової безпеки, визначають перелік загроз їй же. Втім, високо оцінюючи накопичені наукові дослідження, варто відмітити, що вченими недостатньо приділяється увага специфічній природі податкових загроз, яка проявляється у їх взаємозалежності та взаємному впливові. Саме це і актуалізує

потребу в систематизації та ранжуванні податкових загроз економічній безпеці держави залежно від ступеня впливу.

Серед загроз для економічної безпеки, зумовлених податковою системою, фахівцями виділяються наступні: значне податкове навантаження, недовіра до органів влади та низький рівень податкової культури платників податків, які в свою чергу породжують ряд інших загроз та ризиків [1, с. 132]. Так, надмірний податковий тиск призводить до ухилення від сплати податків, згортання діяльності або переходу у «тінь», зростання податкового боргу, збільшення витрат на сплату податків та зменшення інвестиційної активності. В свою чергу, ухилення від сплати податків виступає каталізатором для тіньового сектору економіки та корупції в податкових органах. Дані загрози не тільки ускладнюють забезпечення надходжень до бюджету, а й призводять до переродження державного апарату, що підриває рівень довіри громадян до усієї вертикалі органів управління та блокує створення ефективних механізмів управління соціально-економічним розвитком національної економіки. При цьому довіра до органів державної влади знаходить своє відображення у податковій культурі, яка демонструє рівень знання податкового законодавства, виконання своїх обов'язків платниками податків та контролюючими органами, розуміння всіма суб’єктами податкового процесу важливості сплати податків для держави і суспільства.

Систематизацію податкових загроз нами проведено на основі, запропонованої у роботі Штангрет А. М. [2], моделі загроз економічній безпеці для підприємств авіаційної галузі України. При цьому автором був використаний широко відомий метод аналізу ієрархій (МАІ) [3].

Першим кроком у ранжуванні загроз стала побудова на основі встановлених залежностей орієнтованого графу (рис. 1). Далі було сформовано бінарну матрицю залежності за правилом:

$$b_{ij} = \begin{cases} 1, \text{якщо } z_i \text{ залежить від } z_j\,; \\ 0, \text{якщо } z_i \text{ не залежить від } z_j. \end{cases} \qquad (1)$$

Побудувавши матрицю досяжності $I + B$, для кожного з факторів виділено $R(z_i)$ - множину досяжності та $A(z_i)$ - попередню множину.

З тих вершин графа, для яких виконується умова

$$A(z_i) = R(z_i) \cap A(z_i), \qquad (2)$$

формуються відповідні рівні ієрархії, що демонструють пріоритетність впливу загроз на податкову безпеку держави (рис. 2).

Отже, податки і податкова політика суттєво позначаються на стані економічної і загальнонаціональної безпеки України, виступаючи, до того ж, одним із осередків формування загроз її гарантуванню.

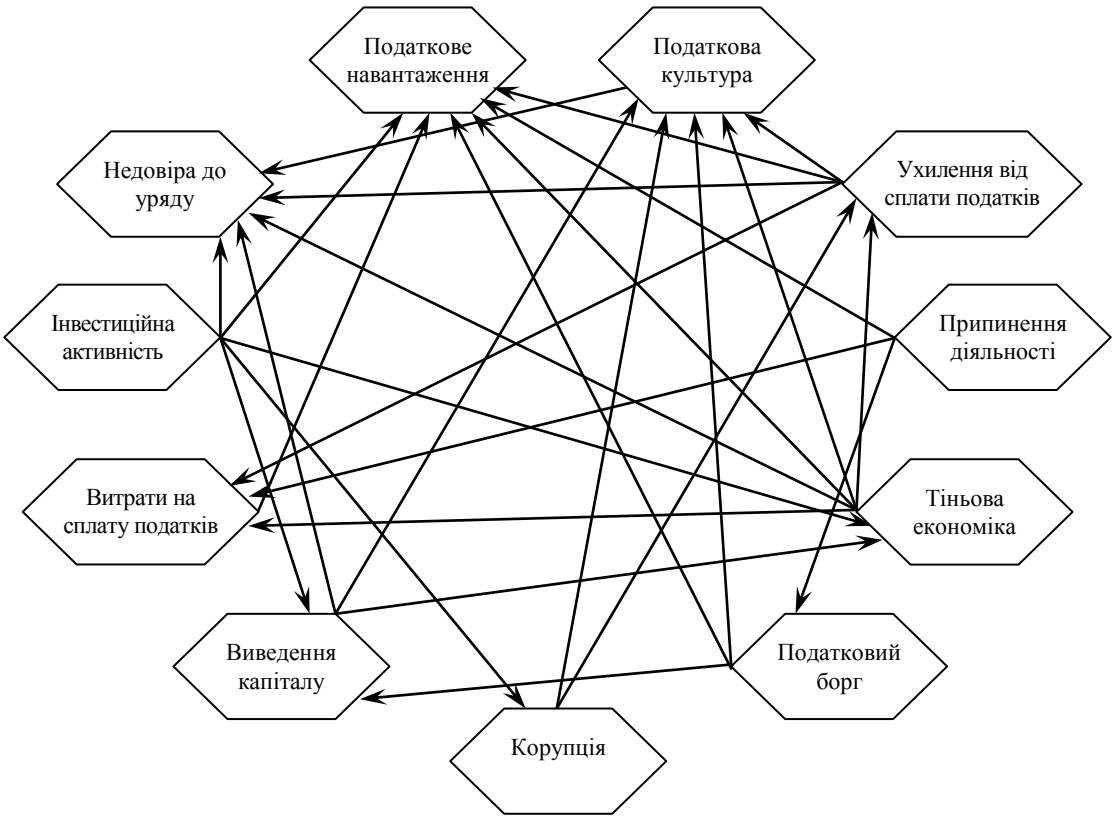

Рис. 1. Граф зв'язків між податковими загрозами[4].

Рис. 2. Модель ієрархії загроз податковій безпеці України [4].

Серед ризиків для економічної безпеки, зумовлених податковою системою, найсуттєвіші: значне податкове навантаження, недовіра до уряду та низька податкова культура, що в свою чергу зумовлюють ухилення від сплати податків, згортання діяльності або перехід у «тінь», зростання податкового боргу, корупцію в податкових органах, збільшення витрат на адміністрування і сплату податків, зниження інвестиційної активності, відтік національного капіталу за кордон.

Список використаних джерел:
1. Подік І. І. Податкова складова економічної безпеки України: Монографія / І.І. Подік, Ю.В. Гончаров. – Київ: : Інтерсервіс, 2017. – 210 с.
2. Штангрет А. М. Моделювання загроз для економічної безпеки підприємств авіаційної галузі / А. М. Штангрет // Ефективна економіка. – 2011. – № 5. – С. 123 – 134.
3. Саати Т. Л. Принятие решений. Метод анализа иерархий / Пер. с англ. Р.Г. Вачнадзе. – М.: «Радио и связь», 1993, 278 с.
4. Мамонова Г. В. Податкова компонента економічної безпеки: моделювання та оцінка загроз / Г. В. Мамонова, І. І. Подік // Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки: [колективна монографія у 2т.]. – Дніпропетровськ: «ФОП Дробязко С.І.». – 2014. – С. 190–202.

Скляр Н.М., *к.е.н.,*
Донецький національний університет економіки та торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

СУЧАСНИЙ ТЕРОРИЗМ: ЕКОНОМІЧНИЙ І БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР

Структура постбіполярної системи міжнародних відносин стимулює виникнення і поширення асиметричних конфліктів всіх типів і видів. Наявність однієї наддержави, ряду економічно розвинених країн та більшості нерозвинених; слабкість системостворюючих зв'язків - ці фактори викликають стратегічну асиметрію. Довгострокові асиметричні конфлікти в глобалізованому світі мають тенденцію до зменшення, натомість зростає кількість і вплив більш руйнівних, короткострокових конфліктів; внаслідок цього існуюча структура зазнає надалі сильнішого тиску. В існуючій світовій структурі зростає кількість використання асиметричних стратегій із високим ступенем ризику, таких як тероризм.

Сучасний тероризм відноситься до ірегулярних, складених або гібридних асиметричних конфліктів нелінійного типу третього покоління. Він характеризується різко підвищеною технічною оснащеністю, високим рівнем організації, наявністю значних фінансових коштів. Його головна відмінна риса - це розмивання меж між транснаціональним, міжнародним і внутрішнім тероризмом; розширення зв’язків терористичних організацій з представниками наркобізнесу і незаконної торгівлі зброєю; активна динаміка зростання терористичних груп у сучасному світі [1]. Загрози глобальної фінансово-економічної кризи, перспективи подальшого розшарування світу, виникнення принципово нових ідеологічних конструкцій, формування нової географії конфліктів і поширення «війн за ресурси», радикальний відхід деяких ядерних держав від існуючих правил гри, ігнорування режимів всеосяжного контролю озброєнь, демонстраційне використання зброї масового ураження, пряме її застосування, зростання ймовірності регіональних ядерних конфліктів – це ті загрози міжнародної безпеки, які сприяють трансформації регіонального тероризму в міжнародну систему.

Тероризм, як один із видів сучасних асиметричних конфліктів, став стійким фоном світової історії з 1970-х рр., перетворившись з епізодичних подій в постійний чинник життя майже усіх регіонів планети.

За даними Лондонського Інституту економіки та миру, кількість терористичних актів за останні 15 років значно виросла, а кількість жертв від цих актів у 2014р. (32 тис. осіб) збільшилась у 9 разів у порівнянні з показниками 2001р. і на 80% більше, ніж у 2013р. [2]. До пя'тірки країн, на які припадає 78% смертей від терактів, відносяться Ірак, Нігерія, Афганістан, Пакистан і Сирія. Терористичні напади у 2014 р. зафіксовані у 93 країнах і на сьогоднішній день визначається збільшення цього негативного тренду. За даними Департаменту досліджень миру і конфліктів Університету UPPSALA, найбільша концентрація терористичних нападків відзначається у Азійському регіоні, друге місце посідає Африка, третє місце займають країни Середнього Сходу [3].

За індексом глобального тероризму Україна посідає 12 місце з показником 7,2, Ірак – перше місце (показник- 10), Сірія – 5 місце (показник- 8,108) [2].

Найбільш кровопролитними у 2014р. стали теракти угруповання «Ісламська держава» в Іраку: у червні бойовики вбили 670 осіб при штурмі в'язниці в Бадуше, а в серпні — 500 осіб при нападі на курдів в Сіджарі. На п'ятому місці в цьому трагічному «рейтингу» опинилась катастрофа малазійського літака Boeing 777, який у липні 2014-го проросійські бойовики збили на Донбасі. Тоді загинули всі 298 людей, що перебували на борту[4].

За оцінками міжнародних експертів, заснованих на на методології IEP's, за останні роки економічні витрати на фінансування терористичної діяльності різко зросли і досягли у 2015 р. рекордного рівня- 52,9 млрд. доларів США, що на 61% більше в порівнянні з попереднім роком, і в десять разів більше показників 2000 року [2]

Економічні витрати держав на підтримання безпеки, пов'заної зі зростанням тероризму за останні роки також зросли. Вони пов'язані ще й проблемами біженців з регіонів збройних конфліктів, економічні наслідки яких не менш руйнівні ніж гуманітарні витрати для стабільності регіонів і підтримки потенціалу розвитку. Крім того, економічні витрати не обмежуються для країн, які безпосередньо постраждали від конфлікту. За оцінками ООН з 2010 року, наприклад, біженці з Сирії та Іраку збільшили на чверть населення Лівану і на одну десяту - Йорданії, поклавши велике навантаження на бюджети країн, суспільну інфраструктуру, ринки праці і житла [5]. Негативний вплив активізації тероризму проявився у зривах контрактів міжнародної торгівлі країн Середньої Азії і Північної Африки, зниженні довіри інвесторів цього регіону, падіння цін на нафту у нафтовидобувних країнах.

За період з липня 2014р. по серпень 2016р. потік більше 1,7 мільйона біженців досяг Європи, в той час як 3 мільйони біженців поклали економічний тиск на Туреччину[5]. Ці великомасштабні міграції на фоні пожвавлення терористичної агресії вже підривають важливі досягнення в європейському проекті, оскільки пригальмовують вільне пересування людей через національні кордони і вносять свій внесок в зростаюче почуття незахищеності людей.

Поява нових видів зброї і способів збройної боротьби створює передумови для нових різновидів тероризму. Тому зростання небезпеки з боку тероризму, яка пов'язана з технічним і технологічним прогресом є фактором впливу на воєнно-економічну, зовнішньоекономічну, науково-технічну складові економічної безпеки держав.

Отже, в умовах глобальних трасформацій у зв'язку з посиленням терористичної агресії, актуальним питанням сьогодення становиться швидка зміна архітектури міжнародної безпеки, її інстуційних установ та механізмів, які вже не взмозі забезпечити найважливіше з прав людини – право на безпеку життя.

Список використаних джерел:

1. *Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. – К. : НІСД, 2017. – 496 с.*
2. *Global Terrorism Index Report – [electronic source]: http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/11/2015-Global-Terrorism-Index-Report.pdf*
3. *Armed conflicts by region and year /Uppsala Universitet – [electronic source]: http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/charts_and_graphs/#*
4. *Страшна статистика: торік від терактів у світі загинуло 32 тисячі людей— інфографіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http: http://24tv.ua/news_n631535]/*
5. *The Economic Impact of Conflicts and the Refugee Crisis in the Middle East and North Africa /September 2016/ SDN/16/08– [electronic source]: https://www.imfconnect.org/content/dam/imf.pdf*

Татарова К.В., Охрименко С.А.
ЕкономічнаАкадемія,
м. Кишинів, Республіка Молдова

ТІНЬОВА ІНФОРМАЦІЙНА ЕКОНОМІКА

Наявність тіньової економіки є характерним для будь-якої країни, але для країн із перехідною економікою це явище є серйозною проблемою, обумовленою рядом як об'єктивних, так і суб'єктивних причин. До об'єктивних факторів, перш за все, належать швидкий і кардинальний характер економічних і державних реформ, недосконалість правової і нормативної бази, недостатній досвід роботи в умовах перехідної економіки як державних органів, так і економічних одиниць. Крім цього, різке збільшення числа підприємств і індивідуальних підприємців, ненадійна фінансова звітність господарюючих суб'єктів, низький рівень звітної дисципліни істотно впливають на зростання тіньової економіки. До суб'єктивних факторів, що сприяють поширенню даного явища, слід віднести значний рівень корумпованості влади і недостатньо енергійні дії по боротьбі з нею, а також із організованою злочинністю.

Тіньова економіка має дві основні взаємопов'язані ознаки:

- протиправна діяльність із метою отримання неконтрольованого доходувиключно у власних інтересах;
- отримання доходу, який повністю або частково виведений з-під фіскального контролю із метою отримання додаткових економічних вигід.

У період становлення і розвитку тіньова економіка поєднала в собі три укрупнених елементи, які знаходяться у постійному русі і розвитку: незаконна економічна діяльність, прихована і неформальна діяльність.

Незаконна (нелегальна) економічна діяльність включає виробництво, продаж і розповсюдження заборонених законом товарів і послуг. Доходи, отримані від незаконних видів діяльності, можуть використовуватися на абсолютно законні цілі, і в той же час витрати, пов'язані із виробництвом заборонених товарів або послуг, можуть покриватися за рахунок легальних джерел.

Прихована (підпільна) діяльність, в принципі, є законною, але при цьому обсяги її свідомо приховуються від державних органів в силу різних причин:

- щоб уникнути сплати прибуткового податку, податку на додану вартість або інших податків;
- щоб уникнути сплати внесків на соціальне страхування;
- щоб приховати порушення деяких узаконених стандартів, наприклад, мінімальної заробітної плати, максимальної тривалості робочого дня, норм безпеки, санітарних норм,тощо.

Неформальним вважається виробництво, що здійснюється в межах сектора домашніх господарств або неформального сектора. Це діяльність підприємств, що працюють для власних потреб.Юридично оформлених трудових відносин в цьому випадку не існує, а трудові відносини засновані на принципі випадкової зайнятості, родинних, особистих і соціальних зв'язках.

Існують різноманітні види діяльності, які стають на заваді корисного розвитку економіки, завдають шкоди суспільству і створюють тіньову економіку – економіку, що деформує господарські відносини, і є суспільно небезпечною. Відповідно, тіньова економіка тісно пов'язана з тіньовою інформаційної економікою. У зв'язку з цим, з'являється гостра необхідність в розробці термінологічної єдності.

Автори [1] пропонують наступне визначення тіньової цифрової економіки: «нелегальна діяльність в кіберпросторі, що дозволяє генерувати нелегальні потоки грошей для нелегальних постачальників послуг і продавців, а також позбавляти доходів легальних постачальників послуг і продавців».

На нашу думку, слід дотримуватися визначення, яке запропоновано Г. Борте в [2]: тіньова інформаційна економіка – це індивідуальна та колективна діяльність, яка є незаконною, пов'язана з проектуванням, розробкою, поширенням, підтримкою і використанням компонент інформаційних і комунікаційних технологій, прихована від суспільства.

Тіньова інформаційна економіка – всі незаконні приховувані продукти і послуги, що використовують і ґрунтуються на інформаційних технологіях.

Продукти на ринку тіньової інформаційної економіки включають великий набір технічних пристроїв і спеціалізоване програмне забезпечення [3]: шпигунські пристрої, піратське програмне забезпечення, фальсифікацію ідентифікаторів кредитних карт, реклама, черви, віруси, утиліти,тощо.

Послуги тіньової інформаційної економіки охоплюють широкий спектр дій: фарминг, фішинг, спам, крадіжка особистих даних, відмивання грошей, вимагання,тощо.

Особливу увагу слід приділити аналізу нових послугщодо замовлень, які надаються в підпільній мережі TOR індивідуальним користувачам і колективним замовникам. У їх числі такі, як Cybercrime-as-a-Service, Research-as-a-Service, Crimeware-as-a-Service, CybercrimeInfrastructure-as-a-Service, Hacking-as-a-Service, Rent-a -Hacker.

У підсумку, необхідно розробити цілісну стратегію протидії тіньовій інформаційній економіці. Основоположними принципами цієї стратегії є:

1.Удосконалення законодавчої бази економічного регулювання, націленого на створення умов, при яких приховування певних видів діяльності або їх елементів, як і будь-яка незаконна діяльність, стануть невигідними.

2.Розвитокспівпраці на державному, регіональному та міжнародномурівнях з метою зниженнярівнятіньовоїінформаційноїекономіки.

3. Створенняробочихмісць, реформуваннясистемиоподаткування, з метою посиленнязаходівборотьби з відмиванням грошей, а такожжорстокістьборотьби з корупцією.

Список використанихджерел:

1. Gaspareniene L., Remeikiene R., Schneider F. The factors of digital shadow consumption[Electronic resource]/ L.Gaspareniene, R.Remeikiene, F. Schneider //Intellectual Economics.–2015. – № 9. –p. 108–119. – Assess mode :http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2016/ DigitalShadowConsumption.pdf.

2. BortaG. The Dark Side of Information Economics /G. Borta// Economica. An. XXIII, nr2. (92), Iunie 2015, Academia De StudiiEconomice A Moldovei, Chisinau, Moldova. – pp. 97-102.

3. БортэГ. Теневаяинформационнаяэкономика / Г. Бортэ. –М.: Laboratory of Information Security,2011.–с.94-96.

Філіпковська Л.О., *к.т.н., доцент,*
доцент кафедри економіки та маркетингу,
Матвієнко О.О., *асистент*
кафедри економіки та маркетингу,
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

ДОСЯГНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АВІАТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ОСНОВІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКІВ

Стратегію економічної безпеки можна визначити як сукупність найбільш значимих рішень, спрямованих на забезпечення прийнятного рівня безпеки функціонування підприємства. Виділяють такі типи стратегій економічної безпеки: орієнтовані на усунення існуючих або запобігання виникнення можливих загроз та спрямовані на відновлення (компенсацію) понесеного збитку. В економічній літературі практично не приділено уваги ризик-менеджменту для підвищення ефективності системи економічної безпеки авіатранспортних підприємств.

Визначення природи ризику та знання про спрямованість його впливу створюють можливість управляти ризиком. Опису методологій оцінювання ризиків присвячені праці Дж. М. Кейнса, О. Моргенштейна, Дж. Фон Неймана, Дж. Неша.

У вітчизняній економічній літературі вивченню методів впливу на ризик присвячені праці Ткач С. М., Сулим М. В., Устенко О. Л., Кочеткова В. М., Феофілової Т. Ю., Мешалкіна В. П., Білозерської О. Ю., Донець Л. І., Лук'янової В. В., Штефанича Д. та ін.

Мета роботи полягає у висвітленні проблеми досягнення економічної безпеки авіатранспортних підприємств на основі управління ризиків.

В роботі [1] визначена авторська позиція в трактуванні змісту економічної безпеки як стану, при якому підприємство здатне реагувати на вплив внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих факторів, забезпечуючи стійку реалізацію основних комерційних інтересів і стратегічних цілей. У статті [2] дано опис системи економічної безпеки авіатранспортного підприємства.

В даній роботі автори вирішують поставлені завдання на припущенні про ризоматичний характер економічної безпеки авіатранспортного підприємства: всі елементи системи економічної безпеки взаємопов'язані між собою.

Ризоматичний підхід дозволяє включити в розвиток системи забезпечення економічної безпеки динамічність і адаптивність. Адаптивність, як властивість виробничої системи, забезпечує її пристосованість, тобто механізм адаптації. Тоді метою адаптивності є створення умов, при яких буде досягнута можливість функціонування і розвитку підприємства. В результаті пристосування суб'єкта господарської діяльності формуються нові значення ознак (нова якість) його станів. В роботі [3] обґрунтовано твердження про те, що адаптивність – активна властивість, що набувається в процесі адаптації. Звідси зроблено висновок про значення адаптивності в забезпеченні економічної безпеки.

У наведеній роботі розглянуто можливі ризики для авіатранспортного підприємства, а саме: виробничі ризики, комерційні ризики (підвищення експлуатаційних витрат, реалізація послуг авіаперевезень на ринку, платоспроможність покупця, зміна політики ціноутворення у постачальників паливно-мастильних матеріалів, запасних частин і матеріалів, форс-мажорні обставини), фінансові ризики (кредитний ризик, втрата ліквідності, рівень фінансового управління, зміна фінансової ситуації, невиконання договірних зобов'язань, операційний ризик, ризик банкрутства, податкові ризики, інвестиційні ризики).

Для ефективного функціонування системи економічної безпеки авіатранспортного підприємства виділено принципи управління ризиками: принципи ризоми, економічної доцільності, законності, оптимізації, безперервності, повсюдного взаємоконтролю, обізнаності [4], незалежність управління окремими ризиками, облік тимчасового чинника в управлінні ризиками, порівнянність рівня прийнятих ризиків з фінансовими можливостями, облік можливості передачі ризиків.

Основними етапами побудови системи забезпечення економічної безпеки на основі ризоматичного підходу є:

– розробка концепції економічної безпеки підприємства на основі ідеї побудови адаптивної системи управління;

– аналіз діяльності системи управління та внутрішніх й зовнішніх взаємозв'язків її елементів;

– виявлення центрів відповідальності згідно з концепцією економічної безпеки;

– визначення посадових осіб по центрам відповідальності та їх посадових обов'язків;

– організація інформаційних потоків і документообігу відповідно до вимог побудови адаптивної системи управління, оптимізація моделі управління і економічної безпеки.

Облік ризиків і адаптації до мінливих зовнішніх умов сприятиме зростанню стійкості діяльності авіатранспортного підприємства.

Подальші дослідження авторів пов'язані із запропонованою когнітивної моделлю адаптивної системи економічної безпеки [5], що дозволить з мінімальними витратами на забезпечення економічної безпеки підвищити її рівень.

Список використаних джерел:

1. Філіпковська Л. О. Трактування категорії економічної безпеки авіатранспортного підприємства / Л.О. Філіпковська, О.О. Матвієнко // Економічний аналіз: збірник наукових праць. – Тернопіль, 2014. – Т. 16, № 2. – С. 180-186.

2. Матвієнко О. О. Управління економічною безпекою авіатранспортного підприємства / О.О. Матвієнко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство – Ужгород, 2015. – № 3 – С. 106-109.

3. Филипковская Л. А. Адаптивность как способ достижения экономической безопасности предприятия / Л.А. Филипковская // «Украйна – България – Европейски съюз: съвременно състояние и перспективи». Сборник с доклади от международна научна конференция. Том 2. – Варна – Херсон: Издателство «Наука и икономика», 2015. – С. 283-286.

4. Безновская В. В. Риски транспортной компании в современных рыночных условиях / В. В. Безновская, О. А. Волкова // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – № 2-3. – 2016. – С. 20-23. – Режим доступу: http://publikacia.net/archive/2016/2/3/6.

5. Філіпковська Л. О. Методологія когнітивного моделювання економічних систем на основі теорії розпізнавання образів / Л. О. Філіпковська // Соціально-економічні аспекти розвитку суспільства: монографія / Під ред. д-ра екон. наук, професора Кизима М.О. – Х. : ВД «Інжек», 2014. – С. 201-218.

Франчук В.І., *д.е.н.,професор,*
професор кафедри економіки та економічної безпеки
Шупрудько Н.В., *аспірат*
кафедри економіки та економічної безпеки
Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України

ТЕОРЕТИЧНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФІСКАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ТЕОРІЇ БЕЗПЕКОЗНАВСТВА

Під дефініцією "фіскальне регулювання зовнішньоторговельної діяльності" пропонується розуміти сукупність регулятивних заходів держави з використанням інструментів, важелів, стимулів та санкцій, за допомогою яких забезпечується захист національних економічних інтересів.

У свою чергу, під національними економічними інтересами України у сфері фіскального регулювання зовнішньоторговельної діяльності (ЗТД), на даному етапі розвитку, ми розглядаємо:

- реалізація заходів, які сприятимуть виходу України на траєкторію сталого економічного зростання;
- активізація зовнішньоторговельної діяльності;
- підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів на внутрішньому, європейському та світовому ринках;
- захист внутрішнього ринку від неякісного імпорту;
- стимулювання розвитку експортного потенціалу країни;
- протидія контрабанді товарів і транспортних засобів;
- забезпечення фінансових надходжень до державного бюджету.

Не дивлячись на існування декількох теоретичних підходів до трактування змісту поняття "безпека", поза сумнівом залишається методологія дослідження. Безпека – це синергетичне поняття, яке комплексно відображає узагальнений стан її складових і досліджувати яке необхідно через систему індикаторів, національних економічних інтересів, чинників та загроз. Економічна безпека держави є однією із складових частин національної безпеки. Крім неї в дане багатогранне поняття входять геополітична, військова, інформаційна, екологічна та демографічна безпека. В свою чергу, економічна безпека відображає причинно-наслідкові зв'язки між економічною могутністю країни, її військово-економічним потенціалом та національною безпекою і має власну структуру. На рис. 1 показано авторське бачення місця фіскального регулювання ЗТД у структурі економічна безпека держави.

Як показує рисунок, фіскальне регулювання ЗТД має найбільший взаємозв'язок із фінансовою і зовнішньоекономічною складовими економічна безпека держави та здійснює вплив на всі її інші складові, адже саме від цілей державної політики, що втілюються у життя через механізм фіскального регулювання ЗТД залежать: розвиток реального сектору економіки, наповнення державного бюджету фінансовими ресурсами, активізація міжнародної торгівлі, забезпечення якісним продовольством населення держави та вихід держави на траєкторію сталого економічного зростання.

Рис. 1. Місце фіскального регулювання ЗТД у системі економічної безпеки держави

Вибір і ефективне поєднання інструментів і важелів є найбільш складним завданням при організації фіскального регулювання ЗТД, вплив якого на основні складові економічна безпека держави ми покажемо у своїх подальших наукових дослідженнях.

Чередниченко О.Ю., *к.е.н., доцент,*
Чередниченко А.О., *к.е.н., старший викладач,*
Харківський національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова

ПРИЧИНИ ФОРМУВАННЯ ТІНЬОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ, ПРАВОВІ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПІДСТАВИ ЩОДО БОРОТЬБИ З ВІДМИВАННЯМ «БРУДНИХ КОШТІВ» В УКРАЇНІ

Після здобуттям незалежності Україна отримала у спадок від колишнього СРСР вцілому сформований тіньовий сектор економіки, в якому містилося кримінальне ядро. Існуюча в Радянському Союзі адміністративно-планова економічна система призвела до того, що розрахунки між фізичними та юридичними особами в більшій частині здійснювалися в готівковій формі. Особливо стрімким було зростання тіньових капіталів за роки, так званої, «перебудови» (1985—1991 рр.). На початку 90-х років минулого століття в пострадянських державах у зв'язку з падінням обсягу валового внутрішнього продукту, негативним зростанням економічних показників і гіперінфляцією гостро стало питання виведення грошових потоків з «тіні». Додаткові умови для розвитку «тіньової» кримінальної діяльності створювали спотворена галузева та регіональна структура економіки, її надмірна монополізація та олігархизація. Корупція в органах влади і управління, силових структурах та контролюючих установах виступили ще однією із передумов до тінізації економіки держави. Помилки у здійсненні реформ, зокрема тих, що стосувалися прискореної лібералізації та приватизаційних процесів, розбудови фінансового сектору також спонукали до тінізації економіки.

Саме тіньова економіка, як сукупність неврахованих і протиправних видів економічної діяльності, є безпосереднім джерелом одержання «брудних» коштів. Вона включає три сегменти:

- «неофіційну» («неформальну», «сіру»);
- «підпільну» («кримінальну», «чорну»);
- «фіктивну» економіку.

Щодо каналів походження «брудних» грошей, то у світовій практиці виділяють такі основні генератори грошових потоків:

- організовані злочинні угруповання, яким необхідно легалізувати кошти, отримані внаслідок торгівлі наркотичними речовинами, а також внаслідок здійснення іншої злочинної діяльності;
- терористичні угруповання, які використовують систему відмивання «брудних» грошей для отримання коштів на закупівлю зброї та техніки для ведення військових дій;
- так звані корумповані чиновники, що отримують «брудні» гроші у формі хабарів, коштів з державних соціальних фондів, а також привласнених позик міжнародних фінансових інституцій, отриманих у рамках фінансової допомоги.

Не викликає сумніву необхідність боротьби з вищенаведеними явищами на всіх рівнях держави всіми законними засобами. Для цього необхідні такі основні підстваи:

- політична воля та відповідальність керівництва держави,інших керівників органів валди і управління, силових та правоохоронних струкур;
- дієва законодавча та нормативна база;
- консолідація та рішучість всіх верст суспільства щодо боротьби звказаними негативними проявами.

В Україні вже створені і діють як самостійні, незалежні органи з боротьби з організованою злочинністю і корупцією, так і окремі спеціалізовані підрозділи у складі МВС, СБУ, НАБУ, Міністерства фінансів та інших міністерств та відомств. До їх компетенції, крім зазначених у самій назві завдань, входить також боротьба з відмиванням «брудних» грошей. Також діє закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму", який встановлює яким чином, якими способами та у яких випадках має здійснюватись моніторинг фінансових операцій. Органом уповноваженим на здійснення таких функцій є Державна служба фінансового моніторингу України. Крім того, українське законодавство закріпило ряд базових принципів, визначених «Сорока рекомендаціями ФАТФ».

Прийняття Верховною Радою України антикорупційних законів, впровадження нових кримінального та кримінально-процесуального кодексів, внесення змін до деяких законів України з питань запобігання використання банків та інших фінансових установ з метою легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом, утворення у складі Міністерства фінансів України Державного департаменту фінансового моніторингу, прийняття Програми

протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом є важливим етапом у налагодженні ситеми щодо боротьби з вищенаведеними явищами. Водночас рівень тінізації української економіки і фінансів все ще залишається надто високим. Проблема тінізації економічних відносин актуальна для всіх без винятку країн світу. Більше того, за даними іноземних експертів, у глобальному масштабі ця проблема має тенденцію до загострення.

Тому українській владі треба не тільки врахувати відповідні висновки з попереднього уроку, а й активно, системно та швидко налагоджувати роботу та впроваджувати заходи щодо боротьби з відмиванням «брудних коштів» в Україні, розгорнути дієві реформи в економічній та првовиій сфері, провести адміністративну реформу, реформу правоохоронних органів та мінімізувати корупційні прояви. Однією із важливіших реформ в цьому напрямку є створення на базі податкової міліції сучасного підрозділу з правами оперативно-розшукового органу; реформування підрозділів щодо захисту інтересів держави в економічній сфері та броротьби з корупцією і організованою злочинністі Служби безпеки України; підрозділів захисту економіки Національної поліції.

Секція 5. Підготовка фахівців у сфері безпекознавства

Жолобецька В. О., *студентка,*
Тулуб О.М. *к.е.н.,доцент*
кафедри менеджменту таекономічної безпеки
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

НАВЧАННЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ

В умовах ринкової економіки та жорсткої конкуренції одним із головних напрямів розвитку організацій та забезпечення кадрової безпеки є навчання персоналу. Адже ситуація на ринку швидко змінюється і потребує негайного та адекватного реагування. Здатність своєчасно адаптуватися до нових умов і викликів визначає успішність компанії та значною мірою впливає на її конкурентоспроможність та економічну безпеку.

Навчання персоналу вирішує не тільки завдання підприємства – отримання прибутку, сталий розвитокі підтримку високого рівня кадрової безпеки, а й діє в інтересах людей – гарантує створення можливості для реалізації здібностей і підвищення рівня життя. Тому обрана тематика є актуальною та має важливе практичне значення.

Персонал необхідно розглядати як один із найбільш важливих інструментів функціонування підприємства. За такої умови головне завдання керівництва – створення відповідної робочої атмосфери, що стимулює до розвитку знань, практичних навичок і їхнього максимального застосування. Лише високоосвічений і достатньо мотивований працівник, який постійно розвивається, може швидко реагувати на зміни, що відбуваються на ринку, пристосовуватись до них та не становити загрози кадровій безпеці підприємства. Завдяки безперервному навчанню і розвитку персоналу підприємство має вплив на конкретну галузь та зберігає свою конкурентоспроможність[1].

Необхідно відзначити, що діюча в Україні консервативна система спеціальної і вищої освіти, у більшості своїй надає загальні теоретичні знання, значна частина яких вже є застарілими і не відповідає вимогам ринку. Лише поодинокі прогресивні навчальні заклади встигають адаптувати свої програми до потреб економіки та суспільного сектору.

Якщо говорити про робочу силу, починаючи від робітників і закінчуючи керівним персоналом, то левова частка з них проходили навчання і професійну підготовку декілька (а то й декілька десятків) років тому. Природно, що їх знання і навички, які свого часу задовольняли роботодавця, на сьогодні вже втрачають свою ефективність і не відповідають вимогамринку. Навіть той професійний досвід, який вони мають, часто стає не запорукою нових

досягнень, а гальмує розвиток підприємства. Виникають серйозні протиріччя між минулим досвідом і новими викликами, які потребують швидких і креативних рішень, що базуються на новітніх технологіях і розробках.Як бачимо, складається доволі дивна ситуація, коли молоді спеціалісти з сучасними знаннями, ще не мають досвіду практичної діяльності, а працівники з багаторічним стажем все ще дотримуються застарілих стереотипів і шаблонів роботи. За таких умов, говорити про ефективність організації та її кадрову безпеку в умовах жорсткої конкуренції доволі складно.

Ефективне функціонування підприємства та рівень кадрової безпеки залежить від стабільності його кадрового складу і високої кваліфікації персоналу. Вирішити одночасно ці два завдання може мотивоване навчання персоналу підприємства, тобто отримання знань, навичок і вмінь, до якого прагнуть самі працівники. Своєчасна і високоякісна підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації дозволять сформувати діапазон теоретичних знань ікомпетенцій. З підвищенням рівня підготовки кадрів підвищується і рівень продуктивності праці. Крім цього, можливість отримати додаткову освіту для більшості працюючих, а також потенціальних працівників, є додатковим фактором нематеріальної мотивації [2].Особливістю навчання персоналу в сучасних компаніях є не лише оволодіння професійними навичками і новітніми технологіями, а й створення у працівників стійкої мотивації до розвитку та збільшення власних результатів із одночасним вихованням лояльності до компанії і корпоративного командного духу.

В даний час розвиток і навчання персоналу із статті витрат перетворилися в об’єкт інвестицій. Зростання ролі безперервного навчання персоналу в процесах підвищення конкурентоспроможності підприємства,рівня його кадрової безпеки і організаційного розвитку зумовлено тим, що навчання персоналу є важливим засобом досягнення стратегічної мети підприємства та підвищення цінності людських ресурсів, а без безперервного навчання організаційні зміни є неможливими[3].

Нині вже нікого не дивує той факт, що фахівці різного рівня по декілька разів на рік проходять спеціалізовані тренінги та навчальні курси для підвищення ефективності роботи і динамічного розвитку. Адже найбільш прибуткові сегменти бізнесу дістаються саме тим, хто професійно і технологічно рухається на крок попереду всіх інших гравців на ринку. І цей процес є безперервним і невпинним. В залежності від специфіки роботи організації і створюються індивідуальні та тематичні програми, які наповнені великою кількістю сучасних технологічних навчальних методів.

Як показує досвід, проходження тренінгів і навчальних курсів дають їх учасникам нові знання, натхнення та поштовх для розвитку, але ефект від такого навчання, зазвичай, триває не надто довго, і повернення до звичного ритму роботи з часом нівелює більшість ідей та інновацій. Тому варто розглядати навчання персоналу як багаторівневу чітку систему, яка ефективно впливає на розвиток всіх ланок найголовнішого робочого ресурсу – людського. Головною метою таких систем має бути не лише покращення якості роботи і збільшення фінансового результату компанії та посилення рівня її кадрової

безпеки, а і підвищення доходів самих працівників. В даному випадку йдеться про трансформацію знань і навичок у грошові кошти, як одну із найвагоміших складових мотивації персоналу. Від такого ставлення до навчання персоналу беззаперечно виграють усі:і співробітники і організації і пересічні клієнти, та і все суспільство загалом.

Варто звернути увагу на синхронізацію теоретичної частини навчання з її практичною складовою. Адже цінність будь-якого навчання полягає саме в успішному застосуванні нових знань і навичок в процесі повсякденної управлінської або виробничої діяльності. Безперервний процес навчання персоналу перетворюється в усвідомлену діяльність по управлінню саморозвитком і самореалізацією кожного співробітника. Накази і плани відходять на другий план, а бажання працівників вдосконалюватися забезпечують сталий розвиток підприємства в довгостроковій перспективі і гарантує його кадрову, а у підсумку – і економічну безпеку.

Список використаних джерел:

1. Брич В. Я. Людські ресурси як чинник забезпечення конкурентоспроможності підприємства / В. Я. Брич, О. З. Колодницька // Інноваційна економіка. – 2015. – № 4. – С. 72-75.

2. Назарова Г. В.Концептуальна модель мотивованогонавчання персоналу / Г. В. Назарова, І. О. Мартиненко // Вісниксоціально-економічнихдосліджень. – 2013. –Вип. 4. – С. 106-111.

3. Балдинюк А. Г.Ефективністьінвестицій у навчання персоналу / А. Г. Балдинюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 8. – С. 14-16.

Момот Т.В.,*д.е.н., професор,*
завідувач кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку і аудиту,
Пересипкін М.М.,*аспірант*
кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку і аудиту
Харківський Національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЗДІЙСНЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ РЕФОРМ В УКРАЇНІ

Забезпечення безпеки в Конституції України визначено однією із першочергових функцій держави. Неспроможність втілити й гарантувати цю базовусоціальну цінність призводить до неминучого занепаду суспільств та держав. Економічна безпека держави є інтегральною характеристикою стану її економічної системи та визначається сукупністю умов і факторів, які забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, здатність до постійного оновлення, самовдосконалення та протистояння зовнішнім загрозам. Проблеми економічної безпеки держави останніми роками активно досліджуються вітчизняними та зарубіжними ученими, такими як: О.І. Барановський, О.С.Власюк, З.С. Варналій, А.І. Ілларіонов, В.М. Геєць, Б.В. Губський, В.І. Мунтіян та багато інших [1-7].

Важлива роль у забезпеченні вертикалі економічної безпеки належить економічній безпеці підприємства. Фахівці виділяють такі концептуальні підходи щодо визначення економічної безпеки підприємства: ресурсно-

функціональний, захисний, гармонізаційний. В рамках зазначених підходів виділяють функціональні складові економічної безпеки підприємства. При цьому, особлива увага приділяється забезпеченню кадрової безпеки - процесу запобігання негативним впливам на економічну безпеку підприємства через ризики і погрози, пов'язані з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами загалом. Варто зазначити, що кадрова безпека є уніфікованим поняттям, синтезованим з багатьох складових безпекознавства, яке виявляється на всіх рівнях – від окремо взятого підприємства до національної економіки.

Важливість кадрового забезпечення в системі економічної безпеки підприємства розглядається в роботах Франчука В.І., Гнилицької Л.В., Пригунова П.Я. та інших [8-10]. Персонал визначає успіх у бізнесі та державному секторі. Освіта, кваліфікація і рівень розвитку професійно важливих якостей виступають сьогодні основними якісними характеристиками персоналу.

В сучасних умовах розв'язання проблем кадрового забезпечення безпеки підприємств безпосередньо пов'язано із формуванням вітчизняної системи підготовки фахівців з вищою освітою в галузі безпеки. Основні проблеми при підготовці фахівців з економічної безпеки лежать в площині визначення специфіки діяльності підрозділів безпеки в системі економічної безпеки та їх наукового обґрунтування і подальшого навчального забезпечення. Фахівці з безпеки підприємств повинні мати спеціальну освіту, яка б охоплювала інтегровані знання: фінансові, економічні, юридичні, управлінські, безпекознавчі, психологічні, тощо, а також враховувати вимоги майбутньої спеціальності, теоретичні знання повинні бути доповнені практичними навичками, вміннями. Однак, сьогодні визначається недостатній рівень та якість підготовки фахівця з безпеки в Україні через відсутність системного підходу, підготовки, яка не забезпечує вирішення сучасних проблем у сфері безпеки.

На шляху до євроінтеграції доцільно використовувати світовий досвід. Аналіз міжнародної нормативної бази стандартів (ISO) показав, що ключовим для стабільного, безперервного і ефективного функціонування будь-якого підприємства є своєчасна ідентифікація ризиків, ефективне реагування на них (управління) і навчання кадрів на прикладах змодельованих ситуацій, що необхідно враховувати для адекватної і сучасної підготовки фахівця в області забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання.

На підставі анкетування визначено, що сучасна система забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання є незадовільною через низьку укомплектованість фахівцями, відсутність постійного моніторингу процесу забезпечення економічної безпеки (лише 36,7 % установ здійснюють його на постійній основі). На всіх рівнях укомплектованість посад спеціалістів, які забезпечують економічну безпеку суб'єктів господарювання є недостатньою: на рівні керівників (КП 1229) – 25,0 – 45,0 %; на рівні професіоналів (КП 2414, 2419) – 8,0 -28,0 %; на рівні фахівців (за КП 3411, 3439) – 8,0 – 30,0 %. Однак, для вирішення проблем кадрового забезпечення економічної безпеки суб'єктів

господарювання фахівці готові звертатися до ВНЗ з метою підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації фахівців з безпеки (56,7 %), при цьому, до 80,0 % - готові інвестувати у підготовку фахівців з питань економічної безпеки після вивчення даного питання.

Таким чином, аналіз сучасного стану освітньої діяльності з підготовки фахівців з вищою освітою в галузі безпеки підприємств, установ, організацій дозволив розробити перспективну модель, щодо їх підготовки з урахуванням визначених проблем та недоліків – концепцію підготовки фахівця з безпеки. Так, для перспективного розвитку освітнього простору підготовки фахівця з безпеки та вдосконалення системи підготовки/перепідготовки фахівця з вищою освітою доцільно на державному рівні проводити заходи з напрямів: - удосконалення стандартів вищої освіти (утворення координаційної ради, робочої групи із функціями контролю процесу освіти фахівця з безпеки; розширення напрямів підготовки; удосконалення ОКХ та ОПП); - удосконалення освітнього процесу (в програмах враховувати особливості галузей, підприємств, особливості загроз та можливості; удосконалити систему комунікації з фахівцями – практиками (проведення спільних науково-практичних заходів, в т.ч., наукових досліджень; знайомство та використання досвіду інших країн); - у напряму організаційно-методичної допомоги СГ (практичні консультації для СГ, розробка науково-методичних матеріалів, запровадження єдиного регіонального Центру підтримки підприємств.

Список використаних джерел:

1. *Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) / О.І. Барановський. – Київ. нац. торг.-екон. ун-т. .: КНТЕУ.–2004. –760 с.*
2. *Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О.С. Власюк. – Нац. інс–т проблем міжнародної безпеки при РНБО України: Моногр. – К., 2008.– 48 с.*
3. *Варналій З.С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: Моногр. / З.С. Варналій, Д.Д. Буркальцева, О.С. Саєнко. – К.: Знання України, 2011. – 299 с.*
4. *Илларионов А. Критерии экономической безопасности [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iea.ru/article/publ/vopr/1998_10.pdf.*
5. *Концепція економічної безпеки України / Підгот. В. М. Геєць та ін.; НАН країни, Ін-т. екон. Прогнозування. – К. : Логос, 1999. – 56 с.*
6. *Губський Б.В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення: моногр. / Б.В. Губський. – К.: Укрархбудінформ, 2001. - 122 с.*
7. *Мунтіян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтіян. – К.: КВІЦ, 1999. –462 с.*
8. *Франчук В.І. Основи економічної безпеки: навч. Посібник / В.І. Франчук/ Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів, 2009. – 204 с.*
9. *Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства: монографія / Л.В. Гнилицька. / К.: КНЕУ, 2012. – 305 с.*
10. *Момот Т.В. Концептуальні підходи до організації підрозділів безпеки в системі забезпечення економічної безпеки корпоративних підприємств / Т.В. Момот, П.Я. Пригунов, А.М. Новак / Комунальне господарство міст.: науково-технічний збірник. - №106, 2012. - С.249-261.*

Шароватова О.П., *к.пед.н., доцент,*
Національний університет цивільного захисту України

СФЕРА БЕЗПЕКОЗНАВСТВА:ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

Сьогодні ядром комплексної системи виконання соціального замовлення на формування особистості, здатної дати відповідь викликам XXI століття і забезпечити сталий розвиток держави в умовах сформованого суспільства ризику, має стати освіта в галузі безпекознавства. Це можливо за умовнадання пріоритету у змісті сучасної освіти фундаментальним світоглядним аспектам, розкриття цілісного розуміння явищ і процесів, що відбуваються у світі, й орієнтації на підвищення якості освіти молодого покоління з питань безпеки.

Як наукова категорія,безпека розглядається вкількохаспектах:як відсутність небезпеки;як властивість соціальної системи;як специфічний вид діяльності;як стан захищеності.З позицій логіко-детермінантних підходів, безпека - це такі умови, в яких перебуває складна система, коли дія зовнішніх факторів і внутрішніх чинників не призводить до процесів, що вважаються негативними по відношенню до даної складної системи у відповідності до наявних, на даному етапі, потреб, знань та уявлень [1].

Наука пробезпеку та галузь знань, яка інтегрує прикладні аспекти політичних, соціальних, воєнних, економічних, технічних, гуманітарних та інших наук і орієнтована на дослідження сутності, змісту, методів, форм, органів, сил та засобів забезпечення безпеки об’єкта за умови впливу чинників внутрішнього та зовнішнього характеру,визначені фахівцями як безпекознавство[2].

Усвідомлення нинішнього стану безпеки кожної людини (за обсягом і змістом вона охоплює весь комплекс людських відносин в соціальній і виробничій сферах, саму сутність людського життя, рівень національного розвитку і безпосередньо впливає на показник благополуччя населення) призводить сучасне суспільство до актуальності масштабного завдання щодо перегляду існуючого ставлення до питань безпеки шляхом формування нової масової культури - культури безпеки, коли кожен громадянин свідомо обирає певну позицію, набуває необхідні знання та навички у сфері забезпечення безпеки.

Оскільки безпека людини поняття складне і багатофакторне, дана проблематика, як окремий напрям досліджень, вже кілька десятків років турбує наукове і освітнє співтовариство. І факт приналежності системі освіти провідної ролі у справі забезпечення національної безпеки і безпечної життєдіяльності громадян видається безперечним.При цьому особливості вітчизняноїсистеми освіти у сфері безпекознавства,характеризуються досить суперечливо, маючи на шляху свого становлення то суттєві позитивні, то досить безперспективні періоди [3].

Специфічною особливістю безпекознавства є те, що феномен безпеки, його проблематика охоплює багато галузей людського знання (політику, економіку, соціологію, філософію, психологію, екологію та багато інших) і є

результатом їх взаємодії, цілісного взаємозв'язку. Тому видається неможливим вивчення даної сфери методами лише окремих наук, тут потрібна принципово нова методологія досліджень, своєрідний синтез методологій багатьох наук.

Важливе значення у даному контексті мають певні закономірності освіти, серед яких об'єктивна взаємозумовленість розвитку теорії і практики в галузях безпеки та потреб сучасного суспільства; взаємозв'язок психологічної, соціальної, культурологічної та професійної сутності особистості та її безпечної життєдіяльності; єдність інтегративної цілісності та комплексності освіти у сфері безпекознавства [4].

У процесі підготовки фахівців сфери безпеки відбувається взаємообумовлений розвиток особистості, її соціалізація.Тому серед основних завдань освіти з безпекознавства визнаються: формування культури людини щодо безпеки, її відповідних моральних позицій, поглядів, поведінки, а також забезпечення певного стану індивідуальної захищеності людини шляхом формування і розвитку відповідних якостей особистості, необхідних знань і умінь.

Вивчаючи дисципліни, орієнтовані на забезпечення різного роду безпеки (державної, воєнної, технологічної, екологічної, гуманітарної, інформаційної, продовольчої, енергетичної, особистої, побутової та ін.), майбутні фахівці повинні оволодіти сукупністю загальнокультурних та професійних компетенцій у відповідних напрямах підготовки для вирішення завдань, пов'язаних із забезпеченням безпеки персоналу об'єктів економіки при небезпечних ситуаціях, а також мати певний рівень сформованості відповідальності за особисту та колективну безпеку [3].

Відтак, основними тенденціями у вітчизняній освіті з питань безпеки повинні стати: розширення тематики навчальних дисциплін, безпосередньо спрямованих на певні теми безпеки; посилення інтеграційних процесів з гуманітарними та іншими дисциплінами і напрямами; відновлення ряду дисциплін (або окремих тем) з безпеки людини на всіх рівнях освіти, починаючи з початкової школи; перехід від епізодичного до систематичного вивчення відповідної тематики протягом усього терміну навчання у навчальних закладах; істотне збільшення фахівців освіти, які залучаються до роботи над змістом, методами навчання з безпеки людини, які обов'язково мають досвід роботи над проблемою; збільшення кількості структур, що безпосередньо забезпечують навчання з безпеки людства; розширення кількості напрямів професійної підготовки за окремими складовими безпекознавства; продовження роботи по стандартизації навчання у напрямі безпечного життя і діяльності людини, введення відповідних дисциплін в освітньо-професійні програми усіх рівнів і напрямів освіти як нормативних; збільшення чисельності центральних органів виконавчої влади України, які повинні організовувати і брати участь у роботі з навчання певних верств населення з питань безпеки.

Якщо навчання з безпеки організовувати на всіх без винятку рівнях освіти, очікуваними результатами цього стане: підвищення культурного рівня населення, охопленого системою освіти, що має проявитися у поліпшенні здоров'я людей і зменшенні кількості випадків його втрати; збільшенні

кількості професій і чисельності фахівців, що працюють у державних органах захисту населення, що обов'язково призведе до удосконалення цієї системи [3].

Необхідно наголосити, що в нинішньому суспільстві – суспільстві ризику - роль і відповідальність системи освіти за підготовку молодого покоління у сфері безпекознавства дедалі збільшується. І в умовах сучасної вітчизняної системи освіти, яка відчуває серйозні концептуальні перетворення, характер викладання блоку дисциплін про безпеку повинен істотно змінитись шляхом збільшення кількості аудиторних занять та питомої ваги самостійної роботи слухачів, якій в загальному обсязі навчальних дисциплін відводиться значне місце.

Список використаних джерел:

1. Заплатинський В.М. Логіко-детермінантні підходи до розуміння поняття «Безпека» / В.М. Заплатинський // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини / [редкол.: П. С. Атаманчук (відп. ред..) та ін.]. - Кам'янець-Подільський: КПНУ ім. Івана Огієнка, 2012. – Вип. 5. - С. 90-98.

2.Ліпкан В.А. Безпекознавство: Навчальний посібник / В.А. Ліпкан. -2003. - С. 208.

3. Шароватова Е.П. Проблемныевопросыукраинскогообщества в генезисе образования по вопросамбезопасности / Е.П. Шароватова // Перспективыразвитиявысшейшколы : материалы X Международной науч.-метод. конф. / редкол.: В. К. Пестис [и др.]. – Гродно : ГГАУ, 2017. – С. 209-214.

4. Абрамова С.В. Методологічні основи підготовки фахівця освіти в галузі безпеки життєдіяльності / Абрамова С.В., Бояров Е.Я. // Сучасні проблеми науки та освіти. - 2011. - № 6.

Секція 6. Інформаційна безпека: обчислювальні, телекомунікаційні, хмарні системи

Serwa Dobromił,
Dr. Hab., associate professor, Warsaw School of Economics,
Collegium of Economic Analysis, Institute of Econometrics,
Warsaw, Poland

USING MODEL AVERAGING TECHNIQUES TO IMPROVE FORECASTS OF FINANCIAL SECTOR VARIABLES

Introduction.In this short paper, we describe two simple methods applied to ordinary regression models to reduce variance of point forecasts. Both methods are applied to linear regression models estimated using the ordinary least squares (OLS) method. These methods involve estimating numerous (different and non-nested) specifications of the linear regression model and then they require averaging of estimated regression parameters. The first method uses simple averages of estimated parameters and the second method uses weighted averages of estimated parameters to compute the forecast of a dependent variable. We compare the precision of forecasts computed with these two methods.

Methodology. We consider the following predictive regression model:

$$y_{t+l} = \alpha_0 + \alpha_1 \cdot y_t + \beta_1 \cdot x_t^{(1)} + \cdots + \beta_M \cdot x_t^{(M)} + \varepsilon_t \,, \qquad (1)$$

where the explanatory variables are denoted as $x_t^{(m)}$ for $m = 1, \dots, M$. The dependent variable $y_{t+l}$is measured$l$ periods ahead of all explanatory variables in the model. The parameters β_m measure the impact explanatory (e.g., industry-specific or macroeconomic) variables on the analyzed financial variable. We assume that the regression model (1) contains all available explanatory variables useful in explaining the dependent variable.

In different specifications of model (1), we set unique combinations of zero restrictions on selected parameters β_m (i.e., $\beta_m = 0$) of this model. Altogether, there are $K = 2^{M+1}$ potential distinct specifications of model (1), i.e. the unique subsets (and combinations) of explanatory variables in this model. For example, the following specification:

$$y_{t+l} = \alpha_0 + \alpha_1 \cdot y_t + \varepsilon_t \,, \qquad (2)$$

is one of the K specifications and it uses the lagged dependent variable as the only explanatory variable in the model.

Denote the kth model (specification) by $\mathcal{M}_k$, where $k \in \{1, 2, \dots, K\}$. Let $P(\mathcal{M}_k)$ be the prior believe of the researcher about the probability that the kth model is ‘true’. Then the posterior probability that the kth model is true, conditional on the data observed up to time T is equal:

$$P(\mathcal{M}_k|\Omega_T) = \frac{P(\Omega_T|\mathcal{M}_k)P(\mathcal{M}_k)}{\sum_{j=1}^{K} P(\Omega_T|\mathcal{M}_j)P(\mathcal{M}_j)} \,, \qquad (3)$$

where$P(\Omega_T|\mathcal{M}_k)$ is the marginal likelihood of the kth model. The asymptotic approximation using the Schwarz criterion of the marginal likelihood is the following:

$$P(\mathcal{M}_k|\Omega_T) = \frac{P(\mathcal{M}_k)T^{-r_k/2}SSE_k^{-T/2}}{\sum_{j=1}^{K} P(\mathcal{M}_j)T^{-r_j/2}SSE_j^{-T/2}}, \quad (4)$$

where$T$ is the number of observations, r_k is the number of regressors in the kth model, SSE_k is the sum of squared residuals in the kth regression.

The researcher's prior believe is that the probability of each variable being included in the model is the same and independent from other variables being included in the model. Therefore the prior probability for the model $\mathcal{M}_k$ being true is binomial and equals

$$P(\mathcal{M}_k) = \left(\frac{\bar{r}}{R}\right)^{r_k}\left(1-\frac{\bar{r}}{R}\right)^{R-r_k}, \quad (5)$$

where$\bar{r}$ is the prior expected number of regressors in the model and R is the total number of possible regressors.

Our first method employsthe estimated models and the corresponding posterior probabilities to computed average forecasts of the dependent variable out of sample. The average forecasts are computed by averaging single-model forecasts with model-specific weights equal to posterior probabilities of the respective models. The method of averaging OLS estimates with Bayesian weights is called the Bayesian Averaging of Classical Estimates (BACE; e.g. Sala-I-Martin, Doppelhofer, and Miller, 2004).

Let $\hat{y}_{i,\tau}^{(k)} = E\left(y_{i,\tau}\middle|\mathcal{M}_k, \Omega_T\right)$ be the predicted value of y at time τ conditional on the information available up to time T and on the model $\mathcal{M}_k$. The BACE forecast is a weighted average of individual forecasts with weights set equal the posterior model probabilities $P(\mathcal{M}_k|\Omega_T)$

$$\hat{y}_{i,\tau}^{**} = \sum_{k=1}^{K} \hat{y}_{i,\tau}^{(k)} P(\mathcal{M}_k|\Omega_T). \quad (6)$$

Our second method is similar and it also uses the weighted average of single-model forecasts to obtain the final forecast of the dependent variable. However, the weights are the same for all specifications and are equal $1/K$. Therefore, the average forecast may be constructed as a simple arithmetic average of forecasts from individual models:

$$\hat{y}_{i,\tau}^{*} = \sum_{k=1}^{K} \frac{\hat{y}_{i,\tau}^{(k)}}{K}. \quad (7)$$

When K is too large to investigate all possible combinations of explanatory variables in the analysis, the specifications can be selected randomly from the set of all allowed specifications of the model. One may consider the so-called MC^3 simulation procedure to choose those specifications that are most likely to be the 'true' ones.

Empirical results. We consider a simple Monte Carlo experiment. We generate independently 100 observations of four variables from the standard normal distribution: $x_t^{(1)}$, $x_t^{(2)}$, $x_t^{(3)}$, and $x_t^{(4)}$. We also generate observations of a random variable ε_t from the same distribution. Then we construct the dependent variable y_{t+1} using the following model:

$$y_{t+1} = \alpha_0 + \alpha_1 \cdot y_t + \beta_1 \cdot x_t^{(1)} + \varepsilon_t. \quad (8)$$

This means that only one exogenous variable $x_t^{(1)}$ and the variable y_t are used to explain y_{t+1}. The value of y_1 is set to zero. Then we estimate all possible specifications of the model (1) to explain the generated variable y_{t+1}. We use the first 99 observations to estimate parameters of all models. Since we have four exogenous variables plus the lagged explained variable as candidate explanatory variables for the model, we have altogether $2^5 = 32$ possible specifications. We keep the last observation (for $t = 100$) of all variables to construct a forecast of y_{101}.

We experiment with three methods to build forecasts of y_{101}. The first method uses the model (1) with all four exogenous variables $x_t^{(1)}$, $x_t^{(2)}$, $x_t^{(3)}$, and $x_t^{(4)}$, and the variable y_t to construct a forecast. The second approach uses the BACE method and the third approach uses the simple average of all single-model forecasts, as described in the previous section.

We consider 10000 Monte Carlo replications of all forecast methods and compute mean squared prediction errors. The results are presented in Table 1.

Table 1

Mean squared prediction errors for three forecast methods

The first method: general model	The second method: BACE	The third method: simple averaging
1.0585	1.0335	1.4633

Note: We assume 4 as the number of variables expected a priori in the BACE method. This does not affect our general conclusions.

Our conclusion is that the Bayesian averaging method generates the lowest mean squared prediction errors, i.e. the most precise forecasts, among the considered methods. The precision is similar for the most general model, so this method may be considered as a simple alternative for predictive regressions. Obviously more experiments are required to present more general conclusions about the analyzed methods.

References:

1. Doppelhofer, Gernot, and Ronald I. Miller. "Determinants of long-term growth: A Bayesian averaging of classical estimates (BACE) approach." The American Economic Review 94.4 (2004): 813-835.

Gurbanov N. G.,
associate professor, PhD., UNEC,
Ismayil zade A. A.,
associate professor, PhD., UNEC

MODERN PROBLEMS AND PROSPECTS OF TRAINING SPECIALISTS IN SECURITY MATTERS

Annotation. The main goal of the article is to study the role and importance of training security specialists in the modern world with ever-increasing internal and external threats.

The result of the study was the investigation of the reasons for the actualization at this stage of historical development of the problem of training specialists in security matters. The definition of citizens' security and national security is formulated. The statistical analysis of losses related to inadequate solution of security issues in various spheres of public life is given. Specific measures were proposed for training specialists on general and special security issues.

Introduction. Modern social life proceeds in a complex contradictory situation, where success in solving various problems is combined with the emergence of new, more complex, requiring more thorough preparation for its solution. Our life is becoming more and more comfortable and diverse, continuously growing quantitatively and qualitatively surrounding the technical systems used in our daily activities. At the same time, there are also potential threats from them. Consequently, it can be argued that, in parallel with the growth of the welfare of society, there is also a growing need to improve its safety. The interests of protecting people from various dangers from ancient times pushed them to create different associations. Since the last century, along with national entities for the protection of citizens, various supranational organizations have been created, aimed at ensuring the security of mankind as a whole.

Main part. The modern world is characterized by a continuous growth in the number of local and global threats, which creates the need to ensure the security of every person and society as a whole globally. In this regard, it is necessary to give a theoretical definition of closely interconnected categories: "human security" and "public safety" or "national security".

In our opinion, under the security of citizens it is necessary to understand a way of life in which respect for basic human rights and freedoms, a decent quality of life is ensured. Under national security, it is necessary to understand the sovereign right of the state to exercise the above-mentioned rights and freedoms of its citizens within its internationally recognized borders.

The importance of the role of safety in human life was noted also by the well-known American sociologist A Maslow. In his famous hierarchy of needs, "The Need for Security" he placed in second place after "Physiological needs" [1]. If we consider human life historically, today it has become more secure than it was many centuries ago. The greatest results have been achieved in the last 100 years.

The whole set of factors affecting human security can be divided into natural, technogenic and socio-political. Ensuring personal safety is associated with minimizing the risks of impact on him of these factors. One of the most important means to achieve this goal is correct, rational behavior within the scope of the listed risks.

Let us consider just one example. In 2015, nearly 5 million people died from the injuries. More than a quarter (27%) of these deaths were associated with an accident. In low-income countries, the death rate from injuries due to road accidents was the highest - 28.5 deaths per 100 000 population with a world figure of 18.3.Road injuries are among the top 10 causes of death in countries with medium-low and medium-high income levels.[2]. Preventing these diseases through timely

safety measures in these countries could significantly reduce the mortality rate in them.

The above statistics once again confirms the need for the integration of the entire body of knowledge of safe behavior in special courses and the training of appropriate specialists on their basis.

The formation of knowledge and skills in the field of security should be carried out in two directions: a) general and b) special. Let's consider each of them separately.

The general training should include, first of all, youth in schools, secondary specialized and higher educational institutions, as the most significant and active group of the population.

In this direction work is being carried out in different countries of the world and at different levels. In Azerbaijan, for example, the basics of safe behavior are studied in the initial classes in the framework of the special program "Life science" or "Life Science", at the senior level within the framework of the "Civil Defense" program.

Of considerable interest is the study of the experience of Spain and Israel.Special attention in the Israeli system deserves the desire to form high school psychological training for emergencies, the ability to think critically and make decisions. The importance of this skill is confirmed by the practice itself: in extreme situations, significant losses are caused by loss of people's control over their actions and ongoing events. This is confirmed by the events of Chernobyl in 1986 and a strong earthquake in Baku in 2000.

Obviously, along with general training in life safety, special training of security specialists is important, which would coordinate and guide this work at all levels of society and carry out appropriate scientific research. Taking into account the complexity of this work it should be carried out both in respect of significant spheres of public life, starting from natural, techno genic cataclysms, economic security of problems and on issues of socio-psychological security. Modern technical systems of military and non-military use in the hands of socially and mentally unstable people can turn into a very big evil.

Conclusions. Further progress of mankind along the path of social progress is possible only if serious steps are taken to improve the security of society and its individual citizens. Avalanche flow of new technology and technology, coming daily in consumer and production use, should be accompanied by an increase in theoretical knowledge and practical skills for their effective and safe use. This can be achieved only with the organization of a total system of training professional and non-professional security specialists, organizing extensive propaganda work on safe methods of our life. Many countries have accumulated considerable experience in this matter. The study and implementation of this experience, the deepening of scientific and research work in this direction is the guarantee of the sustainable development of modern society. It is common knowledge that prevention of a problem is always cheaper than eliminating its consequences.

References:

1. Maslow A. Motivation and Personality. PSP: Eurasia.1999. 478p.

2.March 2010 Resolution of the General Assembly OUN. Global Plan "Decade of Action for Road Safety 2011-2020".
3.http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs310/ru/index1.html.

Kavun Sergii, *Prof., Dr.Sc., Ph.D.*
Kharkiv Educational and Scientific Institute of the University of Banking

TYPICAL ALGORITHM OF CYBERATTACK

Internet has become an essential part of the daily life for billions of users worldwide. However, every day we are still reading news stories about major security breaches, new polymorphicworm/virus spreading, identity theft, DDoS or phishing emails. Attackers are using botnets asan effective tool to conduct a wide range of criminal activities even more efficiently than before. It becomes very challenging that needs to develop some approaches and techniques to form and describe a typical algorithm of cyberattack. There are a lot of papers, which consider different approaches to attack modeling and security evaluation taking into account various classes of attacks.One of the similar is proposed by the author, which are shown on Fig. 1.

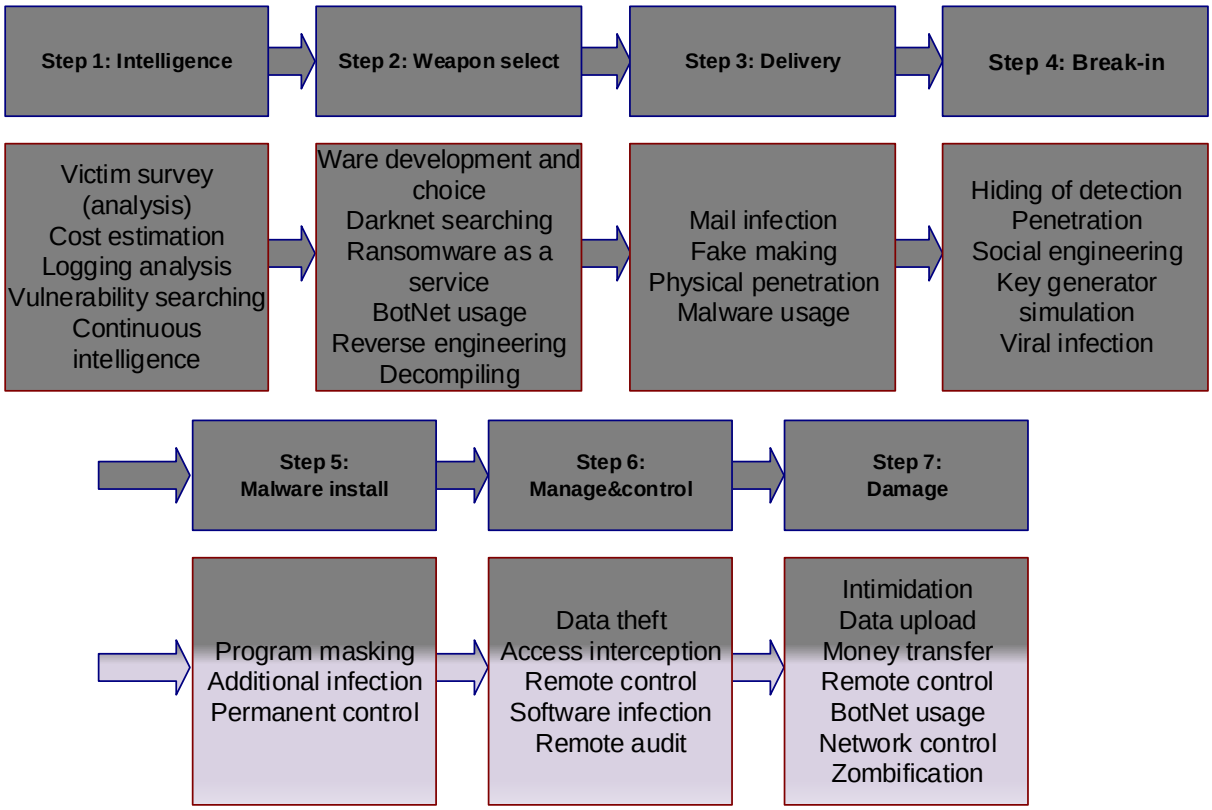

Fig. 1.Proposed typical algorithm of cyberattack

In addition, few usual actions or processes are showing on Fig. 1.

In the modern world, the existed cyberattacks are a part of business, which has purposes, financial background, typical standards. For the first time this similar

algorithm of cyberattack was been described by Lockheed Martin five years ago and was called Cyber Kill Chain [1] as part of their model Intelligence Driven Defense to identify and prevent cyber-invasion processes.In addition, some other authors were done these similar researches [2-6]. This model defines what hackers should do in order to achieve their goals, attacking the network, extracting data and maintaining a presence in the organization. Thanks to this model, we know that blocking hackers at any stage breaks the entire chain of attack. Again, to achieve success, hackers must go through all the stages, and, in turn, it is enough for us, the defending side, to block them at any stage in order to achieve at least minimal success.

The author was added specific details or description of the typical mechanisms, techniques, instruments to this model.

References:

1. *Cyber Kill Chain. Available from: http://www.lockheedmartin.com/content/dam/lockheed/data/corporate/documents/LM-White-Paper-Intel-Driven-Defense.pdf.*
2. *A.P. Moore, R.J. Ellison, R.C. Linger. Attack Modeling for Information Security and Survivability. Technical Note CMU/SEI-2001-TN-001. Survivable Systems, 2001.*
3. *Kavun, S. (2007). Damage assessment of network attacks as a result to its resources (in Ukrainian), Economy of Development, Kharkiv national university of economics, № 1(41), pp. 83-85.*
4. *Kavun S., Brumnik, R. (2013). Management of corporate security: new approaches and future challenges. Monograph / [editorial Denis Galeta, and MiranVrsec]. – Ljubljana: Institute for Corporate Security Studies, 318 p. (Cyber security challenges for critical infrastructure protection: pp. 141-151). Available from: http://www.ics-institut.com/research/books/5.*
5. *Brumnik, R. and Kavun, S. (2015) 'Information Technology in Domain of Electronic Intelligence and Cyberterrorism Combat, Computer Technology and Application, Vol. 6, No. 1, pp.45-56. DOI: 10.17265/1934-7332/2015.01.007.*
6. *Kavun, S. and Golubev, V. (2014). Analysis of cybercrime in the economic security sphere (in Ukrainian), Scientific-methodical journal CSU them. PetroMohyla', Scientific papers. A series of "Computer technologies", 217(203), pp. 6-10.*

Vyacheslav V. Kalashnikov,
Tecnológico de Monterrey (ITESM), Monterrey, Mexico;
Central Economics and Mathematics Institute (CEMI), Moscow, Russia;
Sumy State University, Sumy, Ukraine

ACTUALITY OF THE PORTFOLIO OPTIMIZATION MODEL AS A BILEVEL PROGRAMMING PROBLEM

The portfolio theory was developed to support decision making for allocation of financial assets (securities, bounds) traded at the stock exchange. This allocation is known as “investment" decision making. The investor considers the asset as a matter of future income. The better combination of financial assets (securities) of the portfolio leads to better return for the investor. The portfolio contains a set of securities, and the problem of portfolio optimization targets the optimal resource allocation in investment process of trading financial assets. The resource allocation means investing capital in financial assets (or goods), which gives return to the

investor after certain period of time. For the investment process, the aim is to maximize the return while the investment risk has to be minimal.

Harry Markowitz suggested a powerful approach for quantifying the risk in 1952. The analytical relations among the portfolio risk V_p, portfolio return E_p, and the values of the investment per type of assets x_i, according to the portfolio theory, are:

$$E_p := \sum_{i=1}^{n} E_i x_i = E^T x; \tag{1}$$

$$V_p := 12\sum_{j=1}^{n}\sum_{i=1}^{n} x_i Q_{ij} x_j = 12 x^T Q x, \tag{2}$$

where E_i is the average value of the return for asset i; $E^T = (E_1, \ldots, E_n) \in R^n$ is a vector of dimension $1 \times n$, and $Q \in R^{n \times n}, Q \geq 0$, is a symmetric positive semi-definite assets variance-covariance matrix. This scheme reflects the elements of fuzziness in the proposed construction.

The portfolio theory introduces the so called “standard" optimization problem as follows:

$$z := 12 x^T Q x - \sigma E^T x \to \min_x, \tag{3}$$

subject to

$$\sum_{i=1}^{n} x_i = 1, \tag{4}$$

and

$$x_i \geq 0, \quad i = 1, \ldots, n, \tag{5}$$

where $\sigma \geq 0$ is a parameter of the investor’s risk aversion (his/her tolerance to accepting risky investments).

The numerical assessment of σ is a task of the financial analyzer, and it has some subjective meaning. This coefficient strongly influences the definition and hence the solutions of the portfolio problem. As a result, the selected value of σ changes the final investment decision as well. Because of that, the most appropriate for the investor is the following *fuzzy bilevel programming problem* (FBLP):

$$w := E(\sigma) = E^T y \to \max_{\sigma \geq 0}, \tag{6}$$

subject to the following constraint:

$$y \in \Psi(\sigma) := \{x \in R^n : x \quad solves\ problem \quad (3)-(3)(5)\}. \tag{7}$$

Hierarchical decision making is strongly motivated by real-world applications. For example, in engineering design, the main objective of the design engineer may be constrained by the properties inherent in the process (such as minimum energy), which, in turn, may be parametric in decision variables, chosen by the engineer. These problems can be formulated within a bilevel programming problem (BLP) framework, where an upper level (or, outer) optimization problem is constrained by another, lower level (or, inner) optimization problem.

Hierarchical problems also arise in the (non-simultaneous) Stackelberg games, in which various decision makers try to maximize their utility functions with delay. Because of that, they are often not able to realize their decisions independently and at

the same time, but are forced to act according to certain hierarchy. We will consider the simplest case of such a situation, where there are only two acting decision makers. The leader is the one that can handle the market independently, whereas the follower has to act in a dependent manner.

In mathematical terms, it means that the set of variables is partitioned into two vector variables, x and y, where $y \in R^m$ are the leader's variables and $x \in R^n$ are those governed by the follower. Using y as a parameter, the follower solves a parametric optimization problem, and the values $x = x(y)$ are determined by the follower knowing the selection y of the leader. The leader has to determine the best choice of y knowing the (optimal) reaction $x = x(y)$ of the follower to the leader's decision.

However, important decision making problems may involve decisions both in discrete and continuous variables. For example, a chemical engineering design problem may involve discrete decisions regarding the existence of chemical process units *in addition to* decisions in continuous variables, such as temperatures or pressures. Problems of this class, dealing with both discrete and continuous decision variables, are referred to as mixed-integer BLPs.

A particular case of the mixed-integer bi-level programming problem is presented by the real-world problem of minimizing the cash-out penalty costs of a natural gas shipping company. This problem arises when a (gas) shipper draws a contract with a pipeline company to deliver a certain amount of gas at several delivering meters. What is actually shipped may be higher or lower than the amount that had been originally agreed upon (this phenomenon is called an *imbalance*). When such an imbalance occurs, the pipeline penalizes the shipper by imposing a cash-out penalty policy. As this penalty is a function of the operating daily imbalances, an important problem for the shippers is how to carry out their daily imbalances so as to minimize the incurred penalty. On the other hand, the pipeline (the follower) tries to minimize the absolute values of the cash-outs, which produces the optimal response function taken into account by the leader in order to find the optimal imbalance operating strategy. Integer variables are involved at the lower level problem, and various algorithms to solve the natural gas cash-out problem are described.

In general, mixed-integer BLPs can be classified into four classes:

(I) **Integer Upper, Continuous Lower**: If the sets of inner (lower level) integer and outer (upper level) continuous variables are empty, and on the contrary, the sets of outer integer and inner continuous variables is nonempty, then the MIBLP is of Type I.

(II) **Purely Integer**: If the sets of inner and outer integer variables are nonempty, and the sets of inner and outer continuous variables are empty, then the problem is a purely integer BLP.

(III) **Continuous Upper, Integer Lower**: When the sets of inner continuous and outer integer variables are empty, and vice versa, the sets of inner integer and outer continuous variables are nonempty, then the problem is a MIBLP of Type III.

(IV) **Mixed-Integer Upper and Lower**: If the sets of both inner and outer continuous and integer variables are nonempty, then the problem is a MIBLP of Type IV.

Advances in the solution of the mixed-integer bilevel programming problems (MIBLP) of all four types can greatly expand the scope of decision making instances that can be modeled and solved within a bilevel optimization framework. However, very little attention has been paid in the literature to both the solution and the application of BLP governing discrete variables. This is mainly because these problems pose major algorithmic challenges in the development of efficient solution strategies.

In [1]–[2], we already started considering and solving mixed-integer linear BLP of Type I. Somethimes, a BLP can be reduced to solving a multi-objective optimization problem.

The main goal of futher papers is to propose an efficient algorithm to solve the mixed-integer linear BLP of Type I, because in our bilevel portfolio optimization problem (6)–(7), the upper level variable σ can clearly treated as integer one. Knowing that this problem is hard to solve, we will propose an algorithm generating approximations that converge to a global solution. The main novelty of the presented heuristic approach lies in the combination of branch-and-bound (B&B) technique with with the simplicial subdivision algorithms. The numerical experiments demonstrate the robust performance of the developed method for instances of the small and medium size.

References:

1. *S. Dempe and V. V. Kalashnikov, Discrete Bilevel Programming with Linear Lower Level Problems, Preprint, TU Bergakademie Freiberg, 2005.*
2. *S. Dempe, V. V. Kalashnikov, N. I. Kalashnykova and A. Arévalo Franco, A new approach to solving bi-level programming problems with integer upper level variables, ICIC Express Letters, vol. 3, no. 4 (B), pp. 1281-1286, 2009.*

Бичова І.В., *студентка,*
Чередниченко В.В., *к.е.н., доцент*
кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ КРИПТОГРАФІЧНОГО ЗАХИСТУ ДІЛОВОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Розвиток нових інформаційних технологій і впровадження комп‘ютерних систем в усі сфери людської діяльності стали причиною різкого зростання інтересуширокого кола підприємців до проблеми інформаційного захисту ділової документації.

Провідна роль у забезпеченні інформаційної безпеки в інформаційно-телекомунікаційнихсистемах відводиться криптографії, одними із головних задач є: забезпеченняконфіденційності, цілісність та автентичність даних, що передаються.

Криптографія – наука про математичні методи забезпечення конфіденційності(неможливості прочитання інформації сторонніми) і автентичності (цілісності і справжності автора) інформації.Криптографічні методи захисту ділової документації – це методи захисту даних із використанням шифрування. Головна мета шифрування (кодування) інформації – її захист від несанкціонованого читання.

Методи криптографічного захисту ділової документації – це системи шифрування інформації, алгоритми захисту від нав’язування фальшивої інформації (MAC-коди та алгоритми електронного цифровогопідпису) та криптографічні протоколи розподілу ключів, автентифікації тапідтвердження факту прийому(передачі) інформації.

В той же час, криптографічна стійкість методів криптографічного захисту інформації – це властивість криптографічних алгоритмів і криптографічних протоколів, що характеризує їхздатність протистояти методам дешифрування (процес несанкціонованоговідновлення оригіналу тексту повідомлення).

За способом реалізації криптографічний захист можна здійснювати різними способами: апаратним, програмним або програмно-апаратним. Апаратна реалізація криптографічного захисту – найбільш надійний спосіб, але й найдорожчий. Інформація для апаратних засобів передається в електронній формі через порт обчислювальної машини всередину апаратури, де виконується шифрування інформації.

Програмна реалізація криптографічного захисту значно дешевша та гнучкіша в реалізації. Але виникають питання щодо захисту криптографічних ключів від перехоплення під час роботи програми та після її завершення. Тому, крім захисту від «вірусних» атак, потрібно вжити заходів для забезпечення повного звільнення пам'яті від криптографічних ключів, що використовувались під час роботи програм «збирання сміття».

Для сучасної криптографії характерне використання відкритих алгоритмів шифрування, що припускають використання обчислювальних засобів.Криптографічний алгоритм – це математична функція, яка комбінує відповідний текст або іншу зрозумілу інформацію з ланцюжком чисел (ключем) з метою отримання незв’язаного (шифрованого) тексту.Усі криптографічні алгоритми можна поділити на дві групи: загальні і спеціальні.

Спеціальні крипто-алгоритми мають таємний алгоритм шифрування, а загальні крипто-алгоритми характерні повністю відкритим алгоритмом, і їх криптостійкість визначається ключами шифрування. Спеціальні алгоритми найчастіше використовують в апаратних засобах криптозахисту.

Основні методи криптографічного захисту ділової документації можуть бути класифіковані різним чином, але найчастіше їх розподіляють в залежності відспособу використання та за типом ключа:

безключеві – не використовуються ключі (хеш-функції, генерація псевдовипадкових чисел, односторонні перестановки);

перетворення з таємним ключем – використовується ключовий параметр –секретний ключ (симетричне шифрування, цифровий підпис, хеш-функції,ідентифікація);

перетворення з відкритим ключем – використовують в своїх обчисленняхдва ключі – відкритий (публічний) та закритий(приватний) (асиметричнешифрування, цифровий підпис).

Усі криптографічні алгоритми можна використовувати з різними цілями, зокрема: для шифрування інформації, тобто приховування змісту повідомлень і даних;для забезпечення захисту даних і повідомлень від модифікації.

З найпоширеніших методів шифрування можна виділити американський алгоритм шифрування DES (DataEncryptionStandart, розроблений фахівцями фірми IBM і затверджений урядом США 1977 року) із довжиною ключа, що може змінюватися, та алгоритм ГОСТ 28147-89, який був розроблений та набув широкого застосування в колишньому СРСР і має ключ постійної довжини. Ці алгоритми належать до симетричних алгоритмів шифрування.

В останні роки значний інтерес викликає квантова криптографія, вагоме місце в якій займає квантовий розподіл ключів. Квантова криптографія —метод захисту комунікацій, заснований на принципах квантової фізики. Технологія квантової криптографії ґрунтується на принциповій невизначеності поведінки квантової системи — неможливо одночасно отримати координати іімпульс частинки, неможливо виміряти один параметр фотона, не спотворившиінший.

Еліптична криптографія — розділ криптографії, який вивчає асиметричні криптосистеми, засновані на еліптичних кривих над скінченними полями.Основна перевага еліптичної криптографії полягає в тому, що на сьогоднішнійдень невідомо субекспоненціальні алгоритми для вирішення задачі дискретногологарифмування в групах точок еліптичних кривих.

Отже, в ційроботібулозробленоогляднайбільшпоширених в даний час методівкриптографічногозахистуінформації та способів її реалізації.

Вибір для конкретних систем повинен бути заснований на глибокомуаналізіслабких і сильнихсторін тих абоіншихметодівзахисту. Обгрунтованийвибіртієїчиіншоїсистемизахистувзагалі ж повинен спиратися на якіськритеріїефективності. На жаль, до цихпір не розробленівідповідні методики оцінки ефективності криптографічних систем.

Список використаннихджерел:

1. Горбенко І.Д. Захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах // І.Д. Горбенко, Т.О. Гріненко. – Х. : 2004. — 222 с.

2. Юдін О.К. Захист інформації в мережах передачі даних : Підручник / О.К. Юдін, О.Г. Корченко, Г.Ф. Конахович. — К. : Видавництво «DIRECTLINE», 2009. — 714 с.

Бобир Н.В.,*студентка,*
Білик В.В., *к.е.н., доцент*
доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА – ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

В умовах економіки постіндустріального суспільства,інформація, що стосується усіх напрямків діяльності підприємства, стає найбільш цінним і дорогим ресурсом, а проблеми інформаційної безпеки–усе більш складнимиіпрактичнозначущими.Інформаційна безпекаєоднією із складових частинекономічноїбезпеки, якаформуємодельзахищеностіпідприємства[2, с. 329].

Пріоритетним напрямком у процесі формування та забезпечення інформаційної безпеки будь-якого підприємства є збереження в таємниці комерційно важливої інформації, що дозволяє успішно конкурувати на ринку виробництва та збуту товарів і послуг. Цевимагаєконкретнихдій, спрямованих на захистінформації з обмеженим доступом. Як свідчитьвітчизняна і закордоннапреса, кількістьзлочиніввінформаційнійсфері не тільки не зменшується, але й маєдоситьстійкутенденцію росту.

Для того щоб створити ефективну систему інформаційної безпеки необхідно чітко визначити загрози для інформаціїз обмеженим доступом. Під загрозами інформації з обмеженим доступом прийнято розуміти потенційні або реально можливі дії стосовно інформаційних ресурсів, що призводять до неправомірного оволодіння інформацією.

Джерелами зовнішніх загроз є: несумлінні конкуренти; злочинні угруповання і формування; окремі особи та організації адміністративно-управлінського апарата.

Джерелами внутрішніх загроз можуть бути: адміністрація підприємства; персонал; технічні засоби забезпечення виробничої і трудової діяльності.

Фахівці встановлюють в середньому наступне співвідношення зовнішніх і внутрішніх загроз: 82% загроз створюються співробітниками фірми або за їх прямої або опосередкованої участі; 17% загроз виникає ззовні – зовнішні загрози; 1% загроз створюється випадковими особами.

Основними загрозами інформації є її розголошення, витік і несанкціонований доступ до їїджерел.

Розголошення комерційних таємниць, найбільш розповсюджена дія власника (джерела), що призводить до неправомірного оволодіння конфіденційною інформацією за мінімальних витратах зусиль з боку зловмисника. Для цього він користується в основному легальними шляхами і мінімальним набором технічнихзасобів.

Реалізується розголошення формальними і неформальними каналами поширення інформації.

До формальних каналів поширення інформації належать: ділові зустрічі, наради, переговори та інші форми спілкування; обмін офіційними діловими, науковими і технічними документами, засобами передачі офіційної інформації.

Неформальними каналами поширення інформації є: особисте спілкування; виставки, семінари, конференції, з'їзди, колоквіуми та інші масові заходи;засоби масової інформації.

Як правило, причиною розголошення конфіденційної інформації є: слабке знання (або незнання) вимог захисту конфіденційної інформації; помилковість дій персоналу через низьку виробничу кваліфікацію;відсутність системи контролю за оформленням документів, підготовкою виступів, реклами і публікацій; злісне, навмисне невиконання вимог захисту комерційної таємниці[1, с. 224-225].

Наведена нижче таблиця дає уявлення про фактори, що сприяють розголошенню комерційнихсекретів.

Таблиця 1

№	Фактори	%
1.	Зайвабалакучістьспівробітників	32
2.	Прагненняспівробітниківзароблятигроші будь-якими способами і за будь-якуціну	24
3.	Відсутність на фірмислужбибезпеки	14
4.	«Радянські» звички співробітників фірми ділитися один з одним (тобто традиційний обмін досвідом)	12
5.	Безконтрольневикористанняінформаційних систем	10
6.	Наявність передумов для виникнення серед співробітників конфліктних ситуацій: відсутність психологічної сумісності, випадковий підбір кадрів.	8

Витік інформації загалом можна розглядати як неправомірний вихід конфіденційної інформації за межі організації або кола осіб, яким ця інформація була довірена.

Витік інформації за своєю суттю завжди припускає протиправне (таємне або явне, усвідомлене або випадкове) оволодіння конфіденційною інформацією, незалежно від того, яким шляхом це досягається.

Причини витоку, як правило,полягають у недосконалості норм щодо збереження комерційних таємниць, порушенні цих норм, а також відступі від правил поводження з відповідними документами, технічними засобами, зразками продукції та іншими матеріалами, що містять конфіденційну інформацію.

Умови включають різні фактори і обставини, що складаються в процесі наукової, виробничої, рекламної, видавничої, звітної, інформаційної та іншої діяльності підприємства і створюють передумови для витоку комерційних секретів.

Таким чином, значна частина причин і умов, що створюють передумови і можливість неправомірного оволодіння конфіденційною інформацією, виникають через недбалість керівників підприємств та їхніх співробітників[2, с. 330].

Несанкціонований доступ можна визначити як сукупність прийомів і порядок дій з метою одержання охоронюваних даних протиправним шляхом. До таких способіввідносяться, ті що порушують норми закону (таємне спостереження, підкуп службовця конкуруючої фірми або особи, що займається її постачанням, підслуховування телефонних переговорів, крадіжки креслень, зразків, документів, шпигунство і вимагання). До інших способів несанкціонованого доступу до інформації, можна віднести ті, які не порушують норм закону, але знаходяться на межі такої ситуації.

Окремі показники співвідношення способ і внесанкціонованого доступу наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

№	Спосіб несанкціонованого доступу	%
1.	Підкуп, шантаж, переманюванняслужбовців, впровадженняагентів	43
2.	Знімання інформації з каналів зв'язку	24
3.	Проникнення в ПЕОМ	18
4.	Крадіжкадокументів	10
5.	Підслуховуваннятелефоннихрозмов	5

Аналізнаведенихданихпоказує,щозначначастинадійреалізуються в кримінальнійпрактиці за допомогоювикористання тих абоіншихтехнічнихзасобів[1, с. 225-226].

Таким чином, захист інформаційних ресурсів підприємства є одним з ключових завдань в умовах підвищення рівня внутрішніх і зовнішніх загроз інформаційної безпеки, що можуть безпосередньо вплинути на його фінансову діяльність і стійкість на ринку.

Список використаних джерел:

1. *Чистоклетов Н. Г. Інформаційна безпека підприємства: сучасні реалії і загрози / Н. Г. Чистоклетов// Наукові записки Львівськогоуніверситетубізнесу та права. – 2015. – № 7. – с. 222-227.*
2. *Шевченко С. Ю. Формування системи управління інформаційної безпеки підприємства / С. Ю. Шевченко // КНЕУ імені Вадима Гетьмана. – 2012. – № 4. – с. 329-331.*

Джалладова І.А., *д.фіз.-мат.н., професор,*
Бабинюк О.І., *к.е.н.,*
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

КОМП'ЮТЕРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЗАГРОЗ ЕЛЕМЕНТІВ КІБЕРПРОСТОРУ З ВИКОРИСТАННЯМ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ РІВНЯНЬ ІЗ ЗАПІЗНЕННЯМ

Актуальною проблемою сучасності є збереження інформаційних ресурсів від несанкціонованого доступу до елементів кіберпростору та порушення нормального функціонування інформаційних та телекомунікаційних систем. Кількість таких фактично злочинів зростає з кожним днем (рис. 1). Отже, виникає необхідність дослідження і розробки методів і моделей для аналізу ефективності систем захисту інформації [1].

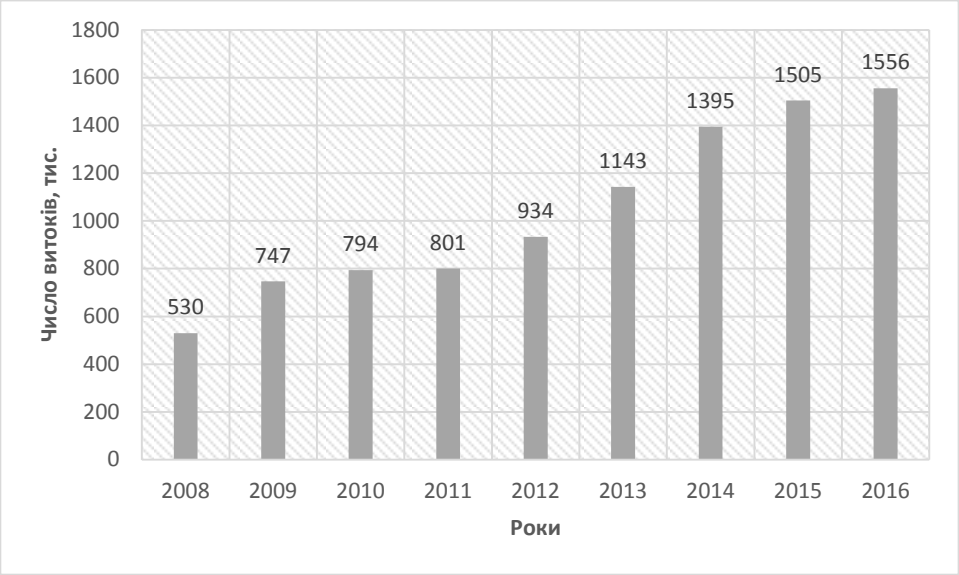

Рис. 1. Динаміка зміни числа витоків конфіденційної інформації у світі впродовж 2008 – 2016 рр. [2].

В роботі запропоновано нові підходи до моделювання ситуації АТАКА-ЗАХИСТ на підприємстві. В спрощеному вигляді предметну область «захисту інформації» на підприємстві можна представити у вигляді схеми [3]:

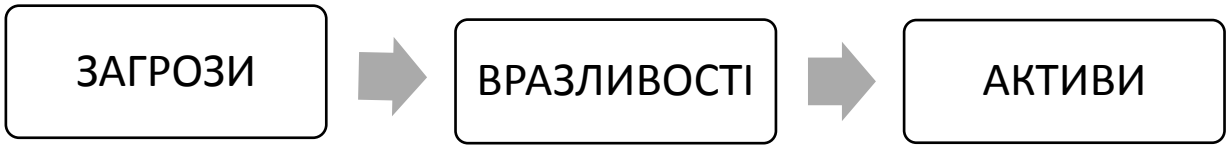

Інформаційні активи підприємства схильні до ризиків реалізації загроз кібербезпеки через експлуатацію зловмисниками деяких відомих вразливостей. Для вирішення питання зниження фінансових збитків від таких інцидентів необхідні інвестування в правильно відібрані процеси і технології, що забезпечують попередження та виявлення ризиків безпеки, захист від їх дії та реагування на них. Отже, захист інформації в загальному випадку об’єднує застосування технічних засобів та проведення організаційних заходів.

В представленій математичной моделі розглядається взаємодія кібератаки та системи захисту інформації. Під кібератакою будемо розуміти спробу подолання системи захисту інформаційної системи, тобто спробу реалізації загрози, що створюється вразливістю. Загроза атаки створюється відповідною сукупністю загроз вразливості. В побудованій математичній моделі в якості елементу інформаційної безпеки пропонується використовувати не загрозу атаки, а загрозу вразливості, яка може бути охарактеризована стохастичними властивостями, а саме, інтенсивністю виявлення та усунення в інформаційній системі. Цей параметр може буди визначений завдяки наявності статистичних даних щодо виявлення та подолання вразливостей. Процес виявлення вразливості та виправлення недоліків потребує певного часу, що пов’язано із затримкою прийняття рішень щодо захисту інформації..

В процесі проектування складних систем, таких як комплексні та інтегровані системи захисту інформації (СЗІ), в більшості випадків

моделювання здійснюють для процесів, що відбуваються всередині системи і на межі середовище-система. Якість СЗІ проявляється в процесі цільового функціонування, тому об'єктивним є оцінювання за ефективністю її застосування. Проектування, організація та застосування СЗІ пов'язані з невизначеністю стану системи в майбутньому, недостатньо повною інформацією для прийняття управлінських рішень або соціально-психологічні фактори. При поступовій реалізації проекту рівень невизначеності знижується, але описати детермінованими параметрами ефективність СЗІ не можливо.

В роботі для визначення параметрів, що характеризують напрямкі підвищення ефективності СЗІ, пропонується використовувати моделі, які описуються системами диференціальних рівнянь з післядією:

$$\dot{x}(t) = f(t, x(t), x(t-\tau)),\ x(t) \equiv x_0(t),\ -\tau \le t \le 0$$

Останнє дозволяє враховувати запізнювання реагування засобів захисту інформації на порушення політики кібербезпеки. Запропонована модель дозволяє представити кіберпростір як складну динамічну систему, в якій відбувається боротьба (взаємодія) між кібератаками та об'єктами захисту інформації. Взагалі кажучи, динаміка процесу носить дискретний характер. Але при наявності великої кількості запитів і певних припущеннях процес можна вважати неперервним, і описати системою лінійних диференціальних рівнянь. Лінійна система є системою зі слабким запізненням і може поступово інтегруватися зверху вниз. Можна аналітично оцінити вплив початкового стану та зовнішніх входів системи на її стан. За допомогою інтегральних та диференціальних нерівностей проведено мажорантні та мінорантні оцінки розв'язки [4,5]. В даній роботі виявлено вплив вхідних збурень та початкових умов на поведінку системи.

Списисок використаних джерел:

1 Бабинюк О. І. Застосування методів математичного моделювання для забезпечення безпеки інформаційних систем // Моделювання та інформаційні системи в економіці. - № 91. – К., 2015. – С. 211 – 224.

2. Исследование утечек конфиденциальной информации в 2016 году. Отчет аналитического центра компании InfoWatch. [Электронный ресурс]. Режим доступа: https://www.infowatch.ru/report2016.

3. Курилов Ф. М. Моделирование систем защиты информации. Приложение теории графов [Текст] // Технические науки: теория и практика: материалы III Междунар. науч. конф. (г. Чита, апрель 2016 г.). — Чита: Издательство Молодой ученый, 2016. — С. 6-9.

4. Dzhalladova, I.A., Quadratic systems with delay. - Journal of Automation and Information Sciences, Volume 45, Issue 2, 2013, Pages 13-23.

5. Dzhalladova, I.A., Baŝtinec, J., Diblík, J., Khusainov, D.Y.
Analysis Volume 2011, 2011, Article number 920412 Open Access Estimates of exponential stability for solutions of stochastic control systems with delay (Article).

Замула А.О., *к.т.н.*
Харківський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи»

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ROBO-ADVISORS В СИСТЕМАХ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

Robo-Advisors – це онлайн-консультанти з фінансових питань, які використовують когнітивні обчислення для розуміння, аналізу та вирішення проблем клієнтів без використання людських фінансових планувальників. На рис. 1 представлена динаміка популярності Robo-Advisors і прогноз успішності за показниками AUM (AssetsunderManagement) і Users.

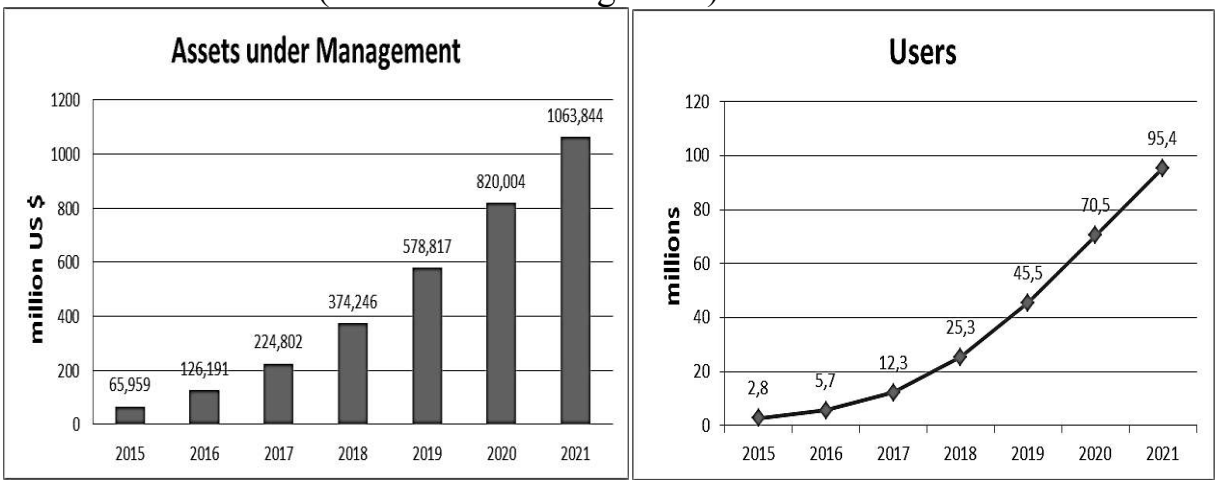

Рис. 1 – Динаміка популярностіRobo-Advisors

У сфері розвитку технологій в області фінансового планування можна виділити наступні напрямки і тренди.

1. Вихід банків на ринок robo-advisor. Як приклад можна привести WellsFargo, американська міжнародна банківська та фінансова холдингова компанія, Schwab, Bankof Montreal і UBS, які займаються розробкою відповідних додатків.

2. Зростання ринку robo-advisors (з 19 млрд доларів в 2015 році до 43 млрд доларів в 2016 році). Цей тренд обумовлений такими факторами, як низькі процентні ставки, підвищення довіри до комп'ютерних рекомендацій і доступність суперкомп'ютерів і хмарних обчислень.

3. Постійний розвиток технологій і впровадження штучного інтелекту. Автоматизовані системи інвестування підвищують технологічний вплив на традиційно-інвестиційне середовище. Застосування штучного інтелекту, машине навчання, вбудовані в алгоритми систем підтримки прийняття рішень robo-advisors, призводить до вдосконалення і розширення функціоналу запропонованих на ринку продуктів.

4. Посилення державного регулювання. Поява нової технології вимагає розробки регулюючих інструментів для постачальників відповідних послуг. У Великобританії до таких додатків пред'являють ті ж вимоги, що і до фінансових консультантів. У США – в 2016 році регулюючі органи виступили з

рекомендаціями що до постачальників автоматичних інвестиційних консультацій, включаючи консультантів з питань торгівлі.

5. Розвиток мобільних додатків. Послуги з інвестиційного консультування з використанням мобільних платформ набирають популярність і продовжують розширювати класи фінансових завдань.

У зв'язку з зазначеними тенденціями розвитку актуальним є вивчення існуючих мобільних додатків robo-advisors, аналізїх характеристик і вибір найкращого продукту з точки зору користувача.

У таблиці 1 представлений порівняльний аналіз 5 мобільних додатків та їх оцінка за 4 критеріями.

Таблиця 1

Robo-Advisors: порівняльні хаарктеристики

Мобільний додаток	Основний функціонал	ОС	Рейтинг PlayMarket/ AppStore	Розмір файлу, Mb
Learnvest	1) Securely link accounts 2) View net worth 3) Track spending and saving 4) Build a custom budget 5) Set goals and work towards 6) Add cash transactions 7) Access articles full of advice	iOS	4	68,5
Betterment	1) Access with Touch ID 2) Use Apple Watch to view 3) Securely link account 4) Check the balance and ROI 5) Deposit and withdraw money 6) Portfolio of stocks and bonds 7) Review investing goals 8) Share with friends and family	Android, iOS	4,4	65,6
Personal Capital	1) Interactive cash flow tools 2) Track investments 3) Personalized advice 4) Investment intelligence 5) Uncover hidden fees 6) Plan for the future 7) Bank-level security	Android, iOS	4,2	62,2
Wealthfront	1) Tailored financial advice 2) Tax-Loss Harvesting 3) Find your Path 4) Invest in What Matters 5) Powers with technology	Android, iOS	4,6	39,0
Future Advisor	1) Personalized Portfolio 2) Tax Aware Portfolio 3) Tax Loss Harvesting 4) Smart Rebalancing 5) Access to a human Advisor	iOS	3,5	57,9

Була сформульована задача прийняття рішень, введені позначення альтернатив і критеріїв і представлена матриця нормалізованих значень (табл.

2). На рис. 2 пелюсткова діаграма є інструментом візуального представлення порівняльної інформації для подальшого аналізу і вибору найкращої альтернативи.

На підставі нормалізованої матриці значень проведений розрахунок площ багатокутників. В результаті розробленої павути неподібної моделі вдалося вибрати кращу альтернативу А2 (Betterment).

Перспективою подальшого дослідження є розробка інтелектуальної системи підтримки прийняття рішень, використовуючи досвід розроблених додатків в області Fintech і технології нечіткої логіки.

Таблиця 2 – Вихідна матриця

	К1	К2	К3	К4
А1	7	1	4	68,5
А2	8	2	4,4	65,6
А3	7	2	4,2	62,2
А4	5	2	4,6	39
А5	5	1	3,5	57,9
Нормалізовані значення				
	К1	К2	К3	К4
А1	0,875	0,5	0,869	1
А2	1	1	0,956	0,958
А3	0,875	1	0,913	0,908
А4	0,625	1	1	0,569
А5	0,625	0,5	0,76	0,845

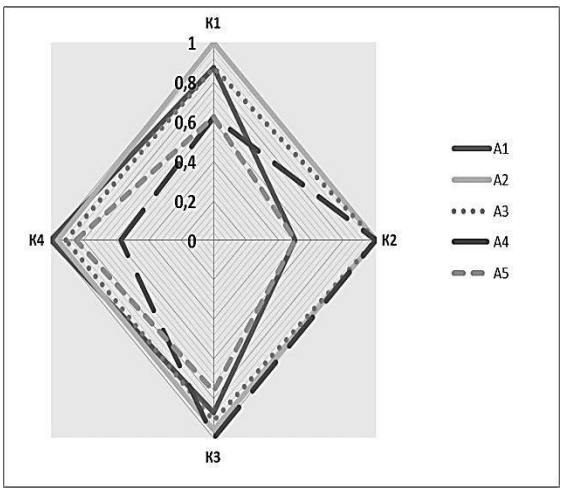

Рис. 2 – Павутиноподібна модель

Список використаних джерел:

1. Thestatistics Portal [Електронний ресурс]. – режим доступу: https://www.statista.com, вільний. – Загл. зекрану.

3. Замула А. А. Нечеткое моделирование при проектировании структуры интеллектуальной системы управления / А. А. Замула // Системы обработки информации. – 2016. – № 1. – С. 81-85.

4. Mohammed, J. Zaki, Wagner Meira, Jr. Data Mining and Analysis: Fundamental Concepts and Algorithms, Cambridge University Press, 2014.

Лаптєв М.С.,*аспірант,*

Університет економіки та права «КРОК»

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВНЗ

В умовах трансформації сучасної економіки, яка відбувається внаслідок глобалізації, виникають серйозні загрози для діяльності і економічної безпеки вищих навчальних закладів.

На стан вищої освіти, як і на науку загалом, впливає економічна криза, через що знижують або навіть припиняють діяльність багато вітчизняних підприємств. Це призводить, з одного боку, до зниження фінансування вищої освіти, а з іншого, втрачається мотивація до отримання знань у студентів, оскільки стає неможливим працювати за фахом після закінчення ВУЗу [3].

Сучасні загрози в системі освіти носять системний характер і постійно трансформуються. Для того, щоб їх визначити, проаналізувати та оцінити, необхідно добре розуміти процеси, які відбуваються в сучасній економіці і дуже важливо знати тенденції її розвитку. Це дозволить гармонізувати діяльність вузів із потребами суб'єктів господарської діяльності у фахівцях. Здійснювати підготовку таких фахівців, які необхідні в даний час в економіці - перша умова забезпечення конкурентоспроможності ВНЗ в умовах зниження чисельності абітурієнтів та ділової активності в період економічної кризи. Важливим фактором, що впливає на стабільну діяльність ВНЗ, є якість надання освітніх послуг. Вона повинно відповідати не тільки національним освітнім стандартам, але, що дуже важливо, не поступатися провідним світовим вузам. В іншому випадку в наслідок відкритості кордонів і з можливості отримати освіту в провідних світових вузах буде відбуватися значний відтік потенційних студентів за кордон. Це може в кінцевому підсумку призвести до деградації вітчизняної освіти і припинення діяльності значної кількості вищих навчальних закладів. Важливою особливістю процесів, які відбуваються в сфері освіти, є те, що їх позитивні або негативні результати проявляються не відразу, а через певний проміжок часу, іноді це може бути кілька років. Тому для забезпечення економічної безпеки ВНЗ необхідно, активно впроваджувати стратегічне управління їх діяльністю, в тому числі і забезпеченням економічної безпеки. Важливим елементом стратегічного управління повинно стати інформаційно - аналітичне забезпечення всіх прийнятих рішень, особливо зі стратегічного розвитку ВНЗ.

Інформаційно-аналітичне забезпечення включає активний моніторинг процесів, що відбуваються в економіці, суспільстві, сфері освіти (в тому числі за кордоном), в молодіжному середовищі. Модель інформаційно - аналітичного забезпечення діяльності ВНЗ та його системи представлена на рисунку 1.

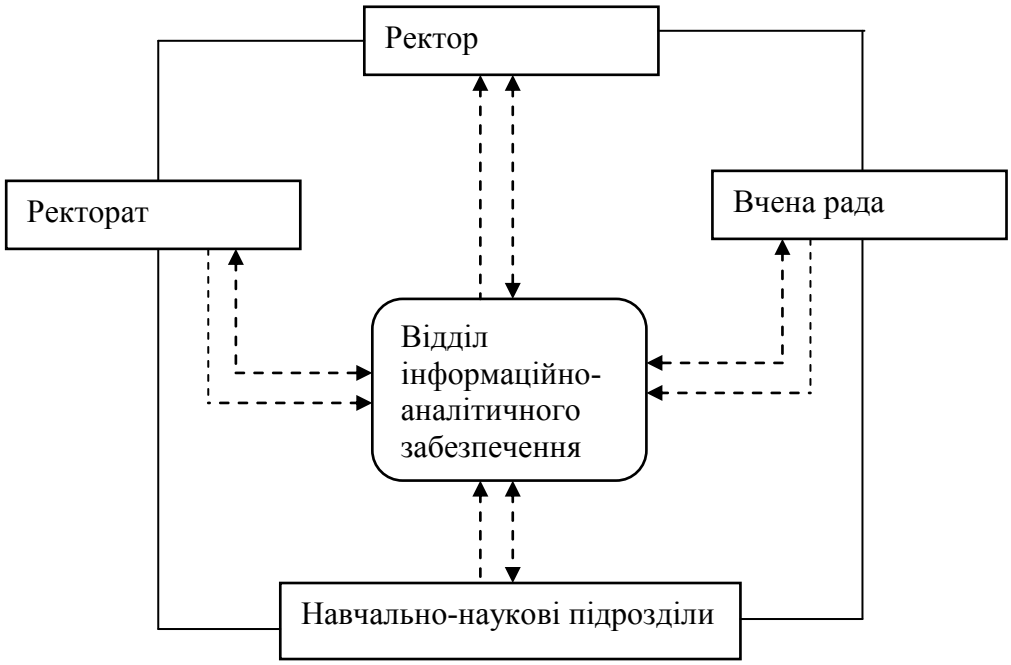

Рис. 1. Модель інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності ВНЗ
Джерело: розроблено автором

Вивчення, аналіз та об'єктивна оцінка цих процесів дозволяє визначити не тільки сьогоднішні потреби економіки в тих чи інших фахівцях, але найголовніше дозволить спрогнозувати ці потреби в найближчій і віддаленій перспективі. Дана інформація дуже важлива для розвитку ВНЗ, так як сам процес вищої освіти в значній мірі інерційний. Це обумовлено тим, що потрібен певний час для відкриття та відповідного наповнення навчального процесу за новою спеціальністю, особливо наукоємною. Необхідно створити відповідну навчальну матеріально-технічну базу, підготувати необхідну навчально-методичну документацію, а найголовніше мати відповідні науково-педагогічні кадри. Крім усього цього є ще один важливий аспект, що визначає конкурентоспроможність ВНЗ - це традиції. І тільки коли все це є, то можна говорити про авторитет і конкурентоспроможність в підготовці фахівців з тих чи інших спеціальностей в умовах глобалізації та євро інтеграції.

Здійснювати ефективний моніторинг, оцінку та прогноз процесів, що відбуваються в економіці, суспільстві і сфері освіти можна тільки в тому випадку якщо в ВНЗ добре організовано інформаційно - аналітичне забезпечення його діяльності. Для цього доцільно створити відповідний підрозділ, в якому на постійній основі повинні працювати штатні співробітники, в тому числі фахівці з ведення конкурентної розвідки і фахівці - аналітики. Перші повинні займатися активним пошуком інформації про всі зміни, що відбуваються у зовнішньому середовищі, які в тій чи іншій мірі стосуються діяльності ВНЗ, а другі здійснювати аналіз і оцінку отриманої інформації і на основі цього готувати аналітичні документи для керівників ВНЗ. Діяльність підрозділ інформаційно - аналітичного забезпечення не повинна бути закритою.

Для виконання окремих науково - дослідних робіт доцільно залучати провідних вчених і фахівців інших структурних підрозділів ВНЗ і в першу чергу кафедр, де сконцентрований основний науково - педагогічний потенціал. Такий підхід до організації інформаційно - аналітичного забезпечення діяльності та економічної безпеки ВНЗ дозволить залучити професіоналів в сфері освіти, які знають і добре розуміють всі особливості функціонування системи вищої освіти, а також процеси, що відбуваються в економіці і що дуже важливо психологію сучасної молоді, в тому числі її інтереси, переваги, мотивацію і так далі. Ефективне використання всіх внутрішніх інтелектуальних ресурсів ВНЗ при проведенні інформаційно - аналітичної роботи дасть можливість керівникам ВНЗ та його колегіальним органам управління (ректорату, вченій раді) отримувати необхідну інформацію про всі ті процеси, що відбуваються у зовнішньому і внутрішньому середовищі та які впливають або можуть вплинути на діяльність і економічну безпеку навчального закладу.

Ця інформація необхідна для прийняття оптимальних рішень, як на оперативному, так і на стратегічному рівні управління діяльністю, розвитком і забезпеченням економічної безпеки ВНЗ.

Список використаних джерел:

1. *Артемов В.Ю. Основи менеджменту для інформаційних аналітиків : Курс лекцій / В. Ю. Артемов. - К. : КНТ, 2007. - 272 с.*

2. *Зубок М.І. Інформаційно-аналітичне забезпечення підприємницької діяльності / М.І. Зубок. – К.: КНТЕУ, 2009. – 156 с.*
3. *Захаров О.І. Глобалізація та її вплив на економічну безпеку/ Захаров О.І. // Вчені записки університету «КРОК», – 2016.- № 43. – С. 80- 88.*
4. *Кузнецов И.Н. Учебник по информационно-аналитической работе / И.Н. Кузнецов. – М.: Яуза, 2001. – 320 с.*
5. *Курносов Ю.В. Аналитика: методология, технология и организация информационно-аналитической работы / Ю.В. Курносов, П.Ю. Конотопов. – М.: Русаки, 2004. – 512 с.*
6. *Мойсеєнко І.П. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання / І.П. Мойсеєнко, М.Я. Демчишин. // Актуальні проблеми економіки. - 2009. - № 10. - С.239-244*
7. *Пархоменко О. Роль інформаційно-аналітичного забезпечення в управлінні функціональними системами / О.Пархоменко // Проблеми науки. - 2006. - № 10. - С.18-22.*

Макаревич О.В.
Національнийуніверситет харчових технологій

РОЛЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Економічна безпека підприємства являє собою комплексну система заходів та напрямів щодо стабілізації стану і розвитку бізнесу з метою успішної його діяльності, збереження ринкових позицій, а також швидкого реагування та усунення виявлених проблем. В свою чергу, більшість вітчизняних та зарубіжних науковців сходяться щодо переліку її складових елементів (рис. 1), але й мають певні структурні відмінності.

Рис. 1. Структурні елементи економічної безпеки підприємства.

У будь якого підприємства своя унікальна система економічної безпеки. Функціональність, повнота, взаємодія і ефективність якої залежать від збалансованості необхідних індивідуальних комплектуючих і чинної в державі законодавчої бази, від наявності фінансових, матеріальних ресурсів, поняття і розуміння керівництвом підприємства і його працівниками важливості забезпечення безпеки у процесі господарювання, досвіду роботи служб безпеки підприємства та їх керівників.

Інтелектуальна і кадрова складова визначає в першу чергу інтелектуальний та професійний склад кадрів. Програма інтелектуальної та кадрової складових економічної безпеки має охоплювати як взаємопов'язані, так і самостійні напрями діяльності того чи іншого суб'єкта господарювання [1]. Що відповідно сприятиме створенню нових об’єктів інтелектуальної власності на підприємстві. Інтелектуальна власність підприємства – це результати розумово-творчої діяльності колективу, які використовує підприємство з метою збагачення і розвитку.

Розгляд окремими складовими захисту прав інтелектуальної власності свідчить про їх важливу роль в системі забезпечення економічної безпеки підприємства. В загальному розуміння вони не обходять жодний сектор господарської діяльності та будь яке підприємство незалежно від ринку й рівня його функціонування.

Підприємства у ринковій боротьбі змушені активно розглядати всі можливі шляхи досягнення успіху та використання власної унікальності за рахунок наявної компетенції чи її створення. Тому, доцільно виокремити об’єкти інтелектуальної власності, якими володіють або користуються: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торгові марки, фірмове найменування, географічне зазначення, наукові відкриття, раціоналізаторські пропозиції, ноу-хау, бази даних, комп’ютерні програми, тощо. Перелік не є вичерпним, враховуючи особливості кожної галузі та управлінських підходів до ведення бізнесу підприємцями. Використання цих об’єктів сприяє підвищенню технічного рівня суспільного виробництва, його ефективності, забезпечує конкурентоздатність вироблених товарів на внутрішньому та міжнародному ринках збуту.

Реєстрація об’єктів прав інтелектуальної власності в майбутньому створює додаткові доходи і є напрямком забезпечення економічної безпеки підприємства. Досвід великих вітчизняних і світових компаній демонструє інноваційний розвиток на основі інтелектуальної власності, укріплення місця на ринку серед конкурентів, а також є шляхом забезпечення інформаційної безпеки для діяльності суб’єкта. Споживачами виділено дві характеристики, які впливають на їх вибір – ціна та якість. Перша формує величину збуту, друга – величину попиту.

Загальні тенденції реєстрації прав на об’єкти промислової власності за останні роки є невтішними на вітчизняному ринку. Останні дані Державної служби інтелектуальної власності та Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» станом на І квартал 2017 року порівняно з аналогічним періодом попереднього року засвідчують незначне зростання

кількості заявок на винаходи, знаки для товарів і послуг за національною процедурою та промислові зразки (на 1,2 %, 1,5 % та 4,2 % відповідно). Кількість заявок на корисні моделі зменшилася на 12 %, на знаки для товарів і послуг за Мадридською системою – на 12,3 %.Протягом І кварталу з використанням системи електронного подання надійшло 52 заявки на винаходи, 58 – на корисні моделі та 1 094 – на знаки для товарів і послуг, що становить понад 11 % від загальної кількості поданих заявок [2]. Загальна кількість заявок на винаходи в І кварталі 2017 року практично залишилася на рівні аналогічного періоду попереднього року. Спостерігалася тенденція зниження активності заявників-юридичних осіб і, відповідно, зниження частки заявок від них. Так, у І кварталі 2017 року частка заявок від юридичних осіб зменшилася на 4,5 % порівняно з І кварталом 2013 року й становила 68,4 %. Така тенденція формувалася за рахунок національних заявників-юридичних осіб, частка заявок від яких зменшилася з 55 % у І кварталі 2013 року до 46 % у І кварталі 2017 року. Натомість 96 % заявок від іноземних заявників подано юридичними особами. Частка заявок від іноземних заявників у загальній кількості заявок на винаходи становила 44,2 %.

Статистичні дані засвідчують факт зменшення активності вітчизняних підприємств, що захищають свої права ІВ, тим самим стають вразливішими серед конкурентів-іноземців із товарами аналогами представленими на «спільних» ринках збуту.

Захист прав об’єктів інтелектуальної власності підприємств може стати шляхом та надійним напрямом забезпечення економічної безпеки підприємства. Це можливо в разі системного, комплексного підходу щодо її формування та оцінки перспектив зростання підприємства, застосовуючи відповідні стратегії й тактику розвитку та зменшення впливу загроз і небезпек, наслідків фінансових криз.

Список використаної літератури:

1. Мунтіян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтянін. – К. : вид-во КВІЦ, 2009. – 464 с.
2. Показники діяльності Державної служби інтелектуальної власності України та Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» за І квартал 2017 року. – Київ: 2017.
3. «Передання технологій і економічні наслідки посилення охорони прав інтелектуальної власності у країнах, що розвиваються», Робочий документ ОЕСР № 62 щодо торговельної політики, доступний за посиланням: http://www.oecdilibrary.org/docserver/download/5kzr6fh57jln.pdf?expires=1401036588&id=id&accna me=guest&checksum=FF7588769888557D5D0DE6320659FD51

Молодецька-Гринчук К.В., *к.т.н., доцент,*
Житомирський національний агроекологічний університет

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРОФІЛІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ АКТОРІВ СОЦІАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ-СЕРВІСІВ

Соціальні інтернет-сервіси (СІС) представляють собою дієвий інструмент групової взаємодії учасників віртуальних спільнот, яких називають акторами [1–3]. В свою чергу, актори виступають джерелом контенту СІС, за допомогою якого інформують інших учасників віртуальних спільнот, виражають власну точку зору на актуальні події. Однак, такий контент може бути недостовірним, неповним або мати упереджений характер, створюючи передумови для поширення у суспільстві соціальної напруженості, протестних настроїв, маніпулювання суспільною думкою тощо. Тому СІС є ефективним засобом проведення інформаційних операцій проти людини, суспільства, держави [3].

При створенні профілів акторів СІС користувачі вводять персональну інформацію, сформульовану в анкеті. Тому використання узагальнених даних профіля актора, його публікацій у віртуальних спільнотах, особливості взаємодії з іншими акторами [3–5] є перспективним напрямком наукових досліджень для побудови їх профілів інформаційної безпеки. Під *профілем інформаційної безпеки актора СІС* будемо розуміти набір агрегованих характеристик профіля актора у СІС, які дозволяють визначити рівень його загрози як можливого учасника інформаційних акцій, направлених проти інформаційної безпеки людини, суспільства, держави [5]. Розробка методів автоматизованої побудови профілів інформаційної безпеки акторів і моделей прийняття рішень щодо їх залучення до інформаційних акцій є актуальним теоретико-прикладним завданням на шляху вирішення проблеми розроблення ефективної системи забезпечення інформаційної безпеки держави у СІС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій [1–3] показав, що атрибути профілів акторів у СІС прийнято поділяти на числові – вік, рівень доходів та категоріальні – сімейний стан, професія, життєві цінності та інші, а набір конкретних значень атрибутів формує його загальну характеристику. У загальному випадку профіль актора у СІС містить в явному або прихованому вигляді інформацію, достатню для прийняття рішення щодо його залучення до інформаційних акцій. Таким чином, існує об’єктивне протиріччя між рівнем розвитку інформаційних технологій та науковим базисом автоматизованого виявлення загроз в СІС, а відсутність дієвих методик аналізу профілів акторів для раннього попередження інформаційних впливів додатково актуалізує обраний напрямок досліджень.

Розроблений спосіб побудови профілів безпеки акторів СІС [5] ґрунтується на класифікації за значеннями атрибутів, не суперечить науковим дослідженням M. Pennacchiotti та A.-M. Popescu [4] й зводиться до такого.

Етап 1.Аналіз атрибутів профіля актора СІС. Атрибути профіля актора СІС є опосередкованим джерелом інформації про його особу та інтереси. Суттєве значення для розв’язку задачі побудови профіля інформаційної безпеки

актора мають наступні його атрибути: ім'я актора; місця народження та проживання; навчальний заклад і місце роботи.

Етап 2. Визначення показників активності публікації контенту. Встановлено, що серед акторів СІС, залежно від особливостей публікації контенту, виділяють такі категорії: споживачі та постачальники. До першої з них відносяться актори, які нечасто публікують контент, мають велику кількість друзів і схильні до інформаційного пошуку, коментують публікації інших акторів й вступають з ними в діалог. Друга категорія акторів часто публікує власний контент або гіперпосилання на сторонні інформаційні ресурси у СІС. Таким чином, встановлення показників частоти публікації контенту різного походження, ґеш-теґів, гіперпосилань тощо, їх аналіз і узагальнення дозволяють віднести актора СІС до однієї з визначених категорій.

Етап 3. Встановлення ознак, властивих контенту профіля актора. Особливості мови актора, його життєві цінності, сфера інтересів проявляються вживанням відповідних лінгвістичних одиниць у текстових публікаціях. При цьому текстовий контент представляється у вигляді непов'язаного набору слів або *Bag of Words*.

Етап 4. Аналіз зв'язків актора у СІС. Інформативними атрибутами профіля актора у СІС є його зв'язки з іншими акторами і віртуальними спільнотами, згадування їх у дописах чи поширення контенту. Для аналізу зв'язків актора у СІС враховано такі атрибути його профіля: загальна кількість друзів, підписників і віртуальних спільнот актора; характеристика профілів друзів і віртуальних спільнот актора; поширення контенту друзів і віртуальних спільнот.

Етап 5. Визначення класу загрози. Після оцінки усіх характеристик профіля актора СІС необхідно віднести його до одного із заданих класів загроз. Для цього використано методи машинного навчання з учителем, а саме методи, які ґрунтуються на процедурах бустингу бінарних класифікаторів. Суть бустингу зводиться до побудови композиції алгоритмів машинного навчання, коли кожен наступний алгоритм компенсує недоліки композиції усіх попередніх алгоритмів.

Перевагою запропонованого підходу до класифікації профілів інформаційної безпеки акторів є врахування вартості помилок класифікації, що дозволяє реалізувати ефективний моніторинг інформаційного середовища СІС.

Запропонований у метод класифікації інформаційних профілів акторів СІС дозволяє автоматизувати процедури раннього виявлення загроз інформаційній безпеці держави. За даними побудованого профіля системою забезпечення інформаційної безпеки держави приймається щодо залучення акторів до інформаційних операцій у СІС. Розроблений метод відрізняється від відомих застосуванням сучасних методів інтелектуального аналізу даних, зокрема методів машинного навчання з учителем, і його узагальненням для використання у різних видах СІС. Таким чином, метод класифікації профілів інформаційної безпеки акторів підвищує ефективність і швидкодію системи забезпечення інформаційної безпеки держави у СІС.

Список використаних джерел:
1. Панченко В. М. Соціальні інтернет-сервіси як засіб прихованого інформаційного впливу // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2012. – № 1(8).– С. 65–69.
2. Грищук Р. В. Основи кібернетичної безпеки : моногр. / Р. В. Грищук, Ю. Г. Даник ; за заг. ред. проф. Ю. Г. Даника. – Житомир : ЖНАЕУ, 2016. – 636 с.
3. Молодецька К. В. Узагальнена класифікація загроз інформаційній безпеці держави в соціальних інтернет-сервісах / К. В. Молодецька // Защита информации : сб. науч. трудов. – 2016. – Вып. 23. – С. 75–87.
4. Pennacchiotti M. Democrats, republicans and Starbucks afficionados: user classification in Twitter / M. Pennacchiotti, A. M. Popescu // Proceedings of the 17th ACM SIGKDD international conference on Knowledge discovery and data mining. – ACM, 2011. – С. 430–438.
5. Молодецька-Гринчук К. В. Метод побудови профілів інформаційної безпеки акторів соціальних інтернет-сервісів / К. В. Молодецька-Гринчук // Інформаційна безпека. – 2017. – № 2(26). – С. 104–110.

Нікулін А. В., Романов В.П.
Міхєєв І. А., *к.т.н., доц.,*
Гороховатський В. О., *д.т.н., проф.*
ДВНЗ «Університет банківської справи»
Харківський навчально-науковий інститут

СУЧАСНІ ЗАСОБИ РОЗРОБКИ INTERNET OF THINGS

IoT (Internet of Things, Інтернет речей) – це сучасне поняття, яке визначається як певна система чи мережа пристроїв, підключених до інтернету.

Як правило, такі пристрої збирають, обробляють і відправляють дані на певні сервіси, з якими потім взаємодіє людина або спеціальне програмне забезпечення (ПЗ).

Найяскравішим прикладом IoT є поняття «розумний будинок», коли, наприклад, кавоварка зварить каву господареві будинку, дізнавшись про його наближення, за даними розташування, отриманим з його смартфона.

Для функціонування IoT необхідне ПЗ, розробники і засоби розроблення. Для цього у 2010 році компанія Microsoft випускає платформу .Net Micro Framework [1].

Суть платформи .Net Micro Framework полягає у виконанні програмного коду без операційної системи (ОС). У даному випадку у розробників будуть ті ж самі можливості, що і при створенні будь-якого іншого програмного забезпечення. Недоліком цієї платформи є завеликий об'єм коду (за рахунок наявності метаданих) і відповідне зниження швидкодії роботи ПЗ.

У 2015 році Microsoft анонсує нову ОС – Windows 10 IoT Core, розраховану для функціонування маловимогливих пристроїв [1].

Windows 10 IoT Core – це спеціальна ОС і, мабуть, найкраще на сьогодні рішення для Інтернету речей. Ця ОС може застосовуватися навіть на пристроях без графічного інтерфейсу. Це можуть бути різні роботи, системи автоматизації, прилади з датчиками, мобільні пристрої і т.п.

Однією з основних переваг Windows 10 IoT Core є підтримка так званих універсальних програм (для розроблення яких використовується Universal Windows Platform). Таке ПЗ можна використовувати на будь-яких пристроях з ядром Windows 10 (в тому числі тих, що відносяться до IoT) [2]. Часто Windows 10 IoT Core можна зустріти у розробках з одноплатними міні-комп'ютерами: Raspberry Pi 2, Pi 3 та MinnowBoard MAX.

Альтернативним сучасним засобом для розроблення програмного забезпечення для IoT-пристроїв є платформа Java Micro Edition.

Платформа Java ME (Micro Edition) [4] – версія Java для апаратного забезпечення з обмеженими можливостями, використовується в мільярдах пристроїв від ТВ-приставок до принтерів. Тепер цю надійну і перероблену платформу можна використовувати в додатках для інтернету речей. Наприклад, запускати Java-додатки на процесорі з архітектурою ARM Cortex-M4 з 256 Кб оперативної пам'яті для моніторингу параметрів навколишнього середовища. Java ME Embedded дозволяє ефективно створювати програми для оброблення інформації на пристроях, а також має вбудовані механізми для безпечної роботи з мережею, вбудовану систему безпеки, і навіть дає можливість дистанційно керувати життєвим циклом додатків, що працюють на мікроконтролерах.

Одним з головних анонсів на конференції JavaOne стала заява Intel про те, що набір для розробників Intel для інтернету речей буде підтримувати платформу Java. Спільне використання Java ME Embedded і набору для розробників Intel дасть можливість компаніям більш ефективно використовувати потужності чіпів Intel в міні-пристроях. «Набір надає розробникам чітку послідовність кроків від створення прототипу до випуску продукту на ринок» – повідомив Майкл Грін (Michael Greene), віце-президент групи ПЗ і сервісу Intel [3].

Зараз йде чергова хвиля інтернету речей, вважає Грін. Першою були такі пристрої, як банкомати та касові апарати, другий – пристрої, підключені до хмарних сервісів. Третя хвиля, як він вважає, – це розумні системи, що дозволяють поєднувати інформацію з підключених пристроїв і аналізувати її по-новому, здатні автоматично реагувати на зміни бізнес-параметрів і умов функціонування.

Вибір засобів розробки (.Net Micro Framework, Universal Windows Platform, Java Micro Edition) цілком залежить від уподобань розробника програмного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. *Знакомство с .Net Micro Framework. [Режим доступу]: https://geektimes.ru/post/253684/*
2. *Intro to the Universal Windows Platform. [Режим доступу]: https://docs.microsoft.com/en-us/windows/uwp/get-started/universal-application-platform-guide*
3. *Shildt H. Java: The Complete Reference, 9th edition. / H. Shildt. – Redwood City: Oracle press, 2016. – 1377с.*
4. *Сайт компанії Oracle [Режим доступу]: Oracle.com/java/*

Омельяненко В.А., *к.е.н.*
Сумський державний університет

ОСНОВИ НАУКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ НАЦІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМ

В сучасних умовах при вирішенні завдань розвитку економіки ключове значення має технологічна безпека, що полягає у наявності ефективної інноваційної системи, що забезпечує відсутність критичної залежності від закордонних розробників, виробників і постачальників високотехнологічної продукції та врахування світових тенденцій, а також реалізує захисну функцію через розвиток відповідних секторів економіки.

Необхідність розробки науково-методичних підходів до управління безпекою національних інноваційних систем можемо проілюструвати глобальними трендами. Зокрема експерти Стенфордської бізнес-школи відзначають, що 80% компаній зі списку Fortune-500 в XX ст., прийшли з інноваційної та технологічної галузей та витіснили традиційних ресурсних гігантів, що в першу чергу свідчить про зміну глобальних соціо-економічних трендів.

В рамках даного дослідження безпеку структурно-складних національних інноваційних систем доцільно розглядати як такий стан, коли дія зовнішніх та внутрішніх факторів не призводить до погіршення стану системи або до неможливості її функціонування й розвитку відповідно до національних пріоритетів та стратегій [1; 2; 3].

Зазначений підхід суттєво розширює завдання факторного аналізу, оскільки враховує, що забезпечення безпеки має бути системним (комплексним) й відповідно включати цілий ряд підсистем забезпечення (науково-технічне, інформаційно-прогнозтичне, матеріально-технічне, кадрове, організаційне тощо), що мають функціонувати узгоджено через сукупність потоків різних видів (матеріальний потік, потік енергії, потік інформації, зміна станів). З цієї точки зору структуру системи можемо розглядати як сукупність обмежень на потоки в просторі і в часі.

Відзначимо, що кожна підсистема в даній схемі виконує власні специфічні функції. При цьому взаємодія між різнорідними підсистемами реалізується шляхом обміну даними або доступу до інформаційних ресурсів

(базам даних). Взаємодія по даному принципом найбільш часто зустрічається та дозволяє поєднувати практично самостійні підсистеми в інтегроване проблемно-орієнтоване середовище.

Відтак необхідність аналізу, удосконалення існуючого та розробки нового інструментарію оцінки безпеки обумовлена тим, що чим складнішою є система та зв'язки в ній, а також чим більше в ній елементів, тим більшою є потенційна небезпека (небезпеки) й відповідно складнішим є процес аналізу та прогнозування її стану. Цей висновок повною мірою можемо віднести й до інноваційних систем, що потребують ефективних комунікацій з економікою та визначення відповідних стратегій розвитку на основі розуміння місця країни (фактичного та бажаного) в глобальній економіці за наявних ресурсних можливостей.

Відтак ми приходимо до розуміння, що інноваційний розвиток – це процес, який у значній мірі залежить від вибору конкретних варіантів технологічних змін. Також варто враховувати й оптимізацію національної інноваційної стратегії за організаційно-економічними механізмами, що мають забезпечувати системну інтеграцію трьох типів субстратегій:

1) національне лідерство в системних технологіях,

2) партнерська участь в кооперації з провідними фірмами та лідерство в галузевих базисних технологіях,

3) партнерська участь в базисних технологіях для виробництва окремих компонентів кінцевого продукту.

Найбільш складною для формалізації частиною аналізу безпеки інноваційних систем є складання сценарію (сценаріїв) небезпечного стану. Для вироблення рекомендацій щодо системи активного захисту від переходу в небезпечний стан, під яким ми пропонуємо розуміти втрату конкурентоздатності та виникнення загроз в залежних від інновацій підсистемах економіки, доцільний не простий перебір як можна більшого числа умов, а рух від малого до більшого – від мінімального набору умов або характеристики найбільш значимого елемента («ядра» системи) до включення додаткових обставин та підсистем, які додаються до «ядра» (тобто в рамках проектування технологічного пакета).

Для ідентифікації загроз інноваційній системі ми пропонуємо використовувати технології форсайту, що являє собою систему методів експертної оцінки стратегічних напрямків соціально-економічного та інноваційного розвитку на міжнародному та національному рівнях, виявлення технологічних проривів, здатних вплинути на економіку й суспільство в середньо- та довгостроковій перспективі.

Мінделі Л.Е. [4] відзначає, що для цілей управління потрібно постійно проводити моніторинг світового рівня розвитку всіх областей життя, у першу чергу науки і технологій як основи всіх інших напрямків розвитку. Крім того, необхідність виявлення загроз національної безпеки ставить перед наукою найважливіше завдання оцінки ступеня їх небезпеки. Відтак необхідно створити та постійно удосконалювати (актуалізувати) систему індикаторів національної безпеки та визначення граничних значень для кожного з обраних

показників для того, щоб своєчасне запобігання загроз не вимагало зайвих засобів і при цьому забезпечувало всі інші аспекти безпеки країни.

Для завдань моніторингу особливості та основні характеристики техніко-технологічного прогресу можуть бути розглянуті на трьох рівнях [5, С. 1360]:

– мікрорівень – безперервне відновлення моделей і модифікацій продукції, удосконалення її параметрів на базі поліпшуючих інновацій – короткостроковий цикл;

– мезорівень – зміна поколінь техніки, відновлення активної частини основних фондів, що відбувається з періодичністю приблизно в десять років з тенденцію до скорочення цього періоду;

– макрорівень – розгортається на основі кластера базових інновацій та включає зміну лідируючих технологічних укладів й етапів розгортання технологічних способів виробництва.

Таким чином, національна безпека має бути забезпечена через формування конкурентоспроможної в глобальному масштабі національної інноваційної системи шляхом проектування інституційно-інноваційного середовища, що буде відповідати глобальним трендам, підвищувати попит на інновації та збільшувати ефективність сектору генерації знань.

Список використаних джерел:

1. Омельяненко В.А. Науково-методичний підхід до аналітичного забезпечення проектів розвитку технологічних систем // Управління проектами та розвиток виробництва. – 2016. – № 2 (58). – С. 18–26.

2. Omelyanenko V. Innovation priorities optimization in the context of national technological security ensuring // Marketing and Management of Innovations. – 2016. – № 4. – pp. 226–234.

3. Omelyanenko V. Technology package optimization in space industry in case of integration into the global value chain // GISAP: Economics, Jurisprudence and Management. – 2016. – № 10. – pp. 10–13.

4. Миндели Л. Э. Обеспечение национальной безопасности в сфере науки, технологий и образования // ЭТАП: Экономическая теория, Анализ, Практика. – 2012. – № 1.

5. Попов М.Е. Технология и ее роль в инновационном развитии общества // Вестник ДГТУ. – 2011. – Т. 11, № 8, Вып. 2. – С. 1556–1371.

Поковба Д.В., *студент,*
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Коваленко В.В.*, к.т.н., с.н.с.,*
Заступник начальника Українського
науково-дослідного інституту цивільного захисту

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА: СУТЬ, МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Інформаційна безпека (згідно з законодавством України) – стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване поширення, використання, порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації [1].

Загально відомо, що в наш час ми не можемо обійтись без комп'ютера, смартфона чи планшета. Нажаль, саме ці слабкості можуть нас дискредитувати. На даний момент є досить багато прикладів, коли хакери зламували сторінки не тільки звичайних людей, а й зірок, зламували банківські рахунки, шляхом взлому отримували конфіденційну інформацію людини чи підприємства. Навіть були випадки злому найбільш захищеної воєнної бази Пентагон, яку ми розберемо нижче. Метою цього дослідження є розбір поняття інформаційна безпека та захист інформацій і виявлення можливих заходів щодо збереження інформації як особистої так і службової.Щодо загроз безпеки інформації є три групи джерел: антропогенні, технічні та стихійні. До антропогенних джерел можна віднести наприклад: 1) загроза з боку кримінальних осіб; 2) недобросовісні партнери і конкуренти; 3) сам персонал в цілому. Також одне із самих небезпечних джерел, являється технічні: 1) засоби зв'язку, охорони і т.д; 2) неякісні бо застарілі технічні засоби безпеки. Стихійними є джерела які не залежать від діяльності людини (землетруси, повені, торнадо і т.п.)

На підприємствах, захист інформації має бути ледве не на першому місці, адже саме від інформації може залежати майбутнє компанії, як матеріальне так і в плані іміджу . 7 лютого 2017 року, спеціалізована страхова компанія Hiscox опублікувала звіт [2] в якому йдеться про вплив кіберзлочинності на компанії. Голова компанії С. Лангана стверджує, що в 2016 вплив кіберзлочинності на економіку підприємств, загалом становить $450млд., та було викрадено більше аніж 2млд. записівперсональноїінформації тих чи інших організацій. Стосовно України, то як повідомляє «Інтерфакс-Україна»[3], у грудні 2016 року Міністерство фінансів та Державне казначейство України втратили 3 терабайти інформації внаслідок хакерської атаки, як говорить О. Власюк: "Окрім пошкодження мережевого обладнання установи втратили, за їхніми оцінками, 3 терабайти інформації. Це колосальна цифра". Також він повідомив, що в липні 2017 знову було зафіксовано випадки торгівля даними.

В сучасному інформаційному світі виникає проблема захисту інформації, тому що яка б новітня система безпеки не була задіяна, все одно вона буде вразливою перед кіберзлочинність та її прогресом. Світ намагається боротися з ІТ злочинність, про це свідчить, навіть, той факт, що Міністерство фінансів України планує витратити 51,9 млн. гр., на підвищення кібербезпеки. Про це українське інформаційне агентство Ліга. нет повідомляє в прес-службі відомства: «Кошти підуть на закупівлю серверного та комутаційного обладнання, систем зберігання даних, антивірусного програмного забезпечення, послуг з технічного захисту інформації, послуг з надання захищеного доступу до мережі Інтернет», - додають у відомстві [4].

Яскравим прикладом тому є опублікована 9 грудня 2016 на сайті газети «Українська правда» стаття: «Напередодні організована група хакерів атакувала Міністерство фінансів, Державне казначейство та Пенсійний фонд, вивела з ладу комп'ютери, а також знищила важливі бази даних.»

Абсолютно забезпечити безпеку персональних даних – майже неможливо, але можна мінімізувати вплив кібератак. По-перше, не слід брати до уваги спам, що надходить до вас у вигляді електронних повідомлень, тому що

можливий варіант, що вам підкинули вірусну програму для опустошення вашого електронного гаманця. По-друге, не слід скачувати файли з неперевірених сайтів, щоб запобігти ризику зараження шкідливими програмами. По-третє, оновлюйте ПО на комп'ютері. В программах зазвичай завжди є якісь уразливості, через які зловмисники можуть легко зламати ваш комп'ютер. Також, намагайтесь використовувати платні версії антивірусних програм, так як вони забезпечують більшу ймовірність захисту.

Захист інформації на підприємстві, потребує більш клопітливого ставлення: обмежити доступ до обладнання та обмежити користувачів з привілейованим доступом; При виявленні звернень систем до незрозумілих IP адрес блокувати їх. Це допоможе виявити скомпрометовані машини та заблокувати. Відкривати тільки ті файли в додатку листа, в походженні яких ви впевнені на 100% з командними центрами, якщо такі комунікації вже мають місце [5].

Список використаних джерел:

1. *Петрик В. Сутність інформаційної безпеки держави, суспільства та особи / Валентин Петрик. // ЮСТІНІАН. – 2009. – №5. – С. 5.*
2. *Langan S. The Hiscox Cyber Readiness Report / SteveLangan. // Hiscox. – 2017. – С. 1–4*
3. *Мінфін і Держказначейство України втратили 3 терабайти інформації в наслідок хакерської атаки [Електронний ресурс] // Інтерфакс-Україна. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://ua.interfax.com.ua/news/general/391127.html*
4. *Юрасов С. Минфин планирует выделить 52 млн. грн. на киберзащиту в 2017 году [Електронний ресурс] / Стас Юрасов // ЛІГА Бізнес Інформ. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://biz.liga.net/all/it/novosti/3605588-minfin-planiruet-vydelit-51-9-mln-grn-na-kiberzashchitu-v-2017-godu.htm.*
5. *Горобець В. "Віртуальний ворог": як захистити бізнес від кібератак / Віталій Горобець. // Бизнес Цензор. – 2016.*

Троценко Є.Л. *студентка,*
Шульга В.І., *к.е.н., доцент,*
доцент кафедри економіки підприємства,
ПВНЗ «Східноєвропейський університет економіки і менеджменту»

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасний етап розвитку цивілізації характеризується переходом від індустріального до інформаційного суспільства. Безпосередньо це пов'язано з стрімким розповсюдженням і розвитком інформаційних технологій, які докорінно змінюють суспільне життя. Такий перехід є досить нерівномірним, оскільки залежить від національної специфіки, розвитку світового товариства і ще цілої низки факторів.

Інформаційна безпека підприємства набуває надзвичайно важливого значення в сучасних умовах глобалізації. Відповідно до того, щобвартість різного виду засобів та заходів захисту не була вищою, ніж очікуваний збиток. Тобто інформаційна безпека організації являє собою інформаційне середовище та стан його захищеності як від зовнішніх, так і від внутрішніх загроз. Сутність інформаційної безпеки у тому, щоб здійснювати ефективне інформаційно-

аналітичне забезпечення безперервної господарської діяльності підприємства. Відповідні служби виконують при цьому певні функції, які в сукупності характеризують процес створення та захисту інформаційної складової економічної безпеки. До таких функцій належать [5]:

1) збирання всіх видів інформації про діяльність того чи того суб'єкта господарювання;

2) аналіз одержуваної інформації з обов'язковим дотриманням загальноприйнятих принципів і методів;

3) прогнозування тенденцій розвитку науково-технологічних, економічних і політичних процесів;

4) оцінка рівня економічної безпеки за всіма складовими та в цілому, розроблення рекомендацій для підвищення цього рівня на конкретному суб'єкті господарювання;

5) інші види діяльності з розроблення інформаційної складової економічної безпеки [2, с. 58].

Всі методи забезпечення інформаційної безпеки підприємства можна об'єднати у три групи: правові, організаційні та програмно-технічні [1].

Правові методи включають сукупність нормативно-правових актів, які регулюють відносини, пов'язані з використанням інформації в діяльності підприємства. Програмно-технічні методи реалізуються за допомогою засобів програмного та апаратного забезпечення. Організаційні методи полягають в забезпеченні збереження конфіденційної інформації підприємства шляхом формування корпоративної системи захисту.

Варто зазначити, що інформаційна безпека підприємства має деякі особливості, наприклад, основним питанням початкового етапу впровадження системи інформаційної безпеки підприємства є призначення відповідальних осіб за безпеку і розмежування сфер їх впливу [3, с. 28]. Також важливою складовою інформаційної безпеки підприємства є інформаційно-аналітична робота. Основним завданням якої є збирання всіх видів інформації, яка може мати вплив на суб'єкт господарювання [5].

Беззаперечно, інформатизація створила громіздку кількість переваг для суб'єктів підприємницької діяльності, але все ж вона призвела і до появи багатьох істотних проблем. Об'єднання комп'ютерних систем в мережі посилило загрозу щодо несанкціонованого проникнення в систему управління організацією, що може завдати не лише втрату матеріальних ресурсів, а й паралізувати функціонування підприємства в цілому. Наприклад, лише банківський сектор втратив близько сотні мільярдів доларів внаслідок комп'ютерних злочинів. У свою чергу, підприємства зазнають збитків через неодноразові набіги рейдерських атак. Тому, ефективне забезпечення інформаційної безпеки підприємства є невід'ємною складовою економічної безпеки.

Як визначено законом України «Про інформацію» захисту підлягає інформація, володіння якою дає змогу її дійсному чи потенційному власнику одержати виграш моральний, матеріальний чи політичний. Отже, на перший план виходить проблема захисту таких параметрів інформації як

конфіденційність, цілісність, доступність, достовірність, погіршення яких може призвести до порушення систем управління технологічними процесами та достовірності фінансової документації, розголошенню комерційних таємниць та несанкціонованому доступу до персональних даних. повноваженнями, може використовувати цей ресурс відповідно до правил, встановлених політикою безпеки [4].

Однак, розглядаючи зміст процесу забезпечення інформаційної складової економічної безпеки, необхідно зазначити, що будь-яка система повинна носити комплексний характер захисту та передбачати ряд заходів, здатних забезпечувати: постійний моніторинг каналів розподілу інформації, доступ працівників до інформаційних ресурсів підприємства; постійний контроль інформації, що має характер комерційної таємниці підприємства; прогнозування тенденцій розвитку наукового та технологічного потенціалів підприємства.

Таким чином, інформаційна складова економічної безпеки підприємства в системі випереджаючого розвитку інформаційних технологій виступає основним фактором забезпечення захищеності інформаційних ресурсів компанії та важливим чинником стабільного функціонування підприємств, ефективна реалізація якого сприятиме не тільки збереженню комерційних таємниць, але й дозволить попередити можливості непередбачуваних фінансових втрат.

Розглядаючи особливості інформаційної безпеки підприємства, слід зазначити, що лише системний підхід до управління підприємством і безпекою загалом, дозволить ефективно протистояти різного роду загрозам та досягати позитивних результатів діяльності.

Список використаних джерел:

1. Гриджук Г.С. Систематизація методів інформаційної безпеки підпримства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vntu/2009_19_1/pdf/64.pdf.

2. Ортинський В.Л., Керницький І.С., Живко З.Б. та ін. Економічна безпека підприємства. Підручик. – К.: Алерта, 2011. – 706 с.

3. Рудий Т.В.,Фірман В.М., Кулешик Я.Ф., Піцюра І.С. Економічно безпека організацій. Курс лекцій. –Л.: 2007. – 250 с.

4. Богуш В.М. «Інформаційна безпека [Текст]: Термінологічний навчальний довідник» / В. М. Богуш, В. Г. Кривуца, А. М. Кудін; За ред. Кривуцої В. Г. — Київ, 2004. — 508 с

5. Мельник С.І., Цуп М.Ю.Інформаційна безпека як складова економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] С.І. Мельник, М.Ю. Цуп // Режим доступу :http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=66146

Чоповенко Л.М., *студентка,*
Чередниченко В.В., *к.е.н., ст. викладач*
кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

РОЗВИТОК НОСІЇВ ІНФОРМАЦІЇ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

В наш час інформація стає однією з рушійних сил. Інформація – це результат відображення одного об’єкта в іншому, який в подальшому використовують для формування управлінського впливу; певне відображення об’єкта; відомості про предмет, явище, осіб та інше. Зберігання та захист інформації залишається актуальним питанням. Постійна еволюція пристроїв для фіксації, збереження і передачі інформації у часі і просторі у процесі постійно потрібує посилення заходів безпеки.

На відміну від традиційних текстових і графічних документів, аудіовізуальні та надруковані документи схильні до технічного старіння, пов'язаному з рівнем розвитку устаткування для зчитування інформації. Швидкий розвиток техніки приводить до того, що виникають проблеми й часом для відтворення раніше записаної інформації, зокрема, з фоноваликів, платівок, кінострічок, оскільки випуск обладнання для їх відтворення або давно припинився, або діюче обладнання розраховане на роботу з матеріальними носіями, володіють іншими технічними характеристиками. Наприклад, в даний час вже важко знайти комп'ютер для зчитування інформації з флоппі-дисків діаметром 5,25 ", хоча минуло лише сім років з тих пір, як їх витіснили 3,5-дюймові дискети.

Технічне та логічне старіння призводить до того, що значна маса інформації на електронних носіях безповоротно втрачається. Щоб не допустити цього, в Бібліотеці Конгресу США, зокрема, утворено спеціальний підрозділ, де в робочому стані утримуються всі пристрої для читання інформації з застарілих електронних носіїв.

В даний час триває інтенсивний пошук інформаційно ємних достатньо стабільних, економічних і одночасно безпечних носіїв. Відомо, наприклад, про експериментальну технології Лос-Аламоської лабораторії (США), яка дозволяє записувати іонним пучком кодовану інформацію в 2 Гбайт (1 млн. машинописних сторінок) на відрізку дроту завдовжки всього лише 2,5 см. При цьому прогнозована довговічність носія оцінюється в 5 тис. років при дуже високій зносостійкості. Для порівняння: щоб записати інформацію з усіх паперових носіїв Архівного фонду Російської Федерації, було б потрібно лише 50 тис. таких шпильок, тобто 1 ящик 115. На одній з наукових конференцій, що відбулася також в США, був продемонстрований виготовлений з нікелю "вічний диск" Rosetta. Він дозволяє зберігати в аналоговому вигляді до 350000 сторінок тексту і малюнків протягом декількох тисяч років.

Для забезпечення конфіденційності інформації, яка зберігається на «робочих станціях», портативних комп’ютерах та серверах (жорстких дисках, електронних flash-дисках, картах пам’яті тощо) з використанням механізмів та

засобів криптографічного захисту інформації можуть використовувати різні специфічні носії.

Виділяють дві групи комплексів та засобів криптографічного захисту інформації у інформаційно-телекомунікаційних системах та мережах:

1) Комплекси криптографічного захисту інформації (Захист комунікаційних систем, захист зберігання даних тощо)

2) Апаратні засоби криптографічного захисту інформації (електонні ключі, криптографічні модулі, смарткарти, шлюзи захисту, IP-шифратори).

Комплекси технічного захисту інформації включають сукупність заходів та засобів, призначених для реалізації технічного захисту інформації (ТЗІ) в інформаційно-телекомунікаційних системах або на об'єктах інформаційної діяльності.

Створення комплексів технічного захисту інформації може включати:

- обладнання кімнат для переговорів засобами захисту;
- встановлення на лініях зв'язку високочастотних фільтрів;
- встановлення активних систем зашумлення.

Всі ці заходи зазвичай супроводжуються експертизою комплексної системи захисту інформації. Але на кожні заходи безпеки за певний час конкуренти можуть знайти антизаходи.

Отже, розвиток носіїв інформації в забезпеченні економічної безпеки потребує постійної еволюції. Так як розсекречення закритої інформації будь-якої організації, може привести як до невеликих фінансових втрат, так і до повного розвалу організації.

Список використаних джерел:

1. Алексенцев А.І. Поняття і структура загроз, що захищається // Безпека інформаційних технологій. - 2000. – № 3.

2. Сайт компанії АТ «ІІ Т» Режим доступу: http://iit.com.ua/

Шикова О.М., *к.е.н., доцент,*

Університет економіки та права «КРОК»

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Для кожного підприємства сьогодні ефективне забезпечення системи економічної безпеки стає необхідною умовою існування. Багато науковців, як вітчизняних, так і зарубіжних, наголошують на необхідності приділяти увагу всім складовим системи економічної безпеки, забезпечуючи системний і комплексний підхід до вирішення цієї проблеми. Але, враховуючи особливості сьогоднішньої складної фінансової, політичної, соціальної ситуації на Україні, можна говорити про те, що далеко не всі підприємства мають можливість інвестувати в свою безпеку, вкладати кошти в нове обладнання та новітні інформаційні технології. На практиці в першу чергу розглядаються ризики та загрози, пов'язані з фінансовою складовою системи, та обираються шляхи протидії їм. А от фінансування інформаційної складової економічної безпеки, особливо на більшості малих підприємств, є явно недостатнім.Хоча захист

комерційної таємниці та конфіденційності інформації, комп'ютерна безпека є одними з основних елементів системи економічної безпеки підприємства[1]. З урахуванням зростання рівня кіберзлочинності сьогодні, поширення комп'ютерних вірусів, активізацією хакерських атак, є підстави говорити, що недостатня увага питанням інформаційної складовоїсистеми економічної безпеки значно підвищує рівень загроз всій системі.

Практично всі і науковці, і практики наголошують, що забезпечення інформаційної складової системи безпеки потребує значних коштів: від інвестицій в нові технології, обладнання та програмні продукти до навчання персоналу. Але на думку деяких вчених лише збільшення фінансування не зможе забезпечити зростання ефективності протидії інформаційним загрозам, що пояснюється цілою низкою факторів. Зокрема, мова йде про те, що зловмисники вже не самотні хакери, які керуються особистими цілями, але це можуть бути кримінальні організації або навіть країни[2].

При цьому малі підприємства, які, як правило, не мають достатніх ресурсів для інвестицій в інформаційну складову безпеки, розглядаються кіберзлочинцями як більш доступні і прості цілі у порівнянні з великими фірмами та корпораціями. При цьому ризики пов'язані не тільки з можливістю втрати коштів, якими володіє суб'єкт господарювання, або інформації, яка може бути цінною для злочинця.Так, наприклад, комп'ютери одного підприємства можуть бутизламані і використані, для атаки на інформаційну систему його контрагентів. Також, у відповідності до статистичних даних, злочинці не завжди діють з метою отримання прибутку. Наприклад, деякі з них можуть атакувати з метою підриву ділової репутації підприємства, що, безумовно, не тільки може погіршити його фінансовій стан, але й становить загрозу його економічній безпеці в цілому.

І хоча реалізація не всіх інформаційних ризиків і загроз впливає на конфіденційність, доступність і цілісність економічної інформації підприємства,наслідки інформаційних інцидентів можуть включати в себе: пошкодження інформаційних систем, певні штрафні санкції, судові витрати, зниження продуктивності, втрату довіри з боку клієнтів, неможливість отримати кредити в банках, втратуабо недоотримання доходів тощо[3].

Проблема необхідності підтримки ефективної системи економічної безпеки в умовах обмеженості ресурсів розглядається в наукових роботах, на основі яких даються практичні рекомендації. Деякі західні науковці для побудови ефективної стратегії забезпечення економічної безпеки пропонують розглядати ризик як функцією,аргументами якої є вразливість системи, ймовірність реалізації негативнихподій, внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на бізнес, наголошуючи, що прийняття рішення завжди здійснюється в умовах ризиків та загроз. При цьому розмір можливих втрат не повинен перевищувати розмір інвестицій в систему безпеки. Побудова математичної моделі для вирішення такої задачі може бути доцільною для великих підприємств.

Для малих підприємств з невеликим штатом та обмеженими фінансовими ресурсами такий шлях не завжди прийнятний. Проблеми їх економічної

безпеки можуть, принаймні частково, бути вирішені за допомогою наукових підходів до мінімізації ризиків та при виконанні рекомендацій щодо забезпечення інформаційної складової системи економічної безпеки. На сучасному етапі розвитку технологій джерела загроз економічній безпеці, у тому числі і в інформаційному аспекті, можуть бути дуже різноманітними.Існує багато видів класифікації загроз за різними ознаками.Проте найбільш поширеними вважаються: загрози природнього походження (наприклад, вогонь, вода, землетрус), внутрішні загрози, пов'язані з використанням ресурсів при веденні господарської діяльності (наприклад, відмова обладнання, порушення ланцюгів поставок, некваліфіковані дії або нелояльність співробітників), а також зовнішні загрози (наприклад, пов'язані з діяльністю кіберзлочинців).

Управління ризиками, їх мінімізація та протидія їм не є можливими без належного інформаційного забезпечення. Ефективна стратегія забезпечення системи економічної безпеки має включати в себе комплекс заходів щодо залучення та організації роботи персоналу всіх підрозділів та всіх рівнів з цією метою. Кожен зі співробітників працює з певним типом інформації І при розробці стратегії варто визначити вартість такої інформації для того, щоб вжити заходів щодо її захисту. Допоможуть в цьому відповіді на питання про те, як вплине на економічну безпеку втрата або пошкодження інформації, її оприлюднення або перешкоджання доступу до неї клієнтам. Необхідно також врахувати вартість програмних та технічних засобів, які використовуються для захисту інформаційного забезпечення. Потрібно визначити та контролювати, хто має або повинен мати доступ до фінансової та ділової інформації підприємства.Фізичний доступ до комп'ютерів та інформаційної системи підприємства в цілому особам, які не виконують службові обов'язки, має бути обмеженим або здійснюватися під суворим контролем, наприклад, у випадку ремонтних робіт. Необхідність моніторингу, централізованого адміністрування, розподілу доступу користувачів до інформаційних ресурсів тощо мають враховуватися при розробці процедур і політик безпеки.

Отже забезпечення системи економічної безпеки підприємств не є можливим без протидії інформаційним ризикам та загрозам. Для малих і великих підприємств шляхи практичного вирішення цієї задачі можуть бути різними.

Список використаних джерел:

1. *Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посібн. / Ортинський В. Л., Керницький І. С., Живко З. Б., та ін. – К. : Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2009. – 546 с*
2. *CybersecurityEconomics:InducedRisks, LatentCosts, andPossibleControls[Електронний ресурс] – Режим доступу:http://uir.unisa.ac.za/bitstream/handle/10500/19802/Cybersecurity Economics - InducedRisksLatentCostsandPossibleControls.pdf?sequence=1*
3. *SmallBusinessInformationSecurity:The Fundamentals[Електронний ресурс] – Режим доступу:http://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/ir/2016/NIST.IR.7621r1.pdf*

Секція 7. Фінансова та банківська безпека

Айрапетян Н.Г., *аспірант*
кафедри банківської справи
Дніпропетровського національного університету ім.О.Гончара

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА БАНКУ: ЗАГРОЗИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Сьогодні, банківська безпекарозглядається як особлива частина системи фінансової безпеки країни. У складі фінансово-кредитної системи банківська система забезпечує основні фінансові потоки, а тому й безпеку їх розподілу. Визначення, моніторинг та підтримка належного рівня фінансової безпеки банківської системи забезпечує фінансову безпеку економіки країни.

Фінансова безпека банку є однією з найважливіших складових банівської системи вцілому. Без забезпечення фінансової безпеки практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед банком. Проте на сьогодні в Україні не свторено ідей, щодо управління фінансовою безпекою банку, яка б могла однаково ефективно реалізовуватись як для менших банків, так і для системних[1].

Відповідно різним напрямам наукової думкипроблеми фінансової безпеки, мають розглядатися, по-перше, на рівні забезпечення фінансової безпеки банківської системи в цілому, по-друге – необхідно досліджувати питання забезпечення фінансової безпеки окремого комерційного банку.

Науковці, які досліджують проблеми фінансової безпеки, вказують на те, що ця проблема має декілька аспектів, по-перше, треба працювати над забезпеченням фінансової безпеки банківської системи в цілому, по-друге – необхідно досліджувати питання забезпечення фінансової безпеки окремого комерційного банку[2].

Багато вчених вважають правильним розглядати фінансову безпеку, в першу чергу, з боку неграмотного розподілу грошових коштів комерційним банком, стратегією ведення бізнесу, звязком банка із тіньовим сектором, проблемами персоналу, тобто робітниками керуючуої ланки, тощо. Проте, проаналізувавши ситуацію із проблемними аспектами глибше, можна вибудувати певне дерево проблем, на яких частіше за все загострюється увага і де частіше виникають загрози повязані із фінансовою безпекою. Їх можна класифікувати за наступними напрямками:

1. Фінансова безпека банку, з точки зору внутрішньобанківських загроз пов’язаних із персоналом:

- неправомірна розтрата коштів службовцями банків;
- незаконне привласнення доходу;
- фальшування витрат;
- зловживання реальними активами банку чи клієнта;
- перевищення повноважень управлінським персоналом;
- підробка документів або внесення до них недостовірних даних;

- шахрайство у сфері бухгалтерського обліку.

2.Фінансова безпека банку з точки зору загроз щодо кредитного портфеля:

- Неправильна оцінка платоспроможності та фінансового стану позичальника;
- Якість аналізу ризиків, що супроводжують кредитну операцію;
- Некваліфікований персонал кредитного відділу;
- Ризик загальної структури кредитного портфеля, неправильний баланс в бік сумнівних кредитів;
- Відсоток неповернених кредитів і робота щодо його зменшення;
- Недоотримання прибутку через несприятливу зміну курсів валют;
- Знецінення майна, яке було віддано під заставу кредиту;
- Загальна несприятлива економічна та політична ситуація в країні;
- Конкуренція з іншими банками і відтік клієнтів через це;

3. Фінансова безпека банку банку з точки зору загроз депозитного портфеля:

- Неправильна стратегія ведення депозитних процентів;
- Завчасне зняття депозитних коштів клієнтами банку;
- Зниження рівня довіри клієнтів до банку;
- Неспроможність конкурувати з рівнем процентних ставок із іншими банками;
- Недостатня кваліфікованість робітників в плані утримання клієнтів;

4. Фінансова безпека банку з точки зору маркетингових операцій і загроз пов’язаних з ними;

- Відсутність кваліфікованого відділу по роботі із маркетинговими інструментами;
- Неправильна маркетингова стратегія банку;
- Недостатнє фінансування для проведення маркетингових заходів;
- Неправильна сегментація та виявлення потреб клієнтів банку і подальша невірна стратегія його проведення;
- Неспроможність змінити репутацію свого банку;

5. Проблема неправильного моніторингу та аналізу роботи головних банківських операцій та процесів:

- Не правильний моніторинг кредитних та депозитних процесів;
- Не вірний моніторинг ринку, виявлення актуальних банківських продуктів;
- Відсутність моніторингу потенційних клієнтів банку;

6. Проблеми законодавчої бази та не зовсім вірна робота НБУ, що зумовлює виникнення тіньового сектору, яке впливає на фінансову безпеку банку;

7. Загрози та проблема управління відтоком клієнтів банку, як одна із складових фінансової безпеки банку;

Всі ці проблеми можуть дуже негативно сказатися на фінансовій безпеці банку вцілому, що може призвести до відтоку клієнтів та величезних збитків, тому було б актуальним враховувати і ці фактори зважаючи на дотримання впевненного рівня фінансової безпеки банку.

Отже, необхідно відзначити, що попре те, що зараз є дуже багато напрямів дослідженняфінансової безпеки банку та ідей щодо покращення ситуації, в цьому питанні можна знайти й інші аспекти щодо дослідження, які могли б принести певний результат, тим паче, що за умови нинішньою економічної та політичної ситуації воно вкрай потребує нових ідей.

Список використаних джерел:

1.Корнилова, Е.В. Фінансова безпека банківської діяльності в Україні [Електронний ресурс]/ Е.В. Корнилова. М.В. Кучеренко //Банки и банковская система.-2014.-№3 Режим доступу: http://www.rusnauka.com /31_ONBG_2009/Economics/54684.doc.htm

2.Добрик, Л.О. Фінансова безпека банку як основа його стійкості [Електронний ресурс]/ Л.О.Добрик, Г.В. Запорожець//Ефективна економіка.-2014.-№6 - Режим доступу: http://www.economy.nayka. com.ua/?op=1&z=3116

3. Побережній С.Н., Моделі та методи забезпечення банківської безпеки [Електронний ресурс]/ С.Н. Побережній, А.Л. Пластун // Монографія. - 2010-Режим доступу: http://uabs.edu.ua/images/stories/ docs/K_BOA/Plastun_m_003.pdf

Бендюк І.В., *студентка*
Горячківська І.В., *викладач*
кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський національний університетімені Богдана Хмельницького

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Управління підприємством в сучасних умовах, коли набирають інтенсивності рейдерські захоплення та поглинання, корпоративні конфлікти, конкурентна боротьба, фіктивне підприємництво та інші правопорушення у сфері підприємницької діяльності, вимагає формування в системі менеджменту такої складової, яка зможе адекватно реагувати на виклики зовнішнього середовища та протидіяти загрозам нормальному функціонування підприємства. Саме така ситуація є передумовою створення системи фінансово-економічної безпеки підприємства.

Головною умовою, яка забезпечує успіх у функціонуванні та розвитку суб’єктів господарювання і економіки загалом, виступає фінансово-економічна безпека на всіх рівнях управління. Недостатня увага до проблем забезпечення достойного рівня фінансово-економічної безпеки підприємств є проблемою, що не дає змоги створити і підтримувати належні умови для зростання економічної ефективності підприємницької діяльності, а також провокує загрозу щодо функціонування та розвитку підприємництва.

Фінансово-економічна безпека являє собою комплексну систему захисту виробничої фірми, яка створюється завдяки систематизованому виконанню певних дій, та має багато напрямів і складових щодо своєї реалізації.

Фінансово-економічна безпека підприємства направлена на створення відповідних умов для виявлення та подолання кризових явищ у діяльності

підприємства з метою реалізації поставлених ним статутних цілей і завдань.[1, 78 с].

Досягнення та підтримка бажаного рівня економічної безпеки в заданих межах дає змогу підприємству не тільки зберегти свою частку ринку або досягти зростання вартості підприємства, але й отримати перевагу над конкурентами, підвищити конкурентоспроможність своєї продукції. Наявність надійної системи безпеки на підприємстві дає можливість швидко виявити і локалізувати будь-які загрози його діяльності [2, 27 с].

Ступінь ризику у сфері господарської діяльності постійно підвищується, що може нести за собою ефект значного спаду рівня фінансового стану підприємства, а це в свою чергу може привести підприємство до фінальної точки його діяльності - банкрутства. Це викликає потребу у розробці та реалізації системи фінансово-економічної безпеки на підприємстві. Таким чином, фінансово-економічна безпека підприємства являє собою складну систему, яка включає в себе різні направлені на забезпечення ефективності використання матеріальних, трудових, інформаційних та фінансових ресурсів елементи. Так, з важливості забезпечення фінансово-економічної безпеки на підприємстві випливає важливість вивчення оцінки її рівня, а також застосування нових методів та шляхів забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств.

Управління фінансово-економічною безпекою підприємства передбачає виконання таких основних завдань:

• Визначення таких фінансових інтересів підприємства, які є пріоритетними і першочергово потребують захисту у процесі діяльності підприємства;

• Розпізнання і прогноз внутрішніх та зовнішніх небезпек фінансово-економічним інтересам підприємства;

• Розпізнання й попередження кризових явищ;

• Розробка необхідних заходів щодо забезпечення ефективної боротьби із загрозами фінансово-економічним інтересам підприємства та аналіз їх ефективності [3, 17 с.].

Головною метою в управлінні системою фінансово-економічної безпеки підприємства зазначають такі поняття:

- високе досягнення платоспроможності підприємства;
- високе досягнення фінансово-економічної стійкості підприємства;
-надійний захист фінансових та економічних інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз для кращого забезпечення стійкого розвитку у довгостроковий період.

Найефективнішу значущість система фінансово-економічної безпеки набирає тоді, коли нею постійно керують та підтримують її стабільність функціонування на всіх рівнях. При реалізації таких вимог до системи фінансово-економічної безпеки дає змогу запобігти витоку конфіденційної інформації з підприємства, порушенням прав комерційної таємниці та протидії економічним диверсіям. Для ефективного здійснення заходу з безпеки підприємства потребується залучення до взаємодії усіх учасників цього

процесу (служб, підрозділів, співробітників). Оскільки максимальна результативність поставленої мети досягається та залежить від того наскільки правильно були скоординовані та узгоджені всі їхні зусилля. Кожен учасник при здійсненні процесу забезпечення заходу з безпеки, повинен чітко знати, яка робота на нього покладена для виконання, та за що він буде нести свою відповідальність. Також підприємство однозначно зобов'язане здійснювати суто тісний діловий зв'язок з районними та місцевими службами безпеки, з органами влади, з правоохоронними органами, а також з іншими зовнішніми організаціями, які можуть надати йому необхідну допомогу у забезпеченні безпеки [4, с.308]

Отже, фінансово-економічна безпека підприємства являє собою складну систему, яка включає набір різних внутрішніх складових, що орієнтуються на забезпечення ефективності реалізації ресурсів підприємства за кожним напрямом діяльності. Фінансово-економічну безпеку підприємства правильно розглядати, в першу чергу, у контексті її функціональних характеристик.

Список використаних джерел:

1. Фролов С.М. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів/С. М. Фролов, О. В. Козьменко, І.І. Рекуненко, Н. А. Дехтяр – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. – 91 с.

2. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В., [за ред. Т.Г. Васильцева]. – Львів: ВИДАВНИЦТВО, 2012. –386 с.

3. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства: Автореферат. – К.: Інститут економіки і прогнозування НАН України, 2006.– 17 с

4. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посібник / І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко. - Львів: Видавництво ЛДУВС, 2011. – 380 с.

5. Костенко А.А. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства [Електронний ресурс] / А.А Костенко., А.В. Суханова // Режим доступу : http://ndi-fp.asta.edu.ua/thesis/442/

Бондар Є.І., *аспірант*
кафедри банківської справи
Дніпропетровський національний університет ім. О.Гончара

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ: РИНКОВІ АСПЕКТИ

Стан фінансової безпеки страхових компаній залежить від зовнішніх та внутрішніх факторів діяльності і розвитку. Зовнішні фактори впливу для сучасних учасників страхового ринку України формуються, з одного боку, за рахунок фінансово-кредитної політики держави, впливу світових фінансових ринків та, з іншого боку, за рахунок відносин, що складаються між суб'єктами господарювання на внутрішніх ринках країни.

В Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері 2012 року [1] приділено увагу різним видам фінансової діяльності. Страхова діяльність не отримала окремого розгляду, а забезпечення її фінансової безпеки має проводитись так як і діяльність інших небанківських фінансово-кредитних установ. Державна політика у сфері небанківського фінансового сектору повинна бути спрямована на: створення системи ідентифікації ризиків,

посилення прозорості та відкритості у діяльності фінансових установ та органу, який здійснює державне регулювання і нагляд за такими установами та ін. Таким чином, найбільш повний розгляд фінансової безпеки на страховому ринку в межах фінансової безпеки країни пропонується у проекті Концепції фінансової безпеки України [2].

На фінансовому ринку страхові компанії, по-перше, здійснюють свою основну діяльність, страхуючи економічні інтереси інших учасників ринку, по-друге, виступають безпосередніми інвесторами.

Страховий ринок не є ізольованим елементом фінансового ринку, а функціонує в тісній взаємодії з його іншими складовими, а саме:

1) з банківським ринком: у вигляді споживача банківських послуг з розрахункового обслуговування, в якості кредитора – при розміщенні коштів на депозитах, як продавець страхових послуг – при страхуванні фінансових ризиків та інших ризиків, які притаманні банківській діяльності, а також як партнер – страхування заставного майна за кредитами тощо;

2) з ринком цінних паперів, валютним ринком, ринком дорогоцінних металів – під час формування власної структури активів за рахунок найбільш ефективного використання накопичених страхових резервів.

Велика кількість різних фінансових інститутів стає джерелом загроз фінансовій безпеці страхового ринку та окремих страхових компаній [3].

Основним сектором, який об'єднує практично усі раніше визначені сегменти фінансового ринку, є інвестиційний. На сьогоднішній день інвестиційний напрям діяльності страхових організацій України залишається недостатньою мірою розвинений, а інвестиційний потенціал - недостатньо використаний порівняно з аналогічними напрямами в країнах з розвиненою економікою. Це пояснюється тим, що українські страхові компанії найбільшу частку своїх активів розміщують у банківські депозити. Непопулярність цінних паперів серед страхових компаній зумовлена питаннями роботи з ризиками при короткостроковому кредитуванні (ризикове страхування) та довгостроковому інвестуванні (страхування життя).

Система фінансової безпеки страхових компаній має формуватися на стратегічному рівні з урахуванням необхідності розвитку компанії.

А оскільки будь-які управлінські рішення та заходи, здійснені на їх підставі, призводять до певних змін, управління будь-якою окремою сферою в страховій галузі можна розглядати як управління розвитком (змінами). При цьому, прийняття рішень щодо розвитку є елементом стратегічного управління. Виходячи з цього, складовими системи управління розвитку страховою діяльністю, страховою компанією пропонуємо визначати управління (стратегії): диверсифікацією напрямів діяльності (розширення переліку страхових послуг), реорганізацією (фінансове оздоровлення, оптимізація організаційної структури), інтеграцією, оптимізацією потенціалу (наприклад, інвестиційного), а також забезпеченням фінансової безпеки.

В наборі стратегій розвитку страхової установи мають бути:

1. Стратегія стійкості та фінансової безпеки страхової компанії (підтримання досягнутої ринкової позиції). При цьому, така стійкість є

постійно змінною: страхова компанія існує на ринку, інші учасники якого обумовлюють зміну його станів, тому навіть забезпечення досягнутого вимагатиме заходів пристосувань до змін.

2. Стратегія розширення страхової компанії (освоєння нових продуктів, вихід на нові ринки, розширення клієнтської бази, диверсифікація страхового портфеля тощо).

Список використаних джерел:

1. Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері : схв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.08.2012 № 569-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/ show/569-2012-%D1%80

2. Концепція фінансової безпеки України(проект) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://docus.me/d/930308/

3. Кузьменко О. Г. Фінансова безпека страхового ринку України / О. Г. Кузьменко // [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://molodyvcheny. in.ua/files/conf/eko/06okt2014/31.pdf

Варналій З.С.,*д.е.н, професор,*

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУТІВ

Фінансова безпека держави – це захищеність, стабільність, стійкість та певна незалежність фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників. Система фінансової безпеки реалізується на базі сукупності принципів, які здійснюються за допомогою методів фінансової безпеки держави і забезпечують максимально можливий рівень економічної безпеки загалом. Стан фінансової безпеки держави також залежить від сучасної інституційно-правової бази забезпечення функціонування фінансової сфери та державної фінансової політики в умовах глобалізаційних процесів.

Система фінансової безпеки держави має дуже складну структуру, яка охоплює усі основні сфери фінансово-економічної політики держави. Фінансова безпека України включає бюджетну, банківську, грошово-кредитну, інвестиційну, валютну та боргову безпеку та безпеку небанківського фінансового ринку. Для кожного сектору існують свої загрози та індикатори стану, проте вони є тісно між собою пов’язані та становлять єдину систему оцінки та регулювання рівня безпеки.

Велике значення в системі забезпечення фінансової безпеки держави відіграють фінансові інститути. Виділяють три основні групи фінансових інститутів: фінансові посередники; міжнародні фінансові інститути; фінансові інститути-регулятори.

Важливою складовою фінансових інститутів, що відіграють велику роль у розвитку фінансового ринку України є фінансові посередники. Що стосується фінансових посередників, то їх можна підрозділити на чотири групи: фінансові

установи депозитного типу, договірні ощадні установи, інвестиційні фонди та інші фінансові організації.

З метою забезпечення фінансової безпеки Українинеобхідно активно використовувати комплекс заходів щодо активізації фінансових посередників, зокрема, мова йде про сприяння розвитку вітчизняного бізнесу, впровадженню інновацій тощо. Це передбачає, зокрема, розробку ефективних заходів, що забезпечать успішне фінансування інноваційних змін та заохочення довгострокового вкладення капіталу, для чого Національному банку України необхідно стимулювати участь комерційних банків у довгостроковому кредитуванні інноваційних проектів стратегічно важливих для вітчизняної економіки підприємств через: зниження рівня відсоткових ставок за банківськими кредитами; зниження норми обов'язкового резервування ресурсів для банків, які здійснюють операції інноваційного кредитування; дозвіл комерційним банкам, які залучають під фінансування інновацій вільно конвертовану валюту, формувати обов'язкові резерви у цій же валюті; стимулювання створенню спеціалізованих інноваційних банків та інвестиційних фондів (зокрема венчурних) довгострокового кредитування інноваційної діяльності; запровадження гнучкої форми поєднання капіталів комерційних банків та підприємств через створення інститутів спільного інвестування; зниження ставки оподаткування для банків, які фінансують інноваційні центри на правах пайової участі, на ту частку прибутку, яка спрямовується ними на фінансування інноваційних проектів; впровадження державних гарантій щодо стратегічного фінансування інноваційних розробок; активне застосування поруч з традиційними банківськими технологіями – кредитами, нетрадиційних способів фінансування інноваційних проектів, приміром, франчайзинг, лізинг, факторинг, форфейтинг.

Важливе місце в системі забезпечення фінансової безпеки держави України мають міжнародні фінансові інститути (МФІ). Накопичений досвід співпраці України з МФІ свідчить про необхідність формування нового підходу до розуміння ролі міжнародної допомоги та ресурсів МФІ, як взаємодоповнюючих інструментів реалізації державної політики міжнародної інтеграції України, забезпечення інтересів держави на світовому ринку. У сучасних умовах проблемними питаннями співробітництва України з МФІ залишаються: стан інвестиційного середовища – на сьогодні обсяги іноземних інвестицій в Україні є надзвичайно низькими; недостатнья ефективність активів МФІ в Україні. Досвід взаємодії України з міжнародними інституціями підтверджує необхідність суттєвого удосконалення її форм та механізмів. Необхідно зазначити, що засади співробітництва України з МФІ мають бути вдосконаленими в рамках запровадження нових процедур підготовки та реалізації проектів економічного і соціального розвитку України.

Не менш важливу роль в забезпеченні фінансової безпеки держави України відіграють фінансові інститути-регулятори – державні установи, що забезпечують виконання функцій фінансового ринку та фінансового макрорегулювання національною економікою, сприяють (повинні сприяти) забезпеченню та зміцненню її фінансової безпеки.

Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову та бюджетну політику, державну політику у сфері організації та контролю за виготовленням цінних паперів, забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю, казначейського обслуговування бюджетних коштів, запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, формування єдиної державної податкової, митної політики є Міністерство фінансів України.

Особливим центральним органом державного управління, основною функцією його є забезпечення стабільності грошової одиниці України є Національний банк України (НБУ). НБУ у своїй діяльності стикається з проблемами підвищення ефективності державного регулювання банківської системи та пошуку відповідей на виклики, що постають у зв'язку з: значною девальвацією національної грошової одиниці; неефективною політикою управління золотовалютними резервами та використання валютних інтервенцій; значним збільшенням обсягу грошової маси в обігу через ліквідацію майже 90 комерційних банків і виплат з Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; неефективною політикою облікової ставки, що не призводить до ревальвації національної валюти; необхідністю переходу до системи постійного контролю ліквідності тощо.

Центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну податкову політику та державну політику у сфері державної митної справи є Державна фіскальна служба України. Аналіз системи оподаткування в Україні засвідчує, що вона є недосконалою, стримує потенціал підвищення ділової активності.

Загальною проблемою усіх фінансових інститутів-регуляторів України є незадовільний ступінь взаємодії та координації з іншими органами державної влади, а також недостатня прозорість та відкритість інформації про їх діяльність.

З метою забезпечення фінансової безпеки держави України необхідно реалізувати комплекс заходів щодо активізації участі фінансових інститутів у сприянні розвитку вітчизняного бізнесу, підтримці наукових досліджень, впровадженні інновацій тощо. З іншого боку, реалізація низки інституційно-правових та організаційних заходів в значній мірі сприятиме підвищенню ролі фінансових інститутів у системі забезпечення фінансової безпеки України на сучасному етапі.

***Дудченко Н.В.**, к.е.н., доцент*
Черкаський державний технологічний університет

АНАЛІТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Рівень фінансової безпеки визначається за допомогою аналізу сукупності показників. Існує достатньо багато наукових підходів до визначення показників

(індикаторів) фінансової безпеки та їх порогових значень. Так, Квятківський Ю.В. [1, с.74] пропонує наступні показники: середньорічні темпи приросту грошової маси; величина номінальної й реальної облікової ставки; показник грошового надлишку; швидкість обігу фінансових ресурсів; загальний обсяг і структура надходжень; наявність достатніх резервів; покриття резервами середньомісячної потреби; щоденний обсяг обігу готівки; межа коливань; ступінь збалансованості витрат і надходжень фінансових ресурсів; професіоналізм та ретельність розробки й процедура розгляду та затвердження кошторисів; масштаби фінансування; наявність чи відсутність високоліквідних резервів; система обліку; своєчасність фінансування; характер взаємовідносин із банком; стан розрахунків за зобов'язаннями; масштаби податкових пільг; рівень девальвації національної валюти; наявність чи відсутність жорстких фінансових обмежень; фінансова дисципліна; розмір загальної капіталізації; обсяги інвестицій.

З наведеного переліку показників малоінформативними, на нашу думку, є: швидкість обігу фінансових ресурсів, щоденний обсяг обігу готівки, система обліку.

У [2] наведено авторський підхід до визначення індикаторів фінансової безпеки.

Колектив авторів обґрунтував доцільність використання таких показників стану фінансової безпеки [3]: рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет України; рівень монетизації ВВП; дефіцит державного бюджету; ступінь доларизації національної економіки; швидкість обігу готівки; процентна ставка за банківській кредит; ставка рефінансування НБУ; відношення суми валових міжнародних резервів НБУ до загальної суми річного імпорту; валютний курс; питома вага довгострокових банківських кредитів у загальному обсязі наданих кредитів; питома вага податків в обсязі ВВП; відношення суми власних оборотних коштів підприємств до суми залучених оборотних коштів.

Таблиця 1

Динаміка окремих показників, які характеризують стан фінансової безпеки України

Період	ВВП, млрд грн	Державний та гарантований державою борг, млрд грн	Дефіцит державного бюджету, млрд грн	Запозичення до державного бюджету, млрд грн	Сальдо торговельного балансу, млрд дол. США
2012	145909,6	515,51	53,5	109,8	-9,0
2013	152265,7	584,79	64,7	160,8	-6,8
2014	158691,5	1100,83	78,1	322,4	5,1
2015	198854,4	1572,18	45,2	514,1	5,0
І півріччя 2016	985,0	1668,29	35,1	114,7	-0,7

Джерело: складено автором на основі [4; 5; 6]

Наведена у табл. 1 інформація свідчить про посилення негативних тенденцій у фінансовій сфері України. Так, дефіцит державного бюджету

коливався протягом 2014 - І півріччя 2016 років від 5% до 3,5% ВВП. Сума державного боргу зросла за вказаний період на 151,5%.

Зросли видатки держбюджету, пов'язані із докапіталізацією НАК «Нафтогаз», покриттям дефіциту Пенсійного фонду, а також зростанням витрат, зумовлених розширенням внутрішньої міграції [7].

У даному контексті доцільно погодитися із [3], що розбалансованість державного бюджету є головним дестабілізуючим чинником кризи державних фінансів. У той же час, вартість обслуговування державного боргу зросла, порівняно із 2012-2013 роками, на 2,1 в.п. (рис.2).

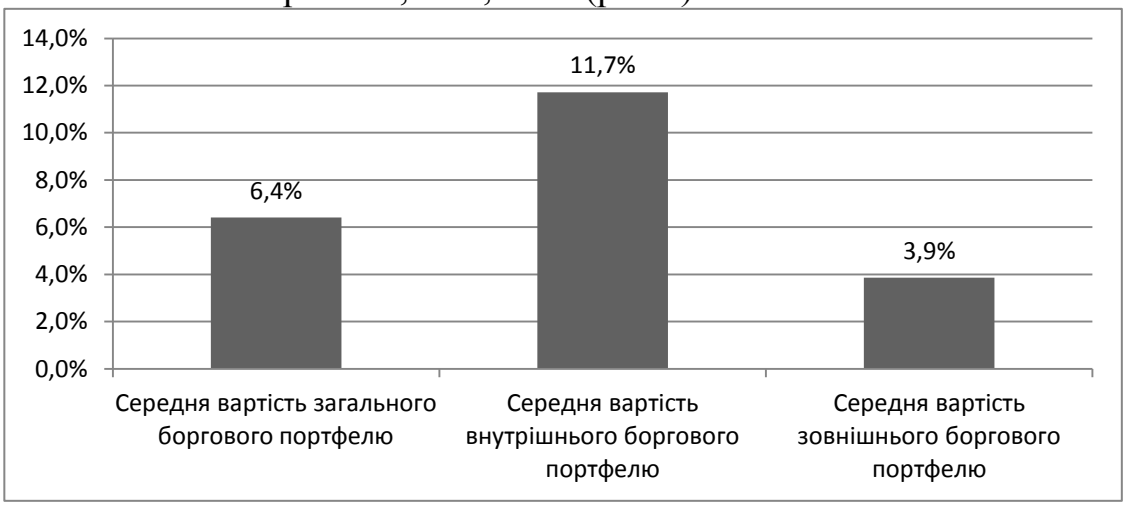

Рис. 2. Середньозважена вартість державного та гарантованого державою боргу, %
Джерело: [8]

Ступінь стабільності банківської системи є однією з домінант економічного зростання і характеризує ефективність грошово-кредитної та фінансової політики держави, її здатність забезпечити стабільність банківської системи і відповідно – зміцнення національної валюти [3].

Банківська система України, яка до 2014 року характеризувалася відносною стабільністю, протягом наступних років є суттєвим дестабілізуючим фактором фінансової безпеки.

Функціонування банківської системи України відбувається в умовах постійної зміни економічної кон'юнктури і непередбачуваності перспективи, що позначається на її нестабільності та підвищеному ризику [3].

Отже, результати проведеного аналізу окремих показників, які характеризують стан фінансової безпеки, та використання наукових підходів [9] дозволило виділити наступні її ризики: зростання тіньового сектору економіки та корупції у державних структурах; непередбачуваність динаміки національної грошової одиниці; зростання зовнішнього боргу та небезпека загострення фінансової кризи; зростання дефіциту зведеного бюджету та неефективна бюджетна політика щодо формування доходів та витрат бюджету.

Список використаних джерел:

1. Квятківський Ю.В. Критерії оцінки фінансової безпеки суб'єктів аграрної сфери / Ю.В. Квятківський // Економіка АПК. – 2009. - №11. – С. 70-75

2. Черненко О. С. Індикатори оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва / О. С. Черненко // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. - 2015. - № 3. - С. 71-78.
3. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. — К. : НІСД, 1997. — 144 с.
4. Валовий внутрішній продукт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/vvp/vvp_ric/vvp_u.htm
5. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за січень–червень 2016 року / [В. В. Зубенко, І. В. Самчинська, А. Ю. Рудик та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження», USAID. — К., 2016. — 80 с.
6. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2013 рік [Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження», USAID. – К., 2014. – 80 с.
7. Комплексна оцінка економічної ситуації в Україні в 2014– 2015 рр. Частина 1. Загальна оцінка макроекономічної ситуації. – К.: ІАС Теат, 2015.
8. Середньозважена вартість державного та гарантованого державою боргу у розрізі валют та типів кредиторів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/news/view/statystychni-materialy-shchodo-derzhavnoho-ta-harantovanoho-derzhavoiu-borhu-ukrainy_2016?category=borg
9. Лисяк Л.В. Сучасний стан та основні проблем фінансової безпеки України [Електронний ресурс]/Л.В. Лисяк, Я.Ю. Подлужна // Ефективна економіка. – 2015. - №12. – Режим доступу:http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4690

Івашук Ю.П., *к.е.н,*
старший науковий співробітник
Науково-дослідного інституту
інноваційного розвитку та державотворення
Тернопільського національного економічного університету

БЕЗПЕКА СУСПІЛЬНОГО БЛАГА ЧИСТА ЕКОЛОГІЯ: ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТ

Втрата суспільних благ через погіршення екосистеми створює певні труднощі для урядів, бізнесу та громадськості. Визнаючи складність екологічних та соціальних контекстів, у яких суспільні блага з екосистем надаються та утилізуються, низка науковців вказує на потребу у комплексних та поліцентричних системах управління, залучення та розподілення обов'язків між широким колом суб’єктів. Економічні реалії також мають тенденцію до обмеження можливостей для збереження екосистемних послуг лише за допомогою механізмів суспільних фінансів. Кроегер та Кейсі (2007 р.) вивчають потенціал механізмів, що мають ринкову природу, щодо підтримки екологічного потенціалу, включаючи екологічний потенціал типу суспільне благо.

Зосередившись на аграрних екосистемних послуг однією з найважливіших проблем, виявлених вченими, що «ринки екосистемних послуг не функціонують у якості чистих ринків, де суперництво та винятковість є нормами, та де цінність екосистемних послуг визначається самим ринком». На ринкових майданчиках екосистемних послуг приватний інтерес до якості блага,

що надається, може бути слабким через недостатність доступу до запитуваного блага. Таким чином, уряди розробляють, регулюють, моніторять та відслідковують виконання поставлених вимог багатьох ринків з екосистемних послуг для суспільних благ (наприклад, ринки, де торгуються емісії, банки збереження біологічного різноманіття та банки збереження водно-болотних угідь). Такі механізми повинні бути легкими для відстеження відхилень у цінності екосистемних послуг у розрізі часу та простору. Інституційні механізми, які потрібні для підтримки таких ринків, включаючи стандартизацію операційних тарифів та цін, є складними для встановлення, та ще й можуть зробити такі ринки нежиттєздатними чи нерентабельними.

Даллімер та інші (2014 р.) досліджував бажання громадян у трьох країнах ЄС платити за підтримку екосистемних послуг типу суспільного блага, що використовується як у них в країні, так і закордоном, та дізнався, що найбільший інтерес викликала підтримка екосистемних послуг, які приносили найбільшу вигоду на місцевому рівні. Інвестиції для забезпечення екосистемних послуг, що надають суспільні блага населенню закордоном, підтримувалися менше. Ця оцінка досить чітко розглядала, де респонденти вбачали переваги, але не врахувала повністю важливість таких суспільних благ для добробуту людини та не вивчала питання замінності суспільних благ на альтернативні варіанти. Такі фактори можуть впливати на бажання індивіда чи спільноти платити за збереження чи приймати компенсацію за втрату.

Список використаних джерел:

1. *Kroeger, T., Casey F. (2007). An assessment of market-based approaches to providing ecosystem services on agricultural lands. Ecological Economics. № 2. P. 321-332.*
2. *Dallimer, M., Irvine, K. N., Skiner, A, M. J., Davies, Z. G., Rouquette, J. R., Maltby, L. L., Warren, P. H., Armsworth, P. R., and Gaston, K. J. (2012) Biodiversity and the feel-good factor: understanding associations between self-reported human well-being and species richness, BioScience. P. 47-55.*

Кавун С.В., *д.е.н., к.т.н., доцент, Ph.D.*
Пашкевич М.В., *студентка*
Харківський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи»

АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАХИСТУ ТА ВИЗНАЧЕННЯ НАЙБІЛЬШ ЗНАЧУЩИХ З НИХ

З розвитком передових технологій зростає число злочинних дій, яке проявляється буквально у всіх видах діяльності. Гострою проблемою на сучасному етапі розвитку національної економіки та міжнародної інтеграції є фальшування грошових банкнот, яке підриває авторитет держави перед іншими країнами.

Країни постійно удосконалюють захищеність банкнот своєї валюти. Поява нових захисних ознак на купюрах обумовлено двома цілями: щоб без особливих складнощів відрізняти справжні гроші від фальшивих і важче застосовувати технології підробки грошей, що розвиваються.

Низька якість підробки основної маси фальшивих грошей не робить необґрунтованим прагнення підвищувати ступінь захисту банкнот. Шахраї, вибираючи засоби для підробки грошей, враховують саме слабку поінформованість громадян. Найбільш поширеними є супер-підробки доларів США і в розвинених країнах, де існує підвищений контроль грошового обороту. Масове поширення підробок, виконаних на побутовій комп'ютерній техніці, загострює питання розробки засобів захисту і контролю, які служать безпеці, як простих громадян, так і національних грошових систем.

Зараз у світі існує багато різних механізмів захисту паперових банкнот, кожен день фахові спеціалісти займаються розробкою та вдосконаленням механізмів захисту, але досі не виведена єдина формула "досконалої" банкноти.

Таким чином, авторами була поставлена задача вибору найбільш значущих елементів захисту паперових банкнот.

У якості подальших шляхів дослідження автори пропонують: провести дослідження усіх відомих механізмів захисту та за допомогою логічних формул визначити найбільш значущі механізми захисту паперових грошей; отримані результати дозволять провести моделювання і виконати якісний порівняльний аналіз, тим самим вибрати найбільш оптимальне рішення.

Список використаних джерел:

1. *Кавун С.В. Оцінка стану захищеності паперових грошей в Україні / С.В. Кавун, М.В. Пашкевич // Інформаційна та економічна безпека (INFECO-2016): матеріали III Міжнародної наук.-практ. конференції, 28-30 квітня 2016 року. – К. : УБС НБУ, 2016. – 272 с. – С. 149-153. https://goo.gl/jvQo5O*
2. *Кавун С. В. Математична інтерпретація задачі вибору захисту грошових банкнот / С. В. Кавун, М. В. Пашкевич // Концептуальні засади економічного і правового забезпечення безпеки держави в умовах євроінтеграції: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Одеса-Черкаси, 28-29 квітня 2015 р. – Одеса : ОДУВС, 2015. – 224 с. – С. 144-147.*
3. *Кавун С. В. Класифікація механізмів захисту грошових банкнот / С. В. Кавун, М. В. Пашкевич // Перспективи управлінської діяльності суб'єктів господарювання в контексті економічної безпеки: Збірник тез доповідей учасників III Міжнародної науково-практичної конференції, Черкаси, 27-28 березня 2015 р. – Черкаси: вид-во ПП Чабаненко Ю.А., 2015. – 374 с. – С. 334-338.*
4. *Профілактичні заходи запобігання фальшивомонетництву / І. В. Сингаївська // Вісник Академії митної служби України. Сер. Право. – 2010. – № 2. – С. 150-157.*
5. *Kavun, S., Mykhalchuk, I., Kalashnykova, N., Zyma, A. (2012). A Method of Internet-Analysis by the Tools of Graph Theory. En: Watada, J., Phillips-Wren, G., Jain, L.C., and Howlett, R.J. (Eds.), Advances in Intelligent Decision Technologies, SpringerVerlag Series "Smart Innovation, Systems and Technologies", Vol. 15, Part 1, Heidelber, Germany, pp. 35-44, DOI: 10.1007/978-3-642-29977-3_4.*

Карбівничий І.В., *к.е.н., доцент,*
доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ВРАХУВАННЯ ПИТАНЬ БЕЗПЕКИ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ КРЕДИТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В БАНКУ

В умовах ринкових перетворень для обслуговування потреби в кредитних ресурсах економіки країни важливого значення набуває ефективне формування кредитного потенціалу банків та банківської системи в цілому. Сучасні тенденції розвитку банківського кредитування в Україні потребує покращення якості та структури кредитних активів банків.

Високий кредитний ризик – є найбільшим вагомим фактором, який стримує розвиток кредитної діяльності банків. Основним критерієм для визначення якості кредитної діяльності – є якість управління кредитним ризиком. Отже, в умовах ринкового середовища та конкурентної боротьби ефективне управління кредитним ризиком банків набуває першочергового значення.

Корпоративний менеджмент спрямований на захист інтересів вкладників та зведення до мінімуму асиметричності інформованості між органами управління банку, його власниками та клієнтами. Цих цілей, як правило, можливо досягти за допомогою схем страхування вкладів, вимог щодо адекватності капіталу, вимог до розкриття інформації (щодо продуктів, послуг та фінансової звітності), систем внутрішнього контролю та нагляду в оптимальному обсязі.

Сьогоднів умовах посилення глобалізаційних процесів та кризи в банківській системі країни необхідні дослідження, спрямовані на узагальнення напрацювань низки сучасних концепцій щодо формування ефективного кредитного менеджменту в банках, а саме узгодження стратегічних та тактичних рішень щодо управління кредитними ризиками в банку, що надасть позитивний вплив на результати діяльності як банківській системі в цілому, так і кожного банка окремо.

Економічна криза, поетапне виведення з фінансового ринку неплатоспроможних банків, зменшення кредитного ринку України та поява нових форм кредитних відносин у вітчизняній практиці банківського кредитування, поряд зі змінами у складній системі норм законодавства, вимагають від банків підвищення якості кредитного менеджменту та перегляду підходів щодо формування своєї кредитної політики.

Результативність заходів щодо стабілізації економіки країни в часи кризи, забезпечення повернення до сталого розвитку багато в чому визначається надійністю банківської системи та адекватністю її діяльності реальним економічним умовам. Ефективність основного виду банківської діяльності – кредитування – визначається мірою наукової обґрунтованості положень, на яких базуються кредитні відносини банків із позичальниками, методів формування та інструментів реалізації кредитної політики.

В умовах ринкової економіки вирішальне значення має розвиток та

вдосконалення діяльності банків щодо формування кредитних ресурсів. Для забезпечення своєї комерційної діяльності банкам необхідно мати в розпорядженні грошові ресурси, значна частина яких буде спрямована на поповнення кредитних ресурсів та використана в кредитній діяльності.

Отже, вітчизняним банкам, які прагнуть зміцнити свою конкурентоспроможність поряд із західними фінансово-кредитними установами, необхідно з одного боку, підвищити рівень свого корпоративного менеджменту, і, з іншого боку, налагодити відбір надійних контрагентів, практика корпоративного менеджменту яких здатна забезпечити ефективне використання кредитів і коштів від емісії цінних паперів. Одночасно підприємства реального сектора економіки, які вважають поліпшення корпоративного менеджменту серйозним чинником підвищення своєї капіталізації, чекають від своїх фінансових партнерів настільки ж серйозного ставлення до цього важливого питання.

Список використаних джерел:

1. *Горалько О. В. Використання міжнародного досвіду у зменшенні ризикованості банківської діяльності та забезпеченні фінансової безпеки / О. В. Горалько // Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. – Львів : [б. в.], 2011. – № 1. – С. 60–67.*
2. *Коваленко В.В. Ризик менеджмент в системі стратегічного управління фінансовою стійкістю банківської системи // Вісник Української академії банківської справи. — 2010. — №1(28). — С. 33—38.*
3. *Методичні вказівки з інспектування банків "Система оцінки ризиків", затверджені постановою Правління Національного банку України від 15.03.2004 № 104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zakon.rada.gov.ua*
4. *Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках, схвалені постановою Правління НБУ від 28.03.2007р. №98: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zakon.rada.gov.ua*
5. *Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України, затверджені постановою Правління Національного банку України 02.08.2004 № 361 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zakon.rada.gov.ua*
6. *МусієцьТ.В., Мельник Д.С. Управління фінансовими ризиками як частина системи стратегічного планування банку // Інвестиції:практика та досвід. — Травень 2012 р. — №10. — С. 52—57.*
7. *Скаско О. І. Удосконалення системи управління ризиками в банках України// Бізнес Інформ. - 2014 - №1 – с.274-279*
8. *Хаб'юк О. М. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету: Монографія / О. М. Хаб'юк – Івано-Франківськ : ОІППО; 2008. – 260с.*

Коваль Я.С.*здобувач*
кафедри менеджментута економічної безпеки
Мігус І.П.,*д.е.н., професор,*
завідувач кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

МОНІТОРИНГ ЯК СКЛАДОВА АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ БАНКОМ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Поряд із погіршенням банківського сектору можна спостерігати негативний спектр розвитку й національної економіки. Крім того, політична нестабільність, супроводжується збільшенням бюджетного дефіциту, нарощенням державного боргу, відтоком капіталу з країни. Ці фактори впливають на дефіцит фінансових ресурсів в економіці країни, та загострюють конкурентну боротьбу за фінансові ресурси серед державних та фінансово-кредитних установ. З урахуванням високої ймовірності виникнення кризи є необхідність упровадження спеціальних заходів антикризового управління.

Антикризове управління грунтується не лише на узагальнених закономірностях, характерних управлінським процесах, а й на особливостях пов’язаних із реалізацією антикризових процедур. Важливим етапом є пізнання сутності антикризового управління, яке передбачає застосування: антикризових заходів для вилучення банків з кризи та певних дій для своєчасного діагностування, попередження та нейтралізації кризових чинників на рівні банківської системи..

Діагностика – це складова антикризового управління метою якого є своєчасне виявлення ознак і природ кризи, а також нейтралізації непотрібного впливу.

Разом із тим, комплекс систем антикризового управління має складатися із аналізу певних подій у банківській системі. Діагностика стійкості банківської системи – це оцінка позитивних чи негативних чинників у національній банківській системі, а також використання елементів дослідження які дають можливість своєчасно виявити кризу.

В даному контексті поняття «криза» охарактеризовує процес антикризового управління, адже етапи таких ситуацій обумовлюють стадії антикризових заходів, а не навпаки.

Діагностика повинна реалізовуватися за певними напрямками: визначенні стійкості банківської системи і прогнозуванні перспектив реалізації; оцінці ефективного виконання функцій в економіці; визначення чинників, що сприяють дестабілізації банківської системи на всіх етап їх діяльності [1].

Зокрема, варто виділити основне призначення діагностики, як складової антикризового управління: оцінювання ймовірності настання кризи; прогнозування подальшого розвитку за двома основними сценаріями (позитивний та негативний); надання аналітичної інформації; прийняття відповідних управлінських рішень; передумови виведення банку з такого стану; захист інтересів вкладників та кредиторів.

Діагностика банківської системи має бути реалізована під час моніторингу стійкості банківської системи. Отже, фінансовий моніторинг банківської системи – це подання необхідної інформації органам державного управління та банкам, з метою охарактеризування результатів їх діяльності, а також впливу на стійкість банківської системи (рис. 1).

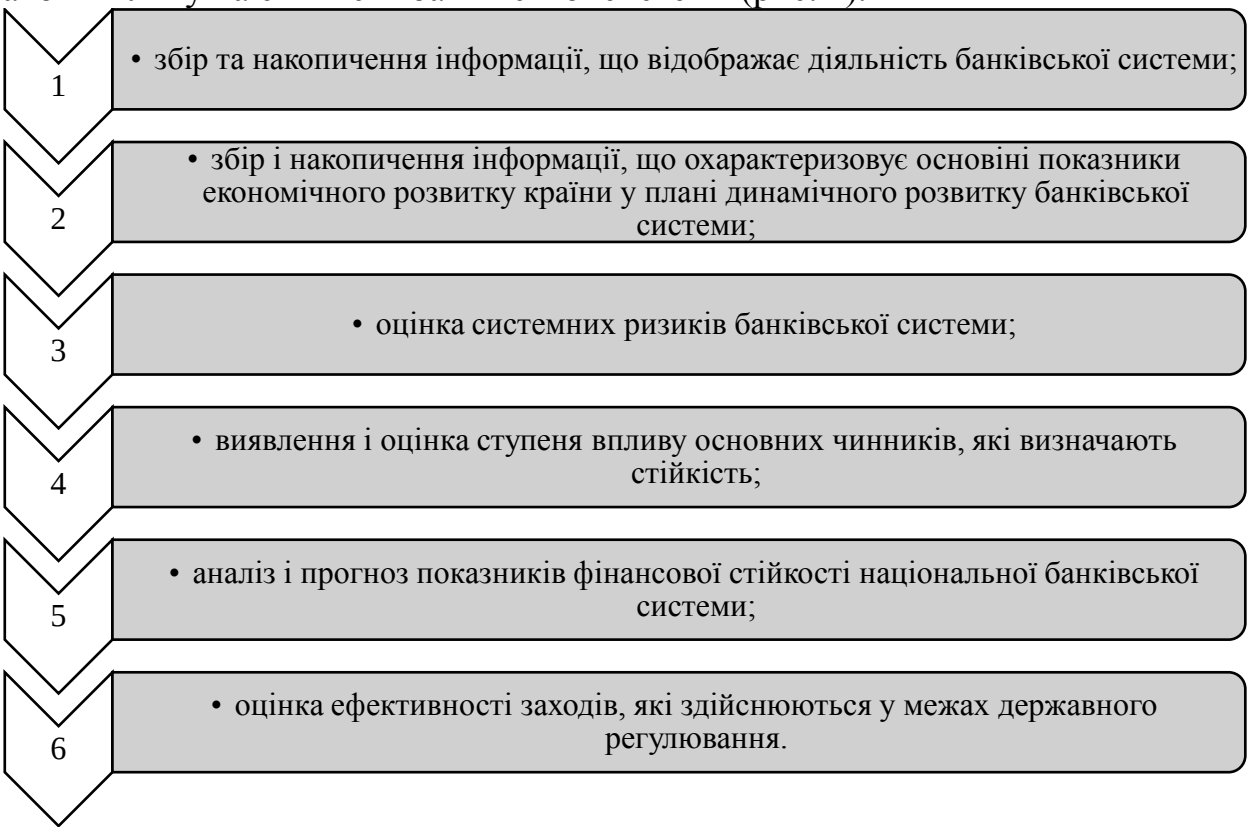

Рис. 1 Основні завдання фінансового моніторингу
як складова антикризового управління банком
Джерело: складено автором на основі [2]

Таким чином, існування кризи негативно впливає на стан банків, що призводить до скорочення джерел і резервів розвитку. Антикризове управління включає в себе певні елементи стратегії та тактики банків, що впливає на зменшення витрат, штату управлінського апарату та реструктуризації мереж.

Крім того, можна виділити ряд основних принципів, якими має керуватися банківська система для того щоб забезпечити ефективне функціонування моніторингу стійкості. Відповідно, необхідно вараховувати вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на стійкість банківських структур. А також варто враховувати і інформаційну базу стійкості, зокрема: звітність банківської установи, інформацію про соціально-економічний стан країни в цілому, прогнози розвитку регіону та окремих галузей. Доцільно об’єднувати центри, які надають інформацію для аналізу, різноманітні центри, а також кінцевих користувачів інформацією (табл. 1).

Таблиця 1

Принципи системи моніторингу стійкості банківської системи

№	Назва	Характеристика
1	Принцип доступності висновків і результатів моніторингу	свідчить про необхідність розгляду та обговорення документально зафіксованих висновків моніторингу усіма зацікавленими користувачами інформації про банківську систему.
2	Принцип зіставлення вихідних даних і результативних показників моніторингу	вихідні дані, які складають інформаційну базу моніторингу стійкості банківської системи, повинні порівнюватися на різних відрізках часу.
3	Принцип доступності висновків і результатів моніторингу	Свідчить про необхідність розгляду та обговорення документально зафіксованих висновків моніторингу усіма користувачами інформації про банківську систему

Джерело: складено автором на основі [3]

Отже, діагностика та моніторинг банку є важливим атрибутом антикризових заходів, які дозволяють максимально ефективно та з мінімальними ризиками трансформувати, розподіляти та використовувати ресурси для виконання своїх зобов'язань в умовах допустимого ризику, а також протистояти виникненню кризи.

Список використаних джерел:

1. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / Л.О. Примостка. – Вид. 2–ге, доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с.

2. Коваленко В. В. Антикризове управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи [Текст] : монографія / В. В. Коваленко, О. В. Крухмаль. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 198 с.

3. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру [Текст] / О. І. Барановський // Економіка і прогнозування. – 2006. – № 1. – С. 7–26.

Копитко М.І., *д.е.н., доцент,*
доцент кафедри менеджменту,
Живко З.Б., *д.е.н., професор,*
завідувач кафедри менеджменту,
Львівський державний університет внутрішніх справ

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Впродовж останніх років фінансова безпека комерційних банків є на незадовільному рівні. Про це свідчить негативна тенденція кількості діючих банків в Україні (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість комерційних банків в Україні (станом на 1 січня)

Роки	Кількість діючих банків	З них з іноземним капіталом		В тому числі зі 100% іноземним капіталом		Частка іноземного капіталу в статутному фонді банків (%)
2008	175	47	26,9%	17	9,7%	35
2009	184	53	28,8%	17	9,2%	36,7
2010	182	51	28,0%	18	9,9%	35,8
2011	176	55	31,3%	20	11,4%	40,6
2012	176	53	30,1%	22	12,5%	41,9
2013	176	53	30,1%	22	12,5%	39,5
2014	180	49	27,2%	19	10,6%	34,0
2015	163	51	31,3%	19	11,7%	32,5
2016	117	41	35,0%	17	14,5%	43,3
2017	96	38	39,6%	17	17,7%	55,5

Джерело: авторська розробка на основі [1]

Так, у 2008 р. функціонувало 175 банків, а 2017 р. – лише 96, тобто спостерігається падіння на 45%. Протягом 1998-2013 рр. з вітчизняного ринку було виведено 34 неплатоспроможні банки, а протягом 2014-2015рр. – 63.

Переломним для вітчизняної банківської системи став 2016 р., протягом якого відбулася певна стабілізація та покращилися показники фінансової безпеки, про що свідчить рівень оцінювання ризиків (рис. 1).

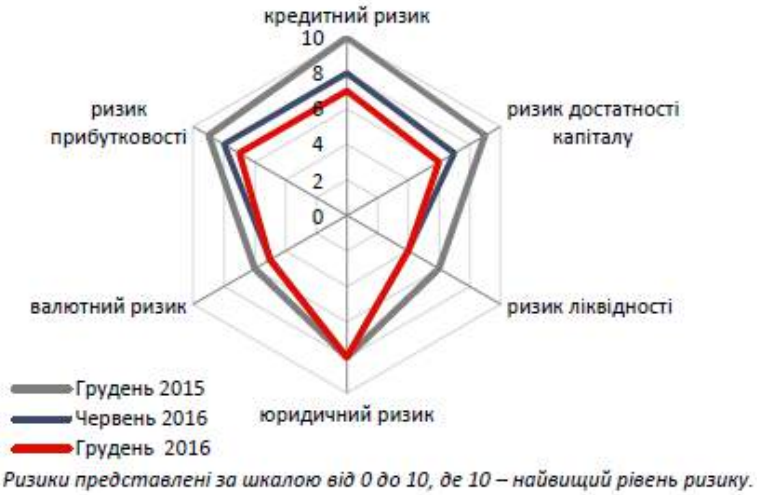

Рис. 1. Карта ризиків вітчизняного банківського сектору

Джерело:[2]

Кредитний ризик (відображає перспективи зміни рівня негативно класифікованих кредитів у портфелях банків та необхідність додаткового формування резервів під такі кредити) знизився з позначки 10 до 7, ризик достатності капіталу (оцінка можливості виконання банками вимог регулятора стосовно достатності капіталу) – з 9 до 6, ризик ліквідності (здатність банків повною мірою та вчасно виконувати свої зобов'язання перед вкладниками та кредиторами) – з 6 до 4, валютний ризик (ризик впливу тенденцій валютного ринку на фінансовий результат) – з 6 до 5, ризик прибутковості (спроможність банків генерувати чистий прибуток) – 9 до 5, юридичний ризик (можливість банків ефективно використовувати юридичні інструменти для захисту власних інтересів) – залишився незмінним і становив 8 пунктів з 10 [2].

Про рівень фінансової безпеки свідчать і дані про рівень прибутковості (збитковості) банківських установ (табл. 2).

Таблиця 2

Топ-10 найприбутковіших та найзбитковіших банків в Україні станом на 01.01.2017 р. (тис. грн.)

Топ-10 найприбутковіших банків			Топ-10 найзбитковіших банків		
1	Райффайзен Банк Аваль	4 189 463	1	Приватбанк	-135 827 306
2	СІТІБанк	1 732 439	2	Укрсоцбанк	-11 566 699
3	Креді Агріколь Банк	998 130	3	ВТБ Банк	-6 320 416
4	ІНГ Банк Україна	964 969	4	Альфа-Банк	-4 286 169
5	ОТП Банк	868 722	5	Промінвестбанк	-4 031 346
6	Ощадбанк	468 169	6	Сбербанк РФ	-2 824 536
7	ПУМБ	447 573	7	БМ Банк	-1 759 159
8	Прокредит Банк	377 251	8	Укрексімбанк	-1 011 106
9	Кредобанк	338 904	9	УкрСиббанк	-938 252
10	Укргазбанк	312 613	10	Правекс-Банк	-592 997

Джерело: авторська розробка на основі [3]

Можна стверджувати, що рівень прибутків найприбутковіших банків є значно нижчим за рівень збитковості найзбитковіших банків.

Таким чином, досліджено рівень фінансової безпеки вітчизняних банків, встановлено відносну стабілізацію продовж 2016 р., але збереження негативних тенденцій функціонування, що зумовлює необхідність сприяння НБУ України комерційним банкам, а також стабілізації ситуації з девальвацією національної валюти, що дозволить повернути довіру населення до банківської системи.

Список використаних джерел:

1. Количество банков в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://index.minfin.com.ua/bank/stat/count.php.

2. Звіт про фінансову стабільність. – К.: Національний банк України, 2016. – 66 с.

3. Рейтинг самых надежных банков Украины в 2017 году [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://forinsurer.com/rating-banks.

***Кравцова Н.О.**, студентка,*
Черкаський національний університетімені Богдана Хмельницького
***Дудченко Н.В**., к.е.н., доцент*
Черкаський державний технологічний університет

БАНКІВСЬКА БЕЗПЕКА: СУТЬ, МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

При відкритті банків, філіалів, інших фінансових структур потрібно перш за все організувати службу безпеки, котра буде відповідати за збереження коштів, цінних паперів тощо. У зв’язку з тим, що держава самостійно сьогодні не може забезпечити безпеку банківських структур, роль служб безпеки банків зростає. У фінансовому середовищі досить часто користуються таким твердженням, що «Банк треба починати створювати з організацsї служби безпеки, тому що, не забезпечивши збереження довірених йому коштів і цінностей, банк не може вважатися банком».

Більше 30 % фінансових структур у даний час ведуть діяльність на грані ризику. Найбільші втрати банки несуть від неповернення кредитів, найчастіше отриманих шляхом обману або підкупу банківських службовців, розкрадання коштів з використанням підроблених документів, організації каналів для «відмивання» брудних грошей, поборів з боку кримінальних структур. Також велика кількість замахів на життя керівників та працівників банків [1].

Безпека банку – стан стійкої життєдіяльності, за якого забезпечується реалізація основних інтересів і пріоритетних цілей банку, захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів незалежно від умов функціонування. Основна мета безпеки банку – виключити можливість нанесення йому збитків або упущення вигоди та забезпечити ефективну його діяльність і якісну реалізацію всіх операцій та угод. Головним критерієм ефективності та якості безпеки банку є стабільність його фінансового й економічного розвитку відповідно до планів і завдань незалежно від зміни ситуації.

Мета безпеки досягається через виконання відповідних завдань. До них належать: захист законних інтересів банку та його співробітників; профілактика та попередження правопорушень і злочинних посягань на власність і персонал

банку;своєчасне виявлення реальних і потенційних загроз банку, вжиття заходів щодо їх нейтралізації; виявлення внутрішніх і зовнішніх причин і умов, які можуть сприяти заподіянню банку, його працівникам, клієнтам і акціонерам матеріальної, моральної та іншої шкоди, перешкоджати їх нормальній діяльності; оперативне реагування елементів структури банку на загрози, що виникають, та негативні тенденції розвитку зовнішньої і внутрішньої обстановки; виявлення та формування причин і умов, сприятливих для реалізації банком своїх основних інтересів; виховання та навчання персоналу банку з питань безпеки; послаблення шкідливих наслідків від акцій конкурентів або злочинців з підриву безпеки банку; збереження й ефективне використання фінансових, матеріальних та інформаційних ресурсів банку [2].

Організація забезпечення безпеки банку здійснюється на основі принципу централізованого управління стратегічними напрямками даної діяльності на рівні керівництва банку. Крім того, основними принципами банківської безпеки є:

– законність: заходи, що виконуються в межах, необхідних для забезпечення безпеки банку, ґрунтуються на чинних законах України, постановах Кабінету Міністрів, Указах Президента України, нормативних актах Національного банку, вимогах документів місцевих органів влади та статуту банку;

– самостійність і відповідальність: підрозділи безпеки банку повинні мати у своєму розпорядженні всі необхідні засоби для ефективного вирішення поставлених перед ними завдань, повноваження осіб і підрозділів банківської безпеки суворо регламентуються нормативними актами банків;

– економічна доцільність: заходи безпеки не повинні призводити до погіршення умов діяльності та стану банку, перешкоджати реалізації його інтересів; витрати на проведення заходів безпеки мають бути адекватними ефективності останніх;

– компетентність: виконання заходів безпеки повинно здійснюватися грамотно, на високому професійному рівні, ґрунтуватися на об’єктивних даних, не обмежувати права і не ображати гідності громадян;

– цілеспрямованість: заходи безпеки здійснюються у суворій відповідності до завдань, які вирішує банк згідно із затвердженою його керівництвом комплексною програмою безпеки;

– координація і взаємодія: служба безпеки банку координує зусилля всіх його установ і підрозділів щодо виконання заходів безпеки; з цією метою встановлює необхідні зв’язки з підрозділами банку і зовнішніми організаціями;

– конфіденційність: заходи безпеки проводяться на конфіденційній основі без їх розголошення; про результати виконання заходів безпеки інформується керівництво банку і за його рішенням інші особи, робота яких пов’язана з необхідністю володіння відповідною інформацією [3].

Надійність та ефективність безпеки визначаються через реалізацію відповідних вимог:

– безперервність безпеки;

– плановість безпеки;
– конкретність безпеки;
– активність безпеки;
– універсальність безпеки;
– комплексність безпеки.

Отже, основними напрямками взаємодії МВС і банків по забезпеченню банківської безпеки є:

– захист комерцsйних банків від проникнення організованих злочинних груп у їхнє середовище;
– захист банківських установ і їхніх співробітників від злочинних зазіхань;
– розробка і впровадження спеціальних технологій, що забезпечують технічну стійкість і захист банківських об'єктів, засобів зв'язку;
– надання допомоги в навчанні, перепідготовці, підвищенні кваліфікації кадрів для служб безпеки банків;
– розробка спільних пропозицій по удосконалюванню правової основи забезпечення банківської безпеки [2].

Список використаних джерел:

1. Банківське право: Програма для студ. спец. 7.060101 «Правознавство», 6.050105 «Банківська справа» та інших неюридичних спец. / Укоопспілка; Львівська комерційна академія / Г.М. Голуб (уклад.). — Л. : Видавництво Львівської комерційної академії, 2002. — 28 с.

2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — К. : Парламентське вид-во, 1998. — 24 с.

3. Безклубий Ігор Анатолійович. Банківські правочини: цивільно-правові проблеми / Київський національний ун- т ім. Тараса Шевченка. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2005. — 378 с.

Орлик О.В., *к.е.н., доцент,*
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ТА ЗАГРОЗИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Управління фінансово-економічною безпекою підприємства забезпечується цілеспрямованим впливом на загрози, здатні вплинути на його фінансово-господарську діяльність і ринкові перспективи бізнесу. Умовою якісного управління фінансово-економічною безпекою є визначення таких загроз, а результатом – їх нейтралізація і мінімізація негативних наслідків їх впливу.

Проведені дослідженні дозволяють констатувати, що загроза втрати фінансово-економічної безпеки: має об'єктивний характер, який проявляється незалежно від того, враховується вона суб'єктами забезпечення фінансової безпеки чи ні; найбільшою мірою притаманна для діяльності підприємств в умовах ринкової економіки; супроводжує реалізацію майже всіх видів фінансових операцій і напрямів фінансової діяльності підприємства; є результатом виникнення суперечностей між фінансовими інтересами підприємства та зовнішнього фінансового середовища та між суб'єктами

внутрішнього середовища; має непостійний характер, тому що загроза може змінюватися в процесі розвитку підсистеми забезпечення фінансової безпеки підприємства; завдає безпосередній або опосередкований збиток підприємству, внаслідок її негативного впливу [1, с. 332; 2, с. 117-118; 3, с. 169-170].

Наслідки конкретної реалізації загроз в кінцевому підсумку проявляються у вигляді збитку (шкоди), що може набувати форму прямої втрати (втрата доходу, капіталу тощо) або непрямої (упущена вигода, зниження фінансової репутації підприємства тощо).

Виходячи з діяльності, яку здійснює підприємство, можна виділити безпеку його: основної (операційної) діяльності; фінансової діяльності; інвестиційної діяльності; інноваційної діяльності; зовнішньоекономічної діяльності [4, с. 22].

Звуження горизонту діяльності підприємства до певного її виду дозволяє найбільш точно і повно ідентифікувати можливі загрози, виділити з них загрози першорядним інтересам підприємства та визначити найбільш ефективні методи управління.

До загроз фінансово-економічній безпеці, які виникають в операційній діяльності підприємства, можна віднести: зниження рівня ліквідності і платоспроможності; падіння прибутку і рентабельності; зростання постійних і змінних витрат; зниження вхідного грошового потоку; низьке значення операційного важеля; неоптимальний обсяг товарно-матеріальних запасів; високий рівень дебіторської заборгованості; наявність простроченої кредиторської заборгованості; порушення договірних зобов’язань.

Фінансовій діяльності підприємства можуть бути притаманні такі загрози, як: неефективне використання основного капіталу; недостатність оборотного капіталу; неоптимальний рівень товарно-матеріальних запасів; надмірний рівень дебіторської заборгованості; неефективне управління грошовими потоками; недиверсифіковані касові залишки в різних валютах; валютні втрати внаслідок відмови від операцій хеджування; недостатні обсяги власного і позикового капіталів; надлишкові дивідендні виплати з точки зору перспективного розвитку підприємства; високий показник WACC; недостатній обсяг нерозподіленого прибутку; нераціональне використання резервних фондів; використання надлишкового фінансового важеля; втрата фінансової стійкості у зв’язку з підвищенням ставок та процентних виплат за кредитними ресурсами в період їх подорожчання в результаті використання в кредитних договорах плаваючих процентних ставок; порушення фінансової рівноваги в результаті залучення капіталу на невигідних умовах.

В інвестиційній діяльності підприємства можуть проявлятися такі загрози фінансово-економічній безпеці: нестача інвестиційних ресурсів; невірний вибір пріоритетів інвестиційної діяльності; неврахування фінансових ризиків реалізованих проектів і їх недостатня рентабельність; відставання у створенні технічно передових виробництв; неефективне розміщення виробництв, що створюються.

До загроз фінансово-економічній безпеці підприємства, що виникають в інноваційній сфері діяльності, відносяться: невірно обрані напрямки розвитку

інноваційної активності; відставання від конкурентів за рівнем інноваційної активності; недостатній рівень фінансування інновацій; недостатній обсяг фінансування створення інтелектуального капіталу.

До загроз фінансово-економічній безпеці, що виникають у зовнішньоекономічній діяльності підприємства, можна віднести: скорочення обсягів продажів по експортно-імпортних операціях; несвоєчасна оплата товарів, робіт, послуг міжнародними партнерами; зростання кредиторської заборгованості по експортно-імпортних операціях; зростання витрат підприємства при імпортуванні сировини і матеріалів, внаслідок зниження курсу національної валюти відносно іноземної; фінансові втрати підприємства при експорті готової продукції внаслідок підвищення курсу національної валюти відносно іноземної.

Кожне підприємство виходячи з конкретної ситуації повинно визначити (спрогнозувати) найбільш значущі (небезпечні) із загроз, з'ясувати можливі наслідки їх дії та впливу, визначити приховані перешкоди при вирішенні завдань бізнесу, виробити систему заходів щодо своєчасного виявлення, попередження чи послаблення загроз, передбачити резервні можливості, підстрахуватися на випадок невдалого або небажаного розвитку подій. При цьому слід мати на увазі, що при зміні одного з факторів, що піддається коригуванню для мінімізації ризику, небезпеки чи загрози, в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки виникає ланцюгова реакція, яка зачіпає всі фактори і створює нові механізми взаємодії факторів [5, с. 161].

Складність завдання забезпечення фінансово-економічної безпеки полягає в тому, чи зможуть менеджери забезпечити відповідні умови нормальної діяльності підприємства шляхом попередження та мінімізації різних дестабілізуючих факторів загроз і небезпек. Застосування конкретних засобів впливу на загрози фінансово-економічній безпеці залежить від специфіки й багатогранності господарської діяльності підприємства та специфіки роботи галузі, в якій воно працює.

Список використаних джерел:

1. Штангрет, А. М. Методичні аспекти управління фінансовою безпекою підприємств [Текст] / А. М. Штангрет // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техніч. праць. – 2013. – Вип. 23.2. – С. 328-335.

2. Картузов, Є. П. Вплив ризиків і загроз на стан фінансової безпеки підприємств [Текст] / Є. П. Картузов // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 9(135). – С. 115-124.

3. Мандзіновська, Х. О. Внутрішні загрози фінансовій безпеці підприємства [Текст] / Х. О. Мандзіновська // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2016. – Вип. 4(04). – С. 167-171.

4. Мойсеєнко, І. П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства [Текст] : навч. посібник / І. П. Мойсеєнко, О. М. Марченко. – Львів, 2011. – 380 с.

5. Орлик, О. В. Аналіз факторів впливу на економічну безпеку підприємств та методи захисту від загроз і нейтралізації їх наслідків [Текст] / О. В. Орлик // Тренди та інновації в сучасній економіці : колективна монографія / за ред. О. С. Іванілова. – Харків : ХНУБА, 2015. – С. 154-165.

Северинчук А.А.,*студентка,*
Тулуб О.М.,*к.е.н.,*
доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

РИЗИКИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТЕЖІВ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ WEBMONEY

З розвитком Інтернет-технологій та появою нових можливостей і функцій в Інтернеті, здійснення електронних платежів швидкими темпами набрало популярність і стало одним з наймасовіших процесів під час Інтернет-покупок чи перерахунку коштів. Але попри це система електронних платежів не є досконалою і має перешкоди для того, аби зайняти одне з чільних місць серед Інтернет-процесів. Однією з найважливіших перешкод є недостатня незахищеність системи електронних платежів. [1]

Система електронних платежів (СЕП) має чимало ризиків. Серед найвідоміших :

- кредитний ризик;
- ризик втрати ліквідності;
- операційний ризик;
- правовий ризик тощо.

Операційний ризик включає в себе кілька ризиків. Зокрема : ризик втрати особистих даних користувача СЕП , ризик злому електронного гаманця , ризик чарджбеку.

Розглянемо більш детально ризики системи електронних платежів на прикладі такої платіжної системи як WebMoney. Дана система є одним з найпопулярніших сервісів серед користувачів країн СНД. Як і будь-яка інша СЕП (наприклад, QIWI, Payeer, PayPal тощо) WebMoney має ряд недоліків, але дозволяє робити грошові перекази і виконувати комерційну діяльність в мережі без необхідності наявності готівкових грошей.

За даними статистики атестаційного сервісу у 2015 році зареєструвалося 7200 осіб та об’єм операцій становив 18 млрд USD , а, наприклад, у 2014 році кількості зареєстрованих становила 7800 осіб і 19 млрд USD була частка об’єму операцій. Це означає, що наявність недоліків WebMoney призводить до постійної зміни кількісості користувачів та операцій.

На динаміку WebMoney впливають:

- відсутність правил. Хоча певні правила і існують, але користувачі їх не виконують і діють за принципом “як ми вважаємо за потрібне, так і буде”;
- блокування електронних гаманців. Адміністрація WebMoney здійснює блокування на основі проведення сумнівних угод та спроб злому. У 70-80 % система виявляється правою.
- непрозорість процесу блокування. Коли гаманець заблоковано, користувач не отримує жодних повідомлень про рішення адміністрації.
- низький рівень популярності закордоном. Система не є занадто відомою в країнах, що не належать до СНД. Тому користувач має бути готовим до появи проблем, які пов’язані з отриманням коштів.

- ризик злому гаманця. Хоча WebMoney і є досить захищеною системою, але ніхто не застрахований від нападу досвідченого хакера. Для захисту гаманця та особистих даних доведеться докласти зусиль та користуватися лише офіційними програмами, особливо браузером. [2]

При здійсненні виводу коштів через WebMoney користувач стикається з проблемою оподаткування. Найбільш яскраво це виражається при виводі WMR (рублі) та WMZ (долар США). Відсоток за вивід WMR становить 4-5% від суми і 3-4% за WMZ. Не для кожного користувача це є вигідно і тому деякі з них не завжди хочуть скористатися саме WebMoney.

Таким чином, СЕП WebMoney повинна вирішити низку проблем для подальшого зросту динаміки користувачів та здійснених операцій. Вирішення уже існуючих проблем може призвести до "знищення" конкурентів, що буде лише позитивним результатом для даної системи.

Список використаних джерел:

1. *Генкин А. С.: статья «Риски электронных платежей: проявления, динамика, способы минимизации»: классификация рисков в сфере электронных услуг. 2012 [Электронный ресурс]. URL: http://bankir.ru/tehnologii/s/riski-elektronnykh-platezhei-proyavleniya-dinamika-sposoby-minimizatsii-10001874/.*
2. *Віталій Кравчук, Дмитро Науменко, Андрій Глибовець. Електронні гроші в Україні. / Аналітичний звіт. – К.: Альфа-ПІК, 2012. – 64с.*

Твалавадзе В.І., *магістрант*
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Рогова Н.В., *к.е.н., доцент,*
в.о. директора Черкаського навчально-науковий інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПРОВЕДЕННЯ В БАНКАХ КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ

В банківській діяльності особливе місце займає безпека касових операцій, забезпечення якої здійснюється відповідними нормативно-правовими актами, які визначають правила поведінки касира з готівковими коштами, обладнанням приміщень та спеціалізованою охороною об'єктів. Незважаючи на це, повністю попередити появи загроз під час проведення в банках касових операцій неможливо.

Нині набирає актуальності науковий інтерес до забезпечення безпеки проведення касових операцій в банківських установах. Тому важливимпитанням є те, які саме заходи можуть попередити можливість виникнення загроз під час здійснення касових розрахунків, вивчення якогорозпочато у працях таких дослідників, як Зубок М. І. [1], Курилін Б. І. [2], Мантулін В. С. [3].

Фундаментальними основами захисту проведення касових розрахунків в банках є:

1. Обладнання приміщення банку. Обладнання приміщення банку здійснюється відповідно до будівельних норм банківських приміщень, до яких, в свою чергу, належать: касові сховища, прибуткові/видаткові/вечірні каси тощо. Ці об'єкти обладнують відповідним чином, а саме: необхідними умовами захисту, засобами сповіщення про виникнення загрози. Крім того, вони підлягають всебічній охороні.

2. Вичерпна уважність банківських працівників. Поведінка банківських працівників, задіяних у касових розрахунках, регулюється відповідними нормативними актами, насамперед Правилами визначення платіжних ознак та обміну банкнот, розмінних та обігових монет національної валюти України затвердженими Постановою Правління НБУ № 422 від 23 жовтня 2013 р. [4].

Отримавши грошовий чек або ж видатковий касовий ордер, касир повинен: перевірити всі підписи посадових осіб, які мають право дозволяти видачу грошей; уважно перевірити суму, зазначену в документі, наявність всіх підписів та даних про особу, яка отримує готівку; перерахувати попередньо підготовлені грошові кошти, звіривши з сумою, що визначена в документі, та видати їх одержувачу, підписавши при цьому видатковий документ.

Враховуючи зовнішній вигляд банкнот і монет, їх поділяють на придатні та непридатні до обігу. Непридатними до обігу вважаються банкноти і монети, які набули певних ознак зношення і пошкодження, але зберегли всі ознаки платоспроможності або ж втратили чи змінили окремі з них, а також банкноти та монети з дефектами виробника. Банківські установи в термін 10 днів передають на експертизу до Національного банку України банкноти та монети, які викликали підозри щодо справжності. Також особливу увагу касирам варто приділяти виявленню фальшивих або перероблених банкнот та монет.

Для приймання грошових коштів по закінченню операційного дня створюють вечірні каси, які вже не проводять інші операції, окрім операцій, які пов'язані з цінними паперами та вкладами.

Необхідно належним чином перевіряти кошти, отримані від інкасаторів, а саме: цілісність пломб інкасаторської сумки, номера сумок, накладних та загальну суму.

Всі гроші та цінності повинні зберігатись в установленому відповідними нормативними документами порядку у грошових сховищах. Входити до грошового сховища дозволено лише посадовим особам, які відповідають за схоронність певних цінностей та іншим працівникам банку, але за умови дозволу керівництва банківської установи і обов'язково при супроводі осіб, які відповідають за схоронність цінностей.

Якщо відбулася спроба крадіжки чи нападу, касири зобов'язані подати сигнал «Тривога», із дотриманням попередньо встановленого в нормативних документах порядку дій у таких ситуаціях.

Ретельно слід звернути увагу на забезпечення безпеки роботи працівників кас, робочі місця яких територіально-відокремлені.

Територіально відокремлені робочі місця таких касирів варто розташувати всередині будівель відповідної установи, і обладнати таким чином, щоб повністю виключити будь-які спроби незаконного проникнення.

Конструкції кабін не мають бути прозорими. На робочому місці працівника, в обов'язковому порядку мають бути: надійні сейфи, персональний комп'ютер, лічильна машина, пристрій, який визначає справжність грошових коштів, засоби телефонного зв'язку, а також дане приміщення має бути обладнане засобами сигналізації. Перевезення касирів та грошових коштів до територіально-відокремлених місць та повернення їх до банківської установи має бути забезпечено за допомогою спеціалізованого транспорту з використанням озброєної охорони. Також охорона має здійснюватися і під час роботи касирів на територіально-відокремлених робочих місцях.

Отже, можна зробити висновок, що забезпечення безпеки проведення в банках касових операцій здійснюється на основі як зовнішніх, так і внутрішніх нормативних документів, а в разі виявлення будь-яких порушень на місці складаються відповідні акти за підписом осіб, які виявили дані порушення.

Список використаних джерел:

1. *Зубок М. І. Безпека банківської діяльності / М. І. Зубок,С. М. Яременко. – К. : КНЕУ, 2012. – 477.*
2. *Курилін Б. І. Безопасность банковских операций. Оценка и минимизация рисков. / Б. І.Курилін // ИБ. – 1995. – С. 27 – 36.*
3. *Мантулін В. С. Комплексная экономическая безопасность / В. С. Мантулин // Бизнес и безопасность. – 1999. –№ 3 – С. 39 – 42.*
4. *Про затвердження Правил визначення платіжних ознак та обміну банкнот, розмінних та обігових монет національної валюти України : Постанова Правління Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1942-13.*

***Шевцова О.Й**., д.е.н., професор*

Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА: СИСТЕМНІ АСПЕКТИ

Вирішення сучасних проблем стабілізації та розвитку економіки країни фахівці пов'язують з процесами стійкості її фінансового сектору. Відновлення економічної та фінансової стабільності можливо за рахунок поліпшення функціонування всіх підсистем: основних учасників ринків, інфраструктурних - посередників та державно-регуляторних.

Всебічний взаємозв'язок окремих складників економічної системи обумовлює взаємозалежність та постійний вплив на процеси і результати діяльності окремих контрагентів та їх угрупувань, сфер і видів діяльності, окремих ринків.

Фінансова безпека окремих учасників ринків, як характеристика стану фінансових параметрів, має розглядатися однією з цільових щодо оцінки, моніторингу, діагностики і прийняття управлінських рішень у стратегічному вимірі.

Системи забезпечення фінансової безпеки базуються на використанні відповідних організаційних форм, методичного інструментарію, який реагує на індикативні сигнали щодо ідентифікованих загроз. Потреба в розвитку

адаптивних функцій в діючих системах фінансової безпеки з'являється відповідно виявленню нових факторів та аспектів розуміння природи фінансової безпеки для її забезпечення.

Існуючі загрози, самі по собі, не дають можливості реагувати на негативні зміни функціонування будь-якої фінансово-економічної системи. Необхідна оцінка ймовірності здійснення загрози, кількісне значення якої можливо отримати за рахунок визначення ступеня виникнення відповідного ризику.

За останні роки значно розширено перелік видів ризиків в діяльності окремих економічних систем. Ідентифікація ризиків зазнала розвитку у напряму їх виокремлення відповідно видам діяльності суб'єктів господарювання у напряму деталізації, аналізу та розробки методичних основ розрахунку. Одним з агрегованих видів ризиків, який враховує принципи системності за всіма проявами складних відкритих економічних систем, визначаємо системний ризик. Саме системний ризик виступає одним з найбільш актуальних для забезпечення фінансової безпеки таких економічних систем, як окремі ринки економіки країни.

Фінансова криза активізувала теоретичні дослідження системних ризиків перш за все на фінансових ринках.

Фахівці визначають еволюцію підходів до характеристики системного ризику [1]. З іншого боку, розглядають різні форми системного ризику [2]. Та, нарешті, вказують на особливо важливі джерела виникнення системного ризику [3]. Та все це стосується трьох системних аспектів, що пов'язані із існуванням, функціонуванням та розвитком будь-якої, а в даному випадку фінансової системи. Особливо це стосується складних систем мезорівня , макрорівня та мегарівня.

Розглянемо ці три системні аспекти. По-перше, кожна система складається з окремих елементів, які між собою тісно пов'язані потоками різних ресурсів: фінансових, інформаційних, людських(у т.ч. клієнтських) і т п. Одним з принципів ефективної діяльності системи має бути відповідна продуктивність кожного елементу. Відмова одного з елементів передає ланцюговий збій в діяльності іншим елементам, або підсистемам.

По-друге, система розвивається. Розвиток системи - це розвиток окремих елементів, або, навпаки, деградація окремих елементів. Неузгодженість у процесах розвитку призводить до системних дисбалансів.

По-третє, кожна система - це підсистема іншої системи вищого рівня. Тому сукупні циклічні потрясіння, які можуть бути пов'язані із спадами економічного циклу, також визивають системні ризики.

Адаптація системи до ризиків можлива при наявності адекватного інструментарію регулювання та нагляду.

Пруденційний нагляд за діяльністю фінансових інститутів різного типу має розвиватися як у напряму уніфікації наглядових процедур, так і диференціації нормативних вимог. Різні вимоги мають враховувати розміри фінансових установ, їх характер діяльності, активність, універсальність або спеціалізацію.

Концептуальні положення забезпечення фінансової безпеки окремих фінансових систем мають бути «вбудовані» в регуляторно-наглядові механізми.

Список використаних джерел:

1.Науменкова, С.В. Поняття системного ризику та підходи до визначення системно значущих банків [Текст] / Науменкова С.В., В.І. Міщенко// Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Проблеми інтеграції України у світовий фінансовий простір, 2014.-Вип. 1 (105)., С. 186-195/

2.Systemic Risk (Clare Distinguished Lecture in Economics and Public Policy by Jean-Claude Trichet, President of the ECB). - Clare College, University of Cambridge, 10 December 2009 Access mode : www.ecb.int/press/key/date/2009/html/sp091210_1.en.html. – Title from the screen.

3. Regulating Systemic Risk Remarks by Daniel K. Tarullo Member Board of Governors of the Federal Reserve System at the 2011 Credit Markets Symposium Charlotte, N.C., 31 March 2011 Access mode : https://www. federalreserve.gov/newsevents/speech/files/tarullo20110331a.pdf. – Title from the screen.

Шевченко В.В. *студентка,*
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Дудченко Н.В*., к.е.н., доцент*
Черкаський державний технологічний університет

ПІДРОБКА ПЛАТІЖНИХ КАРТОК ТА БАНКОМАТНЕ ШАХРАЙСТВО

Кримінальні правопорушення, які вчинюються у банківській сфері, набули сьогодні значного поширення та стали суттєвою небезпекою для суспільства та держави вцілому.Аналіз шахрайства в електронній комерції (CyberSource 2016 UK eCommerce Fraud Report) показав, що найвищий рівень фрода представляє Clean Fraud (чисте шахрайство) та Account Takeover (злом аккаунта), де шахраї, мають у своєму розпорядженні всю необхідну інформацію, яка дозволяє їм переконливо видавати себе за справжніх клієнтів. До тих пір, поки учасники ринку не зможуть з упевненістю відрізнити шахраїв від справжніх клієнтів, буде важко мінімізувати втрати від шахрайства [1].

Платіжні картки на сучасному етапі життя є не лише засобом для отримання заробітної плати, стипендії, пенсії або інших зарахувань, але й ефективним та зручним інструментом для повноцінного банківського обслуговування. За допомогою використання платіжних банківських карток ми маємо змогу:

- зменшити обсяги використання готівки;
- додатково захистити свої грошові кошти (при втраті картки грошові кошти блокуються та залишаються на рахунку держателя картки);
- проводити операції не тільки в національній, але в іноземній валюті (мультивалютні картки);
- проводити розрахунки цілодобово та в різних країнах світу.

Ринок платіжних карток зростає в Україні досить швидкими темпами (понад 20% на рік). Так, за інформацією Національного банку України станом на 1 січня 2017 року в Україні перебуває в обігу 57,6млн. платіжних карток, з яких 32,3 млн. карток є активними. При цьому, сума операцій, проведених з

використанням платіжних карток, за 9 місяців 2016 року є більшою ніж за весь 2015 рік.

Значні обсяги фінансових операцій з використанням платіжних карток є основним чинником, який привертає до цієї сфери особливу увагу злочинців. З метою заволодіння коштами держателів платіжних карток злочинці вигадують найрізноманітніші способи.

Таблиця 1

Загальні дані про кількість клієнтів, платіжних карток та платіжних пристроїв

Дані за станом на:	Банки-члени карткових платіжних систем (шт.)	Держателі платіжних карток (тис. осіб)	Платіжні картки (в обігу)* (тис. шт.)	Платіжні картки (активні) (тис. шт.)**	Банкомати (шт.)	Термінали (шт.)			Підприємства торгівлі та сфери послуг (одиниць)
						загальна	торговельні	банківські	
01.01.2002	58	3 214	н.д***	3 630	1 830	14 593	н.д	н.д	н.д***
01.01.2003	77	5 696	н.д***	6 150	2 618	21 714	н.д	н.д	н.д***
01.01.2004	87	10 525	н.д***	11 529	5 027	26 433	16 837	9 596	н.д***
01.01.2005	93	15 735	н.д***	17 080	8 104	33 411	21 594	11 817	н.д***
01.01.2006	101	21 831	н.д***	24 780	11 325	42 361	28 366	13 995	н.д***
01.01.2007	111	29 414	н.д***	32 474	14 718	62 045	43 536	18 509	н.д***
01.01.2008	127	35 723	н.д***	41 162	20 931	94 317	67 233	27 084	н.д***
01.01.2009	139	37 232	45 346	38 576	27 965	116 748	85 260	31 488	н.д***
01.01.2010	146	39 395	44 469	29 104	28 938	103 063	74 510	28 553	н.д***
01.01.2011	141	39 942	46 375	29 405	30 163	108 140	80 544	27 596	57 753
01.01.2012	142	35 179	57 893	34 850	32 997	123 540	94 741	28 799	79 340
01.01.2013	142	44 339	69 826	33 106	36 152	162 724	133 964	28 760	117 789
01.01.2014	143	49 719	69 726	35 622	40 350	221 222	192 331	28 891	122 303
01.01.2015	128	51 649	70 551	33 042	36 596	203 810	178 875	24 935	123 505
01.01.2016	98	43 058	59 307	30 838	33 334	194 478	174 293	20 185	131 264
01.04.2016	101	42 347	58 211	30 710	33 552	202 552	181 638	20 914	124 822
01.07.2016	92	41 345	57 493	30 876	33 628	198 381	179 504	18 877	128 062
01.10.2016	90	41 046	56 454	31 141	33 467	207 279	188 435	18 844	139 067
01.01.2017	87	41 746	57 633	32 389	33 783	219 241	199 796	19 445	145 938
* зазначається загальна кількість емітованих банком платіжних карток, термін дії яких не закінчився.									
** зазначається загальна кількість емітованих банком платіжних карток, за якими була здійснена хоча б одна видаткова операція за останні три місяці (до 01.04.2012 року - за останні дванадцять місяців).									
*** немає даних									

З метою запобігання можливим фінансовим збиткам та мінімізації ризику фішингу необхідно дотримуватись таких правил [4]:

- ніколи не розголошуйте ПІН-код стороннім особам, у тому числі родичам, знайомим, працівникам банку, касирам та особам, які намагаються допомогти вам при використанні платіжної картки;

- за наявності підозр, що до картки отримали доступ треті особи, у випадку втрати або навіть підозри на втрату/крадіжку відразу ж блокуйте картку та звертайтесь до свого банку для її перевипуску;

- встановлюйте обмеження на кількість і суми операцій на день/тиждень/місяць в обсязі звичайних необхідних поточних витрат за відповідний період;

- не відповідайте на електронні листи, в яких від імені банку пропонується надати персональні дані. Не слід відкривати сторінки в мережі Інтернет (сайти/портали), зазначені в таких листах (включаючи офіційну сторінку банку в мережі Інтернет), оскільки це можуть бути сторінки-двійники, за допомогою яких можуть здійснюватися незаконні дії або сумнівні операції з використанням даних вашої платіжної картки;

- здійснюйте трансакції в мережі Інтернет тільки через сайти з максимальним рівнем захисту персональної інформації PCI DSS та захищені з'єднання через HTTPS;

- з метою інформаційної взаємодії з банком-емітентом використовуйте лише реквізити засобів зв'язку (мобільних, стаціонарних телефонів, факсів, інтерактивних сторінок у мережі Інтернет (сайтів/порталів), звичайної та електронної пошти тощо), зазначені в документах, отриманих безпосередньо від банку-емітента;

- звертайте увагу на наявність підозрілих пристроїв на банкоматах, повідомляйте про це за вказаними на банкоматі телефонами і утримуйтесь від користування такими банкоматами;

- оформлюйте окрему картку для здійснення інтернет-покупок, поповнюйте її виключно перед покупкою на суму її вартості;

- підключайтесь до послуги SMS-інформування про проведені за допомогою картки операції.

Отже, як висновок можна сказати, що на сьогоднішній день в Україні склалася не найкраща ситуація з банківською сферою, а точніше з чесністю та добросовісністю людей, які бажають нажити свої статки незаконними методами. Тож потрібно завжди бути уважними, та роздумувати над своїми діями, і пильнувати за діями інших людей-користувачів банків.

Список використаних джерел:

1. *Аналитики рассказали о самых популярных способах мошенничества в электронной коммерции [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://informator.news/analytyky-rasskazaly-o-samyih-populyarnyih-sposobah-moshennychestva-v-elektronnoj-kommertsyy/.*
2. *Офіційне інтернет-представництво НБУ [Інтернет ресурс].- Режим доступу: https://www.bank.gov.ua/control/uk/index*
3. *Офіційний сайт Ощадбанку [Інтернет ресурс].- Режим доступу : https://www.oschadbank.ua/ua/press-service/news/2087925/*

Шевченко Є.Г. *студент*
Андрієнко М.В., *д.н.держ.уп., доцент,*
професор кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

СУТНІСТЬ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

В сучасних умовах фінансової нестабільності в Україні, яка характеризується постійними змінами внутрішнього та зовнішнього середовища, одним з найактуальніших питань є забезпечення життєздатності підприємств. Загрози, які існують, можуть впливати на ефективність виробництва, раціональне використання ресурсів, платоспроможність та фінансову стійкість підприємств та організацій.

Постійне підвищення ризику господарської діяльності може призвести до значного зниження рівня фінансового стану підприємства, а в майбутньому привести до його банкрутства. Це потребує від кожного суб’єкта господарювання розробки та реалізації системи фінансово-економічної безпеки. Фінансово-економічна безпека підприємства є складною системою, яка містить в собі різні складові, які направлені на забезпечення ефективності використання матеріальних, трудових, інформаційних та фінансових ресурсів.

Фінансово-економічна безпека підприємства є складною системою, яка включає певний набір внутрішніх характеристик, спрямованих на забезпечення ефективності використання корпоративних ресурсів за кожним напрямом діяльності. Таким чином безпеку варто розглядати через призму її функціональних складових, що дозволяє: здійснювати моніторинг чинників, які впливають на стан як функціональних складових, так і фінансово-економічної безпеки загалом; досліджувати процеси, які здійснюють вплив на забезпечення фінансово-економічної безпеки; проводити аналіз розподілу і використання ресурсів підприємства; вивчати економічні індикатори, що відображають рівень забезпечення функціональних складових; розробляти заходи, які сприятимуть досягненню високого рівня складових, що призведе до посилення фінансово-економічної безпеки підприємства загалом.

Фінансово-економічна безпека підприємства – відносно новий напрям розвитку економічної науки. Необхідність її постійного забезпечення зумовлюється об'єктивно наявним для кожного суб'єкта господарювання завданням забезпечення стабільності функціонування та досягнення цілей своєї діяльності. **Під фінансово-економічною безпекою** суб'єктів підприємництва розуміють стан, за якого забезпечується економічний розвиток і стабільність діяльності підприємства, гарантований захист його ресурсів, здатність адекватно і без суттєвих втрат реагувати на зміни внутрішньої та зовнішньої ситуації.

Основна ціль фінансово-економічної безпеки підприємства – забезпечення стійкого функціонування підприємства в теперішньому часі і в майбутньому.

Головні функціональні цілі:

– забезпечення високої фінансової ефективності роботи, стійкості та незалежності підприємства;

– забезпечення технологічної незалежності та високої конкурентоспроможності його технічного потенціалу;

– висока ефективність менеджменту, оптимальність та ефективність його організаційної структури;

– високий рівень кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу;

– мінімізація шкідливого впливу результатів виробничої діяльності на довкілля;

– максимальна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;

– захист інформаційного поля комерційної таємниці та досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів;

– забезпечення безпеки персоналу підприємства, його майна та комерційних інтересів.

Фінансово-економічна безпека відіграє значну роль в управлінні підприємством, сприяє захищеності його фінансово-економічних інтересів від негативних внутрішніх та зовнішніх загроз, захищає фінансові інтереси власників підприємства, здійснює контроль за фінансовими ресурсами підприємства, здатна протистояти існуючим та виникаючим небезпекам, які завдають фінансової шкоди підприємству або змінюють наперекір бажанню структуру власного капіталу. Фінансова безпека має бути орієнтована на мінливість економічного середовища підприємства і бути спроможна швидко реагувати на подразники. Для фінансово-економічної безпеки важливе значення мають як показники, так і їх граничні значення, недотримання яких може перешкодити нормальній роботі підприємства і призвести до формування негативних, руйнівних тенденцій.

Список використаних джерел:

1. *Нікіфоров П.О. Сутність і значення фінансової безпеки страхової компанії / П.О. Нікіфоров, С.С. Кучерівська // Фінанси України. – 2006. – № 5. – С. 86–94.*
2. *Єпіфанов А.О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровький. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с*
3. *Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В., [за ред. Т.Г. Васильціва]. – Львів: ВИДАВНИЦТВО, 2012. – 386 с.*
4. *Подольчак Н.Ю.Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки: навч. посібник / Н.Ю.Подольчак, В.Я.Карковська.–Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 268с.*
5. *Столбов В.Ф., Шаповал Г.М. Особливості управління системою фінансово-економічної безпеки будівельних підприємств / В.Ф.Столбов, Г.М.Шаповал // Комунальне господарство міст. Науково-технічний збірник. –2013. – №111. – с.103-108.*

Секція 8. Обліково-аналітичне забезпечення безпеки підприємств

***Абасов В.А., а**спірант,*
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ДЕРЖАВНИЙ АУДИТ КІБЕРБЕЗПЕКИ УСТАНОВ СЕКТОРУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Органи державної влади, здійснюючи свої повноваження, активно використовують інформаційні технології (далі ІТ) для здійснення операцій та зберігання даних. Тому питання безпеки та захисту ІТ-систем мають бути серед першочергових завдань вищого керівництва установ сектору державного управління. І грудневі події 2016 року, коли відбулися хакерські атаки на внутрішні телекомунікаційні мережі Міністерства фінансів, Державної казначейської служби, Пенсійний фонд, що вивели з ладу комп'ютерні системи, знищили окремі бази даних Держказначейства і Пенсійного фонду, є свідченням тому.

Фахівці в області кібербезпеки вважають, що в державі не здійснюються належні заходи, які б мали запобігти подібним кібератакам в майбутньому. Фахові перевірки відповідності ІТ систем вимогам безпеки в Україні здійснює Державна служба спеціального зв’язку та захисту інформації. У світі ж великі повноваження в цьому питанні мають державні аудитори, які від імені вищих органів аудиту своїх країн проводять аудити по запобіганню кібератак органів державної влади.

Метою даного дослідження є вивчення досвіду зарубіжних органів державного аудиту щодо аудиту протидії кібератакам органів державної влади та розробка пропозицій з впровадження таких аудитів у практику вітчизняних аудиторських служб.

Державні аудити безпеки ІТ в міністерствах, установах сектору державного управління систематично проводяться у більшості країн вищими органами аудиту. Так, ще у 90-хроках XX ст. цей об’єкт для аудиту почав обговорюватись для кращої методологічної та організаційної основи його проведення [1, С.236-242].Забезпечення безпеки інформації «є законною і необхідною статтею витрат в управлінні інформацією. Державні департаменти повинні враховувати як вартість впровадження засобів контролю, так і потенційні витрати, які вони понесуть у разі невиконання такої процедури» [2].

Обмін досвідом членами INTOSAI (міжнародної організації вищих органів державного аудиту) в сфері аудиту ІТ систем призвело до розробки стандарту ISSAI 5310 «Методика перевірки безпеки інформаційних систем» [3]. Його положення регламентують методику аудиту безпеки функціонування інформаційних систем для забезпечення збору належних доказів їх надійності.

Як і аудити інших об’єктів, аудит запобігання кібератакам побудовано на виявленні ризиків, які, на думку аудиторів, мають високий ступінь ймовірності негативного впливу на ІТ систему, роблячи її вразливою для зовнішнього ворожого втручання. Три таких ризики аудитори Датського комітету з держрахунків сформулювали під час аудиту запобігання кібератакам у 2013 році:

1. Ризик неідентифікованих загроз кібератак, негативний вплив якого полягає у відсутності жодних заходів внутрішнього контролю та управлінських рішень щодо запобігання кібератакам в органах державної влади.
2. Ризик невизначеності щодо відповідальності за негативні наслідки неготовності до кібератак, що призводить до ризику зниження можливостей для виконання повноважень державними органами.

Аудитори виявили, що згідно з укладеними угодами між Датськими урядовими ІТ-службами і клієнтами, відсутнє чітке розмежування обов'язків між сторонами, що стосуються контролю безпеки ІТ, і це призводить до ситуації безвідповідальності.

3. Ризик відсутності заходів щодо забезпечення безпеки ІТ, в результаті чого може бути висока ймовірність успішної хакерської атаки.

Аудиторами було встановлено, що жоден з чотирьох перевірених державних органів не реалізував технічних обмежень, що стосуються завантажень, лише два органи з чотирьох систематично оновлювали свої програми, виявлено й інші факти бездіяльності в сфері запобігання кібератакам.

Згідно висновків Датського комітету з держрахунків урядові установи відкриті для кібер-атак, тому що вони часто забувають дотримуватися трьох основних заходів безпеки ІТ [4]. До цих трьох заходів аудитори Данії відносять: технічне обмеження на програми завантаження, обмежене використання прав місцевих адміністраторів, систематичні оновлення програмного забезпечення. Оцінка управління безпекою ІТ систем в органах державної влади спонукали перевірені установи до застосування заходів протидії кібератакам.

На підставі аналізу міжнародного досвіду в сфері аудитів запобігання кібератакам та нормативів з методології їх проведення, вважаємо за доцільне рекомендувати вітчизняним органам державного аудиту включити в планові завдання перевірки безпеки ІТ систем. Метою таких аудитів має бути оцінка дотримання основних стратегій обов'язкової безпеки ІТ і пов'язаних з ними елементів управління в керівництві з інформаційної безпеки. Серед завдань аудиту необхідно провести оцінку загального рівня безпеки ІТ обраних установ, на основі затверджених стратегій запобігання кібератакам і загального контролю ІТ.

Список використаних джерел:

1. *Дрозд І.К. Контроль економічних систем: монографія. – К.: Імекс ЛТД, 2004. – 312 с.*
2. *The Office of the Auditor General, Щорічний звіт, 1990 г., глава 9, Аудит забезпечення безпеки інформації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oag-bvg.gc.ca/internet/English/admin_e_41.html*
3. *ISSAI 5310 «Методика перевірки безпеки інформаційних систем» // Офіційний сайт Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю. [Електронний ресурс]. –*

Режим доступу: http://www.intosai.org/issai-executive-summaries/view/article/issai-5310-information-system-security-review-methodology.html
4. Датський комітет з держрахунків. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rigsrevisionen.dk/

Григорук П.М., *д.е.н., професор*
Хрущ Н.А., *д.е.н., професор*
Хмельницький національний університет

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МОДЕЛЮВАННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

В останні роки в економічній літературі спостерігається посилений інтерес до вивчення питанням забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємницьких структур. Слід відзначити, що значна увага при цьому приділяється удосконаленню механізмів фінансово-економічної безпеки. Науково-методологічне забезпечення функціонування таких механізмів передбачає застосування досить різноманітного інструментарію, важливе місце в якому відводиться економіко-математичним методам і моделям. Під фінансово-економічної безпекою економічної системи будемо розуміти такий її стан, при якому забезпечується стабільне функціонування всіх її підсистем, створюються необхідні і достатні передумови для фінансової стійкості та можливості запобігання, уникнення та протистояння як зовнішнім, так і внутрішнім загрозам, забезпечується здатність системи досягти фінансово-економічних цілей та сприяти її розвитку. Виходячи з цього визначення, а також завдань, які необхідно вирішити для забезпечення необхідного рівня фінансово-економічної безпеки, для формування та розвитку модельного інструментарію пропонується така система концептуальних положень.

1. Змістовне наповнення модельного базису пропонується розглянути у світлі досягнення головної мети системи фінансово-економічної безпеки – досягнення максимальної стабільності функціонування для досягнення цілей діяльності підприємницької структури, створення підґрунтя для стійкого зростання, забезпечення стабільного ринкового становища та високих конкурентних позицій. Це зумовлює застосування широкого спектру різноманітних економіко-математичних моделей для комплексного вирішення завдань, що виникають в процесі забезпечення фінансово-економічної безпеки.

2. Дослідження предметної області, пов’язаної із забезпеченням фінансово-економічної безпеки, передбачає її формалізований опис, спрямований на виявлення проблемних ситуацій, отримання чітких завдань та обґрунтованої сукупності моделей для їх вирішення. Це передбачає використання засобів візуалізації предметної області за допомогою уніфікованої мови моделювання UML, засобів інфологічного моделювання, когнітивних та ментальних карт, інших засобів формалізованого моделювання.

3. Застосування комплексу моделей передбачає використання великого набору різноманітних даних, що визначає необхідність формування інформаційного базису системи забезпечення фінансово-економічної безпеки.

Для вирішення цього завдання потрібне застосування різноманітної кількості методів збору і аналізу даних з метою наповнення ознакового простору предметної області дослідження.

4. Багатомірність ознакового простору для опису процесів забезпечення фінансово-економічної безпеки призводить до необхідності вирішення нетривіального завдання відбору адекватних методів і моделей опрацювання багатомірних даних за ланцюжком «дані – інформація – знання».

5. Невідповідністю умов отримання даних вимогам постулатів теорії ймовірностей призводить до необхідності використання евристичних методів опрацювання даних, які не передбачають використання класичної імовірнісної моделі досліджуваних процесів, а орієнтовані на адаптацію статистичних методів у вигляді методів багатомірного аналізу даних.

6. Важливою властивістю системи фінансово-економічної безпеки є комплексне забезпечення і захист економічної системи від внутрішніх і зовнішніх загроз, підтримка стійкості її функціонування і можливості її розвитку. Об’єктивна непередбачуваність за своєю природою зовнішнього середовища вимагає урахування невизначеності й оцінювання ризиків, зокрема, за допомогою моделей теорії нечітких множин, теорії ігор, інструментів ризикології тощо.

7. Забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємницької структури в значній мірі визначається рівнем її потенціалу, який являє собою сукупність ресурсів та можливостей для досягнення очікуваних характеристики її розвитку в умовах високої динамічності зовнішнього середовища. Наведене зумовлює необхідність застосування моделей для оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки у взаємозв’язку з різними складовими економічного потенціалу, показниками конкурентоспроможності, фінансової стійкості господарюючого суб’єкта.

8. Значний вплив на забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємницької структури здійснює планування діяльності як в операційному, так і стратегічному періодах, що передбачає широке використання методів прогнозування, моделей системної динаміки, кореляційно-регресійного аналізу.

9. Визначення рівня фінансово-економічної безпеки виступає одним з кінцевих результатів оцінювання її стану. Комплексність, різноманітність та різна природа шкалювання чинників і показників, які визначають цей рівень, різноплановість і суперечливість критеріїв оцінювання визначають широке використання методів інтеграції даних, зокрема, комплексного інтегрального оцінювання.

10. Наявність значних обсягів інформаційних потоків в процесі моделювання фінансово-економічної безпеки, вимоги до оперативності отримання результатів моделювання зумовлюють автоматизацію процесів опрацювання даних та обґрунтовують необхідність проекції модельного базису на інформаційні технології з метою визначення модельного профілю, спрямованого на вирішення конкретних завдань.

11. Кінцевим результатом моделювання є підготовка базису ухвалення управлінських рішень стосовно виявленої проблемної ситуації. Це передбачає

застосування модельного інструментарію підтримки прийняття рішень стосовно вибору найбільш придатної альтернативи.

Запропонована концепція визначає процедуру моделювання забезпечення фінансово-економічної безпеки, яка складається з декількох етапів. На першому етапі здійснюється структурування й формалізоване подання предметної області, визначення проблеми, виділення в її рамках конкретних завдань моделювання, встановлення взаємозв'язків між завданнями та визначення очікуваних результатів. Другий етап містить процедури формування інформаційного базису моделювання. На третьому етапі здійснюється відбір конкретного інструментарію для розв'язання поставлених завдань. Четвертий етап передбачає узагальнення отриманих результатів, їх аналіз, підготовку та прийняття відповідних управлінських рішень.

Представлена концепція дозволяє визначити структуру модельного базису, який може виступати складовою аналітичної підсистеми механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки у складі загальної системи управління безпекою підприємницької структури. Наявність такого базису дозволить здійснити відбір комплексу моделей для їх практичного використання в залежності від завдань, які потрібно вирішити для забезпечення необхідного рівня безпеки.

Короп А.В., *аспірант,*
Харківський національний університет «Народна українська академія»

ОБЛІКОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах нестабільних економічних відносин, коли на організації впливає безліч зовнішніх і внутрішніх факторів, дуже важливо приділяти увагу формуванню системи економічної безпеки господарюючих суб'єктів [1].

В системі економічної безпеки підприємства можемо виділити такі характеристики [2]:

- ефективне використання ресурсів і наявних потенціалів організації (виробничого, організаційно-технічного, фінансово-економічного, соціального);
- здатність адекватно реагувати і запобігати зовнішній і внутрішній загрозі, що виникають у господарській діяльності організації;
- забезпечення довгострокового функціонування організації з подальшим стійким розвитком;
- функціонування в структурі організації системи захисних механізмів від небезпек і загроз;
- здатність досягати поставлених в організації цілей та завдань.

Для забезпечення ефективної системи економічної безпеки використовують обліково-аналітичної системи такі як оперативний і бухгалтерський облік, а також фінансово-економічний аналіз[3].

Обґрунтовуючи місце оперативного обліку в системі обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки, слід виділити наступні його властивості:

-відображення господарських операцій безпосередньо в ході їх протікання, що дозволяє оперативно виявляти негативні тенденції, а також визначати внутрішні резерви, здатні збільшити конкурентні переваги підприємства;

- формування інформації безпосередньо в місцях її виникнення, що дозволяє визначити об'єкти обліку, що потребують підвищеної уваги фахівців з економічної безпеки;

- простота отримання даних шляхом спостереження, складання «сигнальної» документації, використання анкет-опитувальників, що дозволяють на превентивному рівні визначати ризики господарської діяльності підприємства;

- нерегламентована форма надання даних (навіть без документального підтвердження), що залежить тільки від доцільності забезпечення інформаційних потреб.

На відміну від оперативного, бухгалтерський облік генерує достовірні і багатофункціональні дані для забезпечення інформаційних потреб окремих груп користувачів. Цей вид обліку перебуває на перетині інформаційних потоків, одержуваних від різних функціональних підрозділів, і тому він виступає джерелом формування корисної інформації про реальний стан внутрішніх економічних відносин для власників і персоналу підприємства.

У контексті розуміння бухгалтерського обліку як інформаційної системи можна охарактеризувати основні функції, виконувані ним при забезпеченні потреб економічної безпеки:

- безперервне, суцільне, документальне спостереження за економічними процесами і явищами, що відбуваються на підприємстві;

- контроль законності та доцільності здійснення статутної діяльності підприємства;

- створення інформаційної бази для планування заходів щодо забезпечення економічної безпеки і контролю їх здійснення;

- забезпечення всіх груп зацікавлених користувачів достовірною і своєчасною інформацією про економічні процеси, фінансовий стан і стан активів підприємства.

До найбільш поширених методик управлінського обліку, що використовуються в якості інформаційної основи економічної безпеки, можна віднести [4]:

- аналіз беззбитковості (при вимірюванні чутливості прибутку підприємства до факторів ризику);

- облік і оцінку за центрами відповідальності (при оцінюванні ефективності діяльності підрозділу безпеки підприємства);

- бюджетування (при розробці заходів щодо забезпечення економічної безпеки і подальшого контролю їх виконання);

- рівняння витрат і вигод (при порівнянні використаних ресурсів і створеної доданої вартості);

- збалансовану систему економічних показників (при оцінюванні досягнутого рівня економічної безпеки підприємства).

Аналіз - система трансформування та використання фінансової та нефінансової інформація необхідної для оцінювання поточного і перспективного фінансово-майнового стану підприємства. Метою фінансового аналізу є визначення фінансово майнового стану суб'єкта господарювання та виявлення можливих варіантів його зміни під впливам внутрішніх і зовнішніх факторів.

Обліково-аналітична система виступає в якості надійного джерела інформаційного забезпечення процесів з підтримки сталого функціонування підприємства, що підтверджується наступним:

- облік виступає в якості найбільш повного джерела інформації про внутрішнє середовище і зовнішнє оточення підприємства;

- облік є одним з механізмів захисту як інформації, так і майна підприємства, і має контрольними і аналітичними властивостями;

- облік і аналіз мають добре сформований методичний інструментарій діагностування як станів, так і процесів діяльності підприємства, які можуть бути адаптовані (з певною доопрацюванням) до потреб економічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Сумець О. М. Стратегії сучасного підприємства та його економічна безпека : навч. посібник / О. М. Сумець, М. Б. Тумар. – К. : Хай-Тек прес, 2008. – 400 с.

2. Сумець О. М. Стратегії забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання / О. М. Сумець // Зб. тез доповідей наук.-практ. конф. «Наукове забезпечення службово-бойової діяльності внутрішніх військ МВС України». –Х. : Академія ВВ МВС України, 2009. – С. 50–52.

3. Алькема В. Г. Система економічної безпеки логістичних утворень : монографія / В. Г. Алькема. – К. : Ун-т економіки та права «КРОК», 2011. – 378 с.

4. Епіфонов А.О., Пластун О.Л., Домбровський В.С. . Фінансова безпека підприємств і банковских установ : монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ, 2009. - 295 с.

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОГО ФОРУМУ З БЕЗПЕКИ
(INFOS-2017)

МНПК «**Перспективи управлінської діяльності суб'єктів господарювання в контексті економічної безпеки (MABEES)**»
МНТК «**Інформаційна та економічна безпека (INFECO)**»

25-27 березня 2017 року

Технічний редактор Чабаненко Ю.А.
Оригінал-макет підготувала Горячківська І.В.

Підписано до друку «10» травня 2017 р.
Формат 60х87/16. Папір офсетний
Гарнітура Times New Roman.
Друк різографічний. Ум. друк арк. 17,34
Наклад 300 прим. Замовлення № 515

Видавець: Чабаненко Ю.А.
Свідоцтво ро внесення до Державного реєстру вмдавців
Серія ДК №1898 від 11.08.2004 р.
Україна, м. Черкаси, вул.. О. Дашкевича, 39
Тел.. (0472) 45-99-84
E-mail: office@2upost.com

Друк: Чабаненко Ю.А.
Україна, м. Черкаси, вул.. О. Дашкевича, 39
Тел.. (0472) 45-99-84
E-mail: office@2upost.com